

Юлія Ілюха

СХІДНИЙ СИНДРОМ

від лауреатки конкурсу
«КОРОНАЦІЯ СЛОВА»

КЛУБ
СІМЕЛНОГО
ДОЗВІЛЛЯ

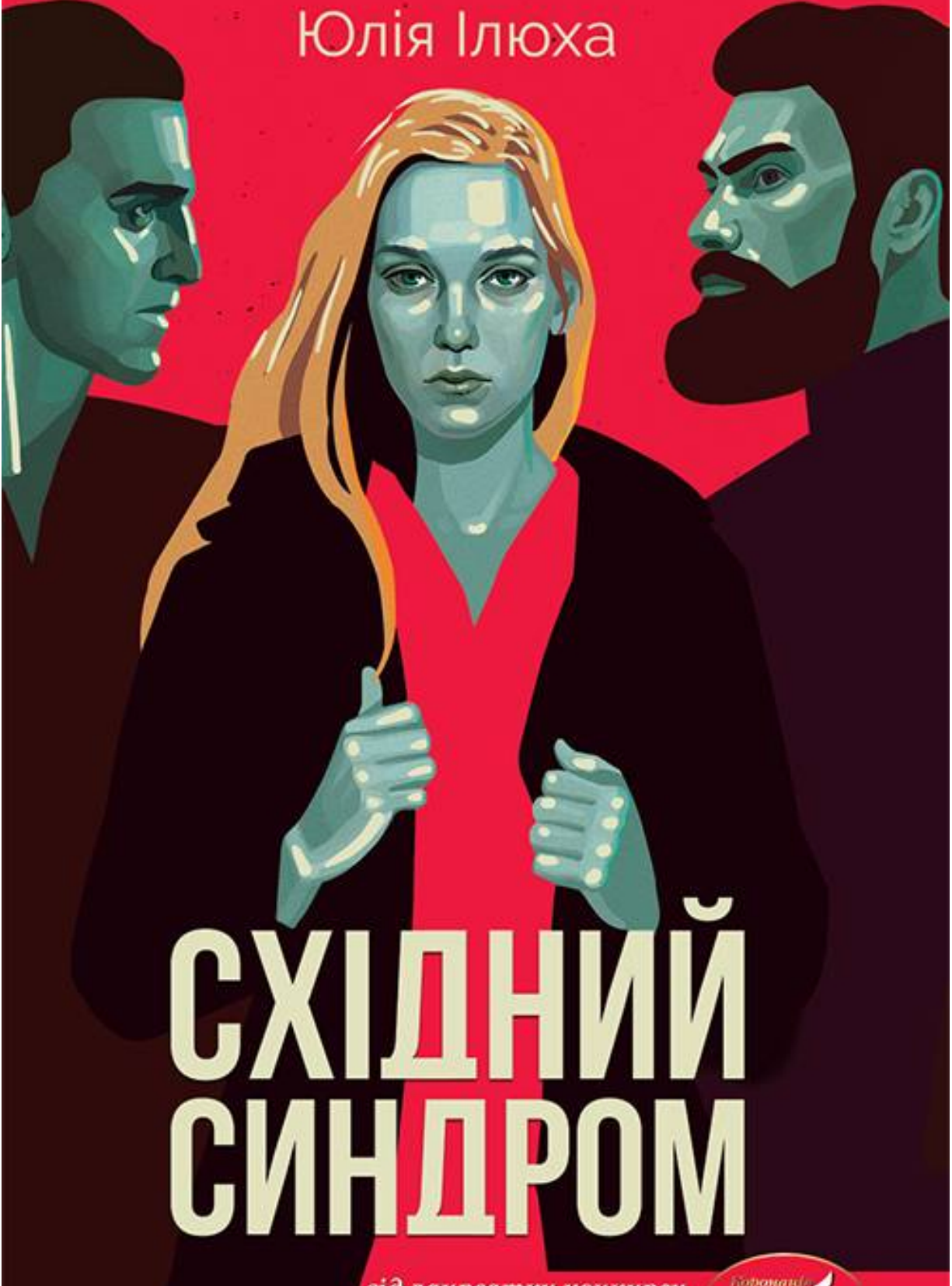

Юлія Ілюха

СХІДНИЙ СИНДРОМ

зі збірками новел

Романи

СХІДНИЙ СИНДРОМ

Юлія Ілюха

СХІДНИЙ СИНДРОМ

Роман

ХАРКІВ **КЛУБ**
2019 **СІМЕЙНОГО**
ДОЗВІЛЛЯ

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
2019

ISBN 978-617-12-6677-3 (fb2)

Жодну з частин цього видання не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі без письмового дозволу видавництва

Електронна версія зроблена за виданням:

Обережно! Ненормативна лексика!

На обкладинці використано ілюстрацію *Вікторії Дорошенко*

Ілюха Ю.

I-49 Східний синдром : роман / Юлія Ілюха. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. — 240 с.

ISBN 978-617-12-6413-7

Вони ніколи не зустрілися б, якби не війна на Донбасі. Гарячий вересень 2014-го звів разом адвоката-невдачу Васю, айтішника Макса та росіянку Таню, що втекла від чоловіка-садиста. У кожного — власна історія болючих втрат, яка штовхнула їх у бліндажі: Вася втікає в АТО від сварок із дружиною, Макс прагне помститися за вбиту наречену, а Таня мріє розпочати нове життя. Дружба, любов, ненависть — етапи одного шляху, який їм доведеться пройти. І жоден із них не уявляє, чим цей шлях скінчиться.

У цій книжці немає батальних сцен і кривавих подробиць. Це оповідь не про героїв, а про звичайних людей, які повернулися з війни тілом, не повернувшись душею.

УДК 821.161.2

© Ілюха Ю. А., 2019

© Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2019

© Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2019

Присвячується воїнам, полеглим за український Донбас

Хоч виступить супроти мене військо, не злякається серце моє; якщо постане на мене війна, навіть тоді я сподіватимусь.

Псалом 26

...ми ще повернемось,
обов'язково повернемось,
бодай — ногами вперед,
але: не мертві,
але: не переможені,
але: безсмертні.

В. Стус

Пролог

Січень 2015 року. Зона АТО

Сонце сходило швидко. Вистрибнуло з-за политих жовтогарячим світлом потрощених будинків і посічених осколками дерев, наче кулька для пінг-понгу, і покотилося вгору небом усупереч закону гравітації, запалюючи криваву зорю.

Тиша напружувала. Не чути було ані людських голосів, ані тріскотнечі автоматів, ані важких прильотів великого калібру. Лише сніг рипів під ногами «Адвоката», коли той вийшов покурити. Рип-рип, рип-рип. «Адвокат» дійшов до вивернутого кута хати, у якій вони квартирувалися, і роззирнувся — наряди ніде не було видно. «“Бізон”, падлюка, знову набухався й заснув. Треба щось робити з цією тушею, через нього нас усіх тут можуть покласти», — подумав, поправивши ремінь «АК».

Зранку підморозило добре. Автомат укрився інеєм, від дихання ішла пара. «Адвокат» закурив червоні «Прилуки», звично ховаючи вогник за долонею. Вдихав дим швидко, у шість затяжок — на війні всі навчені економити час. Зсередини будинку, з-за вікна, яке давно забуло про шибку й було затулене дошками та мішками з піском, почулося чиєсь дуже хропіння.

— Ну дають, скотиняки! Чорта з два тут поспиш, коли під боком такі рулади виводять, — проказав уголос.

Бічним зором він помітив, що в ранкових сутінках вулицею колишнього дачного селища, тепер розбитого й покинутого, рухалася якась постать. «Адвокат» викинув недопалок і поклав руку на автомат, корпусом розвернувшись до того, хто швидко йшов прямо на нього. Світла було достатньо, аби він розрізнув, що це чоловік, до того ж військовий — у формі. Крок, ще крок, сніг рипить як скажений, змерзлі пальці клацають запобіжником «АК» і готові тиснути на гачок.

— «Турок», ти? — кричить «Адвокат», раптом упізнавши ходу незнайомця, який уже більше не становить небезпеки. — Де тебе носило? А якби я тебе, чортяку, пристрелив?

Той підходить майже впритул — без броніка, бушлат розстебнутий, шнурки берців волочаться по снігу, автомат теліпається десь за спиною, і «Адвокат» помічає, що його трохи хитає.

— Братка, ти бухий чи шо? — врешті здогадується, що тверезим на таку пригоду «Турок» би не пішов.

— Ну, випив трохи, що тут такого, — відповідає сердито, майже агресивно. — Дай сигарету.

Вони заходять у двір, тепер відкритий з усіх боків — уламки паркана лежать глибоко під снігом, — і сідають на пеньки з розпиляного дерева, які скоро порубають на дрова. Закурюють і кілька хвилин мовчать.

— Де ти був? — повторює запитання «Адвокат».

«Турок» не відповідає, випускає дим і дивиться в небо, туди, де горить холодне зимове сонце. Врешті промовляє, так само вдивляючись перед собою:

— До «Скелі» ходив.

В «Адвоката» забило подих. Короткі три слова різонули, немов осколок артерію.

— До Тані? — перепитав, наче очікуючи, що вимовлені «Турком» слова розсиплються крихкими буквами в морозному повітрі й на засніженій землі складуться вже в іншому, не такому болючому для нього порядку.

— Контужений чи що? Недочуваєш? — «Турок» із викликом видихнув дим в обличчя «Адвокату», вочевидь, свідомо нариваючись на сварку. — До Тані!

— Нахіба?

«Адвокат» сунув брови й уникав дивитися на товариша, дістаючи з пачки чергову сигарету. Він старався дихати глибоко й рівномірно — пам'ятаючи про зброю в руках, тамував гнів, що загрожував вирватися із нього, наче сіра брудна піна із забутого на вогні варива.

— Здогадайся, не маленький. Чи пояснить? — «Турка» розпирала незбагненна, лише йому самому зрозуміла злість.

— Ох і сука ти, — спокійно сказав «Адвокат» і поклав сигарету назад у пачку. А потім, сидячи, зацідив правою у відкрите вухо «Турка».

Вони зчепилися, наче грайливі собачата, але їхня бійка аж ніяк не була грою. Капала кров із розбитих носів, фіолетово запливали підбиті

очі. Лють, якою вони дихали один на одного, виросла нізвідки й тепер нікуди вже не подінеться — вона тільки множилася, ширилася, як ракові клітини хворим організмом.

— Усіх вас ненавиджу! І тебе, і Таньку твою, і сепарів гробаних, і країну цю кончену! — ревів «Турок», б'ючи «Адвоката», якого збив із ніг, носакон берця під бушлат.

Той вивернувся, схопив його за ногу, й ось уже «Турок» горілиць важко гепнувся на притоптаний сніг.

— Уб'ю! — не контролюючи себе, «Адвокат» зняв автомат із запобіжника й націлив його на лежачого.

Той відкинув голову назад і затих, наче рахував на небі злизані ранком невидимі зірки. Глевким пластиліновим пальцем «Адвокат» натиснув на гачок. Коротка черга розбудила прибудних собак і бійців, які спали в будинку.

«Турок» нагріб лежачи пригорщу снігу й витер ним обличчя. «Адвокат», якого вже розброїли й схопили під руки, стріляв у повітря.

Розділ 1. «Адвокат»

Коли Вася Супрунчик уперше побачив Харків, то одразу вирішив залишитися тут назавжди.

Для вчорашнього випускника Рівненської школи № 4 це місто стало чимось на кшталт особистого Парижа. Хіба що з однією відмінністю: він не хотів тут помирати. Навпаки — у літньому Харкові, такому ж гарячому і м'якому, наче плавлений сир у фондю, Васі чомусь захотілося жити й любити так гостро, як може хотітися лише в сімнадцять років.

Сюди за протекцією місцевої рідні — настільки далекої, що під час першої ніякової зустрічі на Південному вокзалі родичі назвали Васю Борею, — він приїхав вступати до юридичного.

Після маленького Рівного, де з одного кінця в інший можна доїхати за півгодини, Харків здався йому величезним. Місто, наче гігантський спрут, розкинуло свої щупальця-дороги на десятки кілометрів, дивилося на світ мільйонами вікон, гуло розтривоженим вуликом і вдень, і вночі. Вася не помічав ні спертого вокзального повітря, ні пом'ятих п'яних бомжів, ні похмурих роздратованих облич, ні побитих ямами доріг. «Мерседес» колись загублених і тепер віднайдених у глибинах пам'яті родичів дражнив ніздрі запахом шкіряного салону, з вікон їхньої квартири в стилі «євро» виднівся сірий скелет Держпрому, і Вася раптом зрозумів, що його місце тут — у цьому чужому, але не ворожому місті. Йому захотілося влитися в це могутнє асфальтобетонне тіло, стати одним з обраних щасливчиків, які виходять отак щоранку на балкон із видом на Держпром, смачно затагуються «Мальборо» під міцну натуральну каву і твердо знають, що життя вдалося.

Загнаним конем мчав 2000 рік, і Вася відчув, що міленіум нарешті дав йому шанс.

***

Вася був єдиним сином у сім'ї та мав трьох старших сестер. Його батько часто жартував, що багато тренувався, аби зробити собі сина,

а виходили доньки. Дівчата на такі жарти ображалися, проте від цього любили Васю не менше. Сім'я у Супрунчиків узагалі була проста, без зайвих грошей та понтів. Батько був механіком на СТО, мати працювала вчителькою мови в школі. З чотирма дітьми вони не хапали фінансових зірок із неба, але за рахунок різноманітних зв'язків із потрібними людьми якось умудрялися завжди триматися на плаву.

Слово «блат» Вася знав із дитинства. Він поза чергою йшов до лікаря, мав гарні оцінки в школі, безплатно ходив у тренажерний зал та їздив у маршрутках. Тож, коли молодший Супрунчик закінчив школу, батьки вирішили скористатися забутими родинними зв'язками в Харкові, щоб дати синові перспективну професію. При цьому думка самого Васи про його ж, Васине, майбутнє нікого не цікавила.

— Підеш на юриста, завжди буде свіжа копійка в кишені, — безапеляційно заявила мама, відклавши вбік червону ручку й зошити.

— І задниця в теплі, — погодився тато, роздивляючись свої руки з чорними прожилками мазуту, який назавжди в'ївся у шкіру й під нігті.

Вася був не проти. Він узагалі ще не визначився, чим би хотів займатися найближчі двадцять років, але думка про гроші в кишенях йому сподобалася. Юристом так юристом. Хлопця у сімнадцять років більше хвилювали дівчата, клуби та друзяки, ніж освіта, яка годуватиме його до пенсії. Відтак із порожньою головою та кількома сотнями гривень у потайній кишені сорочки майбутній юрист вирушив підкорювати Харків.

Непрості родичі, яких помітно напружували незнайомий Вася з його малознайомими рівненськими батьками, швиденько підметушилися, натиснули на потрібні важелі — і хлопець із першої спроби став студентом «юрки». На цьому їхня участь у Васиній долі завершилась.

Студентське життя, а тим паче студентське життя в гуртожитку — це свято, яке приходить без запрошення, безпардонно й невідворотно. Або ти в нього вливаєшся, або воно, як скажена вантажівка з божевільним водієм, переїде тебе всіма чотирма колесами, наостанок погазувавши на розчавлених рештках. Вася старався як міг стати своїм у дошку для всіх, улюбленцем публіки й долі. У нього були для цього всі передумови, хоча Вася й не був ні красенем, ні мажором: спортивна фігура з виразними біцепсами, накачаними по блату в спортзалі, по-

чоловічому симпатичне, але не модельне солоденько-нудотне обличчя — сірі очі, тонкі губи, ледь помітна ямочка на підборідді, — хвилясте волосся, яке стильно лежало без будь-якої укладки, гарно підвішений язик зі здатністю заговорити майже будь-кого з преподів, щомісячні кишенькові гроші, які потай одне від одного надсилали йому мати й батько.

Але була у Васі особливість, яка могла звести нанівець усі його переваги, — у російськомовному Харкові Вася вперто говорив українською, так, як навчили змалечку батьки в рідному Рівному.

Не те щоб Вася був затягим націоналістом, просто йому було зручно та звично вживати ті слова та звуки, які вилітали колись із ротів його предків. Власне кажучи, у такий спосіб він просто намагався спростити собі життя. Як господиня розставляє на кухні скляночки зі спеціями в послідовності, відомій лише їй одній, чи рибалка складає гачки різного розміру в окремі пластикові контейнери, наводячи лад, так і Вася упорядковував свою реальність за допомогою мови. Пісенні рядки «Не стоїт прогібаться под ізменчивий мір, пусть лучше он прогньотся под нас» були життєвим кредо Васі та єдиними словами, які він вимовляв російською. Його помічали й запам'ятовували одразу, адже більшість студентів не тільки «юрки», а й усіх харківських вишів, училищ та технікумів, які вдома говорили, думали й бачили сни українською чи кумедним суржилом, переходили на ламану російську, як тільки з вікна поїзда чи автобуса показувався дороговказ «Харків». Прямісінько в транспорті проходив ментальний кордон, який жирною червоною лінією розділяв тихе провінційне минуле від бентежного «городського» теперішнього та, як вони вірили, щасливого майбутнього.

Вася був інакшим. Ні здивовані погляди нових друзів, ні образливі слова, з яких «селюк» і «село неасфальтірованное» були найм'якшими епітетами, ні прохолодне, а подекуди й відверто вороже ставлення деяких викладачів, ні труднощі перекладу лекцій, які читалися російською, не могли збити Васю Супрунчика з його шляху. Друзі невдовзі звикли, кривдники були биті «в табло», а викладачі на семінарах все одно кривилися і ставили двійки, адже блату у викладацьких колах Харкова сім'я Супрунчиків не нажила, а впертий Вася не встигав засвоювати гігабайти інформації, які звалювалися на нього на лекціях чужою мовою, проте рішення не змінював. «Ну, з ким

не буває», — говорили про нього. Хтось розводить мадагаскарських тарганів, хтось роками не чистить зуби, хтось підглядає в душі за жопатою сусідкою, а Вася у нас говорить українською. У всіх свої дивацтва.

Після першої сесії, яку Вася якимось дивом здав на трійки, на нього майже перестали звертати увагу, хіба що інколи залітний викладач короткозоро вдивлявся в аудиторію, коли із задньої парти його просили перекласти якийсь термін українською. Так принаймні в межах одного факультету Вася став своїм.

***

Усе змінила поява Тімотея — схожого на Карлсона-перестарка дідугана з прозорими очима маразматика й тремтячими руками.

Тімотей, або ж Тихон Петрович, викладав історію України першокурсникам. Прізвисько причепилося до нього після того, як студенти помітили, що на перерві він запиває принесені з дому бутерброди томатним соком, дбайливо налитим у пляшечку з-під шампуню «Тімотей».

Вася й Тімотей зчепилися на першій же лекції. Супрунчика обурило, що історія України викладається російською, а Тімотей, почувши Васине прохання перейти на українську, сказився і відповів, що «Харьков — рускій город». Ображений Вася не зупинився й поскаржився на діда в деканат, який зобов'язав колишнього парторга Тихона Петровича викладати навчальний матеріал українською мовою, не регламентуючи мову спілкування зі студентами. Відтоді Тімотей бубонів лекції українською, демонстративно переходячи на російську одразу, як тільки відривався від своїх нотаток, а Вася нажив собі смертельного ворога в його особі.

Помста не забарилася: коли прийшла пора літньої сесії, Тімотей завалив Супрунчика. Завалив із насолодою, зі смаком. Булькаті прозорі очі блищали від радості, руки від збудження тремтіли ще дужче, ніж зазвичай, коли він ставив у відомості «незадов.» навпроти ненависного прізвища. «Я сделаю всьо, штоби тебя отчислілі, бандеровец», — пообіцяв він на прощання.

Вася почував макітру й пішов на перездачу. І ходив би він ще довго, якби йому не прийшла повістка. Він так і не дізнався, була це остання помста Тімотея чи просто збіг обставин. Блат Супрунчиків на

Харків не поширювався, і колишнього студента швидко поглинула армія.

В армії Васі не сподобалося одразу. Служив він у Львівській області, недалеко від рідних країв. На його присягу з'їхалася вся сім'я. І всі вони — черговий раз — почали дружно картати Васю за його дурну голову і довгий язик. Особливо старалась мама. У літню пору їй не було на кому відточувати свою педагогічну майстерність, тому зазвичай весь удар порівну приймало на себе молодше покоління Супрунчиків. Але зараз син проштрафився в особливо великих розмірах, тож і віддуватися мусив сам.

— Кара Божа, а не дитина! Послав же Бог єдиного синочка! — шпетила мати Васю іменем Божим. — У всіх діти як діти, а в нас — убоїще! І чого ти ляпав отим своїм язиком, як корова гімном? Ляп-ляп! Ти хоч знаєш, скільки порогів я оббила й скількох людей перепросила, щоб тебе в ту академію юридичну віддати?! Ну нічого, в армії тобі ума вставлять, прийдеш — шовковим будеш. Тільки більше й не сподівайся, що я ще когось проситиму, аби тебе поновили. Дзуськи! Сам, все сам. Ти ж у нас розумний, на язик грамотний... — махнула вона рукою, стримуючи сльози. — Іди вже обніму, дурбецало ти моє, — не витримала, стиснула в обіймах і зайшлася плачем.

Батько був урочистим і схвильованим, як обвішаний медалями ветеран на параді.

— Батя відслужив, і ти відслужиш. Не сци, мужик, прорвемось! — Він поплескав Васю по спині, дихнувши йому в обличчя запахом ранкових ста грамів, які прийняв із терапевтичною метою, аби заспокоїти нерви.

Сестри щось пищали триголосим хором і лізли цілувати, але Вася, оглушений важливістю сьогоднішньої події й тими змінами, які вона принесе в його життя, вже не вслухався. Своє «Присягаю ніколи не зрадити українському народові!» він гавкнув на автоматі, все ще не вірячи, що це справді відбувається з ним. Ну де Вася, а де армія? Ще вчора він був там, де дівчата, випивка, клуби, веселощі, а армія... Армія — тут. А тепер він — уже в ній. Гвинтик застарілого механізму, що заіржавів за роки без роботи й догляду, один із тисяч солдафонів, які марширували плацями в різних частинах країни, «салага» на побігеньках у «дідів».

Найбільше Вася шкодував, що так і не завів собі постійної дівчини, яка б його чекала й плакала ночами від самотності. Будь-які удари та випробування долі сприймаються легше, коли тебе хтось любить і жде. Але, як кажуть у Харкові, тепер «поздняк метаця».

Півтора року Вася скнів у військовій частині в Золотоноші. Попервах, як і всі, прав «дідам» шкарпетки, ходив за них у наряди та начищав до блиску «дідівські» кирзові берці. Коли перший раз волохата рука тицьнула йому під носа свої смердючі шкарпетки, обурився і хотів було зламати десятиліттями усталений армійський порядок. Але швидко виявив, що його фізпідготовка нічого не варта проти десяти здорових лобів, а зламані ребра довго ниють, особливо, коли чистиш туалет зубною щіткою. Згодом, коли прийшов його час, і сам став «дідом».

Годі й говорити, що, поки настав очікуваний дембель, армію Вася зненавидів душею, тілом і розумом. Уже звільнений у запас і п'яний від відчуття свободи, він зупинився перед воротами військової частини й тричі показав «фак». Командирам, своїм «дідам» і Батьківщині. А потім, дорогою на залізничну станцію, Вася розгубився. Цілих півтора року він жив очікуванням демобілізації і тепер враз утратив сенс життя. Що далі? Куди рухатись, чого чекати, про що мріяти? Вася не знав.

***

Удома в Рівному він кидався з одних крайнощів у інші, мов чернець, якого раптом допустили до плотських утіх. Спершу він збирався зайнятися бізнесом, потім рвався допомагати батькові на СТО, далі пішов гастролювати рівненськими кафешками та генделями. Але більшість часу Вася проводив, лежачи вдома на дивані та переключаючи телевізійні канали. Батьки терпіли півроку. Звикнувши нарешті до несподівано дорослого й змужнілого в армії сина, мама знову увійшла в лідерську роль.

— Василюку, синку, — почала вона якомога лагідніше, — якого біса ти, здоровий хлоп, вилежуєш боки і страждаєш про своє, чоловіче? Депресія в тебе? Не знаєш, чим зайнятися? Так я підкажу. Збирай манатки. Ти їдеш у Харків і поновлюєшся в академії. Поки ти бив байдики, я ледве вмовила наших харківських родичів замовити за тебе слівце. Слава Богу, ще не всі контакти в мене втрачено. Вивчишся,

вийдеш у люди, копійку матимеш і нам допомагатимеш. Тільки я тебе благаю, без отих своїх мовних вибриків, бо в армію тебе вже брали, наступного разу візьмуть тільки в тюрму.

І Вася поїхав. Вийшовши з поїзда, знову пройшов крізь гамір і метушню Південного вокзалу, пірнув у метро й самотужки доїхав до родичів. У битві з вахтеркою під'їзду, яка не хотіла впускати незнайомця в елітний будинок, він втратив плитку чорного шоколаду, проте прорвався на потрібний поверх. Але квартира з видом на Держпром виявилася замкненою і марно раз по раз він тиснув кнопку дзвінка. Шум почули сусіди, клацнув замок, і двері навпроти відчинились.

— Ви до Ільницьких? — цокнуло Васі в спину запитання російською.

Він озирнувся. На нього дивилась худа довгокоса білявка в червоних брюках та чорній майці по фігурі.

— Да, — з несподіванки Вася теж перейшов на російську, чого з ним раніше не траплялося, і подумав: «Ну і штучка! Мені б таку!»

— А ви хто? — Білявка роздивлялася його без жодного сліду зацікавленості в блакитних очах.

— Родич, — відрекомендувався. — З Рівного.

Дівчина скептично вигнула мальовані брови:

— Вони поїхали. До середи.

Вася розгубився і навіщось уточнив, наче викладена інформація до нього з першого разу не дійшла:

— Як це? А сьогодні Сергій Іванович не повернеться?

Білявка пустила очі під лоба, явно демонструючи, як її дістали всі оці селюки, які вештаються до великого начальника Сергія Івановича.

— Я ж сказала вам, він повернеться в середу, — відповіла з ноткою роздратування в голосі.

Вася змовчав. Він обмацував дівчину очима. Мабуть, років шістнадцять-сімнадцять, хоча через косметику на обличчі здається старшою. Середнього зросту, фігура більше підліткова, ніж жіноча, — гострі лікті та коліна, тендітні кісточки ключиці, маленькі груди. Пухкі губи, миленький носик. Засмага, макіяж, манікюр і педикюр — слова, знайомі від кожної з Васиних сестер.

— А можна з вами познайомитись? — незалежно від Васі бовкнув його язик. — Я Ва...

Доказати він не встиг. Білявка зміряла його презирливим поглядом і гримнула дверима перед носом. Вася ще кілька хвилин потупцяв перед замкненими квартирами, все ще сподіваючись, що вони гостинно відчиняться, а тоді закинув сумку з речами на плечі й пішов, одурманений думками про недобру, але красиву сусідку його крутих родичів.

Вересневий день котився до вечора перезрілим апельсином, а йти Васі було нікуди. Хіба що зустріти ніч на лавці в парку, поповнивши лави безхатків, або передрімати на Південному вокзалі разом із подорожніми, що їдуть із минулого в майбутнє. Але тут він раптом згадав про своїх «корешів» з академії — колишніх одногрупників Саню й Даню, з якими мешкав у гуртожитку в одній кімнаті, і вирішив пошукати прихистку в них.

З наскоку зайти до гуртожитку йому не вдалося. Усіма своїми ста кілограмами шлях Васі заступила вахтерка баба Надя. Вона виставила перед Васею газету, наче бувалий боєць «Беркута» щит, і заревіла чоловічим баритоном:

— Пропуск!

Марно Вася намагався пояснити, що він колись був і невдовзі знову стане студентом «юрки». Марно бив на жалість, нарікаючи, що йому, крім кімнати друзів Сані й Дані, нікуди йти і доведеться ночувати на вулиці, як останньому шолудивому псу. Баба Надя була тверда, наче зачерствілий батон, — без перепустки в її володіння не прошмигне ніхто. Врешті-решт, після коробки цукерок вона змилоstellилася й погодилася покликати когось із товаришів.

Хвилин через десять прийшов Саня з червоними очима й запахом перегару. Спершу він не міг второпати, хто такий Вася і чого той від нього хоче, але потім згадав і з криком «Братан!» поліз обійматися. Згодом підтягнувся тверезий, як скельце, Даня, який вступив у переговори з бабою Надею. У результаті за хабар у вигляді пляшки закарпатського коньяку і банки домашнього варення, які мати передала для родичів, Васю пустили в кімнату гуртожитку на тиждень, а там, дасть Бог, він поновиться і заселиться вже на законних правах.

У середу Вася попрямував до родичів, які б уже мали повернутися, з потаємною надією знову побачити непривітну білявку. Натиснув кнопку дзвінка і став чекати, раз по раз поглядаючи на залізні броньовані двері її квартири. Білявка не показувалась, зате йому

відчинив сам Сергій Іванович. Скептично оглянувши Васю з порога, він деякий час розглядав його, наче намагався згадати, де міг бачити його раніше. Помітивши відсутність сумки з речами, він все одно не надто зрадів появі набридливого кровника.

— Ну що ти будеш робити! Знову за рибу гроші! Е-е-е-е... Василь? Заново вчитися надумав? — почав без зайвих привітань і сентиментів.

— Є таке діло, — сконфужено погодився Вася.

Йому було некомфортно стояти тут, укотре залежачи від милості цього зверхнього чоловіка, який дивився на нього, як на гімно, і вважав людиною другого сорту. Але в його становищі вибирати не доводилось.

— Ну що з вами робити, завтра поговорю про твою ситуацію. — Сергій Іванович скривився, наче проковтнув учорашній кислий борщ, і додав, підвищивши голос: — Тільки я тебе прошу, якщо тебе знову випрут, більше мене не тривож. Втомлює це, знаєш, вирішувати чужі проблеми. Завтра подзвони.

Він уже хотів було зачинити двері, але Вася встиг крикнути в глибини євроквартири:

— Сергію Івановичу!

— Ну що ще? — роздратовано відповів той у щілину.

— А як звати вашу сусідку навпроти? Ну, блондинку, симпатичну таку. — Вася не збирався відступати, не дізнавшись головного.

— Василю, не мороч мені голови своїми дурницями! Катя, напевно, — родич на мить замислився, — чи Аня. Точно, Аня. Давай-давай, іди вже. — Двері остаточно зачинились.

Через кілька днів Вася поновився в академії — заднім числом отримав студентський квиток і місце на бюджеті. Щоправда, знову на першому курсі, бо з другим щось не вийшло навіть у Сергія Івановича. Зате в гуртожитку його прописали в кімнаті разом із корешами Санею і Данею, які на той час були вже на четвертому курсі.

***

Життя знову завертілося, як у калейдоскопі: гулянки, дівчата, навчання, канікули. Історію України читав уже інший, молодий викладач. Після випадку з Васею ходили чутки, що зять Тімотея був військкомом. Відтак перелякані студенти, боячись потрапити в немилість, написали на нього колективну скаргу, а в академії нарешті

знайшли привід, щоб витурити діда на пенсію. Вася ж вирішив не повторювати минулих помилок і більше у відкриті конфронтації з викладачами не вступав.

Невдовзі він знайшов вечірній приробіток промоутером у супермаркеті й відтоді взагалі мав лише одне бажання — виспатися, а не сперечатися на мовні теми. З навчанням усе було більш-менш добре — Вася не гнався за копійечною стипендією і перебивався трійками, аби тільки залишатися на плаву і не вилетіти знову. З появою приробітку з грошима теж було окей — він навіть перестав просити кишенькові у батьків, хоча ті все одно присилали.

Одне лише непокоїло Васю — у нього зовсім не було особистого життя. З голови не йшла та білявка, чи то Катя, чи то Аня, й інші дівчата порівняно з нею здавались йому безбарвними й нудними, як чорно-білі радянські фільми проти сучасних блокбастерів. Звичайно, траплялись — і частенько — у нього швидкоплинні знайомства, які переходили в якісний секс, але це був тільки тваринний трах для задоволення потреб молодого енергійного організму. Васина ж душа прагнула кохання. Й одного ранку, прокинувшись у чужій квартирі з незнайомою дівкою під боком, він вирішив ухопити долю за яйця і піти ва-банк — поїхати знову туди, де жила чи то Катя, чи то Аня.

Підготувався до цього Вася ретельно: купив три кіло шоколадних цукерок для хабара вахтерці, яка могла забезпечити його цінною інформацією про білявку, та величезний букет криваво-червоних троянд для самої дівчини. Перед цим він сховався до перукарні та придбав не на базарі, а у фірмовому магазині нові штоти — джинси, стильну футболку «як у Рікі Мартіна» і блейзер. У вибраний день Вася, красивий та пахучий, із квітами та цукерками, пішов назустріч своєму коханню.

Вахтерка — пенсіонерка з фарбованими в кармін тонкими губами — красу Васі не оцінила й у під'їзд далі своєї комірчини його не пустила. Тоді він галантним жестом хотів покласти перед впертою бабою прихоплені цукерки, але зачепився пакетом за поштову скриньку й солодощі — всі три кіло — розлетілися по бетонній підлозі. Мовчки в'яли квіти, а Вася з вахтеркою, чортыхаючись, разом збирали кляткі цукерки.

Коли були знайдені останні «Ластівка» з «Ромашкою», пенсіонерка змінила гнів на милість. Вона розповіла, що дівчину справді звать

Анею. Дід її, Григорій Кузьмич, нині покійний, був генералом. Від нього й дісталася трикімнатна квартира у «відомчому» будинку, в якій Аня мешкає зараз із бабусею Віолеттою Миколаївною, вчиться на факультеті іноземних мов. Коли генерал був ще в строю, жили вони на широку ногу, а тепер із розкоші залишилася тільки «сталінка» в центрі. Батьки мешкають окремо десь на Салтівці й долею доньки, яку вони ще школяркою передали бабусі з дідусем, не надто переймаються. Крім того, Вася довідався, що вже місяць, як Аню ніхто не проводжав додому, хоча ще недавно в дівчини був постійний кавалер на дорогій машині. Зачувши таку новину, Вася завиграшки злетів сходами й зупинився перед Аніними дверима. Відсапавшись хвилю, він тремтячими руками натиснув кнопку дзвінка. Відчинила йому сухенька бабуса із сивою хімією на голові — очевидно, Віолетта Миколаївна.

— Добрий день, — життєрадісно почав Вася, — я...

Але досвідчена бабця вже помітила букет у його руках і безпardonно перебила:

— Ані вдома нема.

Розчарований Вася відповів, що почекає. Проте бабуса була налаштована дати прочухана вахтерці й витурити хлопця якнайшвидше.

— Ба, що там? — почувся з глибини квартири дівочий голос, а за мить з'явилась і його власниця — та сама білявка.

— Хто-хто, кавалер до тебе явився. Знову навчання зійде на пси, дограєшся, — буркнула Віолетта Миколаївна і зникла в коридорі, залишивши по собі флюїди старості й незадоволення.

— Ви до мене? Ми знайомі? — Аня здивовано роздивлялась хлопця і його букет.

Проквітнувши перше розчарування, що вона його не впізнала, Вася зробив ще одну спробу познайомитись:

— Мабуть, ви мене не пам'ятаєте. Ми бачилися тільки раз випадково й лише кілька хвилин, але відтоді я постійно про вас думаю. Це вам. — Він тицьнув дівчині квіти, які вона машинально взяла, й емоційно додав, побачивши страх у її очах: — Благаю, тільки не зачиняйте двері, я не маніяк! Я можу все пояснити!

Затиноючись від хвилювання, Вася коротко переповів свою біографію та історію першої, невдалої для нього спроби знайомства.

Говорив від душі, і, як не дивно, дівчина йому повірила — стояла, притиснувши до себе троянди, і слухала.

— Дозвольте запросити вас на каву, чи в кіно, чи на прогулянку, чи ще кудись — куди ви самі захочете! Благаю, тільки не відмовляйте, дайте мені шанс! — Вася бив рекорди на чемпіонаті з увічливості та красномовності.

Білявка насупила брови, мить подумала й здалася:

— Добре, можете мене запросити в кіно. Тільки врахуйте, що це побач... ця зустріч може стати першою й останньою. Завтра о шостій біля «градусника». Я не запізнююсь. — Вона зачинила двері.

***

Це побачення стало першим, але не останнім. За ним було й друге, і третє, і четверте, і п'яте... Вони ретельно вивчали одне одного. Розглядали, як школярі на уроці біології розглядають через мікроскоп евглену зелену та інфузорію туфельку. Випробовували себе на міцність чужими дивацтвами та недоліками. Притиралися, як нові деталі в старому механізмі. Закохувались. Кохалися. Любили.

Вася сам до кінця не міг зрозуміти, чому генеральська внучка Аня, у якої було повно мажорних кавалерів, обрала саме його, нахабного студента з гуртожитку, у якого не було ані свого житла, ані грошей, ані зв'язків. Зазвичай жартома Аня казала, що ця Васина нахабність її й підкорила, а якось, дивлячись на нього, але немов би крізь нього, додала вже цілком серйозно: «Розумієш, жінка відчуває свого мужчину і бачить далі, ніж здатен побачити він сам у цей момент». Який зміст вона вклала в цю фразу, зрозуміло було навіть Васі. Це означало, що Аня вважала його перспективним і сподівалася, що невдовзі зможе зажити з тим генеральським шиком, дух якого ще не встиг вивітритися з квартири біля Держпрому. Адже поганий той солдат, який не мріє стати генералом, а у Васиному випадку — мінімум відомим на всю країну адвокатом. Аня мудро розсудила, що, аби стати генеральшею, треба виходити заміж за солдата.

Вона навіть звикла до Васиної україномовності, яка спершу її страшенно дратувала, бо вона не розуміла багатьох слів. Нічого, з часом змирилася, вивчила, що таке «страва», «яловичина» і «цитрина», хоча сама українською говорила геть погано — смішно «гекаючи» та «шокаючи» по-харківськи. Та й взагалі вона вважала себе

«руской» по духу і по крові — майже вся рідня її жила від Белгорода до Іркутська.

Коли Вася вперше повіз Аню знайомитися до батьків у Рівне, вони зустріли її привітно, але якось формально й сухо. Видно було, що не таку невістку сподівалися.

— Васиliku, синку, вона ж кацапка! — коли зморена дорогою Аня вже спала в кімнаті, шепотіла йому вночі на кухні мама, перші сімнадцять років життя якої проминули в селі на Львівщині. — Я їй кажу: «Філіжанка», а вона мені: «Што?» Може, вона дівчина й хороша, але чи тобі мало наших дівчат, що ти пер її сюди через усю Україну?!

— Мам, ми ж у Харкові живемо, там це нормально. — Вася був налаштований рішуче. — Я її люблю. Закінчу академію й одружимося.

Мати сплеснула руками:

— Отакої! А батьків ти спитав?

— А що батьки? Мені з нею жити, а не вам, — сказав як відрізав.

***

Так воно й сталося. Улітку 2008-го Вася закінчив «юрку», а вже у вересні вони з Анею розписалися. Весілля у Харкові було не пишне, лише родичі та близькі друзі, хоча нареченій і хотілося влаштувати «пір на весь мір». Але Васі, який на той час працював помічником нотаріуса, було не до шику. Ні його, ні Аніні родичі не надто схвалювали цей союз і фінансувати його не прагнули, хоча й видимих перепон не чинили. Тримали своє невдоволення глибоко всередині, тільки часом виливаючи на рідну кровинку, якій вони хотіли кращої долі. Для харків'ян майбутні свати були «бандерами», для рівнян — «москалями». Обидві сторони, пам'ятаючи всі чутки й легенди про «бандер» та «москалів», недолюбливали й боялись одна одну.

Скромне весілля, яке вони оплатили разом, п'ятдесят на п'ятдесят, їх примирило, але ненадовго. Одразу після того, як розрізали весільний торт, Васина мама, захмеліла від розчулення й вина, зійшлася в словесному герці з п'яньким від горілки Аніним батьком. Спершу культурно сперечалися на мовну тему, а потім дійшли навіть до лайки зі взаємними прокльонами родичів до третього коліна. Свято ледве не завершилось загальною бійкою, і відтоді свати й чути не хотіли одне про одного.

Оселилися молоді в квартирі Аниної бабусі Віолетти Миколаївни — тій самій, що дивилася вікнами на Держпром. Бабця онуччиному чоловікові не зраділа. Хоч і віддала подружжю дві кімнати з трьох, та все ж не оминала нагоди підкреслити, що Вася тут у приймах на чужій території з її ласки тільки доти, поки з Анею все ладком.

«Ні з пса солонини, ні з зятя дитини», — сердито казала про чоловіків усіх трьох доньок Васиної мати, але коли мова заходила про її синопця, одразу змінювала риторику на протилежну: хто-хто, а її Василик був золотим зятем, і ті кляті кацапи мали б радіти, що він обрав їхню доньку й онуку.

Вася справді намагався бути хорошим для всіх: ніколи не сперечався з бабцею Віолеттою і як міг задовольняв її старечі капризи — то водички солодкої принесе, то цукерок купить, то просто поговорить «за жисть», приязно та з пошаною ставився до Аниних батьків (хоча й дякував Богу, що бачився з ними кілька разів на рік), любив, пестив і балував дружину, дарував їй квіти та водив по кафе. Та хоч як він не старався, але своїм для Аниної рідні так і не став: залишився приймаком, провінційним кліщем, що присмоктався до тіла їхньої сім'ї та живиться їхньою кров'ю. Що б Вася не робив, усе було не так: перейшов на нову роботу — «мало заробляєш», купив машину — «вліз у борги, а нам тепер тебе годувати?», поїхав з Анею у відпустку в Бердянськ — «міг би й на Єгипет заробити».

Аня спочатку ставала на захист свого перспективного чоловіка, сперечалася з бабусею та батьками, які, не криючись, називали Васю «поганим вибором». Та згодом почала прислухатися до того нескінченного потоку незадоволення, що накочувався на Васю, немов цунамі на тропічні береги. А що, як вона справді обрала не того й намріяні канікули на Мальдівах, шопінг у Мілані та Света Лобода як подруга так і не стануть реальністю з Васею? Натомість буде лише посереднє життя пересічної харківської жінки, обтяженої чоловіком--нездарою, невдячними дітьми та осоружною копійчаною роботою?! Що, як... У моменти відчаю Аня діставала телефон, пориваючись подзвонити Ромчику на «тойоті» чи Армену на «субару». Але марно вона гортала телефонну книгу — всі номери колишніх кавалерів були видалені ще в солодкий та мрійливий цукерково-букетний період.

За рік грозового спільного життя ситуація вкрай загострилася. Вася вже збирав валізу з твердим наміром більше ніколи не вертатись у квартиру з видом на Держпром, як несподівано померла Віолетта Миколаївна. Померла тихо, уві сні, без хвороб і довгого страшного процесу вмирання, за що вся рідня була їй безмежно вдячна. Сказали, що обірвався тромб. Вася не зміг піти в такий трагічний і водночас святковий момент для Ані, яка в одну мить стала власницею житла в центрі Харкова вартістю шістсот зелених папірців із портретом Бенджаміна Франкліна. Йому нарешті дозволили стати тим самим міцним плечем і широкою спиною, про які мріє більшість дівчат статевозрілого віку — він сам займався організацією поховання і поминок, взяв на себе переговори з усіма бюрократичними інстанціями й переоформлення квартири на дружину. Аня ж, відчувши себе повноправною господаркою власних житла й життя, потроху вийшла з-під впливу батьків і перестала рахуватися з їхньою думкою про Васю. У неї знову з'явилася надія.

— Давай почнемо все спочатку, — сказала вона чоловікові в сірий дощовий вечір і міцно притиснулася до нього всім тілом.

Вася, звісно ж, погодився, на знак чого влаштував Ані ніч шаленого сексу, а вранці розпакував валізу.

Удвох їм жилося значно цікавіше, запашніше, смачніше, яскравіше та спокійніше, ніж із рідною Ані по крові, але чужою їхньому віку та їхній сім'ї Віолеттою Миколаївною. У будні зрання вони розбігалися кожен на свою роботу: Вася в нотаріальну контору, Аня — в шлюбну агенцію, а ввечері зустрічалися десь у місті, гуляли Пушкінською та Сумською, тримаючись за руки, як до весілля, забрідали в тихі бічні вулички говіркового центру. Пили каву, вино чи глінтвейн — залежно від настрою і температури за вікном кав'ярні. Ходили в кіно, займаючи в залі місця для поцілунків. Говорили про плани на майбутнє, сміялися, цілувалися, знову закохуючись одне в одного. У вихідні прокидалися пізно й до вечора могли не покидати ліжка, в якому багато й пристрасно кохалися з перервами на розмови, каву та сигарети. Їм здавалося, що це й було щастя. Так одна смерть допомогла налагодити два життя.

***

Тривалі секс-марафони не минулися безслідно. Невдовзі Аня виявила дві рожеві смужки на вузькому папірці. Ошелешений новиною Вася скупив дружині всю квіткову ятку, що трапилася йому дорогою додому, і випив півпляшки дорогого віскі, яке тримав для хабара начальнику. Аня, котра ще донедавна вважала, що дітей їм заводити зарано, швидко увійшла в роль майбутньої мами, і не один раз Вася вночі метався містом у пошуках кавуна з оселедцем чи полуниці з базиліком. Він мріяв про сина, проте УЗД показало, що буде дівчинка. Вася не засмутився й одразу придумав ім'я — Ліна. Ліна Василівна Супрунчик. Продовження роду Супрунчиків.

Вагітність Аня переживала важко, і про те, аби щодня ходити на роботу, в її стані не йшлося. А хто триматиме перекладача, який нічого не перекладає, але в списку на отримання зарплати значиться? Зі шлюбної агенції, де вона працювала неофіційно, без трудової книжки, її швиденько попросили без права на повернення після декрету, тож уся відповідальність за матеріальне забезпечення дитини й молоді мами лягла на Васині юридичні підкачані плечі. Майбутній батько подумав, узяв останню пляшку «Джека Деніелса», коробку цукерок і пішов на поклон до Сергія Івановича — просити, аби той допоміг йому втретє. Цього разу Вася твердо вирішив виправдати дружинині надії. Від родича він хотів сприяння в працевлаштуванні на нову перспективну роботу. Такою Вася вважав роботу держслужбовця. Головне — влаштуватись, думав він, а там люди самі прийдуть, попросять, припросять і в кишеню покладуть. За те, щоб у подальшому клали в кишеню йому, Вася готовий був зробити перший внесок — самому дати хабара. Минув той юнацький максималізм, коли він обурено відкидав будь-яку можливість дати «на лапу» викладачеві, аби той не парив мозок і з усмішкою поставив у заліковку потрібну оцінку, зберігаючи свої та студентські нервові клітини. Зараз Вася був самцем, головою сім'ї, годувальником дружини й доньки, тож він не збирався зважати на нав'язані суспільству моральні цінності, придумані давним-давно якимось лузером. У Васі була мета, задля досягнення якої він готовий був загризти будь-кого, хто посміє чинити перешкоди.

Сергій Іванович незваному гостеві здивувався. За час, що минув після їхньої останньої зустрічі «по ділу», вони лише віталися один

з одним, зрідка стикаючись на сходах, проте в розмови не вступали. Вася з порога показав віскі з цукерками. Сергій Іванович не зрадив, але й не вигнав — жестом запросив зайти. Сидячи за вишуканим скляним столиком у стильній чорно-білій, наче шахівниці, кухні, Вася зауважив, що родич сильно здав за ці роки — посивів, змарнів, з-під закордонно-морської засмаги проступив землястий колір шкіри, а мішки під очима свідчили, що він не відмовляє собі в задоволенні випити скляночку чогось міцного перед сном. Сергій Іванович дістав лід, Вася розлив віскі в масивні товстостінні склянки. Випили за Ліну Василівну, яка мала народитися за чотири місяці. Вася зайшов здалеку, обережно промацуючи чоловіка навпроти, як сапер нашпиговану мінами землю. Говорив про сім'ю, роботу, майбутнє. Скаржився, що платять мало. Хвалився знаннями і працьовитістю. Переймався, що не зможе забезпечити доньці хорошу освіту. Сергій Іванович слухав і вдавав, що не розуміє, до чого веде Супрунчик. Врешті Вася перестав ходити околяса й випалив у лоба прямою наводкою:

— Допоможіть влаштуватися на нормальну роботу, за мною не заіржавіє.

— Ех, Василю, Василю... — засміявся Сергій Іванович. — Продовжуєш грати в ігри, як маленький. Думаєш, мені цікаво твоє «не заіржавіє»? Вася, у мене є майже все, а більше мені вже й не потрібно. З віком розумієш, що все це полова, пил. Успіх, багатство — все одно всі будемо там, де два метри. Втомлюють такі, як ти, от чесно. Вам візьми та подай, допоможи й проштовхни. Куди ти хоч мітиш, орел? — Він зробив ковток і втупився у Васю колючим сірим поглядом.

Той знітився, наче школяр, якого піймали на списуванні.

— Так в облдержадміністрацію чи облраду там... — вимовив несміливо.

— Думаєш, там золоте дно чи що? — знову білозубо розсміявся родич. — Хто ж тебе візьме відразу на прибуткову посаду? Починають усі зі спеціаліста. Чи ти вже начальником управління намилився?

— Ну, як скажете, я на все готовий, тільки щоб із перспективою, — не здавався Вася.

Сергій Іванович ковтнув віскі й покрутив склянку в руках. Стукнули кубики льоду, зіштовхнувшись крихітними айсбергами.

Через тиждень Вася Супрунчик почав працювати маленьким чиновником одного з управлінь обласної державної адміністрації. За

кілька років він збирався його очолити. Так пообіцяв Сергій Іванович, Васі треба було лише старатися. І він старався щосили.

***

Усе велося добре. Народилася донька. Василь Супрунчик за кілька місяців передбачувано доріс до заступника начальника управління і вже готувався наступного року переходити на відповідальнішу — і прибутковішу — керівну посаду. Але зміна губернатора сплутала йому всі карти, відкинувши Васю за простенький дешевий стіл, з якого він і починав. Треба було знову проходити весь шлях спочатку. Зціпивши зуби, Вася вперто дерся нагору кар'єрною драбиною. Знизу його штрикали Аня, яка депресувала й потроху звіріла в декреті, та плач малої Ліни.

Дві тисячі тринадцятий не віщував нічого поганого. Рік як рік. Багато рутини, багато відповідальності, мало грошей, мало щастя. Аня знову вешталася квартирою, мов темна грозова хмара. Втомившись від обіцянок чоловіка, що «ось-ось і заживем», знервована від щохвилинного перебування з малою, вона врешті знайшла роботу — доки Вася увечері сидів із донькою, на півставки викладала англійську на курсах. Сподівалася, що це стане для неї ковтком свободи й перезавантажить мізки на позитив. Але Ліна постійно хворіла, Аня змушена була залишатися вдома з сопливою вередливою дитиною і психувала, що її знову звільнять, а Вася з полегшенням втікав на роботу, аби не чути постійного крику дружини, яка сірником спалахувала через будь-яку дрібницю. Його батьки були далеко і глядіти онуку не могли. Аниним же було не до дитини — вони зі скандалом розлучились після двадцяти п'яти років шлюбу, довго ділили квартиру на Салтівці, а розмінявши її, з ентузіазмом почали влаштовувати кожен своє життя, поспішаючи прожити окремо ті миттєвості щастя, яких не зазнали разом.

Вася старався тримати дзен і намагався відчувати й розуміти дружину — не дарма ж він читав статті про післяпологову депресію. Але депресія затягувалась, нерви рвалися по-живому, і Вася дедалі більше почувався ішаком, якого всі ганяють по колу й ганятимуть так, аж поки він не здохне від старості та перевтоми. Із курсів Аню таки звільнили, і тепер майже щовечора після роботи він зависав із пацанами в барі, ховаючись від гризні дружини й доньчиного вереску.

— Коля, ну скажи мені, для чого я зі шкіри пнусь, коли ніхто й спасибі ніколи не скаже? — п'яно допитувався він після другого літра пива, відполірованого коньяком. — Гаруєш-гаруєш, стараєшся-стараєшся — для них же, а тобі за це лише парять мізки. Ні подяки, ні доброго слова. А знаєш, що найгірше? Я вже не пам'ятаю, коли останній раз у нас був секс. Тільки до неї торкнешся, а вона як визвіриться: «Відчепися, не бачиш — я втомилася! Дитина на мені, дім на мені, ще й роботу з радістю б на мене переклав, хіба ні? А від самого допомоги зроду не дочекаєшся! Думала, за мужика заміж вийшла, а виявилось — за тюхтія! Усе сидиш у своєму кабінетику, папірці перекладаєш, ждеш із моря погоди! Так і здохнеш там, невдахо!» — пискляво перекривив дружину. — І понеслась. Ну що мені з тою курвою робить, га, пацани?

— Трахни її, браток, — постановив бородатий, схожий на хіпстера-перестарка одnogрупник Коля-нотаріус. — Повільно й зі смаком. У баб дурня в головах накопичується від недотраха.

— Так не дає ж... — Вася з сумом втупився в порожню кружку із залишками піни на стінках і додав: — Зараза така.

— А ти й не питай. Мужик ти чи хто? — стукнув кулаком по столі тендітний, схожий на гея помічник прокурора Стасик.

Вася погоджувався, що з цим треба щось вирішувати, аж поки не засинав, вклавшись обличчям на столі. Тоді Коля і Стасик вантажили його в таксі й експресом відправляли до Ані, проінструктувавши водія, на якій вулиці, поверсі й квартирі його вивантажити. Аня мовчки затягувала п'яне тіло в коридор і йшла спати в кімнату до Ліни, перед цим копнувши Васю в бік гостроносим капцем.

Зранку дружина виливала йому на голову ківшик крижаної води, і Вася з червоними кролячими очима та стійким ароматом перегару йшов на роботу, марно намагаючись дорогою згадати, де залишив машину після вчорашньої гастролі. Після особливо «вдалих» гулянок Аня скидала його речі у валізу та спускала сходами. Вася смиренно їх підбирав і йшов проситися на ночівлю до Колі чи Стасика. За кілька днів дружина змінювала гнів на милість — все ж таки дитині потрібен батько, та й комуналку час сплачувати, а у Васі зарплата скоро — і він знову повертався додому. Не дивно, що з таким насиченим на алкоподії життям початок Майдану Вася пропустив.

***

Він зрозумів, що в країні щось відбувається, лише в кінці грудня. Брів містом після роботи, вдихаючи на повні груди густі та в'язкі, наче чорничний кисіль, сутінки. У м'якому брудно-жовтому світлі ліхтарів вулицями снували заклопотані сірі постаті, іскрилася вогнями на площі Свободи мертва, штучна ялинка. Новий рік на носі. Того дня Вася був тверезий і збирався таким і залишитися в наступному році. Не через відсутність грошей у кишені, ні, хоча там справді було порожньо, бо Аня вигребла все до копійчки. Вася дав собі слово зав'язати, хоч і не вважав себе алкоголіком. Проте його почала лякати власна залежність від пляшки.

Він помітив, що з нетерпінням чекає вечора, аби розслабитися, а розслабитися він міг тільки після того, як відчував приємний хміль у голові й тілі після першого кухля пива чи чарки горілки. Рухи ставали незграбними, а настрої таким легким та веселим, як у дитинстві, коли він уперше скотився з гори на двоколісному велосипеді. Життя знову ставало різнобарвним, люди — привітними, і навіть Аніні регулярні скандали не здавалися такими вже неприємними, бо Вася згадував, як сильно він її любив колись. А проспавшись і протверезівши, приголомшений непривітною реальністю Вася залишався сам на сам із головним болем, розпухлим на весь рот язиком, тремтячими руками й прожилками червоних капілярів на обличчі. Сердита Аня могла не розмовляти з ним місяцями і втовкмачувала в голову Ліні, що «тато поганій». Останньою краплею стали доньчині слова, коли уже «хороший» Вася хотів приголубити її після посиденьок із пацанами. «Відпусти, ти алкаш, від тебе погано пахне!» — розкричалася мала, вириваючись із його обіймів. Тоді він уперше в дорослому житті розплакався від жалю до себе, а на ранок вирішив зав'язати.

Але від цього проблеми самі собою не вирішилися. Дружина йому не повірила, їхні стосунки залишилися напруженими, налагоджуючись на короткий час лише в день зарплати. Розмовляючи, вони іскрили словами й били одне одного струмом, немов оголений дріт під напругою. Проте додому після роботи Вася все одно не поспішав. Як ніколи раніше він гостро почувався там чужим, тим самим приймаком, що прийшов на все готове, нікчемною, що не здатен на рішучий крок. Не було в ньому тієї ризиковості, щоб кинути свою чистеньку роботу

й піти торгувати на базар, чи носити мішки на будівництві, чи рейдерувати чийсь підприємства — словом, зробити хоч якийсь учинок, що примусив би Аню знову його поважати, а йому самому дозволив би відчути себе банально чоловіком, господарем власного життя і своєї жінки, а не безправним приймаком, тавро якого він ніс на собі так багато років.

Самотній і нещасний, Вася вештався вечірнім промерзлим містом, аж поки не переставав відчувати руки й ноги від холоду. Біля пам'ятника Шевченку помітив купку людей із жовто-блакитними прапорами. Зупинився, спробував згадати, що сьогодні за свято. Пам'ять не видала жодної дати, тому Вася спитав про причину зібрання приземкуватого вусатого чоловіка в старомодному пальті, який тримав у руках стяг на довгій вудці.

— Майдан підтримуємо в Києві, — зачувши українську мову, урочисто відповів чоловік.

— Який майдан? — не зрозумів Вася.

— Хлопче, ти з лісу вийшов чи що? — засміявся вусань, зблиснувши темними молодими очима. — Революція у нас. Невже не чув? От дивак, телевізор увімкни!

Телевізор Вася не дивився давно, але пригадав, як у кабінеті щодня обговорювали події в Києві. «...Студенти... вони ж діти... мало їм “беркута” вломили...», — долітали до нього уривки фраз, у які не хотілося вслухатися. З колегами він майже перестав спілкуватися, бо останнім часом не до цього було — ловив «отходняки» на роботі, запиваючи літрами води антипохмільні таблетки. Тож зараз Вася наче вилупився зі шкаралупи інформаційного вакууму та з подивом виявив, що в країні щось пішло не так. Потинявся трохи серед людей, послушав, про що говорять вони й що виголошують з імпровізованої сцени перед Тарасом. Врешті, остаточно промерзнувши до кісток, пішов додому — приймати удар Аниного невдоволення і розмірковувати про майбутнє. Своє і України.

***

Непомітно та швидко збіг 2013-й. А наступний рік із самого початку віщував проблеми. Холодне повітря пахло тривогою та небезпекою. Вася частенько після роботи приходив до пам'ятника Шевченку. «Тарас єднає нас», — говорили там різні люди з однаковими жовто-блакитними прапорами. Вася інтуїтивно почувався там своїм, хоча в активісти, які викрикували зі сцени палкі промови та гасла, не ліз. Прийшов, підтримав — і досить. Підтюпцем біг додому, відігрівався, робив три бутерброди з копченою ковбасою та міцний до чорноти чай і влипав в екран телевізора, нетерпляче перемикаючи з каналу на канал у пошуках свіжих новин. Жага до інформації нон-стоп замінила собою пристрасть до алкоголю. У мерехтливому світлі телевізора з десятком відкритих новинних сайтів на ноуті під боком Вася щодня сидів допізна. Багато курив прямо в кімнаті, випускаючи дим у відхилене вікно, хоча Аня категорично забороняла так робити. Після того як закінчувалась пачка, вмощувався спати на дивані, не розстилаючи постіль, — із дружиною вони вже давно спали в різних кімнатах. Мучився безсонням, крутився, наче казкова принцеса на горошині. Тоді йшов на кухню і крадькома пив Анину заспокійливу настоянку. Засинав над ранок, щоб о восьмій тридцять зірватися з дивана під ревище телефонного будильника й бігти на роботу. Там час від часу його намагалися вигнати на масовку бюджетників, яких звозили з усієї області на нібито добровільні мітинги на підтримку «легітимного», але Вася, як верткий в'юн, знаходив сотню аргументів, чому він не може зараз туди піти.

Врешті Васі набридло нескінченне очікування диванного воїна й наприкінці січня він заїкнувся, що хоче поїхати до Києва.

— Тобі робити більше нічого? Героєм себе уявив, так? — Аня намагалася говорити спокійно, але все одно зірвалася на крик. — Бетмен, блін! Людина-павук прямо! Спаситель усіх принижених та ображених! А те, що дитина виросла із зимового комбінезона, тебе не хвилює. Звичайно, хай Анічка голову над цим ламає! Ти ж у нас про такі дрібниці не замислюєшся! Тобі треба їхати на Майдан, допомагати рятувати Україну! Ти сім'ї своїй спочатку допоможи, герой хрінов! А то толку від такого татуса, як із козла молока! — Вона з шумом глибоко вдихнула повітря, намагаючись заспокоїтися, і додала, помовчавши трохи: — Значить так. Якщо ти сьогодні, завтра чи наступного тижня їдеш на свій довбаний Майдан, можеш одразу

збирати манатки й котитися під три чорти. На-зав-жди. Все. З мене досить.

Думати тут було нічого. Руйнувати рештки сім'ї, що й так уже була схожа на розчленований труп, який намагаються склеїти докупи скотчем, Вася не хотів. Як-не-як, а вони рідні люди, дитина он росте. Він укотре собі нагадав, що колись, якихось сім років тому, він кохав Аню так сильно, що від думки, ніби вони можуть бути нарізно, з іншими, стискав кулаки, що аж нігті півмісяцями врзалися в долоні, і йшов серед ночі боксувати в цілодобовий зал, де виливав на грушу свою любов і лють. Де тепер ті почуття?.. Де та колишня білявка, якій він мріяв подарувати місяць, зорі й дім на Мальдівах? Та що там зорі та Мальдіви! Якби вона попросила з'їсти його власне серце, він би вирвав його, приготував із пряними травами й ніжним гірчичним соусом і подав їй прямо в ліжко на білосніжному порцеляновому тарелі. Як у казці після чарів, білявка перетворилась, але не на принцесу з Попелюшки, а з принцеси на мегеру, яка щодня тепер їла його серце живцем. «Ех, молодість, — подумав по-старечому Вася. — Ех, життя...»

Календар перегорнув іще один аркуш. Лютий прийшов із боями. У прямому ефірі по телевізору транслювали дим, кров і смерть. Вася звично гиркався з дружиною, яка тихо раділа, що він тут, під боком, а не там, де палають шини й кулі пробивають пластикові будівельні каски, такі безглуздо-яскраві на сірій брудній бруківці. Коли втік «легітимний», Вася нутром відчув, що це лише початок і лавина нещастя, що зараз тільки почала сповзати на Україну, скоро накриє її цілком, трощачи людські долі й кістки.

«Всьо, што тебя касається, всьо, што меня касається, всьо только починається, починається...» — фоном лунала в голові безглузда попсова пісенька, коли на роботу в адміністрацію Вася пробирався крізь кордони євромайданівців. Вони були всюди — і зовні, і всередині. Дівчата й хлопці, майже школярі, але з дорослими очима. Вони надягали балаклави, щоб приховати свій юний вік, спали прямисінько в коридорах, там же різали безкінечні бутерброди й наливали чай із термосів.

А в березні на вчорашніх школярів у балаклавах вихлопнулась лють антимайдану. Над адміністрацією, за кількасот метрів від Васиного дому, замайорів триколон. У місті стало небезпечно ходити зі

стрічкою кольорів українського прапору. За неї ламали ребра та носи, пробивали голови й добивали ногами. Бували дні, коли Вася взагалі не виходив на роботу, бо всім давали відмашку залишитись удома. Чи не щодня до нього дзвонила мама й вимагала, щоб син разом з онукою залишили «те кляте кацапське ватне місто» і виїхали до Рівного хоч на деякий час. Про невістку вона не згадувала ані півслова. Вася відмовчувався й нікуди не відпускав Аню саму. Вона не пручалася — через близькість Сумської, парку Шевченка і площі Свободи страх був розлитий у кожній кімнаті квартири з вікнами на Держпром. Відтепер вони виходили в місто лише разом.

Тим часом Крим уже плив у «родную гавань», а решту України лихоманило щодня сильніше.

***

Квітневого дня Вася стояв на найширшій площі Європи й думав, чи варто йому сьогодні намагатися потрапити до свого кабінету. Аня з Ліною чекали його вдома, влипнувши в холодне скло вікна. В облдержадміністрації та на сходах перед нею вирувало вороже та зле море антимайданівців. Вася підходив до них впритул, щоб придивитися до облич, вивчити поведінку, зрозуміти, що примусило їх стати на рать з іншої сторони. Більшістю у натовпі були чоловіки, але досить багато було й жінок — середнього віку, з яскраво фарбованими губами й неохайними, відрослими сивими коренями фарбованого волосся, зібраного в «мочалку» чи хвостик, з високими верескливими голосами. Вася російською попросив прикурити в найближчого до нього спортивного чолов'яги в дутій чорній куртці. Той клацнув дешевою пластиковою запальничкою, зблиснув рядком золотих зубів у роті. «І чого тобі, бляха, дома не сидиться?» — подумав Вася, коли пальці чолов'яги — короткі, міцні, з півколами бруду під нігтями — тримали вогник у нього під носом.

— Каторий час, синок, не подкажеш? — Як Пилип із конопель, біля них матеріалізувався сивий закошлячений дідок у картузі, з червоним радянським прапором у руках і такого ж кольору носом.

— Двенадцать трідцать пять, дедуля, — відповів золотозубий.

Вася подякував за вогник і глянув на годинник. Тридцять п'ять по одинадцятій. Годинник чолов'яги відраховував час за Москвою. Весняне повітря раптом стало гарячим, у грудях запекло, і Вася, на

ходу розстібаючи комір куртки, швидким кроком рушив туди, де через дорогу та два кордони міліції стояли з прапорами прихильники Євромайдану.

Люди з обох сторін були охоплені істерією, рівень небезпеки та адреналіну зашкалював. Час від часу то тут, то там спалахували сутички, поки що лише словесні. Вася зробив останню затяжку, вирішивши послати до біса роботу й залишитися стояти разом із жовто-блакитними, аж десь високо вгорі почулося рівномірне гудіння, яке дедалі гучнішало з кожною секундою. Тисячі голів задерлися до неба, тисячі очей напружено його обмацували в пошуках джерела звуку. І воно з'явилося. Над будівлею Держпрому низько летіли два літаки. Вася аж присвиснув — винищувачі. Але чиї? До Росії — кілометрів п'ятдесят з гаком. І той золотозубий — з московським часом. А раптом...

— ...руськіє? — з недовірою і болем вимовила поряд невеличка сухенька жіночка за шістдесят. На її обдертій від щоденного вжитку дешевій дерматиновій сумочці тріпотіла жовто-блакитна стрічка.

— Рускіє! — вибухнуло радістю антимайданівське море.

— Як же так? А як же... ми?... — повернулась до Васі жіночка. В очах у неї блищали сльози, голос дрижав.

— Мать, не сцяти! Це наші пацани... наші, українські! — збрехав він, щоб заспокоїти її, хоча зараз уже ні в чому не був упевнений. Повторив, щоб переконати й самого себе: — Наші винищувачі. Наші «сушки».

У кишені завібрував телефон. Дзвонила Аня. Плакала, сказала, що їй страшно і щоб він вертався додому. Вася видихнув із полегшенням — слава Богу, не треба робити вибір — залишатися чи йти, коли його вже зробила за нього дружина. Вася очікував чергового з'ясування стосунків, але вдома на нього чекав тихий сімейний вечір — як у добрі старі часі, коли вони не лише здавалися, а й були щасливою родиною.

За вечерею Вася з Анею старанно вдавали, що нічого особливого не відбувається і всередині кожного з них не клекоче гарячий гейзер тривоги. Вони навіть разом вклали Ліну, але потім знову розійшлися по різних кімнатах, хоча Вася сподівався на остаточне примирення. Зранку він прокинувся і дізнався, що хлопці з вінницького «Ягуару» взяли штурмом будівлю на Сумській, 64. Все було скінчено. ХНР не

відбулася. Після цього рівень небезпеки в місті став поступово спадати. Вася знову почав щодня ходити на роботу, й навіть собі прив'язав стрічку до наплічної сумки з паперами.

Тоді, 2014-го, ніхто не вірив, що ці заворушення на сході всерйоз і надовго, а про війну взагалі мова не йшла. Яка війна, коли надворі бує весна? Крокує землею широко, розкидає щедрою рукою зелене та квітчасте, дражнить ароматом кави з відкритих майданчиків кав'ярень. Яка війна на цій землі, коли прийшов час солов'їв і цілунків? Соцмережі пістрявіли жартами, що кожне забите село й задрипане містечко тепер може стати республікою. Здавалося, що оголошена на сході антитерористична операція закінчиться за лічені дні, заколотників покарають і всі заживуть, як раніше, — однією країною. Адже не може такого бути, щоб Харків утримали, а Донбас не змогли!

Але минав день за днем, а новини зі сходу ставали геть невтішними. На всіх каналах крутили кадри, як беззбройні, але геть не мирні мешканці Донбасу зупиняли українські бетеери й танки. Невдовзі з'явилися перші загиблі серед військових.

Щупальця ДНР простягалися чимраз ближче й ближче до Харкова. Захоплений зеленими чоловічками Слов'янськ відкривав дорогу на Ізюм. А далі... далі — Харків, як відкрита долоня. Містом ширилися панічні чутки, що російські танки тут будуть зо дня на день. Вася зібрав «тривожну» валізку на випадок, якщо їм — йому, дружині й доньці — доведеться тікати до батьків у Рівне.

Як не дивно, очікування наступу з боку Росії примирило Васю й Аню. Хоч Аня і не підтримувала чоловікові походи до Тараса, але й у Росії вона жити не прагнула, незважаючи на повний вагон родичів там. Її єдиним бажанням була стабільність, тому вона, як і більшість «ватних» мешканців Харкова, ностальгувала за часами правління «легітимного». У Васі почуття були двоякими: він справді прагнув жити по-новому, в той же час не гребуючи пожити по-старому, якщо це стосувалося благополуччя його та родини. Такий внутрішній дисонанс не викликав у Васі дискомфорту, навпаки — він був природним для нього ще з часів дитинства, коли блат вирішував усе. Певною мірою Вася був правдолюбом і шукачем справедливості, але правдолюбство та пошуки справедливості закінчувалися там, де починалися його власні інтереси. Так було і з Майданом, і з війною на сході, сором'язливо названою «АТО». Вася носив вишиванку, кричав «Слава

Україні!» та брав участь в епічних битвах в інтернеті між «майдаунами» і «ватниками» — тобто був класичним зразком «диванного» патріота. Поступитися хоч клаптем своєї зони комфорту, вийти в бій реальний, а не віртуальний він анітрохи не прагнув, наче равлик, ховаючись у своїй родинній мушлі.

У той час, коли на чоловіків країни накочувались хвилі мобілізації, Вася з Анею сподівалися, що ця біда обмине їх. Це сподівання згуртувало їх, на деякий час знову зробило родиною. Аня боялася втратити чоловіка не стільки тому, що любила його, а через страх залишитись самій із дитиною на руках. Бо це ж не жарт і не комп'ютерна гра-стрілялка, де в героїв є кілька життів. Це життя, одне-єдине, яке може нагло обірватися в цій чужій війні, що гурготить десь так далеко й водночас так близько, що аж прямісінько по серцю.

Іноді Ані снилося, що її Васю забрали в солдати. Вона бачила його на полі бою, яке уявляла лише зі сцен високобюджетних блокбастерів. Ось він лежить, смертельно поранений і оточений бойовими товаришами. Його форма на грудях зрешечена кулями й заюшена кров'ю. Перед цим він геройськи підбив ворожий танк чи знищив десяток «їхніх» солдат. Хтось притримує йому голову, нахилиється, щоб почути Васині останні слова. «Передайте дружині, що я її любив», — говорить Вася, і цівочка крові стікає з його вуст на неголене підборіддя разом з останнім подихом. Товариші знімають берети — обов'язково блакитні — і зі скорботними обличчями клянуться над Васиним тілом помститися за його смерть. Після цього Аня прокидалася й міцніше притискала до Васі. Вони знову спали разом. Легко було уявляти чоловіка героєм, коли він мирно хропів поряд.

***

У серпні в двері квартири з вікнами на Держпром подзвонили. Була неділя, і Вася разом із дружиною та малою збиралися сходити в зоопарк. Він уже стояв у коридорі з вертлявою Ліною на руках, чекаючи тільки Аню, яка завжди довго фарбувалась і примушувала його нервувати. Вася опустив доньку на підлогу й відчинив, очікуючи побачити сусідів, які вічно збирали по двадцять гривень то на прибирання під'їзду, то на дератизацію підвалу, то ще бозна на що. Але замість сусідів на порозі стояли люди у формі.

— Супрунчик Василь Петрович? — спитав високий худий чоловік із погонами капітана.

Вася кивнув, відчуваючи, як холодне в животі.

Капітан простягнув йому невеличкий квадратний папірець, який Вася автоматично взяв.

ПОВІСТКА.

— Вам наказано протягом доби, з моменту вручення о 10:00, прибути до військового комісаріату Дзержинського району міста Харкова. При собі мати цю повістку, військовий квиток, паспорт і водійські права. За неявку у вказаний строк ви будете притягнені до відповідальності згідно із законом, — одним махом видихнув він і додав: — Розпишіться.

— Не підписуй! — істерично скрикнула за його спиною Аня. — Вона без підпису не дійсна, я читала, я знаю!

Вася обернувся на неї. Дружина стояла в домашньому квітчастому халатику, бліда, аж вапняно-біла, одне око густо нафарбоване чорним, інше — чисте, немов голе. Наче відчувши тяжкість і важливість моменту, заплакала Ліна, запросилася до мами на руки.

Глянув у вічі капітану і взяв у нього ручку.

— Васю! Не смій! — просичала Аня з малою на руках, намагаючись ухопити чоловіка за одяг і затягти в квартиру.

— Аню, не сором мене, я тебе дуже прошу. Це смішно. Якщо вже прийшли — піду, ховатися не буду, — відповів, не роздумуючи, приклав папірець до стіни й поставив закарлючку підпису на корінці.

Капітан полегшено зітхнув.

— Спасибі, брате. Хай щастить.

Вася хотів було йому козирнути, але вчасно згадав, що до порожньої голови руку не прикладають, і лише стримано кивнув, хоч його серце гупало всередині важким відбійним молотом. Аня випустила Ліну з рук і сповзла по стінці, закривши обличчя руками. Їхня сім'я знову дала тріщину, можливо, найглибшу з усіх, що були до цього.

Так Вася опинився в «учебці» разом із такими ж, як він, далекими від армії чоловіками — трактористами, таксистами, будівельниками, програмістами, продавцями й службовцями. Хтось прийшов сюди добровільно, хтось, як він, вирішив, що «поздній металець», якщо вже принесли повістку, хтось довго ховався, але все одно був знайдений.

Спершу Вася не повірив, що ці чоловіки поряд із ним і є українська армія, яка має стримати російську навалу. Хто вони? Цей різномасний натовп у цивільному одязі, який уже давно забув (а то й не знав), як тримати автомат? Ці молоді хлопці й вусаті дядьки, для яких держава не приготувала ані форми, ні берців, ні набоїв? Та припиніть! Вони навіть позивні собі не здатні придумати! Яка ж це армія?! Двоголовому півню насміх! Але невдовзі Вася переконався, що кожен із них потрапив сюди не даремно.

— Я цих гадів голими руками давитиму, — першого ж дня рівним голосом людини, що змирилася з невідворотним кінцем світу, вимовив високий чорнявий хлопець із пошрамованим обличчям, коли мова зайшла про «ополченців», з якими їм скоро доведеться воювати. — Оцими-от руками, — швидким жестом він розкрив обидві стиснуті в кулаки долоні. — Вони в мене все відібрали своїм конченим ДНР, розумієш — усе...

Зацікавлений Вася простягнув йому руку для знайомства:

— Василь.

— Макс, — відповів пошрамований і додав крізь зуби: — Із Донбасу.

Розділ 2. «Турок»

Вибиваючи чечітку пальцями лівої руки на кермові білої «мазди», Максим Шилов звично потягнувся вільною рукою за пачкою «Вінстона», що лежала на пасажирському сидінні поруч. Порожня. Беззвучно вилаявся, зім'яв її в кулаці, сердито жбурнув під ноги. Уже добрі півгодини він стояв перед Другим Босфорським мостом у стамбульському заторі, який гігантською змією тягнувся з одного району — Анadolу Хісари — і губився аж за дзеркалом води в іншому — Румелі Хісари.

Третій рік Максим жив на азійському боці Стамбула, а працював на європейському, тож щодня переживав свій «день бабака», долаючи неблизький шлях через Босфор, щедро приправлений роздратуванням, гнівом і трохи надією на те, що невдовзі затор просунеться хоч на кілька метрів. Іноді йому здавалося, що більшу частину життя він проводить в очікуванні, коли машина попереду блимне габаритами і водій натисне на газ. І хоча сьогодні він нікуди не поспішав, йому до смерті хотілося зробити затяжку і розігнати нікотин венами, ставши від цього м'якшим та добрішим, немов жінка після місячної дієти, яка поласувала добрячим шматком торта. Щоб якось відволіктися від думок про відсутню сигарету, Максим опустив водійське скло й почав розглядати у вікно своїх турецьких сусідів по нещастю.

У сусідньому ряду примостилася червона «хонда», скло з обох боків переднього сидіння якої теж було опущене. За кермом сиділа молода брюнетка й нервово дріботіла по ньому тонкими пальчиками з червоними наманікюреними нігтиками. Макс придивився уважніше: блискучі локони на плечах мишачого кольору піджака з глухим комірцем, рівнесенький чубчик над майстерно підведеними чорним очима, які одразу нагадали про шахтарів із малої батьківщини, губи кольору стиглої полуниці, виразно скульптуровані вилиці — схоже, кольором машини та макіяжем дівчина намагалася компенсувати одноманітність і сірість свого вбрання. Наче не туркенья, схожа на європейку. Може, іспанка чи італійка. Гаряча, мабуть, бізнесова штучка. Цікаво, а спідня білизна в неї теж червона?

— І якого ти сюди прешся переді мною! — раптом дуже голосно заволатала брюнетка російською і кілька разів натиснула на клаксон, від чого занурений у думки про країну її походження та білизну Максим аж підстрибнув на сидінні й випадково натиснув на газ, ледве не в'їхавши в авто попереду. — Ну куди ж ти пхаєшся, собако скажений, куди ти пхаєшся?! — Вона махала руками в бік маленького моторного «нісана», який вирішив змінити ряд і втиснутися між її «хондою» та «джипом». — Поспішаєш ти, еге ж? Я теж поспішаю!

Дівчина натиснула на газ і проїхала ще півметра, загородивши проїзд «нісану».

— Ось тобі, а не місце переді мною! — виплюнула слова в бік його водія. Потім помітила, що Макс за нею спостерігає із сусідньої машини: — А ти чого витріщився, га? Цікаво тобі? Та пішов ти, кретин!

— І вам доброго ранку, — відповів російською, передчуваючи реакцію брюнетки й уже не стримуючи усмішки.

Та похапцем піймала ротом ковток повітря, наче на неї вилили відро крижаної води, розлючено зиркнула на нього й швидко відвернулася, не вибачившись. Затор не рухався, і їхні авто залишилися стояти одне проти одного. Максим уже не зводив із дівчини погляду — з кожним нервовим стрибком секундної стрілки наручного годинника вона йому подобалася дедалі більше.

— Я Макс, а вас як звати? — прокричав він у бік власниці «хонди». Та вдала, що не чує, але він на вгавав. — Дівчино! Ну, дівчино! А ви звідки? Я з України. — Брюнетка трохи скосила на нього очима, з чого Макс відчув, що рухається у правильному напрямку, і зробив контрольний постріл: — З Донбасу. — Дівчина повернула до нього не лише голову, а й корпус, і він зрозумів, що влучив у яблучко. — Земляки, значить?

Вона скептично дивилася на нього, стиснувши ягідні губи. Видно було, що брюнетка вагається, чи вступати в розмову з незнайомцем, але врешті-решт цікавість і здивування від того, що зустріла земляка в чужому турецькому мегаполісі, перемогли.

— Я Оля. З Донецька. Ви пробачте, що я вас послала, — ніяково усміхалася без сліду агресії.

Макс тріумфував. Він уже знав, що вона погодиться, коли він запросить її на побачення.

***

До шістнадцяти років Максим Шилов ніколи не покидав місця, де народився. Бо куди було їхати й що було шукати деінде хлопчикові з провінційної незаможної родини, коли все, що йому треба, знаходилося тут, на цій щедрій порепаній землі, в надрах якої ховалися горючі чорні скарби, а поверхня була всипана териконами, що куталися в туманах таких повітряних, білих та густих, як пінка з теплого кип'яченого молока?..

Його дитинство та шкільні роки минули в шахтарському містечку Красний Луч. Дорогі дитячому серцю люди тут завжди були на відстані витягнутої руки чи максимум кількох вулиць. Мати, темноволоса й смаглява, від чого її часто приймали за циганку, білобрисий «арієць»-батько з вічними окулярами на носі, молодша сестра, яку традиційно любили більше й балували, бо менша, обидві баби, які жили на різних кінцях міста й терпіти не могли одна одну, рудий кіт Лучик, постійно кусаний і битий іншими котярами, дворовий пес Смелій, щеням знайдений у тернику з перебитою лапою — всі вони разом були для малого Максима цілим всесвітом.

Спершу, коли він лише робив невпевнені кроки з материних рук, його світ обмежувався двокімнатною квартирою в п'ятиповерхівці, з вікон якої було видно горбаті верблюжі спина териконів, та майданчик з іржавою гойдалкою у дворі. Згодом світ розрісся, став опуклим, наче вагітна на останніх строках. У ньому вже міцно укоренилися шкільні друзі, з якими на перервах разом курили за школою й викрадали класний журнал із «некрасивими» оцінками, й недруги, які доповідали про це директору, за що були биті гуртом після уроків. У ньому вросли в серце дворові товариші, з якими була випита перша пляшка портвейну, заспівана перша пісня під гітару, крадькома схоплений перший поцілунок із вуст синьоокої дівчинки з сусіднього під'їзду. У цьому світі вони, підлітки Донбасу, вже не діти й ще не дорослі, грали зимою в хованки, вибивного і в квадрат дотемна, а потім, після рухливих розваг, могли пустити по колу куплену в складчину пляшку дешевої горілки. Алкогольна гра не тільки дарувала думкам легкість, а вчинкам — сміливість, але й вмикала в Максовій голові кнопку «самозбереження»: він добре засвоїв, що в такому стані перед батькові очі краще не потрапляти.

Батько Максима — як і, по суті, вся їхня сім'я — у шахтарському містечку був білою вороною. Вулицями тут ходили чоловіки із сірою засмагою, у шкіру яких навіки в'ївся вугільний пил, чоловіки з підведеними чорним, наче в єгипетської цариці Клеопатри, очима, чоловіки, чиї зуби виблискували на темних обличчях, мов зірки на небі в безхмарну ніч, навіть якщо їх залишалося менше половини.

Батько Максима був іншим. Кремезний велетень із молочно-білою шкірою і волоссям кольору стиглої соломи, він ніколи не спускався в забій і не тримав у руках кирку. Його великі долоні не знали мозолів від фізичної праці, хіба що вони з'являлися в сезони садіння й копання картоплі, під його нігтями не чорнів бруд копанок. «Біла кістка, блакитна кров», — жартувала дружина, мастячи йому спину кефіром, коли той за півгодини на першому теплому весняному сонці перетворювався на вареного рака.

Раніше, до розвалу Союзу, Всеволод Шилов мав посаду інженера на машинобудівному заводі. Згодом, коли на початку дев'яностих земля вислизала з-під ніг і виживали лише овочами, що самі виростили на крихітному городі, він вирішив зайнятися комерцією. Їздив електричками в Росію, щось там крутив-хімічив, контрабандою возив цигарки та інші дрібниці, які продавав тут удесятеро дорожче, — коли шахтарі після затяжних страйків і грюкотіння касками по асфальту врешті отримували зарплату за півроку, ціни в Красному Лучі зростали до небес. Головне було вгадати момент і не продешевити, бо ціни дерлись догори тільки тиждень, поки шахтарі не витрачали всі гроші. Потім у місті знову починалась економічна депресія для продавців і покупців, бо першим не було кому продавати, а другим не було за що купити.

Втім, бізнесувати Максимовому батькові довелося недовго. В одній із поїздок його гуртом сильно побили незадоволені конкуренти й відібрали товар. Додому він доїхав ледве живий. Потім із місяць лежав у лікарні. Вийшов звідти худючий і ослаблений — через тонку білу шкіру просвічували сині вени, риси обличчя вкрай загострилися, кістки випирали навіть крізь одяг, який тепер висів на ньому мішком. У ньому важко було впізнати колишнього кремезного велетня. «Добре, що живий», — примовляла дружина й гладила його по голові. Сяк-так оклигавши на домашніх харчах із городу, батько заходився шукати якусь роботу, проте тут його не брали за станом здоров'я, там брали,

але не платили гроші, а ще деінде платили, проте знову втягували в кримінал. Мати кинула роботу в бібліотеці, за яку вже й забула, коли отримувала платню, та пішла торгувати на базар. Відчуття провини, що він, чоловік, не може заробити бодай якусь копійку, щоб прогодувати родину, роз'їдало батька зсередини, як іржа метал. Він упав у депресію. Інший на його місці забухав би, заливаючи свої страхи та невдачі алкоголем, але Всеволод Шилов був непитущим — ще в юності він виявив, що його організм не приймає алкоголю. Натомість він почав писати вірші. Чудернацькі, кострубаті, неримовані. Згодом хтось із колишніх товаришок дружини по бібліотеці пояснив, що це білі вірші.

Його надрукували в місцевій газеті, потім сюжет про краснолучанського поета-самородка приїхали знімати журналісти з каналу «Луч-ТВ». На Всеволода Шилова звалилася слава регіонального масштабу. А потім йому, як місцевій зірці й надзвичайно творчій людині, запропонували роботу. Так колишній інженер став директором будинку культури.

У нову, незнану раніше справу він вгризався так, як голодний вгризається в щойно засмажений біфштекс — люто, швидко, агресивно. Здавалося, ось воно, його призначення в житті. Він фонтанував ідеями: вигадував масштабні в межах міста проекти, організовував концерти та фестивалі, вибивав фінансування в коридорах райдержадміністрації й у спонсорів.

Дев'яності добігали кінця. Життя потроху починало налагоджуватись, Максимова мати перестала труситися над кожною копійкою й покинула роботу на базарі, яка коштувала їй хворих нирок і жіночих болячок від постійного перемерзання взимку, та натякала, що хоче повернутись до своїх книжок. Батько вже став поважною людиною в районі й міцно стояв на ногах. Це знову був той кремезний велетень-добряк, у якого закохалася схожа на циганку тендітна дівчина, щоправда, обважнілий від віку та посади. Проте він міг бути суворим, як донецька зима, та міцним, як луганська сталь, і Максим знав це, як ніхто інший.

Саме батько, одного разу впіймавши сина на гарячому після пляшки самогонки, зумів втовкмачити йому в голову, що в цьому місті, щедро притрушеному вугільним пилом, у Макса є лише дві дороги — в шахтарі або в бандити. Й обидві вони — недовгі й тернисті.

«Кістями ляж, але вирвись звідси, — говорив йому батько, — бо інакше це смердюче болото засмокче тебе, проковтне, перетравить, зробить добривом для кам'янистої землі під ногами тих, хто тут залишається. Ще залишається, щоб за рік-два-три теж лягти в насичену вугіллям твердь. Освіта, — казав батько, — це твоя драбина в небеса, твій єдиний шлях вирватися в люди. Не філонь, вчися добре, хапайся за будь-який шанс, щоби стати чужим тут і своїм деінде: там, де люди привітні, вино легке, робота не бруднить руки й море облизує пісок із твоїми босими ногами на ньому. А тут такі, як ти, сину, довго не живуть. Пам'ятай це».

Ця знакова розмова, така коротка й сильна, назавжди вгрузла в Максимів мозок, наче цвях «сотка» в товсту дубову дошку. Він став багато часу просиджувати за уроками й почав уникати колишніх компаній, раз по раз відмовляючи на запрошення затусити разом після школи. Спершу здивовані друзі наполягали й ледве не силоміць тягли його з собою. Згодом відчепилися, забули про нього, наостанок нагородивши образливим «слабак» і «лох». Морально було важко, але намальована батьком картинка прийдешньої винагороди допомагала зосередитись на головному, відкинувши зайве. Щоб скидати кудись негативну енергію, він записався на бокс і довго гамселив грушу, а частенько — і слабших суперників.

У свої чотирнадцять років Макс був хлопчиком високим на зріст, але міцним, ладно збитим, хоча й не таким кремезним як батько. Від матері він успадкував смагляву шкіру, карі очі та чорняве волосся, від батька — незначну капловухість, римський профіль і асиметричну верхню губу, права половинка якої була ширша за ліву. Ця асиметрія снилася у ніжних снах кільком однокласницям та тій самій синьоокій дівчині з сусіднього під'їзду, яка після першого поцілунку чекала пропозиції зустрічатися. Але її не сталося. Макс змінив пріоритети. Натомість вечорами майже щодня він ходив до їхньої шкільної англійки, яка підробляла репетиторством, і штудіював мову. Синьоока з горя стала зустрічатися з татуйованим «Батоном», який щойно звільнився після першої ходки й мав репутацію крутого пацана, але Макс цього навіть не помітив.

На випускному мати плакала з гордості, коли йому вручали золоту медаль, батько теж пустив скупу чоловічу сльозу.

— Вітаю, сину, — стиснув Максима в обіймах, вгинаючи ребра й перекриваючи дихання. — Усе тільки починається. Вірю в тебе, як у самого себе.

Питання куди вступати було вирішено вже давно — тільки Київ, тільки хардкор. Батькам здавалося, що в столиці на хлопця чекають необмежені можливості, якими треба лише вчасно скористатися. Хоча матері було лячно відпускати сина так далеко й так надовго, адже до цього він не був ніде, крім Луганська, куди вони іноді їздили за великими покупками, але батько наполіг — ніякого Донбасу. Тільки столиця, як квиток в інше життя. Разом із ним Максим туди й вирушив, а мати з сестрою, провівши їх у дорогу, залишилися вдома чекати новин.

Їхали нічним потягом. Щоб підкреслити важливість моменту, батько навіть придбав купейні місця — одне нижнє, інше верхнє. Максим одразу поліз на верхню полицю і звідти вдивлявся у темряву за вікном, мережану вогнями вікон та ліхтарів. Сусіди по купе — мати з донькою-підлітком — вимкнули світло, вляглися на свої місця і затихли, батько теж невдовзі захропів, а Макс все не міг заснути від передчуття, що вже завтра його життя невідворотно зміниться. Зрештою, на одній зі станцій, де потяг довго стояв, пирхаючи, наче величезний лискучий кіт, і скреготав кожною деталькою свого металевого тіла, Максима таки зморив сон.

***

Київ був величезний. Люди, трамваї, автомобілі — все постійно рухалося, вертілося, кипіло енергією, наче вічний двигун. Темп життя був шалений, здавалося, тут навіть дітей роблять на бігу. За звичкою око шукало щось знайоме, аби зачепитися і заспокоїти розум і серце, але все навколо було чуже, проте не вороже, а просто байдуже. Найбільше Макса в міському пейзажі вразила відсутність териконів, цих вічних донбаських гір, які було видно з будь-якої точки його міста. Батькові синова розгубленість не передалася. Він діловито копирсався у своїх нотатках, шукаючи, яким транспортом їм краще доїхати до КПІ. Добралися на метро — воно теж було Максиму в новинку, за півгодини здали документи в приймальну комісію — і вуаля, весь день і вечір аж до зворотного потяга були вільними для знайомства з містом.

Пройшлися Хрещатиком, поблукали Маріїнським парком, повитріщалися на Верховну Раду і Кабмін, потім перекусили в «Макдональдсі», кинули монетку в Дніпро, щоб неодмінно сюди повернутись, і закінчили прогулянку біля велетенської войовничої баби зі щитом. Маленька мильничка в батькових руках старанно документувала початок київської епохи життя Макса для майбутніх нащадків.

Пізнього вечора, зайнявши своє місце на верхній полиці, він закутався в погано випране, ще вологе простирадло «Укрзалізниці» й заснув без задніх ніг. Уві сні стукіт коліс перетворився на шум морських хвиль, які пінилися баранцями, накочуючись на босі Максимові ноги. Було лоскотно, але приємно, неначе він гладив пальцями м'яку шерсть кота Лучика, який повернувся додому з морозу. Він усміхнувся і перевернувся на інший бік, щоб прокинутись уже в Луганську.

За результатами вступних іспитів його зарахували на факультет інформатики й обчислювальної техніки. Шилови нарешті видихнули з полегшенням. Решту літа 2000-го вони збирали речі, вибивали для свого студента кращу кімнату в гуртожитку, робили в ній ремонт, перевозили туди зібрані речі, а потім прощалися — без надриву, але з прихованим відчаєм, як прощаються люди, відпускаючи рідних назавжди в далекі краї.

Київ Максимові подобався. Після пар він частенько блукав вулицями, за назвами яких ховалися постаті з книжок з історії та буремні події минулого, але тут свого подальшого життя він не бачив — мав божевільніші та сміливіші плани. Ні місто на Дніпрі, ні Україна з ними ніяк не в'язалися.

Навчався він завиграшки, єдине, що спершу викликало труднощі в Макса, — це мова. Більшість предметів в універі викладалися українською, а він навчався у російській школі. Спершу на лекціях він, бувало, почувався іноземцем, який приїхав у далеку країну й марно намагається зрозуміти місцевих жителів, які торохкотять по-своєму. Та згодом незнайомі слова й терміни вишикувались у його голові в стрункі асоціативні ряди і він почав ловити себе на думці, що вже не може згадати переклад того чи іншого слова російською — настільки міцно вкоренився в ньому український відповідник.

Додому перший раз після початку навчання Максим зміг навідатись лише після зимової сесії. Батько посміювався, коли в нього в розмові часом проскакували українські слова, і жартома назвав його «кацапським хохлом».

— Я не хохол, — образився той. — І взагалі, в майбутньому бачу себе космополітом, громадянином світу. Ну чи, на крайняк, європейцем або американцем.

На третьому курсі Максим на півроку поїхав по обміну студентами в Німеччину. Магдебург, місто на Ельбі, вразив його до сліз. Перша закордонна поїздка довела, що він рухається в правильному напрямі. Ці півроку він почувався так, ніби його з чистилища перевели прямісінько до раю. Тоді ж зрозумів, що, якщо доля дасть шанс закріпитися у цивілізованому світі, за Батьківщиною не тужитиме.

Після повернення в Київ Макс влаштувався джуніор девелопером у велику ІТ-контору. Досить швидко його справи пішли вгору, разом із досвідом зростала й платня, і невдовзі він уже міг відсилати батькам на Донбас пристойні суми. Виїхав із гуртожитку, зняв однокімнатну квартиру за десять хвилин від метро. Але вона продовжувала залишатись холостяцьким барлогом, у якому часом зависали тільки університетські друзі та подружки. Бувало, що котрась із подружок натякала, що охоче змінила б свій статус на «дівчину» чи навіть «наречену», але Максимове серце мовчало. Не воно.

З часом став цинічнішим, навчився підлаштовувати життя під себе. У нього з'явилися подружки, з якими було зручно. Наче досвідчений бухгалтер, він прораховував можливі вигоди й втрати від кожної дівчини і, як тільки вона переставала його влаштовувати, змінював на іншу.

Вихором жовтого листопаду закрутилася остання Максова студентська осінь. Сухе прозоре повітря пахло пізними кавунами й димом багать, на яких, наче на вогнищах інквізиції, беззвучно помирало зів'яле листя. Вулицями Києва на своїх майже невидимих липких планерах із павутини літали крихітні павучки — почалася друга серія пізнього бабиного літа.

Цієї теплої осені в Максима клопотів було більше, ніж будь-коли. Диплом та нова робота на турецьку ІТ-компанію відбирали всі сили. Почувався апельсином, якого чиясь дужа рука крутонула на сокочавниці й відкинула вбік, вищідивши всі соки до останньої краплі.

Йому давно було зрозуміло, що треба щось змінювати, бо він тут костеніє, вгрузає в цю землю по кісточки, і вона тягне його далі й далі, глибше й глибше. Коли турецькі роботодавці запропонували йому переїзд до Стамбула, Макс не вагався ні хвилини. Турецький берег стане його першою землею обітованою, а навчання можна закінчити й дистанційно. Принаймні там є море й час уже із чогось починати.

У Стамбулі спершу було важко. Чужа мова, чужа культура, чужі обличчя. Колишній Константинополь був монстром серед міст. Наче суперзавр, якого часовий вихор заніс у стадо слонів, він вражав своїм розміром і розмахом. Його тисячолітні вулиці щодня топтали мільйони туристів і аборигенів, на його ринках, як і сотні років тому, продавали рибу, шафран і корицю, а його повітря пахло смаженими каштанами. Його артеріями текли мільйони автомобілів, що зливалися в одну могутню ріку, яка загрожувала прорвати всі шлюзи й вихлюпнутися на ще не зайняті машинами острівці. Навіть трафік на вулицях був ворожий і небезпечний — такі затори Києву, який тепер, після щоденних досвідів його як молодого автомобіліста, став здаватися Максу маленьким та компактним, і не снились. Але одного ранку цей клаксонно-нервовий стамбульський затор, що тягнувся й тягнувся, наче пережована жуйка в руках бешкетливого турецького хлопчика, подарував йому зустріч з Олею. Зустріч, яка розітнула його життя навпіл, як вправний різник розрізає горло свині, щоб випустити з неї кров — усю до краплини.

***

Увечері того ж дня, коли вони познайомилися, Макс з Олею сиділи в затишному рибному ресторанчику біля Галати. Пили біле вино, смакували сібас і їли одне одного очима. Як магніт притягує метал, так і Оля притягувала до себе Макса. Він заглядав у її темні блискучі очі, стежив за рухом руки, яка поправляла чубчик, здіймаючи ледве чутну хвилю тонкого аромату парфумів, дивився, як вона сміється, оголюючи рівні білі зуби, — і відчував, що тоне в теплих хвилях. Чи не вперше в житті він пізнав таку гостру потребу у володінні жінкою — не на ніч, а назавжди, що йому аж здавило груди від болю. Зайве й казати, що з першої ж зустрічі він бачив Олю своєю.

Макс знав, що подобається їй. На це вказували всі знаки, якими вже не одну сотню років жінка без слів демонструє своє зацікавлення

чоловікові. Швидкі та короткі, як одиночні постріли, погляди з-під вій, кінчик язика, що грайливо облизує губи, блискучий локон, накручений на ніжний білошкірий палець. Оля розповідала про себе довго та в подробицях. Народилася в Донецьку, але ще з юності мріяла вирватися у широкий цивілізований світ. Гарно малювала, але замість відірваної від реальності професії художника обрала більш практичний фах модельєра-конструктора. Закінчила коледж і, трохи попрацювавши в Україні, отримала пропозицію переїхати в Туреччину, де жила вже п'ять років. Ковтаючи вино, вона зі сміхом розповідала, що тут її прозвали «королевою текстилю».

Дивлячись, як рухаються її яскраві губи, Максим думав, як багато в них спільного. Зустрітись тут, у багатомільйонному мегаполісі, було дивом не меншим, ніж ті чудеса з розмноженням хлібів та перетворенням води на вино, які демонстрував колись Ісус.

— І які в тебе плани на майбутнє? — запитав, коли принесли десерт.

— У Європу хочу. Францію чи Італію. Чи, може, Штати. Подивимось, що загадувати. — Оля виделкою колупала шматок торта. — Не вік же тут скніти. Набридли ці турки гірше редьки гіркої.

Відчув, що в останню фразу вона вклала щось дуже особисте, якусь макротрагедію свого мікрокосмосу. Чомусь розізлився на неї, що вона таким чином натякнула йому про свої колишніх.

— А в тебе які плани? — своєю чергою поцікавилась Оля.

— На тебе — величезні, — серйозно заявив Макс, дивлячись на неї, як мисливець на майбутній трофей. — Величезні, — повторив і облизнув пересохлі губи.

Їхній перший вечір закінчився в готельному номері в Султанахметі. Жоден із них не хотів чекати, а шлях до неї чи до нього додому відібрав би занадто багато часу. До ранку вони повільно й довго кохалися з перервами на вино та розмови. Коли Оля, втомлена та задоволена, заснула в його руках, Макс відчув, що нарешті зустрів свою половину. Себе в спідниці. У дівчині, яка мирно дихала поряд, він побачив той дикий кураж, ту відчайдушну сміливість, ту егоцентричну самовпевненість, яка кидала її на нові й нові амбразури, що падали під її натиском, зруйновані вщент вогнем, який вона, немов міфічний дракон, запалювала одним лише поглядом, одним порухом тонкої руки. Дивлячись, як до її спітнілого від сексу лоба прилипло

непокірне пасмо чубчика, як здіймаються уві сні її груди, як подитячому вона стискає руки в кулачки, він зрозумів, що більше не відпустить її, навіть якщо вона хотітиме протилежного. Він зустрів жінку, яка була рівнею йому — силою духу, метою, зусиллями, — і не збирався її втрачати. *Hayatında hiç*^[1], як кажуть турки.

За тиждень Оля переїхала до Максової квартири. Далекоглядних планів на спільне майбутнє вони не будували, просто спішили жити й насолоджуватися моментом, так несподівано подарованим долею. Тут і тепер. Не діти ж бо, щоб кілька років гратися у цнотливі зустрічі на вихідних. Із жадібністю щойно звільнених із в'язниці вони брали одне від одного все, але так само багато й давали — емоцій, вражень, сексу. Любові. Наче двоє смертників, замкнених в одній камері до виконання вироку, не бачили світу поза межами себе й не впускали сторонніх у власний, створений у чотири руки світ. Макс знав, що з кожним днем вгрузає в ці стосунки чимраз глибше й захоується дедалі сильніше. Коли Оля дивилася на нього, її очі світилися не притаманними їй у ставленні до чоловіків покірністю та ніжністю. Друзі називали їх ідеальною парою і благословляли на шлюб. Але з одруженням вони не поспішали, вважаючи, що ще не досягли свого найвищого рівня — кожен окремо, — щоб мирно співіснувати довгі роки разом у любові та злагоді. Вони не знали, яка країна через рік стане їхньою тимчасовою батьківщиною, тому особливо ретельно захищалися, щоб самим не стати батьками.

***

З батьками одне одного їм довелося познайомитись за сумної нагоди. Восени 2009-го раптово помер Всеволод Шилів. Велетень, який ніколи в житті серйозно не хворів, крім того випадку на початку дев'яностих, помер від інсульту прямо за кермом авто, яке таки встиг зупинити до смерті, врятувавши цим чиєсь життя.

Максим з Олею терміново вилетіли в Україну, щоб встигнути на похорон. У літаку він все згадував розмову, коли батько без крику та істерик показав йому напрям, у якому він продовжував рухатись і зараз. Прокручував її в голові знову і знову, шкодуючи, що так і не подякував батькові за неї, коли подорослішав. Лише зараз, коли той уже лежав у труні за тисячі кілометрів, Макс зрозумів, наскільки важливим був для нього батько. Гостре відчуття втрати стискало серце

тугими лещатами, а очі плакали самі собою. Оля сиділа поруч і не говорила зайвих слів, міцно тримаючи холодну Максому руку у своїй, гарячій, наче мартенівська піч рідного Донбасу.

Уже вдома, стоячи в квартирі, де він виріс, перед батьковою домовиною, Максим відчув космічну втому. Пустку в його грудях могла заповнити лише любов. Він пошукав її поглядом — Оля тихенько примостилася на дивані. Поряд сиділи його враз постаріла на десять років мати в чорній гіпюровій хустці та сестра з опухлими очима й червоним носом.

— Батьку, давно збирався познайомити тебе зі своєю нареченою, — проказав надломленим голосом. Слова звучали пафосно й неприродно, немов у дешевому американському кіно. — Ось привіз. Знайомся... Вибач, що так пізно...

Мати заплакала сухими очима. Сестра зайшлася в риданнях. Оля обняла їх обома руками, немов мангрове дерево покрученим корінням, шукаючи опори в солоній воді чужих сліз.

З її батьками Макс познайомився на кладовищі. Вони виявились значно старшими, ніж він їх уявляв, — Оля не акцентувала, що була пізньою дитиною. Старенька мати мала геть розгублений вигляд, і батько-діабетик весь час турботливо притримував її за лікоть. Максим зловив себе на думці, що невдовзі хтось із них теж може померти й настане його черга втішати згорьовану кохану.

За тиждень після похорону Шилова-старшого вони повернулися в Стамбул. Життя знову потекло стрімким гірським потоком: затори, робота, нерви, зустрічі, вечори та вихідні на двох. Коли Оля подзвонила Максиму на роботу серед білого дня, що робила лише у форсмажорних випадках, він чомусь одразу подумав, що щось трапилося з її батьками. Вона не плакала, що вже було хорошим знаком. Тихим голосом повідомила, що батькові ампутували ногу і вона першим же літаком повертається в Україну. Його не чекатиме, на це нема часу.

— Він буде жити? — на нервах бовкнув найбезглуздіше, що зараз можна було запитати в доньки про хворого батька.

— Звичайно, що за дурне питання! — розізлилася Оля. — Після прильоту наберу.

Дзвінок від неї пролунав тільки наступного дня. Максим якраз був на роботі. З голосу зрозумів, що все виявилось гірше, ніж вона очікувала. Запропонував і собі прилетіти, щоб узяти на себе вирішення

неприємних лікарняних питань. Відмовилася, сказала, щоб не турбувався. Вона дочекається, поки батькові стане краще, і тоді одразу повернеться. Місяць, не більше.

Але Оля не повернулася ні через місяць, ні через два, хіба що годувала його новими й новими обіцянками. Ось батько опанує інвалідний візок, ось вона найме йому доглядальницю, ось мати, яка теж занедужала, оклигає і тоді... Максим потроху дурів без неї. Розмови в скайпі вже не рятували — спочатку щовечірні, вони рідшали та міліли, як зневоднений від посухи струмок. Макс відчував, як із кожним днем нарізно вони віддаляються одне від одного. Психонував, коли вона цілий тиждень ігнорувала його скайп-дзвінки, — узяв два тижні відпустки, полетів, не попередивши. Уже після прильоту повідомив їй. Відповіла нервово та втомлено, навіть не зраділа, проте назвала адресу, куди їхати. Мчав на таксі з величезним букетом її улюблених дрібних рожевих троянд і пляшкою бордо, шкодуючи, що не встиг — і не додумався вчасно — купити обручку.

Коли Оля відчинила двері квартири в типовій обдертій багатоповерхівці в середмісті Донецька, зрозумів, чому вони говорили лише пізно ввечері, у тьмяному світлі торшера, яке додавало розмовам інтимності, але приховувало важливе. Це була вже не та гаряча брюнетка з розкішними губами на червоній «хонді», а втомлена жінка з фіолетовими колами під запалими очима. Притислась до нього прямо на порозі, беззвучно розревілась. Потім провела Макса на кухню, дочекалась, поки він відкоркує вино, й одразу перехильцем випила келих. Бічним зором він помітив біля смітцевого відра кілька порожніх пляшок з-під пива й коньяку. У сусідній кімнаті гучно розмовляв із її батьками телевізор.

Вони не бачилися тільки два місяці, а сиділи за столом, встеленим старомодною картатою скатертиною, мов незнайомці. За час, прожитий нарізно, відвикли одне від одного, перестали відчувати та вгадувати слова, які ще не були вимовлені. Жоден не знав, як почати розмову, яка віщувала бути вирішальною для їхніх стосунків. Нарешті Максим згадав про квіти, загорнуті від морозу двома шарами дизайнерського паперу. Покинуті, вони лежали біля його черевиків, з яких натекли дві дрібних калюжки талої води, схожі на скупі чоловічі сльози чи то щастя, чи то горя. Схопив букет, розірвав обгортку — троянди немов зраділи, вистромили з темниці пахучі рожеві голівки.

Похапцем вручив його Олі, рвучко притиснув до себе разом із квітами. Вона знову плакала, цього разу вголос. Заходила у риданнях, які намагалася задушити, запхати назад у горло, давлячись власною рукою. Макс почекав, поки вона трохи заспокоїться, сів на стілець разом із нею на колінах. Почав гладити по голові й монотонно колисати, як маленьку дитину, яка плаче не від горя, а щоб вивільнити емоції. Затиснув обличчя між долонями — і вицілював кожен його сантиметр, такого рідного й змарнілого. Нічого не питав, лишень мовчки обіймав. Сама все розкаже.

Оля відчайдушно шморгнула носом і витерла очі худими пальцями. Сіла на стілець напроти, ковтнула ще вина. Помовчала, збираючись чи то з думками, чи то з силами, щоб їх висловити.

— Я не повернусь, — сказала, як пекучою смолою припечатала.

— Усе так погано? — спитав, не вірячи почутому.

Кивнула.

— Дуже. І навіть гірше.

Дістала з пачки довгу тонку сигарету, закурила прямо на кухні. Помітила Максів здивований погляд.

— Почала курити. Важко...

Він клацнув запальничкою, задимів і собі. Сигарета була ментолова. Такі Максим терпіти не міг, але продовжував затягуватися, аби лиш зайняти час та руки.

Загасивши недопалок у попільничці, Оля піймала його погляд. Тримала, наче рибалка окуня на гачку, — твердо й рішуче. Вона вже опанувала себе і стала майже тією, стамбульською, яка посилала всіх у заторі під три чорти.

— Це кінець, Максє. Я не можу повернутись. І не вірю в любов на відстані, — повільно мовила, карбуючи кожне слово. — Тато на інвалідному візку, сам себе не обслужить. У квартирі ще сяк-так, а на вулицю спуститись — це цілий подвиг для нього і для мене. У ліфт візок не проходить, пандуса нема, на милицях — уже сили не ті. За той час, поки я тут, у дворі були тричі. Тричі. А мама... — Оля наче вдавилася цим словом, відвернулася, щоб знову не заплакати. — У мами прогресує деменція. Це значить, що скоро вона стане безпорадною, наче дитина. Вона вже кілька разів забувала дорогу додому, тепер я її нікуди саму не відпускаю. Забуває поїсти, вимкнути воду, перекрити газ. Із часом перестане впізнавати мене й тата... — З її

очей знову котилися сльози. — Я не можу їх покинути. У них, крім мене, нікого немає.

Цієї миті Макс почувався так, наче по ньому, живому, проїхався дорожній коток. І ось він — живий, але розчавлений — лежить, закатаний в асфальт, усе бачить і чує, але зробити геть нічого не може, бо все тіло його перетворилось на кров'янисте желе, не поворухнути ані рукою, ані ногою і вже не врятуватись. Відчуття безвиході затопило його.

— Ну має ж бути якийсь вихід! — гримнув кулаком по столі. — Можна найняти доглядальницю, а самій продовжувати працювати, гроші ж все одно потрібні.

— Найняла. Але одна доглядальниця з двома не впорається. Та й навіть якщо їх буде двоє, а я буду далеко — у Стамбулі чи деінде — лише відсилати гроші, це матиме такий вигляд, немовби я відкупуюсь від батьків, покинувши їх, розумієш? Хоча рік тому я б так і зробила, але зараз... Я бачила твої очі на похороні батька й зрозуміла, як це страшно — втрачати, не маючи можливості попрощатися... Я не хочу, щоб вони померли, думаючи, що нікому не потрібні! Поки в мене вистачає заощаджень, а там... Подивимось.

Максим не хотів розуміти. Він знав лиш єдине — що не може залишитися без Олі, на яку так довго чекав, навіть якщо на них зваляться всі нещастя світу.

— Ти впевнена, що хочеш залишитися тут? — перепитав.

Змаліла, зіщулилась, зітхнула перед найважчим вибором свого недовгого життя.

— Упевнена. Пробач...

— Тоді я повертаюсь до тебе, — відповів рішуче, притиснув до себе за шию, майже душачи.

— Максе, не дурій... — спробувала запротестувати, але вийшло непереконливо. Її здивування й радість відчувалися тілом.

— Поживемо поки тут, а далі буде видно, — обіймаючи кохану, Макс уже обдумував варіанти зміненого майбутнього.

***

На звільнення, завершення всіх справ у Стамбулі та переїзд знадобилось ще півроку. Максим відмовився працювати дистанційно на своїх турецьких роботодавців — хотів започаткувати власний

бізнес. Усіх це влаштовувало, і єдиний, хто був проти, — його мати. Вона категорично відмовилася сприймати той факт, що заради якоїсь дівки — хай і красивої, доброї та розумної — її син сам зачиняє перед собою двері до мрії та вішає на них важезний замок. Оля стала для неї уособленням усіх нещасть і невдач. Їхні стосунки, такі теплі та душевні попервах, стали холодними, немов вода в Північному Льодовитому океані, і загрожували взагалі обірватися, тримаючись лише на тоненькій ниточці любові до Макса.

Остаточно повернувшись на Донбас, Максим одразу купив квартиру в новобудові, яку звели недалеко від «хрущовки», де мешкали Оліні батьки. Поки він займався відкриттям власної невеличкої ІТ-фірмочки, Оля з ентузіазмом взялася облаштовувати їхнє любовне гніздечко. З головою пірнувши в забуту українську реальність — з хабарами, купою довідок і втраченого в чиновницьких коридорах часу, Макс зовсім забув про своє рішення зробити коханій пропозицію. Якось не до того було. Її хворі батьки, нова квартира, проблеми з фірмою, нескінченні сварки з матір'ю по телефону — з цього складався кожен його день. Зате завжди поряд, і вдень, і вночі, була Оля. Від часу, як Макс знову став поруч із нею, вона випромінювала щастя. Наче зайчик із реклами батарейок, вона невтомно бігала весь день, а вночі так само невтомно з ним кохалася. Іноді, змучений важким днем і важкими людьми, він навіть думав із легким роздратуванням, чому в неї ніколи не болить голова. Але Оля була такою рідною, теплою і пристрасною, що роздратування швидко минало, поступаючись хвилі любові, яка, мов масштабна пожежа, спалювала в собі всі інші почуття.

Кінець 2013 року Максим і Оля зустрічали в Парижі. Десь там в Україні залишилися її німецькі батьки з двома доглядальницями, сімейний бізнес, який давав непогані прибутки, його мати, яка потроху змирилася з вибором сина. Десь там в Україні клетотів незрозумілий їм Майдан. А тут із вікна готелю світилася Ейфелева вежа, а прогулянки Єлисейськими Полями були такими довгими, як полярні ночі. Чи не вперше за останні роки Макс із Олею належали тільки одне одному. На цілих два тижні. Після новорічної французької столиці їх чекав вогкий холодний Марсель, рожево-кам'яна Тулуза, курортно-тусовкова Ніцца та п'янке Бордо.

Наче підлітки, що втекли з уроків, вони цілими днями блукали Парижем. Саме для них він миготів мільйонами святкових вогнів, пахнув кавою й круасанами із сотень кафе, продавав кольорові магнітики на пам'ять, грав на саксофоні вуличного музики. Вони знову весь час трималися за руки, наче зустрілись тільки тиждень тому і якраз переживали той ніжний період, коли найбільшою насолодою був дотик не губ, а рук.

— А знаєш, я не жалкую, що ми з тобою повернулися до України. Звідти решта світу бачиться яскравіше. — Оля в білосніжному махровому халаті вдивлялася через вікно на ілюміновану Ейфелеву вежу з келихом червоного сухого в руці.

У кімнаті лежала напівтемрява, і відблиски яскравих вуличних вогнів м'яко підсвічували її обличчя. Макс милувався нею, сидячи в кріслі зі своїм келихом. Оля була прекрасна. Від маківки, на якій, наче маленькі антенки, електризувались короткі волосинки, до пальців босих ніг із незмінно червоним педикюром. Від носика, по-дитячому смішно задертого вгору, до гострих, як у підлітка, колін. Уся вона належала йому. Максим без поспіху допив вино й дістав із кишені халата маленьку червону коробочку. Його фантазія могла підказати сотні місць, де пропозицію руки й серця можна було б зробити більш романтично й нетривіально, але він обрав Париж, той банальний Париж, який вони обоє колись бачили нарізно й це вперше — разом. Тихо, немов кіт, підійшов ззаду, обійняв за талію, поцілував у шию під волоссям.

— Виходь за мене, — підніс розкрити коробочку на рівень її очей.

— Ну нарешті. — Оля розвернулася і сховала обличчя в нього на плечі, в складках махрової тканини. — Дочекалась.

***

Весілля планували на серпень 2014-го. Але після повернення в Донецьк Максим зрозумів, що в місті щось назріває. Столиця Донбасу стала схожа на дикобраза, готового будь-якої миті вишкіритися й наїжачитися голками.

Макс так і не полюбив Донецьк. Місто не стало йому рідним, він більше почувався резидентом у Парижі, Барселоні чи Стамбулі, але за час, прожитий у цьому місті разом з Олею, йому було тут досить

спокійно й комфортно. Але в січні 2014-го відчуття комфорту та безпеки зникли, натомість прийшли тривога й неспокій.

Біля пам'ятника Шевченку збиралися якісь люди, махали жовто-блакитними прапорами. Слідом за тими, хто стояв під Шевченком, прийшли й інші — з георгіївськими стрічками. Їх було набагато більше, вони були агресивні та рішучі. Макс тепер старався шукати інші шляхи, якщо в справах йому доводилось їхати через місце зіткнення цих протилежних світоглядів. Хоча безтурботна від щастя Оля готувалася до весілля й вірила, що все скоро заспокоїться, він знову задумався про еміграцію. Картав себе, що не почав готуватися до неї раніше. Розслабився, дурень, думав, і тут можна жити по-людськи. А тепер... Що тепер? Батьків Оля покинути тут нізащо не погодиться. А в них — ні паспортів, ні віз. Залишалось тільки чекати. І вірити.

Найбільшим здивування для Максима стало те, що більшість його донецьких знайомих, начебто недурних, освічених людей різного віку й статків — від студентів до пенсіонерів, майже одногolosно кляли Європу, у якій ніколи не були, і співали осанну Росії. Він, який трохи побачив широкого світу, ніяк не міг цього зрозуміти. Це було схоже на дитячий страх незнайомої темної кімнати, в яку треба увійти й увімкнути освітлення, щоб побачити, яка вона простора, світла і як багато в ній іграшок на всі смаки.

— Довбані піндоси, знову заварили кашу! Мріють захопити нас зі своїм Євросоюзом і зробити сировинною базою. Вважай, колонією. Будуть сюди звозити всякий шлак і труїти нас, поки не здохнемо, — на повному серйозі сказав Максусусід Коля — пузатий власник кількох продуктових магазинів і точок на ринку, коли зранку вони разом прогрівали свої нахолі за ніч машини.

— Так піндоси — це ж американці, яким боком вони до Євросоюзу? — змітаючи сніг із лобового скла свого «туксона», Максим спробував вказати Колі на алогічність його спічу.

— Та яка різниця! — роздратовано махнув той рукою. — Усі вони одним миром мазані. Ми, слов'яни, маємо триматися разом проти них. А хто наш найперший друг і спільник? Росія-матінка! Вона, ріднесенька, вона. Фашистів у сорок п'ятому перемогли і піндосів переможемо. Стопудово переможемо! — Сусід гучно увімкнув у своєму «лексусі» радіо «Шансон» і помчав перевіряти торгові точки.

Коли за календарем почалася формальна весна, Максим заборонив Олі самій виходити в центр. Уже пролилася кров першої жертви, вже розривалися від криків «Росія» і «Фашизм не пройде!» горлянки сотень спортивних молодиків із битками, вже над Донецькою ОДА майоріли російський триколон і прапор існуючої в уяві її adeptів ДНР, уже «камази» з озброєними «ополченцями» намотували на колеса донецькі вулиці, а вона ніяк не хотіла вірити, що почалося щось страшне й невідворотне.

— Та годі вже, Максе, скоро все заспокоїться, — переконувала вона майбутнього чоловіка. — Це ж Донбас, тут постійно якісь містечкові заворушення. То шахтарі касками гримають, то ще щось. Пограються трохи — і розженуть їх нафіг.

— Ага, як у Криму розженуть, — контратакував той. — Олю, отямся — вулицями ходять озброєні люди! Треба валити звідси, і то якнайшвидше. Валити з цього дебільного міста, з цієї кінченої країни. Розумієш — валити! Без варіантів. Тому що добром вся ця «заваруха» не закінчиться.

Оля лише усміхалась і переводила розмову на весілля. Мовляв, от стане законною дружиною, тоді й готова з ним їхати, летіти й пливти хоч на край світу.

Вилетіти з Донецька вони так і не встигли. Двадцять шостого травня Донецький аеропорт імені Сергія Прокоф'єва прийняв свій останній борт. Більше літаки там не літали — там свистіли кулі.

Того дня Макс зірвався з роботи й помчав додому. Його погнало туди ревище бойових літаків та шум вертольотів. Схоже, десь буде серйозний бій. Дорогою кляв себе за те, що досі силоміць не запакував Олю разом із її батьками в машину й не вивіз із цього проклятого міста. Треба було зробити це одразу після того референдуму навіжених, яких наче щойно випустили з сеансу групової терапії Кашпіровського — вони в нього сліпо вірили, але нікому з них він так і не допоміг. Так ні, він, бовдур, усе чекав, думав, що за кілька днів нічого страшного не скоїться — нічого, що б могло безповоротно змінити життя. Але дні химерним конструктором із дрібних невдач і вселенських потрясінь склалися в тижні, і з кожним тижнем надії на щасливе завершення цього театру абсурду ставало дедалі менше. Один шлях для відступу їм, схоже, вже відрізали — з району аеропорту чулися вибухи та йшов дим. Доведеться виїжджати автомобілем через

блокпости. Нічого, прорвуться. Усе буде добре, заспокоював Максим сам себе.

Ще не доїхавши до свого під'їзду, помітив біля будинку чоловіків у камуфляжі, які намагалися вивантажити щось важке з кузова тентованої вантажівки. Як на лихо, у нього під вікнами. Зупинився подалі від них. Одразу неприємно стиснувся і занів шлунок. Поспіхом вийшов із машини, поки вони його не помітили, сховав ключі в потаємну кишеню сумки. Двір наче вимер — жодної живої душі, хоча зазвичай у цей час на майданчику повно дітей із мамашками. Видно, всі поприміпали до вікон і спостерігають за ними крізь фіранки. З полегшенням згадав, що Оля зараз не вдома — говорила, що їде на примірку сукні, повернеться ближче до вечора. Швидко рушив — голова нахилена, погляд у землю, тіло аж прозоре — намагався оминати неминуче. Пройшов їх, уже майже діставшись до кодових дверей, намацав рукою ключ у кишені джинсів, як його зупинив оклик.

— Ей, мужик!

Серце стукнуло об ребра так гучно, наче лопнула на барабані туго натягнута шкіра. Обернувся — сантиметр за сантиметром, як у сповільненій зйомці.

— Ви мені?

— Тебе, тебе. — На Максима дивився рудобородий «ополченець» із цигаркою в зубах. У нього було рябе, пооране шрамами від підліткових віспин обличчя й нетутешній, ворожий акцент. — Сюда іді. Ти с етого дома?

Він невизначено кивнув, спостерігаючи, як вільна від курива рука рудого стискає рукоять автомата, який висить у нього на грудях. Підійшов ближче, уникаючи дивитися в очі.

— Где виход на кришу, знаєш? — спитав автоматник і видихнув Максу в обличчя димом, перекоотивши цигарку в інший кут рота.

— Ну знаю. — Під поглядами озброєних людей переступав із ноги на ногу.

— Давай, подхватавай, как раз тебе ждали, чтоб донести. — Рудобородий показав дулом автомата в глиб кузова.

— Що? — не зрозумів Макс.

— Пулемьот бері! — Автоматник штовхнув його до вантажівки. — В зуби і потащіл.

— Хлопці, ви чого, тут же люди живуть! — Максимове здивування перемогло страх і вирвалося назовні. — Який нафіг кулемет? Тут дітей повний двір!

— Та мне похер! — визвірився рудий. — Сільно умний, сука, да? Не уважаєш народное ополченіє Донбаса? Так ми тебя сейчас научім нас любіть і уважать! — Він викинув недопалок, сплюнув і на мить відвернувся. А потім з усієї сили ударив Макса в живіт.

Той одразу зігнувся, переломився навпіл. «Ополченець» повалив його на землю, садонув носком берця в голову, яку Максим не встиг затулити руками.

— Чьо стоїм?! Помогайте! — крикнув до своїх.

Налетіли всі разом, довго били ногами. Потім підняли, вже закривавленого, всадовили на лавку. Обшукали, витягли гаманець і мобільний. Рудий у сумці знайшов ключі від машини й зрадів.

— О, братішкі, похоже, ми севодня станем владельцями класной тачкі! Ану, детка, покажись. — Він натиснув на кнопку сигналізації. Машина привітно писнула. — О-о-о-о, зашибісь, ето «туксончик»! Спасібо тебе, мужик, за подарок! — Притримав за сорочку Макса, що завалювався на лавці, випльовуючи власні зуби. — А ето тебе от нас подарочек — прощальний, чтоб ти не думал, что ополченци Донбаса не умеют благодарить. Получі — распішись! — Рудобородий замахнувся і вдарив його в скроню прикладом автомата, розітнувши її до кістки.

Максим звалився на асфальт і відключився. Рудий сів за кермо його «туксона», туди ж завантажилось ще двоє «ополченців». Четвертий завів двигун «камаза», і колоною вони виїхали з двору, з радості від надбання дорогого авто забувши про те, що хотіли робити з кулеметом.

Якийсь час Макс пролежав без свідомості, потім знову почав відчувати, як сонце пече закривавлене обличчя. Спробував підвестися, але ні тіло, ні голова його не слухались. Наче ховрахи з нірок, з'явилися люди, зрозумівши, що небезпека для них минула. Якась жінка кричала, щоб викликали швидку, хтось поливав його голову

холодною мінералкою. Максим хотів сказати, що йому боляче, коли вода ллється на рану на скроні, але знову провалився у чорну ватяну діру.

Отямився він голим під простирадлом на якомусь ліжку. Не повертаючи голови, обвів поглядом кімнату. Схоже, палата. По обидва боки лежали незнайомі чоловіки. У лівій руці стирчала голка від крапельниці, через систему в нього вливалася прозора рідина без кольору. Насилу підняв вільну руку, обережно помацав голову — бинти. Руки та груди — майже повністю сині, як перезрілий баклажан. Усі нутрощі боліли, в голову наче щосекунди забивали новий цвях, а ліжко здавалося палубою яхти під час шторму на узбережжі Адріатики. Навіть думати було боляче. Максим хотів було встати — куди йому тут лежати, як удома Оля місця собі не знаходить, та лише застогнав, зумівши посунути тіло на якийсь сантиметр. Заплющив очі та з шумом вдихнув, вгамовуючи напад нудоти. Треба відлежатися. Але як повідомити Олі, що він тут, живий?..

Вона знайшла його сама. Прибігла наступного дня, згорьована й нервова. То сміялась, то плакала, притискаючи його руки до свого обличчя. Раділа, що битий не до смерті, лютувала, що вчотирьох добивали одного.

— Я ледве не здуріла, поки обдзвонювала всі лікарні! Потім Анна Робертівна із сусіднього під'їзду сказала, що тебе начебто в Калініна повезли. Знайшла, слава Богу, знайшла... — Оля метушилася біля нього, то поправляючи подушку, то розгладжуючи зморшки на простирадлі, і ледь-ледь гладила його долонею по неголеній щоці, боячись завдати болю. — Заяву в міліцію треба подати...

Макс скривився, махнув рукою.

— Олю, яка міліція?! Ти як маленька. Вона й раніше не працювала, а тепер тим паче. Свої правила та закони встановлює той, у кого в руках зброя, от і все. Вам треба їхати звідси. Без мене.

— Ти що? Куди? Я без тебе не поїду! — за звичкою одразу вперлася рогом на своєму. — Як тільки випишуть — і поїдемо! Зберемо...

— Олю! — не дослухав, перебив. — Ти що, не розумієш? Не можна чекати! Геть не можна! Що не день — тут дедалі страшніше й чимраз менше шансів звідси вирватися! Учора вони забрали машину, потім заберуть фірму, квартиру... життя заберуть! — Максим

оглянувся на сусідів по палаті, стишив голос. — Тоді буде не весілля, а поминки, і на ті ніхто не прийде. Поїдете з батьками поки що в Харків, до тітки твоєї, вона ж наче там живе? Подзвони Андрію Сабицькому, він допоможе все організувати. І сьогодні ж збери речі, я тебе благаю. Банківські карти заблокуй, із собою не бери. Вийдеш — відновиш, — шепотів він. — До кінця тижня ви повинні поїхати. Я тебе там знайду.

Вона плакала й хитала головою.

— Ні, Максе, я не зможу сама, не примушуй мене...

— Твою мать, Олю! — зірвався на крик він і знову перейшов на здавлений шепіт. — Ти зможеш! У нас немає вибору. Вам треба виїхати звідси якомога скоріше. До кінця тижня. Інакше... інакше... я навіть думати про це не хочу... — стискав її холодні попри спеку пальці. — Зараз іди додому. Завтра принеси мені телефон, найпростіший кнопочковий. І записку з адресою тітки. Я приїду, Олюшко, я приїду, вір мені. Усе буде добре. Усе буде добре... — повторював і цілував її руки.

***

Виїжджати запланували на другий день літа. Оля опанувала себе й щосили трималася незворушно, наче колектор під час роботи. У переддень вирішального дня вона востаннє прийшла до Макса в лікарню. Ще більше схудла — сукня, яка раніше була по фігурі, тепер обвисла, на блідому обличчі з гострими вилицями залишилися самі очі.

— Максе, я не хочу їхати без тебе. Я боюсь. За себе й за тебе, — зізналася, кусаючи губи.

— Усе буде добре, — впевнено відповів він, хоча серце стискалося — яку ж відповідальність він поклав на свою маленьку тендітну дівчинку. — З тобою буде Андрій, я йому довіряю, як собі. Через тиждень, максимум два, я буду поряд. Усе буде добре, — повторив по складах, намагаючись додати своїм словам ваги.

Оля кивнула, посиділа біля нього ще трохи. Говорили про якісь неважливі дрібниці, боячись зачіпати головне.

— До речі, я візьму з собою сукню, вона майже готова, — раптом згадала вона. — Якщо вже мені тут вийти заміж не вдалося, одружимося у Харкові. Хіба що ти передумаєш, — усміхнулася Макс.

— І не сподівайся, я за тобою зі Стамбула ганяюся, — віджартувався той. — Виїдеш із Донецька — одразу подзвони. Ну йди вже. З Богом.

Вона послухалась, пішла, на хвилину озирнувшись на нього в дверях палати. Максим встав із ліжка й додибав до вікна. Звідти дивився, як її дрібна, немов змаліла од відповідальності постать віддалялася від стін лікарні. І від нього.

Завтра вона не подзвонила. Ні зранку, ні вдень, ні ввечері. Максим весь день набирив її номер на дешевій «Нокії», але абонент постійно був поза зоною. Не відповідав і Сабицький — його найближчий донецький друг, який був би дружком на їхньому з Олею весіллі. Андрій мав доправити Олю разом з батьками до дверей квартири її харківської тітки й відзвітувати Максу про успішне завершення операції. Але зараз його телефон мовчав, наче спійманий диверсант на допиті. Це означало, що щось пішло не за планом. Намагався переконати себе, що на блокпостах у них просто відібрали телефони й Оля віддзвониться, коли потрапить до Харкова. Про гірший сценарій не думав. Нічого незворотного не могло статися, бо цього просто не могло статися. Не з його Олею. Шкандибав по палаті, гарчав на лікарів, медсестер і санітарок, а потім, змінивши тактику, улещував їх, щоб його негайно виписали додому. Ті лише сміялися: «Молодий чоловіче, з вашою ЧМТ і забоєм серця сидіть на сідницях рівно й приймайте вже куплені для вас ліки та крапельниці за розкладом».

Макс спробував піти сам, хоч у голові шуміло й паморочилося, а серце то стукотіло, як несправний двигун, то завмирало на довгих кілька секунд. Він навіть дійшов до виходу в чому був — у капцях і спортивному костюмі, але втратив свідомість і звалився вже на вулиці, вдарившись залатаною головою об бетонний бордюр. Потім, зціпивши зуби, знову терпів уколи й дзвонив, дзвонив, дзвонив. Безрезультатно. «Абонент не може прийняти ваш дзвінок». Перестав спати вночі, боячись пропустити вхідний від Олі. Став схожий на зомбі з голлівудських фільмів — з колючим їжаком волосся, що проросло замість стрижки під «нуль», зарослий чорною цупкою щетиною, з червоними від безсоння очима, зі свіжими, ще не загоєними рубцями на все обличчя.

Через два тижні його таки виписали. Слабкий від хвороби й передчуття втрати, що невблаганно насувалася на нього, пішки йшов

додому. Від гарячого повітря і пекучого сонця макітрилось у голові. Місто зустріло Макса насторожено й боязко. Хоч вулицями поспішали в справах люди й вигулювали дітей на майданчиках молоді мами, ця настороженість, це очікування прийдешнього жаху відчувалися в усьому: у зверненому на його шрами погляді біловусого діда, що читав газету в парку на лавці, в різких, наче рубаних, рухах продавчині морозива, в запаху спрацьованого бензину від «камаза» з камуфльованим тентом, у плювках і недопалках на асфальті, залишених «ополченцями», що йшли містом, брязкаючи автоматами.

У квартиру зайшов не роззуваючись. Там — задуха та сліди швидких зборів. Розкидані речі, залишки їжі на тарілках у раковині, двотижневий сірий пил на темних меблях. Квіти на підвіконнях засохли, перетворившись на рослини-мумії. На автовідповідачі — кілька повідомлень, але жодного від Олі чи Андрія. Розчахнув вікна, випив води. Подзвонив матері, яку ще з лікарні проінструктував виїжджати потягом на велику землю. Усе добре, вони з сестрою вже тиждень жили в Дніпропетровську в матеріної інститутської подруги. Дзвонити більше нікому — ніхто з його донецьких знайомих про Олю нічого нового не чув. Витягнув із шухляди валізу, придбану ще за стамбульських часів, сьак-так поскидав речі, якесь сухе печиво, консерви, всередину запхав планшет. Потім сходив у банк, зняв із карти трохи грошей — достатньо, щоб вистачило на дорогу та тиждень існування у чужому місті, але не настільки багато, щоб за цю суму могли вбити. Удома розламав і викинув у смітник банківські картки. Ось і все. Вийшов, не озирнувшись, зачепився сумкою за ручку дверей, наче квартира не хотіла відпускати його. Зачинив важкі двері, якусь мить дивився на ключ, думаючи, що з ним робити, — знав, що сюди вже ніколи не повернеться, але потім поклав у кишеню джинсів. Тепер у нього не було нічого, крім надії, що Оля змогла дістатися до Харкова.

З території, названої ДНР, на українську землю ще ходили потяги, але квитків не було взагалі — ні в касах, ні в перекупників. Усюди люди з сумками та валізами, зі злими стурбованими обличчями. Максим повештався вокзалом і пішов шукати автобус. Виявилось, що на нього треба було записуватись за кілька днів і займати чергу ще вночі, але помножений на десять тариф допоміг водієві знайти рішення — посадити Макса на службовому сидінні. Довго не могли рушити, у салоні було жарко, плакали діти, матюкались чоловіки.

Зрештою виїхали, і Макс навіть задрімав, відключився від двотижневого виснаження. Прокинувся від того, що автобус зупинився. Глипнув очима через лобове скло — попереду блокпост із прапором ДНР.

— Чоловіки — на вихід! — крикнув хтось російською від дверей за спиною.

Озирнувся — прозорі гострі очі, камуфляж, георгіївська стрічка, порух дула автомата. Якась жінка почала голосити. Дехто з чоловіків встав, хтось залишився сидіти на місці.

— Я повторюю: чоловіки — на вихід! — автоматник починав сердитися.

Максим встав на ватяні ноги, здерев'янілими руками взяв валізу. Протиснувся біля «ополченця», який так і стояв на вході. Коли всі чоловіки вийшли — похмурі, з очима биків, яких ведуть на бійню, — перед ними став високий, чисто поголений чоловік з офіцерською виправкою, але без личок.

— Мужики, я сподіваюсь, серед вас нема боягузів і зрадників ДНР? Бачу, що нема, тому зараз всі дружно відправляються копати окопи для захисту нашої молодой республіки від київської хунти, — без передмов почав він. — Ті, хто працюватиме погано, переїдуть у місця, де вас навчать любити свою донецьку батьківщину. Хто працюватиме старанно — через кілька днів підуть додому, якщо не виявлять бажання записатись у лави ополчення. Усім все зрозуміло? Тоді чого стоїмо, вперед, арбайтен!

Чоловіки, зігнувши спини й проковтнувши невимовлені прокляття, побрели розбирати лопати. Максим ішов останній, шкандибаючи.

— Гей, ти, стій! — гукнув до нього чоловік, який віддавав накази. — Сюди підійди. Це що в тебе за псоріаз? — спитав, показуючи на свіжі шрами на голові та обличчі Макса.

— В аварію потрапив, — збрехав той. — Тільки вчора з лікарні виписався, їду в Харків на операцію.

— Довідку покажи.

Швидко глянув у папірець, віддав назад.

— Ну добре, вали звідси. Вільний. Лікуйся, мужик. Батьківщині потрібні здорові солдати, — сказав чи то жартома, чи цілком серйозно.

— Спасибі... — відповів розгублено, відчуваючи дивну суміш радості й приниження, і пішов у автобус, знаючи, що спину за мить

пектимуть погляди тих, кого примусили залишитись.

Решту шляху до Харкова сидів, як на голках. Усередині наростало гаряче щемливе нетерпіння. Весь цей час, що минув після від'їзду Олі, ці наповнені надією та страхом секунди, хвилини, години, дні, тижні він гнав від себе погані думки, як священник молитвою проганяє нечисту силу. Щодня моделював в уяві різні ситуації: то в неї відібрали телефон «ополченці», то вона загубила його новий номер, то просто «накрився» зв'язок і не змогла додзвонитись в окупований Донецьк. Удавав, що сам собі вірить, але десь між шлунком та печінкою народжувалось щось чорне й страшне, і повзло, ширилось, наче метастази, дедалі вище й вище, до серця, і захоплювало мозок. Він намагався уявляти, як саме Оля відчинить йому двері, кинеться на шию, стисне його неголені щоки своїми худими, аж прозорими пальцями, але картинка виходила штучною, немов дешевий мексиканський серіал із картонними декораціями. Саме в дорозі почало приходити розуміння, що Олі, його Олі, більше не буде. Слепа віра в те, що життя і всі боги всесвіту не можуть відібрати її в нього, залишилася в окупованому Донецьку. Максим стискав долонями скроні з червоними кривими рубцями й готувався почути те, що й так вже знав.

Йому не треба було звірятися з папірцем, на якому Оля власноруч написала харківську адресу тітки, — він вивчив кожну букву напам'ять. Знайшов в інтернеті в планшеті номер місцевої служби таксі, викликав машину. Поки авто петляло вулицями, сидів, піднявши плечі й похнюпивши голову, і судомно стискав переплетені пальці рук.

— Приїхали, — нарешті водій зупинився й кивнув у бік типової панельної багатоповерхівки.

Макс відрахував гроші, помітивши, як дрібно дрижать у нього руки. Таксист одразу газонув, на прощання чмихнувши ядучим димом йому в обличчя. Потрібний під'їзд був без домофону, ще на старій кнопково-кодovій системі, і Максим не з першого разу зміг потрапити у відполіровані до блиску сотнями тисяч натискань кнопки. Піднімався пішки, поверх за поверхом долаючи свій шлях на Голгофу.

Фарбовані синім дерев'яні двері тамбура на останньому дев'ятому поверсі. Дві однакові — родом ще з СРСР — кнопки дзвінка з різними цифрами. Язик пересох, пульсують скроні. Серце б'ється об ребра

суїцидальною пташкою. Коротка трель — «дзинь-дзинь» — і в тамбурі вже чутно чиєсь вовтузіння.

— Хто? — питає глухий жіночий голос.

— Я чоловік Олі Братченко, — захрипло відповів.

За синіми дверима стало тихо. Клацнув замок, і вони відчинились, обдавши Максима запахом чогось смачно смаженого. На порозі стояла жінка за п'ятдесят у кокетливому картатому халаті до колін і з дівчачим хвостиком поріділого блондинистого волосся на тім'ї. На її обличчі без перекладача читалася болісна розгубленість.

— Оля мала приїхати до вас. Вона приїхала?

Жінка мовчала й смикала пояс халата. Він кричав:

— Вона приїхала? Чому ви мовчите?

Вона похитала головою. З очей просочилися сльози, лягли на щоки, залишаючи за собою лискучі вологі доріжки.

— Заходь...

У тісній від засилля полірованих меблів квартирі, де витали запахи смаженої картоплі та м'яса, жінка, яку звали Ніною Олегівною, уривками розповідала, охкаючи й хапаючись за серце. Розстріляли. «Ополченці». Усіх чотирьох. Прямо в машині. Передавали в новинах. З іменами. Тіла забрати не змогла. Де поховані — не знає.

Максим задихався від цих слів, що били в нутрощі сильніше за удари важких берців, добивали його влучніше, ніж приклади автоматів. Але разом із відчуттям бездонного горя прийшло полегшення — ну от і все. Високовольтна напруга останніх тижнів спопелила всі відчуття. Надії — немає. Віри — немає. Нічого немає. Бо Олі — немає. Є лише сліпа лють. Хотів кричати, бити, троцити, різати, вбивати. Але вже не мав на це сил. Зараз не мав. Стиснув кулаки, стримано попрощався й вибіг сходами в ніч.

— Ох... куди ж ти проти ночі? Зачекай! — кричала йому з тамбура тітка, але Макс не озирнувся.

Зайшов до першого ж генделика, який трапився йому на шляху, замовив горілки і якусь закуску. Горлечко пляшки дрібно цокотіло об чарку в його тремтячих руках. Пив перехильцем, одна за одною, не закушуючи, але чомусь хміль його не брав. Тоді вийшов на вулицю, в обійми липкого червневого мороку. Вступив погляд у небо, шукав очима зорі — десь там, серед них, сяє і його Оля зараз, але з міста не видно було жодної, над головою — лише напнута цирковим шатром

чорнично-фіолетова каламуть. За будь-що хотів побачити її, реінкарновану в небі, холодну, далеку, але рідну навіки, і навіки тепер — чужу.

Знову викликав таксі, наказав везти за місто. Водій відмовився, вчувши запах алкоголю. Максим довго переконував, що він не п'яний, а якщо і п'яний, то не буйний, і зрештою той плюнув і, загнувши грабіжницький тариф, повіз його кудись у поля. Там він нарешті побачив у небі свою Олю — вона пульсувала всім своїм зірковим тілом і підморгувала йому, втішаючи, і він нарешті заплакав. Від пахоців гречаного квіту паморочилась голова, співали цвіркуни, а Максим стояв навколішки, дряпав руками суху теплу землю і ридав, розмазуючи обличчям змішані з чорноземом сльози.

Над ранок той же таксист відвіз Макса в дешевий готель, схожий на гуртожиток. У прокуреному обідраному номері зі старими радянськими меблями на скрипучому ліжку з відламаними бильцями він проспав цілий день і всю наступну ніч. Прокинувся, коли надворі почало сіріти. Увімкнув світло, розігнавши всіх аборигенів-тарганів. Подивився на своє відображення у маленькому дзеркалі на стіні біля дверей — почорнілий чоловік із багровими рубцями та глибокими зморшками. За цей місяць він постарів років на десять. Здавалося, він навіть став нижчим на зріст — горе пригинало його до землі, горбило спину. Відчай, безкрайній, як Середземне море, яке так любила Оля, наповнив його тіло по вінця. Весь світ знову був відкритий перед ним, але нікуди було їхати. Без Олі широкий світ став порожнім. Максима накрила така пекуча самотність, якої він ще ніколи в житті не знав. Тепер він, чоловік, який втратив усе, буде жити, щоб помститися.

Це рішення прийшло само собою, як весна приходиться після затяжної зими — крок за кроком, але безальтернативно, бо такий закон природи. Якщо придумані людьми правила співіснування вже не діяли, моральний імператив у Максовій голові говорив йому про помсту. Без неї все подальше життя втрачало сенс, перетворювалось на вегетативний шлях до смерті. Узявши свій нехитрий скарб, він вийшов із готелю, попередньо погугливши адресу військкомату.

***

У військкоматі йому довго морочили голову — не хотіли брати через донецьку прописку. Але день у день він уперто ходив кабінетами

й відповідав на ті самі запитання казенних чоловіків у формі. Зрештою, його таки взяли, намагаючись залатати ним хоч одну дірку в плані мобілізації, яка катастрофічно зривалася. Так Макс опинився в «учебці» під Харковом разом із сотнями таких, як він, непристосованих до війни чоловіків. Дехто прийшов сюди добровільно — і таких, що проміняли влаштоване життя на холодний автомат, тут поважали. Багато було й тих, кому не вистачило часу сховатися чи грошей відмазатися від служби. Ще кілька місяців тому Максим був би на їхньому боці, та й зараз би залишався там, якби Оля була жива. Але нині війна, на яку він рвався свідомо, стала його нав'язливою ідеєю. Як маніяк протягом днів і тижнів стежить за обраною жертвою, так і він кожную вільну хвилину липнув до планшета, читаючи звідти новини. Поза війною, поза помстою, яку узаконювала навіть Біблія принципом таліону — «око за око, зуб за зуб», — він уже не бачив собі місця в світі, де не було Олі.

В «учебці» під час першого знайомства мобілізованих і добровольців зайшла мова про причини, які виштовхнули їх сюди з мирного життя. Максим був скупим на слова — коротко кинув лише, що буде голими руками душити тих, хто зруйнував йому життя. Після цього здружився з Василем Супрунчиком — хлопцем із Рівного, який попри те, що вже давно жив у Харкові, продовжував говорити українською, часом користуючись такими смішними словами, що Максим жодного разу в житті їх не чув. Йому дивно було зустріти тут українську мову, якої він від живої людини не чув із часів навчання в університеті. Пробирав говорити сам, навіть вивчив напам'ять слова гімну, ставши об'єктом Васиних кпинів — мовляв, тепер Макс щоранку співатиме для них замість будильника. Самому ж йому будильник і не був потрібен — спав погано, до ранку крутився в наметі на незручній розкладачці. Щоночі приходила Оля. Мовчала, гладила кінчиками пальців його шрами й тихо йшла геть. Часом, чистячи автомат, думав, що божеволіє. Сходив до місцевого храму, розказав про Олю священикові. Той навчив молитися. Перед сном промовляв слова молитви так палко, наче юний семінарист, і стискав у долоні освячений хрестик.

Разом із Васею Макса записали в роту снайперів. Стріляли з «есведешок» без оптики патронами, які видавали їм знехотя і поштучно, наче коштовності, звикали називати один одного не

іменами, а позивними. Василь став «Адвокатом», на якого й вивчився на цивільці, а до Максима після розповідей про його колишнє закордонне життя приліпився позивний «Турок». Обидва нудилися в «учебці», де крім як аватарити робити більше було нічого, і обидва рвалися в АТО, яке їм здавалося ковтком кисню у вакуумі спекотного літа. Макс горів убивати задля помсти, а Вася знову відчув поклик крові материних предків, які понад півстоліття тому ховалися в криївках і били москалів, відстоюючи право України на існування.

У кінці серпня вдарив Іловайськ. Колона бійців їхньої бригади була розбита, навіть не доїхавши до нього. Ті, хто звідти повернулися, воювати більше не хотіли. Розповідали, як ночами виходили, орієнтуючись по зірках, переступаючи через трупи. Макс слухав і все більше курив.

Вересневого вечора вони з Васею сиділи на полігоні, мовчки затягуючись гірким димом синього «Бонда». Земля дрижала і йшла хвилями, від гучних вибухів закладало вуха, якщо вони не встигали вчасно широко відкрити роти, — поряд тривала артпідготовка, били «саушки».

— Пацани ж навіть не доїхали, хана їм настала прямо в дорозі. Оце найгірше. Здохнути не в бою, а під якимсь кущем, — похмуро сказав Вася, коли «саушки» відстрілялись, зім'яв пальцями бичок й одразу запалив другу.

— Чому бути, того не оминати, — філософськи відповів Макс. — Мені вже все одно, ти ж знаєш. Хоча живим, звісно, доїхати хочеться. А там уже — як карта ляже, — прокричав товаришу у вухо разом із димом, коли артилерія продовжила підготовку.

До зони АТО вони їхали кілька днів. У дорозі постійно ламалась техніка й бійці жартували, що своїм ходом вони добрались би значно швидше. Коли ж нарешті доїхали, небо не впало їм на голову снарядами з «Градів», «Акацій», «Піонів» та інших смертельних квіток, як те уявляв собі Вася.

Натомість вони побачили перелякане сіре містечко в Луганській області. Понівечені будинки, вибиті шибки, сліди від куль та осколків на деревах. Тихі, наче миші, діти, що бояться військових — і українських, і тих, з іншої сторони, бо коли вони зустрічаються, однаково несуть розруху й смерть. Погляди дорослих і плювки в спину, що пропікають ненавистю через однострій. Відсутність благ

цивілізації, які починаєш цінувати лише тоді, коли вони зникають. Чиста вода, смачна їжа, теплий душ — за це тут готовий чорту душу продати.

Осінь була гарячою. Бійці вгризалися в суху землю, копаючи шанці навколо стратегічно важливого об'єкта. Піт, солоний, як і кров, що проливалась за цю твердь, стікав засмаглими обличчями й торсами.

— Братики, дайте водички, а то тепловий удар зараз трафить! — крикнув хтось, вганяючи лопату на повний штик.

— Де її тобі в сраці взяти, закінчилась! — буркнув огрядний дядько з вусами й волохатою, як у горили, спиною, буцаючи ногою порожню баклажку. — Товаришу старший сержант, осьо там я бачив колодязь, — він махнув рукою на захід, — хай хлопчики молодші збігають наберуть.

Старший сержант із позивним «Джексон», обпалений на сонці до стану вождя червоношкірих, був не проти.

— «Адвокат», «Турок» — вперед. Автомати тільки не забудьте, салаги. І під ноги дивимось на предмет розтяжок.

Макс із Васею з насолодою розігнули затерплі спини. Узяли по баклажці, начепили на голі торси розгрузки й автомати. Пішли, тримаючись протоптаної місцевими стежки. Колодязь на краю села був цілий, хоч кільця його глибоко покоцали осколки.

— Ти диви, навіть відро є, — зрадів Вася, смикаючи за ланцюг.

Відро глибоко шубовснуло.

— І вода! — облизнув пересохлі губи Макс.

«Адвокат» швидко закрутив ручку, й осьь «Туркові» руки вже піймали цебро. Воно було холодне, наче з морозилки, зверху на поверхні мутнуватої води плавало кілька дрібних сухих листочків. Поставивши його на цямрину, Макс уже нахилився, щоб зробити ковток, як його зупинив жіночий крик.

— Стійте! Цю воду пити не можна!

Озирнулись на звук — порожньою вулицею до них біжить маленька на зріст жінка в камуфляжі.

Добігла швидко, засапана, штовхнула відро назад у колодязь. Воно лунко впало, вдаряючись об кільця.

— Е-е-е-е! Полегше! — обурився Вася.

— Цю воду пити не можна, — повторила, відкидаючи з лоба пасмо волосся.

— Що-о-о? — Макс поклав руку на автомат і скосив очі на жовто-блакитний прапорець на рукаві її футболки. — А ти хто взагалі така, щоб розпоряджатися?

— Точніше, можна, але тільки один раз. Отруїли кілька днів тому, — терпляче пояснила незнайомка, проігнорувавши друге запитання.

Вася присвиснув, за мить уявивши свою мученицьку, але нікчемну в очах оточення смерть.

— Так ви б хоч табличку поставили, а то потруяться всі к бісу!

— Так сьогодні знову ставили, місцеві знімають! — починала злитися маленька жінка. — Самі вони й так усе знають і не беруть, а якщо ми потруїмось — тільки раді будуть.

— Засипати б його, — кивнув на колодязь Максим.

Жінка пустила очі під лоба, демонструючи, як сильно їй потрібні поради двох незнайомих бовдурів з автоматами.

— Типу без вас ми до цього б не додумались! Сьогодні буде трактор і знесемо к чорту. А ви хто такі? — Вона, сама того не помітивши, стала в позу «руки в боки», наче сварлива жінка перед слабкодушним чоловіком.

Скептично дивлячись на неї зверху вниз, Макс назвав їхні позивні й бригаду: навіть якщо вона прийшла із сепарської сторони, боятись такої дрібноти нічого — метр п'ятдесят, не більше.

— «Скеля», медслужба, — серйозно подала долоньку жінка. — І годі ржати, — відрубала, помітивши їхню реакцію, — хлопці заходились реготом.

Розділ 3. «Скеля»

Таня Ларіна невідривно дивилася у вікно потяга «Омськ — Москва», який довгим удавом повз промерзлою засніженою землею, і відігривала задубілі пальці на склянці з гарячим чаєм. Коли вона час від час підносила склянку до губ, намагаючись зробити ковток, її зуби дрібно цокотіли об скло.

— Добряче ж ви перемерзли, дорогенька! — співчутливо вигукнув її сусід по купе — інтелігентний дідусь із сивою чуприною, хвацько закрученими вусами й борідкою клином, у своїх круглих окулярах схожий на лікаря царської доби.

Таня розгублено сфокусувала на ньому погляд, усміхнулась і кивнула, намагаючись уникнути розмови. Її руки тремтіли настільки, що склянку втримати вона вже не могла, тож поставила чай на столик, а руки склала на колінах, міцно зчепивши в замок. Знову втупилась у вікно.

— Вам, голубонько, чай не допоможе, — не вгавав дідусь, заохочений її поглядом, — добре, що я завжди маю при собі ось це. — Він дістав із внутрішньої кишені заширокого на нього двобортного піджака чималеньку блискучу фляжку. — Завжди ношу біля серця, — підморгнув Тані скельцями окулярів. — Найкращий вірменський коньяк на всі випадки життя. Давайте сюди вашу скляночку, будемо вас лікувати.

Вона хотіла було запротестувати й відмовитися, але втома та рівномірне похитування потяга відбирали здатність рухатись і говорити. Тому Таня просто підсунула склянку з чаєм до дідуся. Їй і справді не завадить трохи розтопити той лід, який холодними кристалами паралізував і скував її зсередини. Товариський сусід вправно відкрутив кришечку на фляжці й швидким рухом хлюпнув у її склянку.

— Ваше здоров'я, дорогесенька! — шанобливим жестом підняв фляжку й зробив кілька жадібних ковтків. — Пийте, пийте, а то ніякого чарівного ефекту не буде, як вистигне!

Таня, так само мовчки, знову піднесла склянку до вуст, вчепившись у неї, наче потопельник у кинуте йому рятівне коло. Закусила зубами, відчуваючи, як рот, горло, стравохід обпікає гарячий коньяк, розбавлений чаєм. Закашлялась — голосно, надсадно, до хрипу, розплескуючи чай зі склянки по столику, і коли дідусь кинувся стукати її по спині сухеньким кулаком, раптом засміялась, так само голосно. Обличчям уже котилися сльози, а вона ніяк не могла зупинитись — сміялась, аж реготала. Сусід облишив спроби її врятувати й спантеличено дивився на дівчину, мабуть, розмірковуючи, чи не навіжена вона часом. Та ж враз замовкла, затихла, немов не бажаючи виправдовувати реноме істерички, протяжно шморгнула носом і сьорбнула рештки чаю.

Тут, у потязі, що з кожною новою станцією наближав її до землі, з якою вона пов'язувала всі прийдешні надії, Таня відчула, як напруга, з якою вона жила роками, відпускає її, випаровується з кожної клітинки й молекули її тіла. Позаду, на коліях, що прудконогими зайцями вистрибували з-під хвоста поїзда, вона залишала Омськ — свій біль, свій страх, свій відчай, свій морозний засніжений грудневий Єгипет, виходу з якого вона шукала так довго й затято.

— А давайте ще по п'ятдесят? — усміхнулася принишклому дідусеві.

Той знову ожив, почав сипати словами, як березень останнім снігом, але Таня його не слухала, лише розтягувала губи в усмішці, що з кожним новим ковтком коньяку ставала дедалі впевненішою та сміливішою. Коли попутник, розморений власним алкоголем та її флюїдами молодості, захропів на сусідній полиці, вона ще довго вдивлялася в темне вікно, в яке били дрібні колючі сніжинки. Перед тим як теж вкластися на сон, Таня всоте за день перевірила квитки на наступний потяг. «Москва — Київ» — буква за буквою горіли слова під її холодними пальцями.

***

Почалося все в дев'ятому класі, коли за шкільною програмою проходили Пушкіна. «Ларіна-Ларіна, де твій Онегін? Пройшла любов, зав'яли помідори!» — дражнили Таню Ларіну однокласники, смикаючи за два довгих русявих хвості. Мініатюрна Таня злилася і біла їх найтовщими книжками по головах, але ті не вгавали, щодня

починаючи забаву з чистого аркуша. Відтоді над нею немовби нависло прокляття пушкінської Тетяни Ларіної.

Цей «Онегін», якого вона читала нехотя, з примусу, наче над нею з палицею стояв особисто міністр освіти, добряче тхнув нафталіном через дірки побитих міллю суконь провінційної російської знаті, але після нього в серці та інших органах Тані оселилося якесь щемливе передчуття. Їй, як усім дівчаткам її віку, хотілося такого кохання, про яке пишуть у книжках, — шаленого й до чиєїсь смерті. Часом вона любила уявляти, як її намріяний коханий, якого вона покинула, аби втішитися в обіймах іншого, вкорочує собі віку в залитій кров'ю ванній, бо не може жити без неї, Тані Ларіної. Такі яскраві образи гріли душу й піднімали самооцінку, бо насправді в Тані нікого не було, тоді як її ровесниці вже пізнавали втіхи кохання не лише платонічного й романтичного, але й фізичного. Стосунки з однокласниками та просто знайомими хлопцями її віку відверто не складались. Хоча Таня й мріяла про велику любов і малювала в блокнотику червоні сердечка, хлопців та й взагалі — чоловіків будь-якого віку — вона боялась і не підпускала до себе. І мала на те свої причини.

Коли Тані Ларіній було п'ять років, її мати вдруге вийшла заміж. Перший шлюб закінчився невдало — після року спільного життя, гори перебитого посуду, порізаної імпоротної дублянки й зламаного носа мати розлучилася з батьком, після чого той швиденько розчинився десь на безкраїх просторах Радянського Союзу й більше долею доньки не цікавився. Вітчим, високий похмурий чоловік із великими руками, увійшов у їхню квартиру й у Танине життя із запахом металу, мастила й цигарок «Пріма». Працював він на заводі токарем-шліфувальником, мав на грудях та руках синюшні армійські татуювання «ВДВ» та «Маринка», а на вихідні любив культурно відпочити й остограмитись.

Уперше вітчим ударив Таню на Новий рік, коли та без дозволу полізла знімати з ялинки цукерку на мотузочці. Ударив геть подорослому — кулаком в обличчя, від чого дівчинка відлетіла аж у протилежний куток кімнати. Тоді мати влаштувала скандал, погрожувала викликати міліцію та згноїти його на нарах, а зрештою лише викинула речі з балкона. Святковий бій курантів застав вітчима на вулиці, де той вишукував у заметах своє барахло, а зарьовану Таню із синцем на півобличчя — на руках такої ж заплаканої матері. П'яний та злий, наче накачаний транквілізаторами лев у зоопарку, який уже

відчуває свою слабкість, але має ще достатньо сили, вітчим, хитаючись, пішов засніженою вулицею, проте обіцяв повернутись.

Мати пробачила його через місяць. Уже подорослішавши, Таня довго не могла збагнути, що примушує її, жінку, не обділену увагою чоловіків, щоразу входити в ту саму ріку, прощаючи всі образи та побої, яких вона так і не пробачила першому чоловікові. «Кожній жінці потрібна сильна рука сильного чоловіка, доню. Я свою знайшла», — відповіла вона якимось на невимовлене доньчине питання, затираючи пожовклі синці на обличчі тональним кремом «Балет», коли вітчим укотре вимолвив собі індульгенцію.

Ця сильна рука, важка й жорстока, біла так само сильно. Діставалося переважно матері — вітчим засвоїв новорічний урок і Таню більше не чіпав, хіба що зрідка давав запотиличника. Зате мати спершу стала часто ходити в темних окулярах навіть увечері, а згодом засвоїла мистецтво гримування. Ніхто не міг передбачити, з якої причини й коли вітчим вибухне люттю, допоки цей вибух не відбувався. Потім, після примирення, яким через деякий час неодмінно завершувалася кожна бійка, вітчим перетворювався із грізного дикого лева на домашнього звіра, проте майбутній його гнів простежувався в погляді спідлоба, у стиснутому кулаці.

За роки, прожиті разом із ним, немов на ящику з динамітом, Таня на власній шкурі пересвідчилась, що Данте помилявся і кіл пекла насправді не дев'ять. Їх нескінченність. Нескінченність страху, ненависті й відчаю однієї маленької дівчинки проти чоловіка з наколкою «ВДВ». Нескінченність любові, ненависті й жалю доньки до матері, яка зтирає побите, немов падалишне яблуко, обличчя «тонаком». Безкінечність снів, мрій і надій вирватися з цього липкого родинного пекла.

У рік міленіуму Тані виповнилося сімнадцять. З дрібної кістлявої дівчинки вона виросла в мініатюрну юнку з виразним звабленим тілом дорослої жінки. Довге волосся кольору прілої соломи, акуратно окреслені губи, високий блідий лоб і карі очі, завжди насторожені, завжди в очікуванні удару в спину. Через привабливу зовнішність проти власної волі вона ставала об'єктом уваги багатьох чоловіків, і від цього їй ще дужче боялася, ховалася за широкими складками непомітного сірого одягу, намагаючись злитися з навколишнім пейзажем.

Удома стало геть нестерпно. Мати, колись така легка, гарна й повітряна, наче фея, потроху спивалася на пару з вітчимою, виносячи з дому все цінне, і Таня намагалася якомога менше залишатися з ними в продимленій цигарками квартирі. Тихо, по-мишачому, шмигала через коридор і зачинялася у своїй кімнатці. Коли ж, не дай Боже, наштовхувалась на п'яного вітчима, знову почувалася п'ятирічною дівчинкою, здатною впісятися від страху.

Уже рік вона кілька днів на тиждень підробляла після школи на базарі — махала мітлою, змітаючи в одну купу поліетиленові пакети, зогнілі фрукти та розірвані картонки. Було гидко, соромно й страшно, хотілося втекти від насмішкуватих очей ровесників і жалісливих поглядів дорослих, але ще більше хотілося жити. Вона ховала зароблені гроші в Комети — некрасивої, але хвацької жінки, котра була власницею кількох торгових павільйонів і свого часу дала Тані цю роботу. Як не дивно, Кометою її назвали батьки, сп'янілі від ейфорії, що простий радянський хлопець Юра полетів підкорювати космос. «Дівчинко, людина людині вовк, тримайся за життя зубами й не дай себе зламати», — повторювала вона Тані, коли Ларіна сьорбала чай із бутербродом із ковбасою на її торговій точці. Дівчина ніяково кивала, а очі Комети Павлівни починали підозріло блищати — у ній вона впізнавала своє голодне космічне дитинство.

Саме вона стала стихійною рушійною силою знайомства Тані з Сергієм.

***

Коли тільки починалося прохолодне омське літо, якимось увечері Таня зайшла до Комети сказати, що подала документи в медучилище.

— Якщо пощастить, то й кімнату в гуртожитку дадуть, треба лише постаратися пройти за конкурсом, — міркувала вголос Таня, без поспіху жуячи «Лікарську».

Павлівна спершу кивала, погоджуючись та радіючи, що в бідної дитини буде свій куток без «тих клятих алкашів», а потім сплеснула пухкою рукою по широкому стегну, осяяна раптовим здогадом.

— Слухай, так там же весь колектив бабський буде! Одні баби та голі жопи з суднами. Нам таке не треба! Нам тебе ще заміж видавати! — гарячкувала вона. — Забирай к чорту документи, до мужиків тобі треба, до мужиків!

— Та що ви, який заміж?! — злякалась Таня. — Не треба мені ніяких мужиків, одні проблеми від них. Надивилась уже, не хочу. Краще самій — проблем менше, — виправдовувалась, не бажаючи зізнатися навіть самій собі в бажанні розділити на двох свою самотність.

— Дитина ти ще, зовсім дитина! От дивлюсь на тебе весь час, що ми знайомі, й думаю: чого в тебе досі нікого нема? З мужиком воно завжди простіше молодій дівці жити, ніж самій, — наполягала Комета. — А знаєш що?! Давай-но я тебе з нашим Сергієм познайомлю! Він не якийсь малолітка, а дорослий хлопець, офіцер, уже капітан, мабуть. Одружуватись йому давно пора, тільки не щастить йому щось із дівчатами...

— Та що ви, Комето Павлівно! — перебила вже не на жарт перелякана Таня й поклала на тарілку бутерброд. — І не думайте, нікого мені не треба! Піду я, до іспитів треба готуватися, — швидко схопила сумку й вибігла з магазинчика.

До темряви вона тинялася містом. Слова Комети не давали спокою. Таня прокручувала їх у голові, як колись у дитинстві, що було в неї до вітчима, мама в темряві крутила їй добрі діафільми про любов, дружбу та взаємодопомогу. Вони розбудили в ній забуте «тетяноларінське» відчуття очікування любові, яке так хвилювало душу й тіло, але лякало мозок. Усі ті зацікавлені погляди, неначе мимовільні, але сплановані доторки, жарти на межі й уже зовсім відверті пропозиції тривожили Таню, викликаючи спогад про важкість вітчимової руки та синці на матеріному обличчі, але водночас вони відгукувались десь усередині приємним тремтінням. Вона переконувала себе, що чоловіки для неї — закрита тема, її непорушне табу, і злилась, що сама не вірить у це.

Відчайдушно-інфантильно мріялося триматися за міцну чоловічу руку, яка не вдарить, а захистить, яка нестиме тепло, а не страх, яка закриє її від усіх негараздів світу. Своїм героєм вона бачила не ровесника — усі вони здавались їй порожніми, як горілчані пляшки після пиятики в материній квартирі, і ненадійними. Їй подобались — якщо можна описати словом «подобались» дивну суміш страху, огиди й зацікавлення, яка жила в Тані, — старші чоловіки. Ті, в яких дещо в житті було вже позаду, але багато чого ще попереду. У них вона вбачала досвід, силу, мудрість, можливості, які разом цеглинка за

цеглинкою могли скластися в стіну, за якою був нарешті спокій і життя без болю, морального та фізичного.

За тиждень Таня забула цю розмову. Пробувала старанно готуватись до іспитів, але ця міся була майже нездійсненна: двічі їй довелося втікати з дому й проситися переночувати в підсобці в Комети, коли вітчим із матір'ю влаштовували вечірню гульню з традиційним мордобоем на десерт. Тому, коли Комета запросила її до себе в гості, чого раніше ніколи не робила, вона нічого не запідозрила, а навіть зраділа. Проте обережно перепитала, чи не буде там чоловіків — знала, що її благодійниця часто міняє молоденьких коханців, які зліталися на сяйво її пристойних статків. Та запевнила, що черговий альфонс їй уже набрид, тепер вона готова лише до серйозних стосунків і радить Тані прислухатися до її багатого любовного досвіду.

— Прийдеш — навчу, де знайти хорошого мужика. Самця! — підморгнула їй Комета.

Шляхи пошуку самців Таню не надто цікавили, але довіра й дружба багатой досвідченої жінки їй лестила, тому вона вишмигнула з ненависної квартири, де залишилися тверезі, а від того й злі одне на одного й на весь світ мати з вітчимом, і пірнула в раптово теплий, наче розтале морозиво, червневий день.

Комета жила в престижному новому будинку недалеко від Театральної площі. Таня аж прицмокнула язиком, побачивши його, і зі злістю подумала, що сама в такому навряд чи колись житиме. Консьержка на вході зміряла її беземоційним поглядом і запитала, до кого вона. Відповіла, побачила здивування й зневагу в очах жінки — мабуть, та вирішила, що Комета після молодих хлопчиків перейшла на зовсім юних дівчаток. Піднялася на потрібний сьомий поверх величезним чистим ліфтом, у якому відчутно пахло миючими засобами, і натиснула кнопку дзвінка поряд із коричневими броньованими дверима.

— Привіт! — Комета відчинила блискавично, наче чатувала в коридорі. Її широке обличчя всміхалося всіма трьома підборіддями, а тренований Танин нюх одразу відчув ледве вловимий запах алкоголю. — Заходь-заходь, не стій на порозі. — Вона діловито вхопила дівчину за плече й заштовхнула в квартиру.

Перше, що Тані спало на очі, — це взуття. Поряд із яскравою армадою жіночих босоніжок і шльопанців стояло щось чорне й чужорідне. Чоловіче. Уже пізніше вона дізналася, що таке взуття зі шнурівкою зветься «берці». У той момент це для неї були просто черевики, що означали присутність чужого чоловіка в цій чужій квартирі.

— Якщо у вас гості, я краще піду. — Уже боса, Таня напружено вклякла біля дверей, наче нещасна Лотова дружина за воротами Содому.

— Та не переживай ти так, племінник зайшов, я тобі про нього розповідала. — Власниця квартири підхопила дівчину під руку й волоком потягла в глиб помешкання, поки та не отямилась, щоб дати драпака.

У залитій сонцем кімнаті напроти розчахнутого французького вікна на білому шкіряному дивані сидів великий дорослий чоловік у військовій формі. Нахиливши голову, безшумно й ретельно він щось розмішував ложечкою у крихітній чашці, що стояла перед ним на скляному журнальному столику. З-під столика виглядали ноги в чорних шкарпетках, і Таня раптом помітила, що на правій просвічує дірка якраз на великому пальці. У своєму камуфляжі й дірявих шкарпетках у цій дорого мебльованій і декорованій квартирі чоловік здавався ще більш чужорідним елементом, ніж вона сама. Коли вона вже пропала поглядом його одяг у кількох місцях, він підняв очі від чашки й подивився на неї.

Раніше Таня часто фантазувала, що відчує, коли вперше закохається. Переважно це були позбавлені реальності мрії про метеликів у животі чи тепло й світло, раптово розлиті всім тілом. Але натомість вона відчула біль, неначе від сильного удару струмом. Так було, коли вона якось поставила мокру каструлю на ввімкнену електроплитку. Тілом пройшла судома, яку відчула навіть Комета, котра досі тримала гостю під лікоть. Не відводячи погляду, вона стояла на ногах, але немов провалювалась у м'який вир прозорих очей незнайомого чоловіка — у вир, де не було дна. Він тримав її, як липка павутина тримає комашню, як снайпер тримає на мушці жертву через оптичний приціл — міцно, невідворотно. І шансів урятуватися від кохання, яке накрило її потужною хвилею, у Тані вже не було.

— Серьожо, а це наша Танюшка, про яку я тобі розповідала, — підштовхнула її до дивана Комета, від чого Таня аж вперлася колінами в скло столика, а її груди опинилися на рівні очей чоловіка. — Гарна дівчинка, цілеспрямована, прямо як ти.

Серьожа поставив чашку й ковзнув її тілом важким поглядом з-під широких брів із майже дівчачим вигином. Зупинився на двох півкулях, що натягували тканину найкращої — парадної — Таниної футболки. Дівчина інстинктивно закрилася, обхопила себе руками, зробила крок назад, упершись у пишній бюст Комети, як стояла позаду. А потім Таня розізлилась: якого біса він її так розглядає, немов товар на вітрині, вибираючи, купувати його чи ні? Розправила плечі, сердито глянула на нього згори вниз, роздивляючись нахабу.

Не старий ще, років до тридцяти, але вже півголови сиві. Такі, мабуть, подобаються дівчатам: брюнет із фльором військової романтики, чіпкі сірі очі, широкі плечі, дужі руки. Навіть на відстані вона відчула сильний запах цигаркового диму. Курить, значить. Дивно, але запах від нього не був неприємним, тоді як вона терпіти не могла, коли диміли вітчим чи мати. Мабуть, справа в тому, що цей палить дорожчі цигарки. Таня зауважила, що чоловік мав не ідеальну шкіру — все його обличчя було порите слідами від юнацьких вугрів, але це його геть не псувало, навпаки — додавало маскулітності. Зачарована, вона стояла перед ним і дивилася, як рухаються його губи — чуттєві, чітко окреслені, які, здавалося, дісталися йому помилково, бо навіщо чоловікові мати такі губи, коли їх не вистачає навіть жінкам.

— Радий знайомству, — губи розтяглися й видовжилися в удаваній посмішці.

Від голосу Сергія Таню вдарило струмом удруге. Підштовхувана Кометою, вона врешті опустила поряд із ним, враз утративши свою хвилину злість і сміливість. Сиділа тихо, втиснувшись у білу шкіру дивана, своєю ж шкірою гостро відчуючи його близьку присутність — їй було холодно, незважаючи на літо за вікном, а крихітні волосинки на руках стали дибки, як голки в наляканого їжака. Комета метушилася, виносила з кухні якісь страви, ставила їх на журнальний столик, а Таня навіть не намагалася вдавати, що хоче їй допомогти — близькість чоловіка, сильного, чужого й небезпечного, паралізувала її.

Сергій, намагаючись видатись галантним кавалером, підтримував розмову, накладав страви в Танину тарілку, доливав вино, яке вони пили «за знайомство», у фужер. Вона їла, пила, відповідала на якісь запитання, але все — як із затуманеною свідомістю. Звук його хрипкого прокуреного голосу, мимовільні доторки пальців, коли він передавав їй келих, — це все, що існувало для Тані в цей момент. Вона відчувала на собі його зацікавлений погляд і вперше в житті раділа, що подобається чоловікові.

Коли літні сутінки, густі та тягучі, мов розтоплений шоколад, облизали вікно, господарка квартири попросила Сергія провести гостю додому. Таня раптом злякалася: а раптом він побачить, чим вона живе, — оті п'яні бійки, обдерті стіни й злидні, що шкіряться з кожного кутка, і ця перша зустріч, яка подарувала їй надію, передчуття чогось більшого, що наростало зсередини теплою жовтогарячою вогняною кулею, стане й останньою. Вона кволо запротестувала, але Сергій рішуче узяв її під лікоть і повів, як, схоже, звик вести всіх за собою по життю. Вони не бачили, як Комета, перед тим як зачинити за ними двері, перехрестила їхні спина.

Якийсь час ішли мовчки. Вечірнє місто ховалося в темряві, видаючи себе лиш запахом перегрітого за день пилу й сміття з переповнених баків. Транспорт оминали — для двох молодих і дужих дорога була недалеко. Таня майже висіла, тримаючись за Сергіїв лікоть, — таким високим він був порівняно з нею. Вона намагалася весь час дивитися під ноги, але погляд повсякчас перестрибував на камуфляж під її пальцями.

— Ти з кимось зустрічаєшся? — раптом, не стишуючи кроку, буденним тоном спитав він.

— Ні-і-і, — промимрила у відповідь, відчуваючи, як тенькає серце десь у лівій п'яті.

— Молодець, — похвалив, як господар чемного собаку за сумлінне виконання команд.

Потім Сергій розпитував про її літо, про друзів, про вступ до медучилища, про який розповіла Комета. Таня спершу відповідала коротко й напружено, та згодом, коли він почав говорити про себе, про свою військову службу й цивільні мрії, розслабилася, довірилася йому. Зі слів Сергія довідалася, що тому двадцять сім років, сам із сім'ї військових, воював у Чечні, дослужився до капітана, але

в майбутньому бачить себе генерал-майором, не менше. Вона й не помітила, як уже сміялася з його жартів, а її пальці опинилися в його сухій гарячій руці. Він тримав її міцно, але ніжно, як мати тримає ручку дитини, коли та вчиться ходити.

Біля будинку Таня з надією поглянула на вікна своєї квартири — вони не світилися, отже, мати з вітчимом п'ють деінде або вже сплять, отруюючи повітря перегаром. У будь-якому випадку, вона була врятована, адже Сергій не побачить її сімейки, що деградує, і в неї є шанс зустрітися з ним знову. Утім, вона дарма хвилювалася — він уже все вирішив за неї.

— У суботу чекаю тебе о 18-й біля фонтана на Театральній площі, — повідомив так, наче це не обговорювалось, не відпускаючи її руку.

Таня слухняно кивнула. Її, вчорашню школярку, яка подорослішала зовні, але зсередини все ще залишалася дитиною, якій майже не дісталось батьківського піклування, хвилювала ця увага дорослого впевненого чоловіка, що, здавалося, міг вирішити всі проблеми. Їй так потрібен був той, хто взяв би на себе хоча б частину її негараздів, хто б любив її і дозволив любити себе, той, хто вів би її за руку життям, не даючи впасти та страхуючи на небезпечних поворотах. У свої сімнадцять Таня вже так сильно втомилася бути дорослою, що мріяла сховатися, сидючи на чийось теплих колінах, захищена від ворожого світу сильними руками. Руки Сергія були саме такими. Її мрії про «тетяноларінське» кохання почали збуватися. Коли його обличчя опинилося близько-близько, Таня заплющила очі й відчула на губах тонку гірчинку сигаретного диму від його подиху.

***

У вересні вони одружилися. Без гостей і бучних святкувань, просто розписалися у РАГСі. Присутня на церемонії Комета пустила сльозу одна за всіх — ані Сергієвих, ані тим паче Таниних батьків не було. Перші не одразу прийняли невістку з неблагополучної родини, другим просто було байдуже. Про вступ до медучилища, звісно, мова вже не йшла. Таня із захватом приміряла на себе роль молодої дружини офіцера замість халата медсестри, змінивши кармічне прізвище Ларіна на безлике й черстве, як позавчорашній хліб, Сухарєва.

У військовому містечку їм дали крихітну однокімнатну квартиру, але й це було величезною удачею, бо спершу їм світила лише кімнатка в гуртожитку. Тільки після втручання впливових друзів Сергієвого батька квартирне питання вирішилось.

Вирвавшись нарешті з алкогольного чаду власного дому, який давно був для неї чужим та ворожим, Таня все своє молоде завзяття кинула на облаштування їхнього маленького сімейного гніздечка. Цілими днями вона терла, мила, начищала, готувала й із нетерпінням голодної, що чекає на вечерю з самісінького ранку, виглядала коханого зі служби. Сергій приходив, з порога впиваючись у її губи довгим та тягучим поцілунком риби-прилипали, а потім Таня опускалася на коліна в коридорі й розшнуровувала йому берці. Нехитре сімейне щастя захопило її в полон миттєво, ніби терорист-смертник заручницю, і Тані наївно вірилось, що їхній симбіоз буде вічним.

Здавалося, у них усе було ідеально — і в стосунках, і в розумінні, і в сексі, але з часом Таню дещо почало непокоїти. Коли вони кохалися, Сергій, такий ніжний і турботливий попервах, став знаходити задоволення в тому, щоб зробити їй боляче. Спершу це видалось їй грою, яку можна легко припинити, і вона навіть йому піддавалась, підігрувала. Але що далі, то серйознішими й болючішими ставали ці ігри. Кайданки й батіг стали Таниним нічним кошмаром, а арсенал різноманітних секс-іграшок, якими чоловікові подобалося її мучити, розширювався мало не щотижня. Вона спробувала поговорити із Сергієм, пояснити, що він заходить занадто далеко, залишаючи на її тілі синці, порізи й опіки, але він щоразу обертав усе на жарт, стверджував, що це лише гра між двома людьми, які кохають одне одного й між якими не має залишатися жодних табу. Таня переконувала себе, що чоловікові це скоро набридне, та й взагалі — це нормально, це те, що відбувається між дорослими, які, у темряві чи при світлі, задовольняють бажання одне одного. А в мужчин бажання часом бувають дивними. Але нехай, вона трішки потерпить, адже вона любить Сергія, а він любить її і ніколи навмисне не скривдить.

У середині березня Таня готувалася до маленького особистого свята на двох — виповнювалося півроку, як вони одружилися. Була субота, тож Сергій мав повернутися раніше, але чомусь затримувався. Таня вкотре переставила посуд на столі, зазирнула в холодильник, де давно охолодилася пляшка шампанського, приклала руку до каструлі,

виявивши, що гуляш уже ледь теплий, знову підфарбувала помадою губи, яку через декілька хвилин злизала, покрутилась перед дзеркалом у коридорі, милуючись, як сидить нова приталена сукня. Час від часу марно виглядала у вікно — туди, де темрява десь поглинула її чоловіка. Зрештою ввімкнула телевізор та обережно, щоб не зіжмакати обновку, прилягла на диванчик і задрімала.

Їй снився якийсь довгий коридор, яким вона — чомусь у білому халаті — везла порожню лікарняну каталку, коли двері гучно грюкнули. Таня знялася на ноги вмить — сказано ж, солдатська дружина, і метнулася в коридор. Сергій, хитаючись, стояв на порозі — червоний, розхристаний, у розстебнутому бушлаті й кітелі. Правою рукою тримався за вішак для одягу біля дверей, на розбитих пальцях — кров — свіжа, ще яскрава, а не брунатна. На обличчі кров уже запеклася — під оком, на брові, в кутику рта. Кинулася до нього, підхопила вагу його важкого тіла на себе, щоб не впав.

— Що, що сталося? Де болить? — Тягла чоловіка, щоб всадовити на стілець, і кричала. У голові — найгірше: обікрали, побили, але живий, слава Богу, живий!

— Танька! — Він раптово захопив її за ший, рукою, майже душачи, і уп'явся в губи, слизьким вужем протискаючи між ними язик.

Таня, напівзадушена його сильною рукою, із заклеяним його губами ротом зібрала всю силу свого маленького тіла й відштовхнула Сергія. Той заточився й упав, ламаючи стілець, на який зазвичай сідав, щоб узутись, а вона стояла й відсапувалася, хапаючи повітря. На язиці залишився смак крові й алкоголю, й вона зрозуміла, що чоловік напився, вперше за їхнє спільне життя.

З пам'яті враз виринали «щасливі» картини дитинства. Розізлилася на нього, почала кричати:

— Господи, невже ти не міг набратися іншого дня, а не сьогодні, коли...

Закінчити речення, яке мало присоромити чоловіка, вона не змогла через сильний удар у щелепу, який збив її з ніг. Відлетіла аж до дверей, як м'ячик від ракетки тенісистки. Сергій із зусиллям, але встав, навис над нею чорною скелею, затуляючи світло від лампочки. Таня враз відчула себе п'ятирічною, над якою занесена важка рука вітчима з жовтими від «Пріми» пальцями, втиснулася у підлогу, шкодуючи, що не може розчинитися, розпастися на молекули, розтектися лінолеумом

крапля за краплею. Плаття задерлося майже до талії, кров прилила до голови, а чоловік, похитуючись, все стояв, немов не знав, що з нею робити далі — вдарити чи приголубити. Врешті він копнув її в голе стегно ногою, залишаючи на ньому талий бруд зі своїх берців, і з ненавистю, спрямованою на всіх жінок світу, від наймолодшої до найстаршої, видихнув: «Сука». Таня заридала, закрила голову руками, але він уже вчепився їй у волосся, потягнув у кімнату — на колінах, і кинув на диван. Думала, буде далі бити, відповзла вглиб — чомусь мовчки, навіть не спробувавши кричати, коли почула, як дзенькнула пряжка його солдатського ремня.

Він навалився зверху — важкий, неблаганний і жорстокий. Він гвалтував її довго й різноманітно, знаходячи свою насолоду в її болю, називав чужими іменами й матюччям, порівнював із кимось і ще більше звірів. Таня не кричала, не намагалась боронити себе, лише плакала сухими очима. Сталося найгірше: те, від чого вона втікала все життя, повернулося і вдарило несподівано, у спину — тож сильніше.

Вона не пам'ятала, коли це скінчилося. Просто зрозуміла, що більше її ніхто не душить, і якийсь час дивилася на стелю — туди, звідки звисала бюджетна китайська люстра під кристаль, яку вони вибирали разом. Сергій лежав поряд — у формі, зі спущеними штанами, в одному берці — і спав, час від часу підхрюпуючи. Таня сіла, вся — посипана сіллю рана, тремтячими руками підбрала пачку сигарет і запальничку, які, мабуть, випали в чоловіка з кишені, і закурила вперше в житті. Не кашляла, не відчувала смаку диму, просто хотіла чимось зайняти руки, щоби вони не так сильно тремтіли.

Перша думка — зібрати речі й піти. Але куди? До сизої від горілки та вітчимових побоїв матері-алкоголички, яка вже геть спилася і збирає порожні пляшки на смітниках? Там її не чекають, та й хтозна, де гірше — з п'яним чоловіком чи з п'яним вітчимом. А може, до Комети? Та добра й співчутлива, вона допоможе, не залишить її наодинці з новою бідой. У голові в Тані замиготіли пунктики подальших дій.

Іти зараз же, не залишатись до ранку.

Перед тим зібрати речі — тільки найнеобхідніше. Хоча що там збирати, весь її гардероб — джинси, два светри, пара суконь і пальто на плечі.

І головне — треба подати на розлучення.

Подати на розлучення? Вона жажнулася від цієї думки більше, ніж у дзеркалі від своєї шиї з багровими слідами пальців. Подати на розлучення й знову бути без пари, як загублена наприкінці зими рукавичка, яку вже ніхто не шукатиме й не підбере, бо весна близько? Знову звалити на свої вісімнадцятирічні плечі міх проблем: що їсти, де спати і як виживати?

Таня згадала, як колись засуджувала матір, яка не зупинила вітчима, коли той, як і перший чоловік, Танин батько, почав піднімати на неї руку. Не кинула, не обірвала всі зв'язки, самотньо, але гордо покрокувавши по житті з донькою на шиї, а пробачила й прийняла, тим самим по-біблійному підставивши під удар другу щоку. Тепер вона розуміла її страх залишитися самою, ту вічну бабську тугу за надійним чоловічим плечем, яка чомусь завжди обертається сильним кулаком. До яких наслідків призвели покірність і всепрощення матері Тані — не треба було нагадувати.

Вона із зусиллям піднялася — боліло все тіло — і маленькими кроками пішла у ванну. Там, стукочучи зубами від холоду, довго поливала себе холодною водою з душу, чи то намагаючись змити синці, чи то стараючись таким чином анестезувати біль, видимий тілесний і прихований внутрішній. Тихо зібрала речі в картату торбу, з якою прийшла до Сергія, витягла з кишені його бушлата всі гроші, які там були, — доїхати на таксі до Комети, накинула пальто й вийшла за поріг, залишаючи позаду дитячу мрію про любов «як у книжках».

***

— Чи ти здуріла в такий час припхатися? — Заспана і зла Комета у фривольній напівпрозорій нічній сорочці геть не зраділа нічному візиту й не запросила увійти. — Що сталося, де Сергій? А, ясно, погиркалися, — гмикнула, побачивши синець на щелепі й торбу в Таниних руках.

— Він мене ударив, а тоді... а тоді... — Таня врешті дала волю сльозам, і, випустивши торбу, кинулася Кометі на шию.

Та зморщила лоба — ця свіжонадбана родичка, сьома вода на киселі, сьогодні їй була потрібна як п'яте колесо до воза. У ліжку її чекав новенький і гарненький хлопчик-студент, якого вона підгодовувала вже кілька місяців, поки він не дійшов до кондиції і не набрався сил та сміливості, аби врешті з нею переспати. Не задурно,

звичайно, а як інвестиція у своє сите майбутнє. Кометі хотілося повернутися до його теплого худого тіла, а не виставляти своє на протяг від дверей, слухаючи Танині сльозливо-розпачливі байки.

— Заходь уже, бо я змерзла. — Невдоволена, все ж затягла дівчину в коридор, не запропонувавши скинути пальто, всадовила на крихітну канапу в ніші. — Розкажуй, що там у вас стряслося.

Поки Таня розповідала, давлячись соромом, словами та слізьми, Комета поруч позіхала на весь рот.

— Мила моя, не роби з дрібниці вселенської трагедії, — резюмувала вона після особливо смачного позіху, який викривив її рот непропорційним овалом. — Між чоловіком та жінкою всяке буває. Ну перебрав хлопець. А ти спитала, що в нього сталося? Може, неприємності масштабні на службі вибили його з колії. Ну розпустив трохи руки. Але жива ж, і синців нема... майже. Усі так живуть, пристосовуються якимось, притираються. Ти краще згадай, із якого гімна він тебе витягнув. Вдягнув-взнув, у теплий дім привів. Ким би ти була без нього? Нулем, круглим нулем без палички. Поневірялася б по чужих кутках або чаркувалася зі своїми алкашами, поки не спилася, як мамка твоя, хіба ні? А тепер ти офіцерська дружина, і це лише початок. Не забувай, щоб стати генеральшею, треба вийти заміж за солдата, так що перший крок ти вже зробила. Хочеш усе зруйнувати й залишитись біля розбитого корита — діло твоє, тільки в такому разі на мою допомогу більше не розраховуй. Усе, баста, — сердито рубонула рукою по своєму драглистому целюлітному стегну.

Таня принишкла, опустила голову, наче учениця, що визнає свою провину, на прийомі в директора школи. Мовчала, лише перебирала ручки клітчастої торби. Не такої реакції вона очікувала. Ішла по допомогу, а отримала нотацію. Комета майстерно поміняла її з Сергієм ролями, й от Таня вже не потерпіла, а обвинувачувана. Сидить тут, на канапі підсудних, і мусить вигадати щось на своє виправдання. Чому серед ночі зірвалася й кинула чоловіка, примчала сюди й морочить голову людям своїми дрібними неприємностями? Може, вона й справді перебільшила масштаб проблеми? Ну випив Сергій, з ким не буває. Робота нервова, гальма не спрацювали, а вона попалася під гарячу руку. Що ж тепер — умить руйнувати все, що в них було, через тимчасове затьмарення його свідомості? Адже в них було скільки хороших, щасливих моментів разом! Саме вони згадаються через

десяток-другий років, а все погане забудеться. Із Сергієм вона справді забула про матеріальні негаразди — хай там що, але для Омська він приносив додому непогані гроші, хоча багато хто з його військових товаришів скаржився на скупі заробітки. Таня не розпитувала, як вони йому даються, а він сам і не розповідав, вважаючи заробляння «бабла» суто чоловічою справою, у яку жінці не варто й носа потикати.

— Не спіши, не рубай з плеча, зараз у твоїй голові туман, а зранку все проясниться, — насідала Комета, бачачи сумнів у Таниних очах. — Давай уже, знімай пальто, перекантуєшся на диванчику до ранку, а там видно буде.

Вона пішла до свого юного альфонса, а Таня крутилася на незручній короткій канапі, аж поки розвиднилося, мимоволі вслухаючись в охи та стогони зі спальні.

О восьмій примчав Сергій. Із величезним букетом червоних троянд на довгих ніжках, гладенько поголений, застебнутий на всі гудзики свіжого кітеля, з ароматом одеколону «Давідоф». Про вчорашню подію нагадували хіба що акуратний синець під оком та розбита губа, яка знову починала кровоточити, коли він говорив. А говорив Сергій довго. Закрившись із Танею на Кометиній кухні, він то ставав на коліна, то починав плакати, то кричав, переконуючи дружину пробачити йому. Зрештою схопив її, стиснув сильними руками, які — тепер Таня знала — можуть бути такими жорстокими, і шепотів на вухо, як він її кохає, як не уявляє життя без неї і як йому шкода, що він — не навмисне, а під дією алкоголю — припустився такої прикрої помилки й образив її. Вона слухала, кивала, погоджувалась, танула, пробачала. Сергій пообіцяв, що вчорашня ситуація більше ніколи не повториться — «слово російського офіцера».

Таня повірила, але чомусь страх, який вона тепер відчувала перед ним, нікуди не подівся, а лише сховався, згорнувся клубком на самому денці шлунка, готовий будь-якої миті бити на сполох, запускаючи свої бридкі щупальця артеріями й венами, розносячи тілом інформацію про небезпеку.

***

Наступні півроку разом були казковими. Стільки відтінків щастя Таня не знала за все життя. Сергій був милим, люблячим, ніжним, завбачливим, турботливим, чуйним. Він замолював свій гріх словами

любові, обіймами, чуттєвим сексом, подарунками й подорожами. Таня відтала, знову стала довірливою та м'якою, як земля навесні, позбувшись криги, нагромаджувала разом із ним плани — у голові й уголос, щоночі притискалася до його великого гарячого тіла й ловила Сергієву долоню своїми вічно холодними пальцями.

На річницю шлюбу вони на два тижні їздили в Крим, Таня вперше бачила море й раділа йому, наче дитина Діду Морозу. Вона тішилася часом, сонцем, солоною водою і Сергієм. В Омськ повернулася засмаглою і вагітною.

Коли сумніву вже не було, розповіла чоловікові, очікуючи прочитати на його обличчі шалену радість від майбутнього батьківства. Але натомість почула лише суху відповідь:

— Завтра поїдемо на аборт.

Ані Танині благання, ані плазування в ногах не справили на нього враження, не пробудили хоч краплі жалості до неї і їхньої ненародженої дитини. Сергій був жорстким і жорстоким, наче біблійний цар Ірод, він хотів знищити маля, стерти навіть спогади про нього. Рішення було остаточним і оскарженню не підлягало. Їм не потрібні діти, принаймні зараз не потрібні. Потім, колись, можливо, а от сьогодні й завтра — ні. Тому аборт — ідеальний вихід.

— Знаєш, зараз є такий апарат, п'ять хвилин — і готово, — обізнано повідомив Сергій, і з цих слів Таня зрозуміла, що вона не перша жінка, яку він абортує.

Усе справді минуло швидко. Укол, хижє гарчання аспіратора, який висмоктав із неї кривавий згусток, що міг бути її сином чи донькою, датчик УЗД всередину, між розсунуті ноги — та й по тому. Сергій радів, що все пройшло ідеально, як сказав лікар, і не віщувало жодних проблем у майбутньому.

— Хай загоїться, поставимо тобі спіраль, щоб убезпечитись від таких неприємних сюрпризів, — між іншим повідомив він, крутячи кермо службової машини. — Ну що ти носа похнюпила, Танька! Ти ж сама розумієш, як це було невчасно. Зіпсувала б собі фігуру, а мені нерви. Ні, ти не подумай, я люблю дітей, — додав, зиркнувши на її запухлі від сліз очі, — але іншим разом. Не до них зараз. Погони майора на носі, а там, може, батя підсобить, переведуть служити ближче до Москви, не вік же нам тут гнити, га? — Сергій підморгнув

дружині й затягнув разом із радіо, яке тужило голосом Гурцкої: «Ты знаешь, мама, он какой...»

Таня відвернулася до вікна. Чомусь усі жінки за ним були вагітними або з візочками.

Не зреалізувавши себе в ролі матері, після місячної депресії та лежання на дивані обличчям до стіни (що відчутно стало дратувати чоловіка, який раз по раз вибухав маленькими, ще контрольованими нападами гніву) Таня вирішила досягнути бодай чогось як особистість. Спершу піти на роботу, а там, з осені прийдешнього року, піти вчитися на медсестру, як і планувала до шлюбу, про що й повідомила Сергію. Однак той, з безжальністю патологоанатома препаруючи всі мрії дружини, відкинув цю ідею, назвавши «маячнею здичавілої істерички».

— Якого ти метушишся, чого тобі не вистачає? Гроші приношу, взуваю-вдягаю-розважаю, сиди собі дома, створюй затишок, для чого тобі робота? Нудно стало? Чи, може, я набрид? — Заводячись, він почав розкручувати маховик прихованої люті. — Дружина має бути надійним тилом для чоловіка, віддавати себе йому, а не роботі. Чи ти відчула ностальгію за часом, коли махала віником на побігеньках у Комети? Роботу їй подавай! Не буде цього! Я не дозволяю, — закінчив спокійним крижаним тоном, від якого в Таниному шлунку підняв голову удав страху. — Про навчання — ще подумаю. Це залежить від твоєї поведінки.

З того дня, як Таня не старалася показати себе ідеальною дружиною, їхні стосунки тільки гіршали. Сергія дратувало геть усе: їжа була недосоленою, підлога — не ідеально вимитою, рушник — несвіжим, дружина — вічно незадоволеною, секс — прісним. Немов бензоколонка від кинутого недбалою рукою недопалка, він міг вибухнути гнівом будь-якої миті, і Таня не могла передбачити, якою буде причина цього разу.

Коли на плечі йому впали майорські погони, Сергій до півночі обмивав їх у компанії таких же, як він, вояків. Додому прийшов уже неабияк накачаним алкоголем. Таня бачила, що він наелектризований до знемоги й от-от заіскрить від одного її необережного слова, тому зустріла його привітно й покійно, намагаючись заглушити страх, що ріс усередині.

Свою злість він вимістив на ній у ліжку, знову вимагаючи беззаперечної покори та навмисне завдаючи болю. Тані здалось, що ці тортури тривали нескінченно довго — від випитого йому ніяк не вдавалось завершити справу, тож він скаженів ще більше. Коли він відключився, Таня довго стояла під душем, змиваючи наругу, а потім мастила синці та укуси маззю «Спасатель», щоб вгамувати бодай біль від них.

Відтоді її життя щодень дедалі більше перетворювалося на пекло. Як циркова ведмедиця під час вистави, що змушена підкорятися мучителю-дресирувальнику, вона слухняно усміхалася і демонструвала любов до чоловіка. На людях Сергій теж був таким люблячим і турботливим, що хоч до рани прикладай. Але коли вони залишалися наодинці, все змінювалося. Він катував її не тільки фізично, а й морально — постійно втовкмачував, що без нього вона порожнє місце, одноразовий посуд, яким інший би скористався і викинув, а він підібрав, вимив, залишив собі — на щось та й згодиться. Наче загіпнотизована його владою над нею, Таня й сама починала в це вірити. Хто вона, ким хоче бути надалі — донькою алкоголички чи дружиною офіцера? Вона — це тїнь за спиною чоловіка, яка не має своєї думки та власних бажань, а лише бездумно підкоряється йому, бо той — її благодійник, якому вона має бути вдячна за все до кінця свого безцільного існування.

Сергій контролював усі її витрати й маршрути, перевіряв список вхідних на мобільному, фанатично ревнував до будь-якого чоловіка, який випадково затримував на Тані погляд довше двох секунд. Вона ненавиділа рідкісні спільні виходи «у світ», які неодмінно оберталися для неї поламаними ребрами та сильними головними болями — Сергій бив акуратно, не залишаючи синців там, де їх могли б побачити сторонні. У неї не було подруг, з якими можна було б поділитися своїм болем, а якби й були, то все одно вона б не наважилась це зробити, бо злі язики неодмінно донесли б чоловікові, про що вона пащекує. Комета, якій спершу Таня пробувала розповідати про свої негаразди, відмахнулася від неї, як слон від набридливого москіта, — мовляв, я тобі вже все сказала ще тоді, коли ти ні сіло ні впало приперлася вночі без запрошення.

У постійному страху та відчутті власної нікчемності повільною черепахою проповзли десять років шлюбу. Сергій дослужився до

полковника, отримав трикімнатну квартиру в новобудові (за сприяння батька, звісно) та кілька нових медальок на груди. Здавалося б, не життя, а казка про Попелюшку. Дітей Сергій так само не хотів, і Таня цілими днями скніла в чотирьох стінах — створювала затишок, хоча чоловік постійно нарікав, що своїм повсякчас кислим виразом обличчя вона псує йому апетит. Вона навчилася з півпогляду вгадувати його настрої, аби вчасно догодити або, навпаки, сховатися десь у віддаленому кутку, поки він перебіситься. Про розлучення Таня вже навіть не замислювалася, звикла існувати так, у ролі бранки, жертви, яка не несе відповідальності навіть за власне життя.

***

Поштовхом для неї став фільм. Старий, ще дев'яносто першого року випуску, і Таня дивувалася, чому ж вона не подивилась його раніше, десять років тому. Головна героїня у виконанні кучерявої Джулії Робертс довгі роки жила з чоловіком-психопатом, але все ж знайшла в собі сили й наважилась на втечу. Таня дивилася в телевізор, де калейдоскопом миготіли кадри, і плакала, впізнаючи себе та свою історію. Щось клацнуло в неї всередині, тумблер перемкнув програму, і життя потекло в зворотний бік. Звідкілясь проклюнулася ще непевна, як перший пролісок із-під снігу, але вже невідворотна впевненість у собі та своїх силах, яку довгі десять років намагалися у неї відібрати, заглушити, наче хвилю радіо Бі-бі-сі за радянських часів.

Тепер у Тані з'явилася мета — втекти. Байдуже куди, аби бути подалі від Сергія. Вона знала, що він її нізащо не відпустить, а якщо знайде — живою не залишить. Він так і сказав їй колись: «Надумаєш від мене злиняти — приб'ю. Будеш або моєю, або мертвою». Нічого, вона буде хитрішою. Спланує все, витратить на підготовку стільки часу, скільки буде треба, щоб зникнути назавжди з його радарів, розчинитися у світі, в якому неодмінно знайдеться місце навіть для такої безхребетної слабачки, як вона. Наче улеслива Даліла в руках дужого Самсона, Таня відтепер виконувала всі Сергієві забаганки, терпіла його садистські експерименти в ліжку, аби лише домогтися свого. Вона хотіла піти працювати. Аби вмовити чоловіка, їй знадобилося півроку — врешті-решт Сергій, приємно здивований її покійністю, погодився, але роботу підібрав їй сам.

Так Таня за його протекцією стала бібліотекаркою на півставки. Ті смішні гроші, які вона отримувала за сидіння між стелажів із книжками, чоловік не рахував, великодушно даючи їй можливість витратити їх на свої бабські забаганки. Але навіть не гроші й не час цікавили Таню найбільше. На роботі був інтернет, користуватися вдома яким їй було суворо заборонено — Сергієві весь час здавалося, що вона цілими днями висить на сайтах знайомств, підшуковуючи йому заміну. Читачів у бібліотеці було негусто, тож Таня могла, не криючись, шукати в мережі потрібну їй інформацію. Сидячи перед старим підсліпуватим 14-дюймовим монітором, вона аналізувала мегабайти букв і слів, обираючи напрям втечі.

Випадково їй трапився один стабільний підробіток: із завзяттям першовідкривача Таня почала писати невеличкі тексти для інтернет-магазину зоологічних товарів — усі ці милі песики, киці й папужки неабияк їй виручали. Згодом, набравшись досвіду копірайтера, вона переключилась на описи автомобільних шин, роликів і навіть товарів із секс-шопу.

За два з половиною роки їй вдалося зібрати кругленьку суму, з якої вона, наче бальзаківський Гобсек, не витратила ані копійки — все перевела в долари й поклала в банк, бо тримати заощадження в квартирі було надто небезпечно, як і просити малознайомих людей про таку послугу. Таня ретельно готувала ґрунт для омріяної втечі. Вона завмерла, зачаїлася, впала у фальшивий анабіоз, чекаючи

слушної нагоди, щоб зробити останній ривок і вилетіти з тісної клітки в широкий світ.

І така нагода невдовзі настала.

***

Наприкінці 2013-го Сергій повідомив, що відбуває у відрядження в Сирію. Місяць, не більше.

— Повернуся вже 2014-го. Ти ж будеш гарною дівчинкою, поки мене не буде? — грайливо запитав він, наче випадково зімкнувши пальці з обручкою на Таниному горлі.

Та кивнула, відчуваючи, як котиться тілом п'янкий гарячий коктейль — сорок відсотків радості, п'ятдесят — страху, десять — недовіри, — і натужно проковтнула крихітного їжачка, що розчепірів голки в її гортані. Чоловік і раніше довго не бував удома, кудись їздив, десь воював, але тоді в Тані не виникало навіть думки втекти — таким сильним був її первісний страх перед ним. Вона з нетерпінням чекала цих відряджень, але навіть за його відсутності весь час себе контролювала, йшла й оглядалася, бо про кожен її крок Сергію доносили після повернення.

Дорога в аеропорт здалася Тані довгою, як Велика китайська стіна. Вона намагалася сидіти тихо, щоб чоловік не помітив її хвилювання, але передчуття скорої свободи розпирало її, просочувалося, наче дріжджове тісто, крізь нашорошені розчервонілі вуха, неприродно блискучі очі, тонкі ніздрі, які відчували ефемерний аромат тільки їй відомого свята. Коли Сергія поглинула зона паспортного контролю, вона ладна була стрибати від щастя, але зовні видала себе лише тремтінням рук. Майже незворушна, сіла в службову машину, якою її відконвоювали до квартири. Із дому вийшла тільки наступного ранку, щоб піти на роботу. Проте відпросилася звідти раніше, посилаючись на погане самопочуття.

Стояла на порозі бібліотеки, як на зламі століть, розуміючи, що змінює власну історію, але ще не знаючи напевно, якою вона буде.

Сонце підморгнуло їй кривавим оком і закотилося у прірву панельок. Таня зробила обережний перший крок, немов ішла не по льоду омського тротуару, а по розпеченому попелу Помпеїв. Й ось уже вона кралася холодними слизькими вулицями, на які миттєво впала темрява, відчуваючи себе трішки Матою Харі, трішки — Сонькою

Золотою Ручкою. Куталася в хутрянний комір дублянки, то знімала, то надягала рукавички, притоптувала взутими в уги ногами, намагаючись відігнати холод і сумніви, які раптово напосіли на неї. Таня ходила колами навколо залізничного вокзалу, не наважуючись зайти, хоча рішення було ухвалено, напрям обрано, а гроші лежали в потайній кишені напроти серця.

Хтось за її спиною голосно гаркнув: «Так їдь у Москву, твою мать!» Таня здригнулася й обернулася — невже за нею стежать? Але то лише емоційно розмовляв по телефону квадратний опецькуватий чоловік у хутрянній шапці-вушанці. Вона зайшла в касу, приліпилася в кінці довгої зміїстої черги й через півгодини спитала у втомленої касирки із землистим кольором обличчя, чи є на завтра квитки на Москву.

— Залишилися тільки СВ, — відповіла та, розтираючи пальцями очі під скельцями окулярів.

— Один СВ. — Таня злякалася власного голосу, який, здавалося, звучав на весь зал гучніше від єрихонської труби, повертаючи до неї загальну увагу. Вона навіть розирнулася на сто вісімдесят градусів — стеля не впала на підлогу, люди навколо продовжували байдуже копирсатися в мобільних телефонах, пити каву, теревенити. Її для них не існувало.

— Зворотний квиток бажаєте? — поцікавилась касирка.

— Ні, квиток в один кінець. І на дату прибуття квиток із Москви до Києва, будь ласка. — Намагаючись вгамувати серце, що хаотично билосся об ребра, вона дістала з потайної кишеньки гроші й паспорт.

За хвилину касирка видала їй два квитки й, виставивши табличку «Технічна перерва», пішла пити каву, щоб не заснути.

Тепер, зробивши перший і головний крок, Таня рухалась і діяла з точністю швейцарського годинникового механізму. Повернувшись додому, зібрала трохи речей — лише джинси, теплі лижні штани та светри. Дорогі сукні й шуби їй не потрібні. Потім майже до ранку просиділа за комп'ютером, шукаючи тимчасове помешкання в Києві, — коли Сергій їхав із країни, він неохоче, та все ж дозволяв їй користуватися інтернетом, щоб мати змогу контролювати її через скайп. Вона хотіла забронювати дешевий хостел десь недалеко від головної вулиці столиці чужої України, але, як на зло, все було зайнято,

давно й надовго — у Києві вирував незрозумілий їй, але рятівний Майдан. Відтак їй довелось замовляти номер у дорогому готелі.

Саме через Майдан Таня вирішила податися в незнайому країну, яка колись була братньою республікою, а тепер, схоже, заартачилась, вирішивши йти власним шляхом. Її розрахунок був простим — загубитися у розбурханому людському морі, розчинитися серед тисяч краплин — таких, як вона, поєднаних в одному місці різними цілями, які разом витворювали єдину мозаїку облич, рук і молитов. Що робитиме далі, Таня ще не знала, вирішила подумати про це вже по прибутті туди, куди не дотягнуться жорстокі Сергієві руки, де вона більше не відчуватиме спиною його важкий, наче офіцерський чобіт, погляд. Трохи повештається серед людей, а тоді знайде відповідь, якою буде решта її життя, вільного від болю й приниження.

Чорний монітор комп'ютера прощально миготів крихітним зеленим вогником, поки вона вдягалася й чекала таксі, відбувши останній сеанс зв'язку з чоловіком, який уже був на місці та навіть звідти прагнув доводити свою владу над нею. Квартиру, котра про людське око була повною чашею й форпостом родинного щастя, Таня покинула легко, без вагань і жалю. Заїхала до матері попрощатися, довго натискала кнопку дзвінка, але там було тихо й ніхто не поспішав відчиняти. Їдучи на залізничний вокзал, вона ковтала сльози, розуміючи, що маму вже більше не побачить.

Коли тринадцятий вагон потяга «Омськ — Москва» натужно смикнувся і покотився рейками, набираючи швидкість, Таню в купе трусило й кидало, і вона заїдала свою болючу невпевненість у вчорасьогодні-завтра таблетками валеріани. А потім той компанійський дідусь налив їй коньяку і вона нарешті вперше повірила, що відірвалася від Сергія не лише фізично, а й ментально, як дозріле яблуко від уже не потрібної йому гілки. Вона ампутувала його, як гангренозну кінцівку, і тепер везла з собою валізу, повну фантомного болю й перетрухлих спогадів.

***

Прибувши до Києва, заплативши втридорога пронирливому таксисту, який віз її манівцями, та впавши врешті-решт на готельне ліжко, Таня, яка за три ночі в потягах майже не склепила очей, одразу заснула. Відчуття небезпеки відступило, але все одно снила

кошмарами. Прокинулася з важкою головою та пустелею в роті. Виглянула у вікно — десь там, за кілька вулиць звідси, клекотав Майдан.

Вона не поділяла тієї тривожно-радісної істерії, якою було просякнуте київське повітря і яка сипалася тут на голову замість снігу, але загальна атмосфера очікування, яка от-от мала розродитися чимсь важливим, не оминула і її. Вийшла з готелю, пішла навмання, без карт і путівників, не вдивляючись у назви вулиць, просто за людьми, які, вочевидь, теж поспішали туди, куди зараз вели всі дороги. «Сергій би вбив мене, якби дізнався, що йду до майданутих», — раптом чомусь подумала, а тоді прошепотіла сама собі:

— Все одно колись би вбив, і без цього...

Майдан оглушив її звуком. Тут кричали, співали, калатали, били в барабани, молились, плакали й раділи. Вона йшла повз людей, усіх таких заклопотаних, сподіваючись, що вони приймуть її за свою.

— Гей, дорогенька! — шарпнув раптом хтось Таню за рукав куртки.

Вона смикнулася, параноїдально вирішивши, що це хтось зі знайомих. Але ні — на неї дивилася худа чорнява дівчина з вугільними бровами й очима оленяти Бембі. Незважаючи на холод, незнайомка була без шапки, її чорне волосся звивалося по світлій куртці двома смоляними товстими косами.

— Ти вже третій раз біля цього намету проходиш, шукаєш когось? — спитала вона російською і запитально вигнула брову.

— Та ні, я так... дивлюся... і все, — немов почала виправдовуватись Таня.

— Ясно. Вперше прийшла? — зрозуміла брюнетка.

— Ага. — Таня кивнула. — Приїхала.

— Нічого, освоїшся. Я тобі все покажу й розкажу. — Дівчина схопила її за рукав і кудись потягла, не припиняючи стріляти словами: — Я Джаміля. Уже тиждень тут, усе про всіх знаю. А коли тільки прийшла, була така ж розгублена, як і ти.

Таня просто йшла за нею, нічого не запитуючи й не сперечаючись. Вона рада була хоч на мить відчути себе частиною великого цілого, молекулою серед інших молекул, що своїм рухом створять ілюзію її, Таниної, потрібності світу й самій собі.

— Заходь. — Джаміля відкинула перед Танею завісу намету.

Та пригнула голову й слухняно зробила крок усередину. Тут було трохи тепліше, ніж на вулиці, згори спускалася яскрава лампочка, за брезентовою стіною шумів генератор. Посеред намету в кілька рядів стояли дерев'яні ящики, застелені шматком поліетиленової плівки, на ній насипом лежали бинти, таблетки та шприци. У цьому добрі копирсалось двоє дівчат, перебираючи й розкладаючи його за якимсь своїм принципом.

— Привіт, — одна за одною промовили вони до Тані й більше ніяк на неї не реагували, заглибившись у роботу.

— Ми передивляємось медикаменти, люди багато поприносили, але треба перебрати, бо дещо прострочене, — пояснила Джаміля. — Ми — це медслужба Майдану. Тримай. — Вона подала Тані плястанку чаю, якого щойно налила з термоса. — Обережно, гарячий. Їсти хочеш?

Таня кивнула й почула, як забурчав живіт — вона приїхала зранку, а зараз уже вечір.

Довгокоса вийняла з великого туристичного рюкзака в себе під ногами два бутерброди, загорнутих у харчову плівку. Хліб, сир і варена ковбаса.

— Жуй швиденько, будеш нам допомагати. Рук не вистачає, а тобі ж треба з чогось починати. Як тебе звуть?

Отак, швидко й несподівано, Таня подружилася з татаркою із Бахчисарая, лікарем-педіатром за освітою, разом із якою сортувала таблетки та ампули, вдивляючись у дату виробництва. У свій готель вона так і не потрапила — вночі почався штурм. Нажахана, вона кудись бігла разом з усіма, кричала до хрипу, молилася, не вміючи, виглядала з-за чужих чоловічих спин туди, звідки чорною стіною йшли беркутівці. Вона не розуміла, що коїться, але відчувала серцем, що тут відбувається щось страшне й водночас дуже важливе, і якщо раптом вони не вистоять, а впадуть під шеренгу однакових чорних ніг — життя усіх присутніх тут потече інакше, і її життя також.

Вона вистояла. Вистояла весь грудень, забравши речі з готелю, коли сплив тиждень, на який було заброньовано номер, та закинувши їх у квартиру, яку винаймала в Києві Джаміля з подругами. Вистояла в січні, коли прийшло чітке розуміння, для чого вона тут — щоб через прагнення до свободи цілого народу утвердити власну. Вистояла в лютому, коли змивала з рук кров чорнявого хлопчини, з яким

ще кілька годин тому невміло фліртувала, сьорбаючи каву, — здається, вона йому подобалась, — і закривала тому очі востаннє.

Таня вистояла, переродилася з вогню і попелу майданних шин, немов ніким і ніколи не бачена птаха Фенікс. Це була вже не та перелякана тиха дівчина-жіночка, що не сміла вийти з тіні свого чоловіка і сказати йому слово супроти. Її тіло й дух зміцніли, вона перетворилась на крицю — колись таку пластичну й слухняну в ковальських руках, а тепер її було ані зігнути, ані зламати. Маленька, з тонкою талією і прозорими до синьоти зап'ястками, жилава, аж суха, зі світлим каре замість довгого волосся, зрізаного вже в Україні, глибокими синіми колами й павутинчастою сіткою перших зморщок під колочими очима, які тепліли лише для друзів, — у ній не залишилось жодного натяку на колишню юнку Таню Ларіну, яка так мріяла про кохання. Вона бачила відчай і смерть, знала надію і радість перемоги. Таня подорослішала, стала старшою навіть за свій біологічний вік. Вона нарешті пододала страх, перестала озиратися та відчувати спиною чужі погляди, розправила плечі, наче випростуючи за спиною крила, готові до польоту.

Коли більше не треба було денно й нічно стояти на Майдані, вона злякалась — життя почало втрачати сенс. Що робити далі, куди рухатись, як не втратити орієнтир і знову не потонути? Допомогла Джаміля. Бачачи Танині метання, вона попросила своїх київських родичів, які міцно стояли на ногах, знайти для тієї якусь роботу. Вона стала приймати телефоном замовлення й формувати посилки для покупців інтернет-магазину дитячих іграшок. На пташиних правах, у нерідній країні, оточена чужими людьми, Таня немов побачила перед собою маленький вогник, який вів її з мороку назустріч світлу, і тепер дуже боялася його втратити. Вона окреслювала собі короткотермінові цілі, не сміючи мріяти про щось глобальне й тривале. Купити в гардероб хоч одну сукню, заплатити за оренду своєї гостинки, випити лате на вихідних у гамірному торговельному центрі, записатись на безкоштовні курси української, не забути розібратися з міграційною службою, бо інакше накладуть штраф, — прості радощі й турботи на щодень.

Відцвіли міфічні київські каштани, залишивши по собі спогади тільки в рядках поетів. Настало гаряче запилюжене літо. Залишки Майдану на Хрещатику перетворились на бутафорію, приваблюючи

шахраїв різного стибу та масштабу. На ніколи не баченому Танею Донбасі полум'я вже пожирало свої перші жертви, і вона, така аполітично-пасивна до появи на Майдані, з глухою тривогою думала, чи докотиться ця спопеляюча хвиля до Києва, переконуючи себе, що це чужа війна, і їй, якій пощастило вижити на Майдані, там робити нічого. Укотре спробувала подзвонити Джамілі, але телефон тієї мовчав — уже кілька місяців він був поза зоною.

Татарка зникла так само раптово, як і з'явилася, і навіть родичі не знали, де вона й що. Говорили, що вона може бути в Криму в батьків, але Ларіна в це не вірила — ставлення подруги до країни, з якої Таня прибула, було цілком однозначним, тож уявити ту на окупованій росіянами Батьківщині вона не могла.

Одного дня, коли Таня на складі якраз запихала в коробку величезного м'якого ведмедя для відправки, у її рюкзаку озвався телефон. Вона глянула на екран — номер не визначався. Трохи повагавшись, все ж натиснула на кнопку відповіді.

— Привіт, дорогенька, — почувся зі слухавки знайомий бадьорий голос. — Що ти робиш увечері? Я сьогодні проїздом у Києві, треба здибатись.

Джаміля запропонувала зустрітись у крихітній кав'ярні на Лесі Українки, куди вони іноді заходили зігрітись, ідучи з Майдану перепочити в найману квартиру татарки. Таня прийшла туди раніше і в тягучому, наче домашня карамель, очікуванні одна за одною випила дві чашки еспресо. Подруга запізнювалась. Вона вже хотіла замовляти третю каву, коли двері відчинились — і Джаміля — уже без кіс, а з коротко стриженою головою та виголеними скронями — розкинула руки для обіймів.

Таня одразу помітила її одяг — кітель із заковченими рукавами, камуфляжні штани в різнобій із кітелем, берці, шеврон та нашивку прапорця на рукаві.

— Поїхала з хлопцями прямо з Майдану, — відповіла Джаміля на німе запитання.

У неї були червоні стомлені очі й засмага людини, яка щодня підставляє обличчя й руки сонцю та вітру. Вона раз по раз поривалась дістати сигарету з пачки, яку одразу поклала на стіл, але згадувала, що тут не палять, і замовляла ще одне американо. Джаміля розповідала про три місяці на Донбасі, про хлопців зі свого батальйону — живих

і «двохсотих», про страх і сміливість, зраду й вірність, складені для благословення пальці та плювки в спину.

— Я подумала: а що тебе тут тримає? Давай до нас, — запропонувала, дивлячись подрузі в очі й барабанячи кутиком пачки по столі.

— А давай, — відповіла без тіні сумніву, не відводячи погляду.

***

Таню не тримало геть нічого. Вона легко покинула все, що, немов замок із піску, ретельно вибудовувала навколо себе протягом останніх місяців — нормальне з чиєїсь точки зору, середньостатистичне життя, яке сипалося крізь пальці. Після швидких, як весняний струмок, курсів такмеду вона стала парамедиком добробату, у якому служила й Джаміля, реалізуюючи тим самим давню, але не забуту мрію про медицину.

У зоні АТО було гучно й страшно, але до вибухів, свисту мін та тріску автоматів, як виявилось, теж можна звикнути, і з часом вони стали для неї своєрідною колисковою, без якої важко було заснути, а страх адреналінив і бадьорив ліпше від найміцнішої кави. Тут, у формі, забрудненій чужою кров'ю, яка вже не відпиралася, Таня знову почувалася потрібною. Вона не боялася мертвих пошматованих тіл, відірваних кінцівок та потрощених голів, свою справу робила механічно та швидко, наче батогами, хльостала різкими лайливими словами тих, хто впадав у паніку від такої картини. Таня, маленька Таня, яка колись тремтіла перед своїм чоловіком, тепер мала позивний «Скеля», яким її нагородили за твердість характеру та відсутність видимих емоцій. Про те, що вона тихо плаче ночами, кусаючи зубами спальник, і закидається фенобарбіталом, аби здаватися спокійною і врівноваженою, знала тільки Джаміля, в якої були ті самі проблеми.

У маленькому сірому містечку, яке зараз потопало в «зеленці», Таня серед бійців створила собі репутацію «свого хлопця», хоча спочатку була визначена як чоловіконенависниця й недоторка. Оточена понад сотнею чоловіків, вона ховалась у свій панцир, як м'якотіла черепашка, боячись оголити перед ними свої почуття. Усі вони були надійними бойовими товаришами, які прикриють і підставлять плече, але жоден із них так і не запалив у ній згаслу та спопелілу іскру. Аж поки аномально спекотного вересневого дня біля отруєної криниці, яку

з години на годину мали нарешті засипати землею, вона не зустріла «Турка». Світ похитнувся і звузився до іскорок у його карих очах. Таня вдруге закохалась, наче та юна Ларіна, що мріяла про любов «як у книжках».

Розділ 4. У коханні й у війні

— Дівушка, а вашій мамі зять не нужен?

Таня відмахнулася від цього заяложеного не одним десятком ловеласів бородатого вислову й мовчки продефілювала повз зграйку хлопців. Ще зовсім юні, у різнокаліберній формі, вони витріщались на неї так, немов раптово захворіли на базедову хворобу. Заглиблена у свої думки, вона навіть не одразу згадала, що збиралася купити в місті, нагода потрапити до якого випадала не так часто, коли вона «падала на хвіст» комусь із бійців, які їхали на «Нову пошту» чи теж скупитись нашвидкуруч.

У крихітному магазинчику, чомусь гордо названому супермаркетом, вона кинула в кошик блок сигарет, дезодорант, кілька пачок прокладок та вологих серветок, шампунь, ватні диски для обличчя і три шоколадки. Продавчиня на касі стиснула фарбовані рожевим губи, побачивши її вигорілий «мультик» та «бундесівську» парку, і пробіла всі товари без жодного слова, але Тані було байдуже до цієї баби з перепаленою мочалкою волосся на голові. Скидавши покупки в пакет, вона почимчикувала до виходу. За кілька метрів від дверей її вже чекав камуфльований «течик».

Дорогою, як і майже щодня тепер, Таня думала про «Турка». Після тієї першої вересневої зустрічі біля колодязя вдруге вона випадково побачила його лише позавчора — аж через місяць. Перекинулися кількома фразами, пореготали разом із Васиного жарту — та й по всьому. Щоправда, «Адвокат» встиг узяти з неї обіцянку днями заскочити до них на гостину. Таня була йому навіть вдячна — тепер не треба було шукати причину, щоб побачити «Турка». Прихопивши куплені шоколадки й сигарети, сьогодні вона збиралася виконати обіцяне.

У роті снайперів, як і майже всюди, її поява викликала пожвавлення серед бійців. «Скелю» одразу спробували нагодувати, незважаючи на відмовки, і насипали повні кишені волонтерських цукерок, на фоні яких її шоколадки здавалися бідними сирітками. Коли нарешті з'явилися «Турок» з «Адвокатом», Таня вже сиділа на сонечку

на ящику з-під боєкомплекту з кружкою гарячого й міцного, майже як чифір, чаю.

Вася відверто зрадів її появі, Макс тільки стримано усміхнувся.

— Салют медикам!

Поговорити з самим «Турком», як мріялося, Тані не вдалося — усі бійці, вільні на цей час, скупчилися біля неї. Кожен хотів урвати крихту її уваги, сипав жартами чи зацікавлено шукав погляду. Макс у розмови не встрявав, хіба що інколи ковзав по ній поглядом. А потім допив чай, накинув на плече «калаша» й пішов, навіть не кивнувши на прощання. Спересердя розчарована Таня аж попекла собі піднебіння гарячим чаєм і закашлялась. Вася кинувся стукати її по спині. Думки про Таню не полишали його з часу першої зустрічі.

Дружина дзвонила рідко, плекаючи свою образу, а коли телефонував він сам, щоб почути доньчин голос, неодмінно хапала слухавку й топила чоловіка у хвилях свого невдоволення, з яких він ще довго виборсувався. Васі ж, як і кожному чоловікові на війні, банально хотілося, щоб його хтось чекав удома. Щоб десь там надійним тилом була жінка, яка б хвилювалась і вірила в нього, а не «робила нерви» повсякчас. Бо нервів у нього й так вистачало. Після нечастого спілкування з Анею він швидко викурював кілька сигарет одна за одною і зарікався не дзвонити. Але нестримне бажання поговорити з Ліною, почути від неї: «Привіт, тату» — переважувало, і він знову шукав у журналі дзвінків номер дружини. Йому, як повітря, потрібна була підтримка, рідна людина, заради якої він хапався б за життя, коли йшов «на роботу», чи стрибаючи в окоп, коли починався обстріл. Аня цю роль виконувати не хотіла, вже не хотіла, і Вася відчайдушно роззирався на всі боки, шукаючи ту, яка могла б замінити нинішню дружину в серці й у паспорті.

Коли він побачив Таню, таку маленьку, але серйозну й грізну, в голові в нього знову клацнув тумблер: «Мені б таку». Ця випадкова зустріч на війні, коли бачиш людину вперше й, може, востаннє, подарувала йому нову примарну надію створити союз, у якому Вася був би повноцінним партнером, бойовим товаришем, коханцем, а не приймаком та інструментом заробляння грошей. Він хотів Таню — спершу фізично, потім духовно, хотів її всю, навіть незважаючи на ту дрібку інформації, яку йому вдалося роздобути про неї.

Тому, коли «Скеля» нагостювалася й зібралася йти, Вася радо зголосився провести її до будинку, де квартирувались медики.

Біля хати їх зустріла Джаміля, зацікавлено зміряла поглядом спортивну Васину фігуру. Не Рембо, звичайно, але щось є.

— Це що за один? — спитала потім, дивлячись, як віддаляється стежкою спина «Адвоката».

— Снайпер, — зітхнула Таня.

— Твій?

— Ні. Чужий, а може, й нічий. Був би мій, сказала б тобі відразу.

— А до кого ж ти тоді ходила?

— Та так, мабуть, ні до кого. — У Таниному голосі чулися песимізм і розчарування.

— Одружений?

— Кажуть, ні. Але мені це щось ніяк не допомогло.

— Я про цього. — Джаміля кивнула в напрямку, де зник «Адвокат».

— А-а-а, не знаю. Спитаю, хочеш?

Подруга кивнула.

— Пішли, дорогенька, волонтери три коробки привезли, треба розібрати.

***

В останні дні листопада, коли земля вже остаточно охолола й підмерзла, «Адвокат» раптом узяв у полон пораненого сепара, який підірвався на розтяжці.

Полонений був не старший від самого Васі, середнього зросту й комплекції, з акуратно підстриженою густою чорною бородою й таким же волоссям, яке вибилося з-під шапки, з великою родимкою на правій щоці. Мабуть, із тих, що навіть у мороз носять вузькі кольорові штани з голими щиколотками, і якби «Адвокат» побачив його раніше десь на харківських вулицях, презирливо назвав би хіпстером. Але зараз він був лише ворогом.

Засапаного, злого, мокрого й гарячого від поту Васю разом із напівживим бранцем ледве не пристрелили товариші, коли він тягнув того до своїх позицій. Потім вони разом із хлопцями реготали, викурювали стрес, випускали його з легень разом із димом.

Командир із позивним «Рокер» полоненим був задоволений. Той не без примусу, але таки злив «укропам» інформацію, яку вони від нього хотіли. Потім сепара відвезли в лікарню ремонтувати посічені осколками ноги, звідки згодом його забрала СБУ, а Вася отримав можливість травити перед дівчатами байки про своє геройство.

Окрилений власним успіхом у військовій справі, Вася вирішив піти ва-банк і завоювати медичку «Скелю».

Зазвичай говіркий і відкритий, про Таню він не розмовляв навіть із «Турком», із яким ділив навпіл і патрони, і банку «тушняку»: забобонно вважав, що вимовлене вголос і виставлене про людські очі не справдиться, розвіється за вітром, як дим після вибуху гранати. Знайшовся й привід: від носіння броніка в нього почала боліти спина, і «Адвокат», навідавшись попередньо до магазину, де взяв дешевого солодкого вина (кращого тут годі було шукати), апельсиновий сік і коробку цукерок, з найромантичнішими намірами й вогнем у серці побіг до будинку, у якому жили медики.

Таня саме лежала в спальнику на розкладачці й дивилася фільм із планшета Джамілі, коли її покликали. Появі Васі вона навіть зраділа, хоча після тих перших двох зустрічей вони перетиналися лише кілька разів, і то ненадовго. Принаймні так вона відволічеться від депресивних думок, які обсіли її звідусіль, наче кусючі п'явки. Принесла кружки для вина, яке «Адвокат» вправно відкоркував мультитулом, відкрила цукерки, почистила й розламала кілька волонтерських мандаринок.

— Вітаміни, — простягнула йому одну.

Вася без охоти її зжував. Він сьорбав вино — потроху, з острахом. Воно додавало йому красномовності, але поки не п'янило настільки, щоб втратити над собою контроль. Його пам'ять ще зберігала чіткі дагеротипи хмільних та скандальних харківських сцен.

Таня виглянула в двір у пошуках Джамілі — вона знала, що Вася їй подобається, та й ці посиденьки тет-а-тет почали її напружувати, але тієї ніде не було і «Скелі» довелося віддуватися самій.

«Адвокат» був в ударі. Він сипав жартами, зі смаком описував, як тягнув на собі сепара, а Таня реготала, неначе під дією ЛСД. Правду кажучи, вона вже прийняла кілька таблеток фенобарбіталу, і тепер, після чашки вина, тимчасове збудження переростало в сонливість, яка м'яко заковтувала її з кожною хвилиною.

— Таню, я давно хотів тобі сказати... — Вася раптово облишив балагурити й став серйозним, пересів із ящика з-під набоїв до Тані на розкладачку, взяв її за руку. — Так от, я вже давно хотів тобі сказати, що ти мені подобаєшся. Дуже подобаєшся. Ти така... така класна. Ти сильна й водночас жіночна, світла, як дитина, і дуже сексуальна, особливо в камуфляжі, і я дурію від самої думки про мить, коли ти знімаєш форму перед тим, як іти в душ.

Від цих слів Таня в момент випірнула з дрімоти й недовірливо скосила очі на «Адвоката». Той продовжував:

— Я розумію, що ти можеш сказати: зараз не час, війна й так далі, але життя ж продовжується. І треба встигнути все насамперед тому, що війна. Ти молода, я молодий, ти мені подобаєшся, і я хочу, щоб ти знала це вже сьогодні, бо завтра все може статись. Я не буду довго розписувати, який я класний, — ти сама вже мене трохи знаєш. Просто ще раз скажу, що ти мені подобаєшся. Навіть більше — я закоханий у тебе. Думаю про тебе повсякчас, навіть більше, ніж про свою гвинтівку, — відчуваючи Таніне здивування, спробував жартом розрядити ситуацію.

«Скеля» мовчала. Васина прихильність на рівні знаків і емоцій не була для неї таємницею — тут майже кожна бійчиня отримує свою, набагато більшу за норму, порцію уваги, але того, що він вирішить її озвучити, викристалізувати в слова, вона не очікувала. Флірт, легкий і непостійний, наче сніжинка в морозному повітрі, для неї був єдиним прийнятним варіантом розвитку подій. З будь-ким, крім «Турка». Тягнувши час, Таня прокашлялась, наче готуючись до довгої промови, але вимовила лише одне слово:

— Дякую.

— Це означає «ні»? — спохмурнів «Адвокат».

Вона кивнула, прагнучи якнайшвидше прожити цю незручну мить.

— У тебе хтось є?

— Я просто не та, з ким тобі по дорозі.

— Ну що ж. — Вася стиснув губи й зморщив лоба, піднявши брови, як людина, що неочікувано зазнала невдачі. — Зрозумів, не дурень. Бувай здорова.

Ображений, як маленька дитина, у якої відібрали в пісочниці улюблену лопатку, він поставив кружку з недопитим вином і вийшов, не озираючись. Таня відсунула ногою ящик, на якому стояло вино

й цукерки, і відкинулась на розкладачці. Вона заплющила очі, піддавшись нав'язливій важкій утомі, яка давила її бетонною плитою.

***

Наступного дня Вася ходив темною хмарою і його поганий настрій помітили всі. Макс довго його не чіпав, чекаючи, що той сам усе розповість, але Вася вперто мовчав. Врешті Максим не витримав і на хвилину відірвався від своєї СВД, яку чистив, сидячи біля буржуйки, і підняв голову до друга.

— Чого такий смутний? Усе окей?

«Адвокат» сидів навпроти й зосереджено орудував шомполом, усім своїм виглядом показуючи, що дуже зайнятий і не має часу на розмови.

— Усе гуд, — відмахнувся, не бажаючи ділитися про невдачу в сердечних справах.

— Ну, як знаєш, — знизав плечима «Турок».

Вася зиркнув на нього спідлоба, відклав гвинтівку і, не вдягаючи бушлат, вийшов на перекур. Макса розділити радість від нікотину він із собою не покликав.

Із шумом втягнув у себе морозне повітря, повільно видихнув. Прислухався. Десь, настільки далеко, що земля не здригалась і не брижилась під ногами, гупало чимсь важким. Клацнув запальничкою, підпалив сигарету. Перша затяжка. Після неї роздратування трішки присілося. Другий день його злило все: сепари і свої, затишшя і тріскотнеча «калашів», погляди й запахи. Він боровся зі всеохопним бажанням напитись, що вперше так різко накрило його відтоді, як він потрапив в АТО.

Бажання закинутись алкоголем виникало у Васі й раніше, особливо коли поряд пив хтось із товаришів, але, пам'ятаючи, як складно йому зупинятися, він швидко тікав кудись від спокуси. Пив єдиний раз — учора з Танею — і не продовжив лише тому, що треба було йти в наряд. Не знаючи, як інакше зняти стрес, він багато курил — більше двох пачок на день — і часто надсадно кашляв.

Сигарета, яку він тримав чорними від бруду, холоду та вітру пальцями, була останньою з першої на сьогодні пачки. Вася випустив дим і кілька секунд дивився, як вогник зжирає її біле тіло. Отак і його життя немовби згорало, перетворювалось на попіл і розсипалося на

очах, хоч би як він старався з нього щось збудувати. «Борсаюсь у попелі», — подумав, викидаючи недопалок, і пішов дочистати зброю.

Максим подивився на нього спідлоба, але нічого не сказав.

***

Закутавшись у спальник, Таня лежала й через маленьку шибку вгорі дивилась, як надворі валить сніг — лапятий, схожий на розкидані щедрим ласуном Богом шматки цукрової вати. Цієї миті вона гостро почувалася нещасною і нікому не потрібною. Вона без упину пила чай, заспокоювалась таблетками, хлюпала носом і жаліла себе. Кудись зникли її твердість та впевненість, за якими вона ховалася від людей, розм'якшувалася броня, і панцир, котрим вона захищалася від сторонніх, став нестерпно важким, непід'ємним. Їй, як перед смертю, хотілося любові. Хотілося, аби хтось, упевнений у собі та в ній, заспокоював, гладив по голові та обіймав, переконуючи, що все буде добре. Хотілося хоч на мить зняти з себе відповідальність — за себе й тих хлопців, відчути себе дівчинкою, за яку хтось сильний вирішить проблеми.

Минуле приходило переважно в снах. Без фенобарбіталу Таня вже заснути не могла, а нарешті відключившись, провалювалася в кошмари. Бачила кров, вибухи, чийсь відірвані руки, які вона тримала своїми. Але найстрашнішим був сон, у якому вона падала в яму без дна. Падала і знала, що туди її штовхнув Сергій. Це відчуття останнього польоту, страх, липкий, наче дешевий лак для волосся, невагомість у грудях не відпускали й після пробудження. Хоча насправді смерті Таня не боялася — звиклася з її невідворотністю, та й триматися за життя особливих причин у неї не було. Але уві сні смерть лякала. Її так само лякало все, пов'язане з колишнім чоловіком.

Маленькі білі таблетки знімали напругу й дарували тимчасовий спокій. З ними вже не так били по серцю і нервах усі ці обстріли, фонтани артеріальної крові, пробиті легені й відірвані кінцівки. Затуманювались спогади. Притуплювалась гострота несправджених сподівань. Безпорадність перед вільним життям, яке виявилось не таким, як мріялося з подружньої неволі, травмувала сильно, але непомітно для чужого ока, не залишаючи видимих шрамів та синців.

«Життя — це зебра, і чорна його смуга має перейти в білу ще до того, як почнеться цілковита жопа», — умовляла себе Таня. Востаннє

шморгнувши носом, вона вирішила взяти себе в руки й вилізла зі спальника. За мічурінським принципом вирішила не чекати милості від «Турка», а взяти її самій. Вона дочекається слухної нагоди — хоча хіба тут може бути така? — і зізнається йому перша. Як гріхи минулих життів, що визначають життя теперішнє, кармічне прізвище Ларіна знову накладало відбиток на її думки та вчинки. Або пан, або пропав. Усе ж краще, ніж борватися в невизначеності, яка затягує, засмоктує, наче трясовина, перекриваючи доступ кисню. Її трохи непокоїло, що майже напевно доведеться зіткнутися з «Адвокатом» і вдавати, що все по-старому й він нічого не говорив, але Таня вирішила сприймати це як неминуче.

Нагода поговорити з Максом наодинці трапилася наприкінці грудня. Вони випадково зустрілися на «Новій пошті» — кожен мав забрати купу своїх коробок. Максим запропонував підкинути Таню, але машина за ними повинна була прийти лише через годину, тому вирішили згаяти час у місцевій забігайлівці.

Розмова не клеїлась, наче у двох знайомих тільки по інтернету людей, які вперше зустрілися наживо. Поки чекали замовлену піцу, Макс більшість часу клацав телефоном, Таня ковтала вистиглий чай із пластянки. Вона нервувалася, не знаючи, як сказати, що цей зосереджений похмурий чоловік у формі їй небайдужий. Принесли замовлення, «Турок» щось пожартував про сухпай на двох, Таня засміялась, занадто голосно й занадто завзято. Жувала піцу, мучилась від власної нерішучості, власне, уже розуміючи наперед його відповідь. Але не спробувати вона не могла.

— Максе... — назвала не на позивний, а на ім'я, додаючи інтимності розмові.

Той підвів голову.

— Я давно хотіла тобі сказати... — почала, як колись Вася, і затнулася.

Дихання збилось, серце стукало, наче алкоголь у вікно до самогонщиці в опівнічну пору, кров прилила до щік. Зчепила руки в замок, шукаючи опори.

— Словом, подумалось, що ми з тобою могли би бути не лише друзями, а... бо ти мені подобаєшся і... — збиваючись, видихнула слова, що горохом розсипались на полірованій поверхні стола.

Ну от. Ну чому, чому вона говорить, наче перелякана дитина, виправдовуючись за зроблену шкоду, а не як доросла жінка, яка точно знає, чого хоче? Прикусила губу, зиркнула йому в очі, чекаючи хоч якоїсь реакції.

Максим глибоко вдихнув. Шрами на його обличчі побіліли. Криво усміхнувся, сховав її руку у своїй, погладив великим пальцем долоньку.

— Золотце, — проказав і замовк, добираючи слова. — Я розумію, що тут, на війні, усі почуття загострюються. І в цьому вирі дуже хочеться втриматися за когось, особливо, якщо ніхто не чекає вдома. Але, повір, я для тебе не найкращий вибір. Мудак зі своїми тарганами й скелетами. Така хороша й правильна дівчинка, як ти, заслуговує на краще.

Танине обличчя горіло, їй хотілося, аби кахляна підлога кафе розверзлася й поглинула її цієї миті. Вона обхопила себе руками, закрилася, захищаючись від жорстоких слів цього фактично малознайомого й чужого їй чоловіка. Боліло навіть не те, що «Турок» відшив її. Він розмовляв із нею, як говорить із дівчинкою-підлітком учитель, що знайшов у класному журналі адресовану йому любовну записочку. Цей менторський тон, ця упевненість у власній правоті різали й препарували її єство, наче патологоанатом незнайомий захолює труп. Тані було так соромно, як тоді, коли вона впісялася на уроці в третьому класі, бо боялася підняти руку й попроситися в туалет, а вчителька підняла її на сміх перед двома десятками однолітків. Вона картала себе за дурість і наївність та гарячково думала, чи ще не пізно обернути все на жарт.

— Купився? — раптом засміялася заголосно й зарізко. — Пацани казали, що жодна дівка тебе звабити не зможе, бо ти нікого не помічаєш і не хочеш. От я і вирішила перевірити. Молоток! Твердий, наче скеля. Ну майже як я.

Говорила навмисно грубо й розв'язно, вдягнувши на себе звичну роль «свого в дошку» хлопця, тим самим затуляючи дірки у власній броні. Навіщо відкрилася, оголилася перед ним, немов казкова леді Годіва, навіщо допустила думку про те, що чоловік може подарувати їй щастя, а не біль? Стуляла до купи розсипані крихти слів, намагаючись зберегти обличчя, вдавала, що нічого невідворотно важливого для неї не сталося. Просто невдалий жарт.

— Та я ж начебто не дівок прийшов сюди шукати, а геть іншим займатися. — Максим уважно подивився на Таню, навіть не намагаючись удавати, що повірив.

Узяв пачку сигарет, вистукав одну, закурив прямо в приміщенні, струшуючи попіл на блюдце. Таня бачила, як шушукались і кивали на них офіціантка й бармен за Максовою спиною, але вголос ніхто й слова не сказав — мабуть, боялись, що відвідувачі були у формі.

Подальша розмова не клеїлась. Таня спробувала кілька разів пожартувати, щосили намагаючись перебити враження від свого невчасного й неоціненого зізнання, але наштовхнулась на важкий і водночас розгублений погляд «Турка», який немовби говорив: «Не старайся, я все зрозумів».

Макс мовчки розплатився за двох, так само не кажучи ні слова, допоміг Тані вдягнути бушлат. Вона теж мовчала. Нарешті приїхала машина, і Таня шмигнула на сидіння, уникаючи дивитися на «Турка».

«Треба радіти малому, знаходити хороше в дрібницях», — переконувала вона себе дорогою, відчуваючи ліктем його лікоть. Що ж удієш — насильно милий не будеш. Ні «Адвокат» їй, ні вона — «Туркові». Жити цієї миті, допомагати вижити іншим та слухати колискові, які наспівував фенобарбітал, — ось і все її нехитре завдання максимум. Щоправда, дедалі частіше їй спадало на думку універсальне рішення, як позбутись самотності на багато років уперед. Для цього треба лише було повернутись живою, зіскочити з барбітуратів і почати створювати те, що називають «нормальним життям». Таня вхопилася за цю ідею, як дерево в горах щосили хапається корінням за кам'янистий ґрунт, силуючись утриматись під натиском вітру й не впасти в прірву.

Їй був тридцять один рік.

Вона хотіла народити дитину.

***

Що ближче підступав новий 2015-й, то похмурішим ставав «Турок». Не хотів ні з ким розмовляти, навіть від «Адвоката» відгаркувався. Уся ця новорічна метушня, яка хоч-не-хоч все одно була присутня навіть тут, його дратувала. Бісила маленька штучна ялинка, яку привезли волонтери і яку хлопці притулили в почесному кутку їхньої хати, наче махрові комуністи портрет Леніна. Бісив Вася, який із

дурнуватою усмішкою дорослої дитини, що чекає свята, вішав на те зелене пластикове чудовисько шматок золотистої мішури, котру знайшов в одній зі знелюднелих хат. Це ненависне тепер свято витягувало з погребів пам'яті спогади про минулий Новий рік у Парижі. Легкий, яскравий, іскристий, як те шампанське, що вони з Олею пили біля сталевих лап Ейфелевої вежі. Спогади, які Макс півроку старанно заганяв усередину, тепер нагноїлися, наче шпичка, і мали ось-ось прорвати — болем, люттям, ненавистю, спрямованими на кожного, хто випадково чи свідомо перетнувся з ним шляхами.

Він зірвався у третій день 2015-го. Виміняв свої берці «Лова», яким тихо заздрала вся рота, на трилітрову банку самогону. Взявся пригощати нею — повною, бокастою — хлопців, був уже напідпитку, тож — незвично веселим і балакучим.

— «Турок», ти вже «хороший», давай спатоньки, поки тебе в аватарі не записали, — посміювались товариші, здивовані тим, що він, котрий за півроку навіть нюхати не хотів у найпаскудніших ситуаціях, взагалі може вживати алкоголь і п'яніти від нього.

— Ображаєш, брате, — відмахувався Максим, не визначившись, до кого звертається, і продовжував куражитись.

Проте його веселощі залишали якесь гнітюче враження. Як курка з відрубаною головою може рефлекторно пробігти ще кілька метрів, так і Макс метушився, реготав, ляскав когось по плечу, щосили імітуючи повноцінне життя, наповнене рухом, запахом, змістом і ендорфіном. Підігрітий алкоголем, він гостро відчув потребу в любові. Любові жінки. Бодай вона й буде однобічною, неповносправною, як усе його теперішнє життя.

***

Таня прокинулася від того, що хтось торсав її за плече.

— Сьогодні не я чергую, — пробурчала, відкинула настирну руку, ловлячи сон за хвіст.

Нехай би що там сталося, вона спатиме. Навіть якщо під нею дрижатиме земля, поряд лягатимуть міни і їхній будинок складеться, наче недороблене оригамі. Але грубе втручання в той єдиний шматок приватного простору, що в неї залишився, продовжилось.

— Ну що таке? — розліпила очі, крутнулася корпусом у спальнику до набридливої руки, струшуючи теплий сон.

— Там до тебе пацієнт ломиться. Каже, що серце болить. Я йому сказав, що ти не по цій частині, але він наполягає. — У світлі ліхтаря по винуватому обличчі водія Колі з позивним «Шумахер» пробігали легкі мерехтливі тіні. — Послать його нахрін чи глянеш?

Таня розщепнула спальник і сіла, потерла очі та скроні пальцями.

— Та гляну вже.

— Тільки він бухий, здається. Не те щоб зовсім аватар, але напідпитку.

«Скеля» позіхнула, скривилася.

— Та хай іде вже, раз розбудив. І світло давай.

Взулася — шнурівку на берцях вона тепер затягувала швидко, по п'ять секунд на кожен, вдягнула кітель на термокофту. Кроки двох уже перед дверима. «Шумахер» відчинив. А з ним...

— Здрастуй, Танюшо.

Від звуку цього голосу її тіло немовби розсипалося на тисячі щасливих крихких осколків — просто йому під ноги, а потім знову зібралось, як у реверсі, у маленьку розгублену Таню в завеликому для неї кітелі.

— «Турок», ти? — спробувала виграти час, вгамувати хвилювання, вдавши, що ледве його впізнала.

Він криво посміхнувся.

— Власною персоною, як бачиш.

Коля «Шумахер», який нервово переминався з ноги на ногу, помітно зрадів, що не дарма розбудив сувору медичку.

— То що — я піду? Чи залишатись? — Він запитально дивився на Таню, чекаючи її вердикту.

— Іди, — твердо, без тіні сумніву.

Добряк та веселун Коля завжди підстраховував Таню. Різне ж бо може бути. Боєць — і боєць. Не вгадаєш же, що в нього на думці. Різні люди. Різні думки в головах. Один якось почав медичку мацати й заламувати їй руки, так Коля йому врізав неслабо, що той аж Москву побачив. Але раз сказала йти — значить, кадр перевірений, і «Шумахер» із легким серцем відступив назад у темряву.

Кількагодинна натужна веселість Максима минула, і тепер, враз протверезівши, він знову став самим собою — скептичним, похмурим, зневіреним. І розгубленим. Куди й поділася та рішучість, з якою він ішов сюди й домагався побачити Таню. Він стояв перед нею, наче

арбітр перед заповненим футбольним стадіоном за мить до того, як дати фінальний свисток, що вирішить долю матчу. Вони обоє розуміли, що він не просто так прийшов, і слова пояснень були зайві. Проте обоє чекали, боячись показати свою чи то слабкість, чи то силу, зробивши перший рух, перший крок, перший поцілунок. Споконвічно в нерівних умовах — один любить, інший терпить — вони не очікували від цієї нічної зустрічі продовження, та й навіть хорошого нічого не очікували, але... Вірили в бодай щось, що утримає, заземлить їх на цьому світі, відхилить кулю й осколок.

Невідворотність була в скроні точним боксерським ударом, і Таня, шумно вдихнувши повітря, встала навшпиньки й зімкнула руки на Максовій потилиці. Його губи, про які вона так довго мріяла, були обвітреними й пошерхлими. За мить вона відпустила їх і вткнулася носом у його бушлат. Максим пах морозом, димом і потом. Секундний спогад про Сергія — від того йшов такий самий запах, коли він повертався зі стрільб, — Таня похапцем відкинула й подумки розтопала взутою в берці ніжкою 36-го розміру. Вона гладила шрами на його обличчі, цілувала їх легко й ніжно. А потім відсторонила «Турка», який стиснув її руками, немов рідну «есведешку», повернула ключ у дверях кімнати — слава Богу, замок ще не вирвали — і знову пірнула в його важкі обійми.

Вони похапцем здирали одне з одного форму — шалений час, відпущений їм долею та війною, міг закінчитися чи взагалі обірватися, і кожна наступна хвилина наближала їх до неминучого фіналу, коли кожен — знову окремо. Зуміли вдвох втиснутись у Танин спальник, гріючи одне одного диханням, живою теплою шкірою, швидкими доторками. Зміїне тертя тіл, заглушені та проковтнуті зойки, феєрверки зірок у танці на холодній стелі. Близькість, що дарує оманливе відчуття скороминучого щастя.

Коли Коля «Шумахер» повернувся перевірити, як там справи в медички з її знайомим кадром, він наштотхнувся на замкнені двері й секунд зо тридцять із подивом вслухався в стогони по інший їх бік. А потім хихикнув у кулак і пішов спати, примовляючи:

— Дивні діла Твої, Господи...

***

Розкаяння прийшло до Максима в образі Олі. Пригрівшись, він було задрімав у спальнику, накритий Таниним розпашілим тілом, коли в голові чітко клацнула думка: Оля про все знає. М'язи скоротилися, його тіло здригнулося, смикнулося, наче величезний равлик у мушлі спальника. Під серцем похололо й занило. На кілька секунд він міг запрягтися, що Оля стоїть поряд. Дивиться. Без осуду, відсторонено.

— Що? — озвалась Таня, не піднімаючи голови, так само притискаючись, намагаючись злитися з ним, зростися.

Вона не спала. Лежала тихенько й майже не дихала, боячись розбудити його найменшим рухом. Так затишно й захищено вона не почувалася вже багато років. Намагалася не думати, що буде далі — приголубить, обійме чи піде геть у морозну донбаську ніч, залишивши її з надщербленим серцем, з черговою тріщиною на біографії.

«Турок» завовтузився, намагаючись відсунутися від неї у тісному спальнику, але це погано виходило. Ще рух — і вони впали на підлогу. Макс опинився зверху й придавив Таню всім тілом. Вона мовчала. Ривок — і спальник затріщав під натиском його рук, блискавка не витримала й вирвалась «з м'ясом».

Максим тікав. Тікав боягузливо й поспіхом, наче святий отець, якого застукали з повією. Він рачки виліз із кокона й гарячково збирав свої розкидані речі.

Таня сіла, кутаючись у роздертому спальнику. Чи шкодувала вона про зроблене, дивлячись, як Максим натягує штани? Не шкодувала. Скоріше, навіть відчула полегшення — нарешті ось воно. Розчарування, ще непевне, як тонкий блідо-зелений паросток, який щойно виткнувся із землі, але вже почав набирати силу. Знала ж, що так буде. Знала. Карма в неї така чи що — бути приниженою й покинутою? Відчувала страшенний холод, наче крига сковувала її зсередини. Хотілося ковтнути рятівні таблетки й забути. Хоч на кілька годин.

Максим тим часом одягався, уникаючи дивитися в Танин бік. Такого сорому він не знав відтоді, як батько побачив його п'яним. І тоді, і тепер він не знав, що сказати на своє виправдання. Усі слова прозвучали б фальшиво.

Кураж минув. Біля його ніг сиділа маленька жінка, котра ще мить тому була щасливою і стогнала від насолоди, почувуючись його

королевою. А зараз він скинув її з трону в реальність, туди, де холод, бруд і війна. Навіщо зробив це, навіщо піддався інстинктам, навіщо прийшов саме до неї, закоханої, а отже, оголеної і відкритої? Сука, ось він хто. Тварина, гірша за сепара. Зробив нещасним не тільки себе, а й цю дівчинку, яка необачно звірилася йому в своїх почуттях. Це все алкоголь. Він у всьому винен. І ця клята війна.

Максові думки металися туди-сюди, обираючи, кого зробити винним.

Хоча... «Скеля» теж не свята. Чого не прогнала, а перша повісилася на нього? Та він, мабуть, не єдиний приходив сюди розвіяти печаль, то чого йому перейматися?

Розкаяння змінювалося злістю. Вона знову наростала, гаряча, кипуча, як смола в пекельному казані. Злість на Олю, на себе, на Таню. На сепарів і товаришів. На цю гробану війну. На це кончене життя, над яким ти не маєш жодної влади.

Знову захотілося випити. Залитися. Щоб нічого не відчувати. Не пам'ятати. А потім — грохнути сепара. Так, щоб півголови знесло й мізки чвиркнули фонтанчиком. Або хоча б набити морду першому-ліпшому, хто трапиться, байдуже — другові чи ворогу. Вивільнити лють, окропити її червоною юшкою, протверезіти від кривавих крапель на снігу. І вкотре зрозуміти, що ця злість, цей біль житимуть у ньому довічно, блукаючи тілом, немов куля зі зміщеним центром тяжіння, калічачи його самого й усіх, хто стоятиме занадто близько.

Таня шморгнула носом. Вона не піднімала голови, поклавши підборіддя на притиснуті під спальником до грудей коліна. У голові Макса тенькало, що все одно він повівся, як скотина, що треба щось сказати, вибачитись, але язик враз став м'яким, важким і якимсь аж тягучим, не здатним вимовити ні звуку. Вскочив у берці, смикнув шнурки, до пуття не затягнувши, накинув бушлат, не помітивши, як полетіла з кишені шапка. Шумно вдихнув і видихнув, безсило стиснув кулак, тоді вивільнив пальці, хруснув суглобами. Поклав важку руку на голову Тані, ледь скуйовдив волосся, тріпнув, немов собаку за загривок. Мовляв, тримайся, мала, я не хотів. І хряснув дверима.

Тільки після цього Таня дозволила собі розревітися.

***

Сходило сонце.

Сніг рипів під Максимовими ногами, забиваючись у незашнуровані берці.

Загорявся новий день війни.

Розділ 5. Мир

Шість місяців до дембеля тяглися нескінченно довго. Спершу повіяла теплим вітром весна, злизала весь пожовклий ніздрюватий сніг, затопила водою й багном окопи й бліндажі. Ще трохи — і зранені степи Донбасу завітчалися, запахли, ховаючи за буйною зеленню вирви від снарядів та мін. Природа брала своє.

Потім на крилах гарячого суховію прилетіло літо. Бійці вдягали броніки та розгрузки на голі, аж червоні торси й вилазили на розпечену броню.

Знову кудись їхали, ловлячи палючі сонячні промені й уїдливій всюдисущий пил, міцно тримали «калаші» й не відривали очей від зеленки.

Після бійки та пострілів на світанку Макс і Вася продовжували служити в одній роті: баба бабою, а війна — війною. Перекидалися скупими сухими словами «по роботі», обмінювалися злими поглядами. Тримали дистанцію. Їхня ворожість базувалася не на ненависті, а на образі.

Вася не міг пробачити, що товариш скористався жінкою, яка йому подобалась, не з любові до неї, а тільки тому, що захотілося когось трахнути. Щоб допекти Тані, він навіть закрутив роман із Джамілею, яка радо впала в його обійми. Але сам відчував: все це було не те. Хоча почуття до Тані вже й охололи, але його поранене, контужене самолюбство ніяк не давало спокою.

Макса ж гризла провина — і перед Васею, і перед Танею передусім, але гордість заважала визнати себе винним. Пізнавши, що таке втрата, він досі не навчився йти на поступки, аби зберегти у своєму житті людей, які були важливими для нього.

«Турок» і «Адвокат» похмуро стежили один за одним із різних кутків бліндажа, наче бійцівські пси, яких розтягнули після двобою.

Таня ще взимку переїхала в інший сектор. Там у неї не було знайомих і вона мала змогу просто машинально виконувати свою роботу. Вона й чути не хотіла ні про «Адвоката», ні про «Турка». Більше не прагнула ані кохання, ані стосунків. Маску суворої медички

вона не знімала навіть наодинці із собою. Дедалі частіше вона замислювалася про повернення до Києва — рік на війні вдарив по серцю. Спершу воно лише щеміло, ніби якась невидима рука сукала з нього тонку нитку. Пізніше стало нагадувати про своє існування різким, наче удар ножа, болем, від якого Таня не могла ні вдихнути, ні видихнути. Вижити під обстрілами й померти від серцевого нападу було б вершиною глупоти, вирішила «Скеля».

«Ось настане літо, піду на ротацію», — заспокоювала вона себе, хапаючись за ліву грудь і намагаючись не ворушитися. Неглибоко й тихо вдихала, прямо в кишені виколупувала з блістера дві таблетки валідолу й уповільненим рухом закидала їх до рота.

Майбутнє повернення до Києва лякало. Хоча й поверненням це було назвати складно, адже повертаються тільки туди, де чекають. Радше вимушена евакуація. Таню не чекав ніхто, крім матеріальних труднощів та проблем зі здоров'ям. Набагато легше й простіше було ховатися від життя тут, в АТО. Але сукалася із серця ниточка болю. Цокав Танин біологічний годинник, відмірюючи час, який у неї ще залишився, щоб стати матір'ю. Вона відчувала, що далі тягнути нікуди. Вона була вагітна мрією народити дитину, і мрія ця росла в ній уже дев'ять місяців.

***

П'ятнадцять років по тому, як Вася вперше побачив Харків, його ноги у стоптаних берцях знову ступили на плитку харківського вокзалу. Він щойно зійшов із поїзда, який чмихав, відсапуючись, за його спиною, і на повні груди вдихав гаряче застоєне повітря свободи. Люди йшли і йшли повз нього, косячись на Васин «мультик», на рюкзак, що притулився біля його ніг, а він усе стояв і не міг повірити, що його війна нарешті скінчилася. Він повернувся. Живим. Не буде більше «двохсотих» і «трьохсотих», обстрілів та «секретів», лютого холоду й виснажливої спеки. Досить. Свій борг перед Батьківщиною він віддав сповна. Тепер черга інших. А він просто житиме, відшкодовуючи цей втрачений рік.

Вася підхопив свій величезний рюкзак і пірнув у підземний перехід. Там йому стрілися двоє таких, як він, засмаглих, обпалених сонцем і війною. На radoщах кивнув їм, потисли руки. Двоє їхали туди.

Уже на Привокзальній площі нарешті дістав сигарету. Обмацав кишені в пошуках запальнички, але та, видно, залишилася на столику в плацкарті.

— Браток, є підкурити? — звернувся Вася до невисокого худого чоловіка у футболці кольору хакі, сприйнявши того за свого.

— Вот тебе, а не подкурить, фашист! — плюнув той російською в Супрунчика й показав «фак». — Убійца!

Вася стиснув кулаки і зробив рух у бік чоловіка. Такої зустрічі він аж ніяк не чекав. Проте чоловік, оцінивши Васині габарити й усвідомивши можливі наслідки своїх слів, швидким кроком ішов — майже біг — у напрямку метро. Наздоганяти його Супрунчик не став.

— Ласкаво просимо, називається, бляха! — лише похмуро матюкнувся і попрямував до кіоска з куривом.

Зараз йому не потрібні були бійки та проблеми. У рюкзаку, під купою одягу, замотаний у теплу фліску, чекав свого часу трофейний автомат на запобіжнику, а поряд із ним причаїлися кілька гранат. І найбільшим Васиним бажанням на цю мить було довести все це добро додому й надійно сховати від сторонніх очей. Про всяк випадок.

Викуривши одна за одною три сигарети й трохи заспокоївши нерви, які від слів незнайомого сепара увійшли в «повну бойову», Вася спустився в метро. Тут усе було як і раніше. Хвилями натовп за натовпом наочувались люди, щільно пакувались у задушливі вагони. Притиснутий до дверей із рюкзаком за плечима, Вася відчував, як принаймні третина вагона свердлить його очима. Обмацує його виляючий «мультик» із шевроном, здирає з вилиць засмаглу шкіру й тактичну бороду, копирсається у рюкзаку. Однак неприємні відчуття пропадали, варто лише було подивитися в очі у відповідь. Чоловіки й жінки швидко відводили погляди, і тільки діти у своїй безпосередності продовжували розглядати грізного дядю. Вася склепив повіки. Його нервували всі ці люди. За рік на війні він геть відвик від них. Від того, що їх так багато. Що вони всюди. Йому хотілося штурхонуть їх у спину, крикнути: «Відійдіть!» — але натомість він просто міцніше стискав поручень і дихав глибше.

«Станція “Радянська”. Перехід на станцію “Історичний музей”»... — повернув його до реальності голос диктора.

Посунув на перехід разом із безликим натовпом, який знову заніс його у вагон. Вийшов на «Університеті». Ішов до будинку за

Держпромом просто через площу Свободи, насолоджуючись запахами розпеченої бруківки та спрацьованого бензину.

На місці колишнього пам'ятника Леніну зяяла пустка. Вася на кілька хвилин завис, переварюючи це. Він, звичайно, знав, що ідола звалили, але сам площі без нього не бачив — за рік він жодного разу не приїхав сюди у відпустку, адже стосунки з дружиною були на грані розриву. Натомість Вася двічі їздив у Рівне до батьків. Тісна присутність Джамілі в його житті не надихала робити якісь спроби примирення з Анею.

Щоправда, навесні Аня разом із Ліною приїжджала до нього в дніпропетровський госпіталь, куди Вася втрапив після контузії. Але то скоріше був візит увічливості, бо вона не знала, з якими травмами він там опинився, і поспішала повезти доньку попрощатися з батьком. Ліна стрибала навколо нього, як грайливе щеня, раз по раз всідаючись татові на коліна. Аня ж була підкреслено холодна й чужа, хоча й сказала наприкінці, що чекатиме його повернення — щоб вирішити «деякі формальні питання». Вона натякала на розлучення, Вася це зрозумів, але ніяк не показував. Навчений на гарячому, тепер він ладен був дмухати й на холодне, та не хотів рубати з плеча ту майже невидиму нитку, що ще зв'язувала його з родиною.

Зараз Вася повертався до дружини й доньки, і не лише тому, що більше нікуди було йти в Харкові. Він сподівався вкотре розпочати все з чистого аркуша й почати писати власне життя одразу в «чистовик», без жодних чернеток. Усе ж таки вони — одна сім'я, іншої в нього немає. Джаміля з її пристрасстю і сльозами залишилася в минулому — прекрасний спогад на тлі війни. Як і Таня.

Коли з-за дерев вигулькнув бетонно-сталевий силует Держпрому, схожий на розслабленого хижого звіра, Вася вкотре замилювався. Він завжди відчував якийсь патетичний трепет перед ним. Проходячи повз нього, споглядаючи його з вікна, Супрунчик щоразу пишався — собою й цією грандіозною будівлею. Васі подобалося це відчуття приналежності до великої історії країни, у яку його вписувало саме сусідство з Держпромом. Його міць і розмах, його першість, яку так і не змогла посунути жодна харківська висотка, його дух і велич — усе це зачаровувало Васю. Чого гріха таїти: квартира в центрі, з вікон якої можна було щодня спостерігати за першим радянським хмарочосом, була однією з вагомих причин, чому «Адвокат» повертався до

дружини. Повертався з позитивним настроєм, з надією, що цього разу він таки зможе змінити своє життя. Узяти поводи у власні руки й направляти галопом туди, куди сам захоче. А як інакше? Він же — живий.

Зараз, цієї миті, ховаючись від жаркого сонця в тіні Держпрому з бозна-якою за день сигаретою, Вася відчував у собі сили зрушити гори. У долі й у людей тепер боржок перед ним. Він воював. І йому за це воздасться.

Він піднімався сходами до квартири, насолоджуючись кожним кроком, немов і не було за плечима важкого рюкзака. Перебирав у кишені ключі, наче вервицю, перебирав у думках спогади про щасливі моменти, прожиті тут.

Обережно вставив у замок великий ключ. Провернув, як ніж у ворожому тілі. Потім ще один, маленький. Коли двері відчинились, на Васю війнуло забутим знайомим запахом — суміш Аниних парфумів, нагрітого повітря з сонячної спальні, кави, перетриманої на вогні. Він глибоко втягнув носом це ароматне повітря, такий рідний і водночас чужий запах, що нагадував про минуле, й усміхнувся своїм спогадам.

У коридорі на паркеті пустували сонячні зайчики. Вася наступив на хвоста одному запилуженим берцем, і той одразу розхвилювався, скочив йому на ногу, поповз угору по «мультику». Від протягу в спальні легенько колихалася гардина, через прочинене вікно долинали звуки вулиці: шум моторів авто, дитячий сміх, уривки дорослих розмов. Вася так і стояв — прихилившись до стіни, з рюкзаком за плечима, у полоні спогадів і сонячних зайчиків. Немов вагаючись, залишатися чи йти. За мить він скинув із себе заціпеніння разом із рюкзаком, сів на маленький — Лінин — ослінчик у коридорі, роззувся й зняв шкарпетки. З насолодою поворошив босими пальцями. Як завжди, повертаючись додому, спершу зайшов у ванну й вимив руки з милом, витер їх рушником. І лише по тому, як на екскурсії, рушив роздивлятися свій дім. Заглядав у кімнати й не міг зрозуміти, чому той його бентежить, здається не таким, як він його запам'ятав. Потім второпав — меблі. Аня все переставила. Його канапа, на якій він дивився стріми з Євромайдану, взагалі зникла, і на її місці стояла інша, темно-бордова, впираючись своїми дерев'яними лапами у світлий

паркет. Вася стягнув вологу від поту футболку й пожбурих на неї. Немов кіт, він помічав свою територію.

Вийшовши на кухню, розчахнув вікно. Дістав із кишені пачку дешевих червоних «Прилук», підкурив, затягнувся, підставляючи голий торс гарячим сонячним променям. Унизу якісь молоденькі дівчата, мабуть, студентки, зацікавлено позадирали на нього голови. Одна щось говорила іншій і штрикала подругу в бік гострим ліктем. Вася помахав їм рукою, в якій тримав сигарету. Вони засміялися, помахали у відповідь і побігли вулицею, тримаючись за руки. Супрунчик докурив, піймавши себе на бажанні загасити недопалок об підвіконня.

— Здичавів, — промовив уголос. — Усе добре, Васю, ти повернувся. Ти повернувся. Звикнеш.

Увімкнув чайник, довго шукав у шафці улюблену чашку — велику, майже півлітрову, з написом «Вася», але так і не знайшов. Узяв першу-ліпшу, насипав ложку розчинного «Якобсу», залив окропом. Стояв перед вікном, сьорбав каву, обпікаючи піднебіння, знову курив. Дивився, як Держпром підставляє сонцю свої бетонні боки, як облизують їх по-літньому гарячі промені, а тепло і світло з неба зміщується з історією міста, що сочиться з кожної, навіть найменшої шпарини на тілі розімлілого гіганта. Відчуття власної чужорідності тут муляло, наче дрібний камінець, що потрапив у взуття. Вася списував це на втому. До того ж він ще не пройшов «акліматизацію»: щоб звикнути до іншого часового поясу й клімату — і то потрібен час, а тут справа куди серйозніша — при звичаїтись до миру після року війни.

Скинувши решту форми, пішов у душ. Гарячу воду традиційно вимкнули. Стояв під холодними струменями, сподіваючись, що в голові проясниться й думки перестануть плутатися. Та де там. Розуміння, як жити далі, не приходило. Мокрий, пішов шукати рушника, залишаючи на паркеті бризки води. Аня за таке вбила б. Свої речі знайшов на тій самій полиці, де й залишив. Старий коричневий рушник, який мама подарувала йому ще до весілля, трохи повернув у реальність. Принаймні хоч щось у цьому житті залишається незмінно-надійним. Вася загорнувся в нього від пояса й пішов у спальню. Незастелене ліжко пахло забуто й щемливо. Пахло Анею. За мить він відключився. І знову опинився на війні.

Він біг кудись вузькою стежкою, ковзаючи берцями слизькою грязюкою. Вона засмоктувала ноги, хижо чвакала, наче намагаючись проковтнути його живцем. Чомусь біг без броніка й розгрузки, голий до пояса. Холодний автомат бив під ребра. З неба суцільною стіною падав рясний дощ. Вася ловив дрібні краплі ротом. Він знемагав від спраги, але зупинитися й пошукати води не міг. Знав, що за ним біжать товариші, а позаду їх доганяє чужа броня. Доганяє, щоб розчавити, вмісити в цю багнюку. Раз-два, раз-два — ноги самі відраховують кроки. Ступати лише прямо, у драглисту твань, бо справа й зліва — міни. Справа й зліва — відірвані руки та ноги. Пошматовані здичавілими собаками тіла. Туди — не дивитися. Не озиратися. Попри холод і дощ, Васине тіло нашіло, аж парувало. Він відчував, як страх, який везуть із собою ті, що на броні, кидається йому навздогін, клацає за спиною ікластою пащею. Раз-два, раз-два. Серед стіни дощу попереду виросла чорна постать чоловіка. Він не робив жодних рухів, але якимось чином стрімко наближався. Наче плив по багнюці. Раз-два — і він уже перед Васею. Макс. «Турок». Незвично усміхнений, аж урочистий. Протягує щось у руці. Вася зупиняється. Бере. «Турок» регоче й крутить на пальці чеку. Вася розтуляє долоню. На ній лежить «ефка». До вибуху він ще встигає закричати. Кричить.

Чийсь пальці з гострими нігтями вп'ялися Васі в плече. Він хапає цю чужу руку, вивертає її, підхоплюється на ліжку. Мокрий від поту, із серцем, що стрибає в грудях тенісним м'ячем.

— Відпусти, — сичить Аня.

Вона перелякана й бліда. Заклякла з вивернутою рукою над ліжком. На ній простора бірюзова сукня з відкритими плечима й біле намисто. Волосся за рік його відсутності в неї відросло майже по пояс. Губи напружені, брови зійшлись на переніссі від болю.

Вася розтискає пальці. Дружина хапається за місце, яке їй тепер болить, ховає його під долонею. Дивиться на нього заляканим диким звірятком.

Супрунчик опускає ноги на підлогу. Стискає губи, розпачливо проводить рукою по волоссю.

От і зустрілися.

— Вибач, приверзлося уві сні, — хоче проказати голосно, натомість хрипить здерев'янілим горлом.

— Ти не попередив, що приїдеш, — говорячи, Аня відводить очі. — Надовго?

— Назовсім. Дембель.

— Як так? — здивовано змахує віями.

— Рік минув. Відвоювався.

Обоє замовкають. Вася совається на ліжку, Аня смикає намисто, накручує його на палець. Сказати більше нічого.

— А мала де? — врешті згадує «Адвокат».

— У мами. Вона в п'ятницю забирає її на вихідні.

Аня знову уникає дивитися на чоловіка. Удвох у цій кімнаті їм мало місця й повітря.

— Каву будеш?

Вася ствердно киває, і вона шелестить на кухню бірюзовою хмаркою, залишаючи по собі запах парфумів. Лише зараз він помічає, що сидить на ліжку абсолютно голий.

Вдягнувшись, Вася вийшов на кухню. Аня сиділа на диванчику, така рівна й напружена, наче проковтнула жердину. На столі парували дві чашки кави.

Сів навпроти, дістав сигарету. Уже хотів підпалити, але вчасно згадав, що дружина забороняла курити у квартирі.

— Я закурю? — спитав для годиться.

— Кури.

Поки він відчиняв настіж вікно, Аня взяла з холодильника дамські «Вог», тримала сигарету в пальцях, чекаючи, поки Вася клацне запальничкою. Якийсь час вони мовчки диміли, обдумуючи, що сказати.

— Ти ж не проти, що я повернувся? — питання прозвучало занадто різко, без попередніх підготовчих слів.

Аня зітхнула, забарабанила пальчиками з сигаретою по столі.

— Тебе дуже довго не було.

— Я знаю. Але тепер я тут.

— Усе змінилось. — Анин погляд крізь відчинене вікно був спрямований на Держпром.

— Що саме? — Вася невідривно стежив за її пальцями, які танцювали по столі.

— Усе.

— Тобто ти не знаєш, що відповісти?

Дружина кивнула.

— Вирішуй.

Вона знову кивнула.

— У нас дитина, — навів Супрунчик останній аргумент.

— Ти згадав про неї перший раз за рік! — Аня кричить.

— Неправда. — Вася намагається зберігати спокій, бо вирішується його доля. — Я про Ліну ніколи не забував.

Аня сердито змахує рукою і відвертається. Ніхто з них не вимовив слово «розлучення», але воно висить у повітрі, як зграйка мошкари над стоячою водою.

— Дай мені останній шанс.

— І що це змінить?

— Побачиш.

Вона загасила недопалок у попільничці. Кава залишилась невипитою. Підвелася, переставила чашку в мийку.

— Можеш спати на дивані.

Хотіла було вийти з кухні, але Вася заступив їй шлях.

— Це означає «так»?

— Це означає «я подумаю». Пусти, мені треба йти.

— Куди?

— Справи.

— У п'ятницю ввечері?

— У п'ятницю ввечері.

Вася глибоко втягнув повітря і почав рахувати. Раз, два, три, чотири, п'ять, шість, сім, вісім, дев'ять, десять... Видих.

***

Літо в Харкові пахло геть інакше, ніж на Донбасі. Максим усвідомив це, щойно зійшов із потяга. Він стояв на Привокзальній площі — вільний, як вітер, ні жалю, ні дому, ні сім'ї. Камуфльований рюкзак за плечима — усе його майно. Руки його за звичкою шукали автомат і, не знайшовши, порпалися в кишенях, вертіли знайдену там пачку сигарет і знову клали її назад. Іскрили прохолодою фонтани, діти ганяли голубів, які жебрали в них крихти, сонце котилося в zenit. Запах вокзалу — мішанина сотень ароматів: гарячих рейок, спітнілих тіл, розчинної кави, шаурми, сечі, перегрітого пилу під ногами — насторожував і збуджував. Після року армійського самітництва,

розбавленого невеличкою купкою людей, Макс опинився у великому місті, за яким — ніде правди діти — скучив. Наче відлюдник, що вперше за десяток років вийшов зі своєї келії, він вбирав у себе всі його прояви, всотував його аромати, вслухався в звуки.

— Гей, не стій на проході, тут люди ходять!

Здоровенний мужик із кравчучкою, у шортах і розстебнутій сорочці, з-під якої виднілось пузо, штовхнув Максима плечем і поспішив далі.

«Турок» глянув на годинник, уже за секунду забувши, котру він показував. Рушив швидким кроком — не тому, що поспішав, просто звик, що в армії треба рухатися швидко.

У «Макдональдсі» біля вокзалу замовив бігмак-меню із собою. Жував чизбургер, запивав колою, сидячи на лавці в тихому сквері, і гуглив найближчі банкомати та вільні квартири для оренди. На рахунках ще залишалися гроші, і досить пристойні. Його відновлені банківські картки лежали в матері, яка разом із сестрою осіла в Дніпрі, і, дембельнувшись, він заїхав до них, погостював із тиждень, і рушив далі — на Харків. Макс не міг достеменно відповісти, чому вибрав саме це місто. Можливо, через те, що рік тому Харків дав йому надію. Й одразу ж її відібрав. Бог чомусь залишив його на цьому світі. Значить, у нього є якісь плани на Макса.

Продзвонивши кілька номерів агентів, він домовився з одним про перегляд квартири просто зараз. Однокімнатка, поруч із метро, з холодильником і пралкою — все як треба для одинака.

Зустрілися біля будинку. Агент, дівчина трішки старша двадцяти з кролячими передніми зубами і яскраво фарбованими очима, які, очевидно, мали відволікати увагу від завеликих різців, завмерла, побачивши Максима.

— Ви не попередили, що будете у формі, — невпевнено протягнула.

— А це проблема? — саркастично здійняв брову.

— Власник може не захотіти здавати квартиру військовому. — Вона вже роздивилася його шрами й інстинктивно відступила крок назад. — Ну ви ж розумієте...

— Ні, не розумію.

Макс бачив, як у неї починає сіпатися верхня губа, оголюючи непропорційно великі зуби, і його це забавляло.

— То ми йдемо квартиру дивитися? Чи вам гроші уже не потрібні? — недобре посміхнувся, хруснув кісточками пальців.

— Зараз власник підійде. — Агентка притисла до грудей папку з паперами, відгороджуючись від нього.

Чекали в тиші. Максим куриє, дівчина дзвонила по телефону й нервово міряла кроками тротуар.

— Уже йде, — повідомила, зупинившись, і знову відійшла.

Власником квартири виявився коротенький опецькуватий мужичок із дзеркальною лисиною на голові. Зовнішній вигляд Макса не вразив його так, як агентку.

— Я взагалі за мир, мені все одно хто житиме, аби тут не дебоширили та гроші вчасно платили, — захекано повідомив він, важко підіймаючись на п'ятий поверх «хрущовки».

Квартира Максиму загалом сподобалась. Чиста, без радянських надбань у вигляді полірованих меблів і продавлених диванів. Не апартаменти в Стамбулі, звісно, але жити можна. Скільки йому треба самому? Вдарили по руках, «Турок» заплатив оренду за два місяці й агентські. Наостанок не оминув нагоди «потролити» дівчину-кролика. Передаючи їй у руки гроші, голосно гаркнув: «Слава Україні!» Та перелякано вчепилася в купюри, але він не відпускав, хитро посміхаючись та натякаючи очима, що вона має відповісти. Тільки коли вона тихо проказала: «Героям слава», його пальці розтиснулись. З обличчям у рожевих плямах агентка стрімголов чкурнула вниз сходами. Хазяїн теж пішов, залишивши настанови, що можна й чого не можна робити у квартирі.

Макс нарешті залишився сам.

Прийнявши душ, він виявив, що в нього нема жодного рушника. Шлунок нагадав про себе гучним бурчанням. «Турок» натягнув на мокре тіло останню свіжу футболку, незмінні військові штани, узув берці й вийшов у харківське літо.

«Гугл» люб'язно підказав шлях до торговельного центру. Дорогою він шкірою відчував погляди. Непривітні, злі, зацікавлені, несміливі — але не байдужі. Це йому було до них усіх байдуже. Він ішов, гордо розправивши плечі, демонструючи світові шрами на обличчі й шеврон на рукаві. Він повернувся живим, відправивши на той світ не одного сепара, а отже, він повернувся переможцем.

У магазині одягу Макс купив джинси, шорти, кілька цивільних футболок та кросівки, але перевдягатися одразу не став — так і ходив у формі. У супермаркеті доповнив покупки рушниками, постільною білизною, продуктами та ще якимись дрібницями. Завантажив пакети в машину таксі, яку піймав біля входу, і поїхав обживати нове помешкання. Там, швидко перекусивши, застелив на ліжко нову постіль і заснув.

Максим сидів у темряві, спиною до стіни. Він не знав, де він і скільки часу вже тут перебуває. Він не знав, чи є ще хтось у цьому приміщенні — часом йому здавалося, що він чує якесь шарудіння і зітхання, але звук був далекий, як із колодязя. Темрява була абсолютна: якесь загусле чорнило. Руками він почав обмацувати стіну, начеб це допомогло йому знайти вихід звідси. Стіна була волога й слизька, на дотик укрита якимось дрібним мохом. Макс повз на колінах попід нею, не відриваючи рук, а вона все продовжувалась і продовжувалась. На мить він подумав, що стіна волога від сліз тих, хто тут сидить. Стіна плачу. Встав на ноги, простягнув руки вище й раптом намацав щось. Батарей. Велика, чавунна, але чому так високо, майже над головою? Він ударив по ній рукою. Щось на його пальцях дзвінко цокнуло об чавун. Безіменний палець правої руки. Обручка. Він постукав знову, вже сильніше. І йому відповіли. Звідкись згори. Тук-тук-тук.

— Оля! — закричав він, дряпаючи пальцями стіну, заганняючи під нігті слиз і скалки.

І прокинувся.

Сонце било у вікно. У дворі вила сигналізація. Макс накрився подушкою й потер безіменний палець правої руки.

Наступного дня він сидів на відкритій терасі кафе на одній із вуличок тихого центру і дивився, як котиться дорогою поливальна машина. Вода шуміла, наче газований лимонад, облизувала асфальт, пінилась і стікала в каналізацію. Пішоходи завбачливо тулилися під стіни будинків, остерігаючись бути викупаними. Максимові раптом захотілося зробити дурість — стати під той струмінь води й вимокнути до нитки. Він згадав, як один-єдиний раз купався у фонтані — влітку 2001-го, після вдало зданої сесії та двох пляшок слабоалкоголки. Тоді ще все було попереду. Усе. Було.

Диміла в руці сигарета, тануло морозиво в каві-глясе. Нові джинси здавалися затісними після звичного, ніби вросло в тіло «мультика». Макс чекав на «Федю» — бійця з їхньої роти. «Федя» любив жартувати, що вчасно з'явиться лише на власний похорон. В інших випадках він завжди запізнювався. Коли його стрижена голова нарешті вигулькнула з-за рогу, «Турок» докурював уже третю сигарету.

— З-з-здоров.— «Федіна» біла рука з мереживом ніжно-рожевих шрамів тиснула так само міцно. — Як с-с-сам?

Вони не бачились із весни. Останні кілька місяців «Федя», якого в цивільному житті звали Ромою, провів у харківському госпіталі — після того як не встиг добігти до окопу і його нашпигувало осколками. Тепер він сильно кульгав і заїкався, що, однак, не завадило йому закохати в себе одну з госпітальних волонтерок. Після виписки й демобілізації «Федя» не повернувся в рідне полтавське село, а залишився в Харкові.

— М-м-моя Л-л-любонька — це таке з-з-золотко. — Він любовно гладив екран телефону, показуючи Максиму фотографії коханої. — Як я ж-ж-жив без неї — н-н-не зн-н-наю. Наче справжнє ж-життя почалося тільки в г-г-госпіталі, коли вона зайшла в палату з пачкою чаю та ящиком пиріжків.

— Пощастило, — сухо погоджувався Макс.

Йому було незручно вислуховувати ці щирі оповіді про чуже щастя, наче він підглядав за ним крізь прочинені двері. Ще боліло, ще гризло, ще жило обірване своє.

— Що далі думаєш робити? — спитав, аби змінити тему.

— Та що мені, я ж н-на інвалідності. Так би в поліцію п-п-пішов цю нову, якби здоров'я мав. Буду щось своє кум-м-мекать, як заробить. А ти — повернешся у своє... як там його?

— Програмування, — підказав «Турок». — Мабуть, не повернусь.

— Тю, ч-чого? — здивувався «Федя». — Це ж з-зараз золота жила! Хочеш тут б-б-бабло коси, а хочеш — за кордон їдь. Якби м-м-мені твій ум і знання, то я б... Ух! — Він невизначено розвів руками, наче показував розмір спійманої риби, і замахав головою.

Макс мішав трубочкою залишки кави й не знав, як пояснити простому сільському хлопцеві Ромі-«Феді», що його більше не цікавить процес заробляння грошей, так само як і життя за кордоном, до якого він так прагнув у юності. Без кохання все втратило сенс. Без

Олі все втратило сенс. Можливо, колись він знову зустрине жінку, яка заново виростить його обвуглені крила. Яка поверне до нехитрих цінностей: дім, сім'я, діти. Заради якої знову захочеться їхати за три моря і звертати гори. Але не зараз. Зараз він відверто заздрив «Феді» — скаліченому, але непристойно щасливому, — який точно знав, заради кого дихає і живе.

Усі ці дні, які минули після дембеля, Максим гарячково думав: а що далі? В АТО він поїхав, аби помститися. Тепер на кладовищі його пам'яті було поховано достатньо ворогів, проте легше від того не ставало. Бажання помсти вбивало не лише тих, на кого він дивився через хрестик прицілу, а і його самого. Іноді він здавався собі якоюсь міфічною істотою, що пожирає сама себе. Він руйнувався зсередини, розсипався на порох, як кам'яниця під плином часу. Деструктивні думки, які на війні трансформувалися в дію, спрямовану, аби знищити ворога й вижити, зараз не давали йому увійти в життя поза зоною АТО. Максиму будь-що треба було знайти нову мету в житті, зачепитися за неї, аби не скотитися в прірву.

— А я, «Федю», після війни наче знову народився. Буду тепер шукати себе, — відповів, спостерігаючи, як недовірливо кривиться добродушне обличчя товариша. — А що ти там казав про нову поліцію? Людей набирають чи що? Як думаєш, я пройду?

«Федя» кивнув, геть не розуміючи, на біса цьому вчорашньому мажорові йти на зарплату поліцейського, коли він може заробляти щонайменше в кілька разів більше.

— Ч-ч-чудний ти, «Турок», хоча у вас, багатих, свої д-дивацтва, — ображено стиснув він губи. І додав, уже мрійливо: — Ех, мені б такі г-г-гроші — повіз би Любочку на море... У Т-т-туреччину...

Максим криво усміхнувся.

— Кожному своє.

Вулицею знову прошуміла поливальна машина. Десь заверещали, засміялись дівочі голоси, зацокали підборами по асфальту.

***

Таня поверталася у Київ не переможницею. Переможеною. Із хронічним безсонням, залежністю від барбітуратів і підірваним здоров'ям. Півтора року тому вона їхала сюди з надією змінити своє життя. І воно таки змінилось — кардинально, але в ще гірший бік.

Чимраз частіше до Тані приходили погані думки — про безцільність існування, коли, вибравшись з однієї глибокої ями, потрапляєш у ще глибшу. Вона немов рухалася по колу, наступаючи по дорозі на нові й нові граблі. Почувалася викинутим на берег китом, усі зусилля якого повернутися в море закінчуються лише тим, що він глибше вгрузає в пісок.

Коли сил і бажання жити майже не залишилося, вона подзвонила Джамілі. Дружба, хоч і розхолоджена відстанню й чоловіками, все ще зв'язувала їх міцною ниткою. Таня запитувала, чи немає у Джамілі друзів, у яких можна зупинитися в Києві хоч на кілька ночей.

— Та без проблем! Ти ж знаєш адресу — зараз там сестра живе. Залишайся скільки хочеш, дорогенька, — відповіла подруга, перекрикуючи «бухи» і «бахи» на задньому фоні.

І Таня поїхала, вкотре по-живому рвучи все, що в неї було.

Аміна, сестра Джамілі, на появу нової сусідки відреагувала так, наче та була невчасно подарованою квіткою у вазоні, яку ставиш на підвіконня й одразу про неї забуваєш. Щовечора, повертаючись додому, Аміна дивилася на Таню розширеними від подиву очима, ніби згадуючи, хто вона така і як тут опинилася. Вони майже не говорили, забивалися кожна у свій куток.

Хоча Ларіна й намагалася сфокусуватися на позитиві, виходило це в неї погано. Уже в Києві вона викинула залишки фенобарбіталу, після чого майже перестала спати. Удень міряла кроками клітку квартири, а вночі, коли Аміна спала в кімнаті, переміщувалася на кухню. На вулицю не виходила зовсім — їй здавалося, що там на неї чатує Сергій або підіслані ним шпигуни. Страх, немов розрізаний дощовий черв'як, знову відростив своє тіло усередині неї. І став ще сильнішим.

Тривожність, тремор, нудота — Таня знала всі симптоми відмови від барбітуратів. Але це було в тисячу разів важче, ніж вона уявляла. Скільки разів вона готова була здатися, бігти, йти, повзти в аптеку, щоб закинутися таблетками й припинити ці муки. Зупиняв її тільки страх. Потім підключався мозок. Не здавайся, говорив він, бо інакше тобі кінець. І вона терпіла. Билася головою об стіни, вила й кричала. Але терпіла. А потім виявила в телевізорі канал, на якому весь час крутили то фітнес, то танці, то йогу. Повторювала рух за рухом, обливалася потом, майже втрачала свідомість від слабкості, завмирала, тамуючи приступи нудоти. Серце, наче відчуваючи, що їй зараз і так несолодко,

майже перестало про себе нагадувати, лише зрідка відгукуючись після третьої чашки міцної кави.

Коли Тані стало легше, вона виявила, що більше не може носити старий одяг — штани на ній не трималися, футболки висіли. І раніше худа, зараз вона перетворилася на скелет, ходячий анатомічний посібник. Ключиця, ребра, лікті, коліна — все в її тілі випирало, було гострим, хворобливим.

У день, коли вона вперше вийшла на вулицю самотійно купити продуктів, під магазином її застав дощ. Злива, раптова й сильна, хлюпнула з неба мільярдами крапель водночас. Люди панічно розбігалися в пошуках укриття, а Таня стояла на тротуарі, заплющивши очі, і прислухалася, як дощ хльоскає її по обличчю. Вода змивала її біль і страх, її ненависть до себе й лушпиння марних надій, котрі в неї не стало сил втілити в реальність. Вимокла до нитки, порожня, немов пляшка з-під горілки в материній квартирі після пиятики, і водночас — повна по вінця, Таня вкотре відроджувалась, щоб почати все заново.

Найперше вона вирішила знову взятися за легалізацію свого перебування в Україні. В АТО було не до цього, і вона давно пропустила всі строки, за якими могла перебувати тут законно. Ті численні легіонери, які воювали на українському боці, спершу плекали надію, що країна, за яку вони готові були вмирати — і таки вмирати, — віддячить їм за це, бодай наділивши громадянством. Але навіть ця несмілива примарна надія швидко розвіювалась.

— Заплатите штраф, тоді й приходьте! — нагримала на Таню квадратна пергідрольна бабища з міграційної служби, перебираючи папірці. — Попропускають усі строки, а потім приходять ще й чогось хочуть! Ви документи зібрали за рік? Де ваша довідка про відсутність судимості?

Таня відчула себе слимаком, над яким уже заніс чобіт злий косоокий хлопчак. Ще мить — і він його розчавить. Просто так, ні за що.

— У мене її нема, але я... — почала недолуго виправдовуватись вона, поспішаючи сказати бабищі про свою участь в АТО.

— Нема? Так чим ви взагалі рік займались? — Та не дослухала, обірвала, виставила вперед руку, ніби закриваючи Тані рота, коли вона знову намагалась щось почати пояснювати. — Зберете пакет

документів — тоді буде предметна розмова. Ось перелік, якщо забули. — Вона швиргонула відвідувачці аркуш із розсипаними по ньому дрібними маковими зернятами тексту і втратила до неї цікавість, пірнувши поглядом в екран монітора.

Таня вийшла з кабінету, ще трохи потупцяла під дверима, не наважуючись зайти ще раз і спитати про свої шанси на отримання громадянства — чисто по-людськи, як жінка жінку, і вийшла в гамірну київську спеку. У метро вона вивчала список документів, які має подати, щоб її прохання було розглянуто.

Подзвонила знайомому юристу — дембелю-гранатометнику, якому колись не дала стекти кров'ю, перетиснувши пальцями розрізану осколком артерію. Зачитувала, питала, радилась.

— Не переживай, мала, все можна розрулити, — заспокоїв Андрій із позивним «Мажорчик». — Хоча успіху в кінцевому результаті тобі ніхто не гарантує. Хтозна, як карта ляже. Але ми принаймні спробуємо. Так що там у тебе з довідкою про відсутність судимості?

Таня шумно зітхнула. Довідки в неї не було, і це створювало проблему. Багато проблем. Цей клятий папірець могли видати їй лише особисто в руки. У Росії. В Омську, з якого вона стрімголов тікала півтора року тому. Там, де залишився Сергій. Там, де її чекала його помста. Та й взагалі — за те, що вона воювала на боці українських «карателів», на Батьківщині її чекало як мінімум ув'язнення на десяток років. Якщо колишній чоловік не добереться до неї раніше. Тому їхати туди — це однозначно смерть. Швидка чи повільна. Цього не варта жодна довідка, навіть та, яка стане путівкою в нове життя.

Звісно, можна спробувати подзвонити матері. Але її домашній номер не відповідав, скільки Таня не набирала знайомі цифри за ці півтора року. Чи жива вона взагалі? Чи, може, згоріла від горілки або померла від важких кулаків вітчима? Якою б вона не була й скільки б страждань не завдала своїй дитині — несвідомо чи свідомо, — у Тані все одно щеміло в грудях, коли вона про неї згадувала.

Набирати номер знову було страшно. Страшно чути самі гудки, коли абонент — «не абонент». Страшно почути відповідь — фрази злі та короткі, як автоматні черги. Таня кілька разів натискала на клавіші телефону, перевіряла цифри, але відповідь була одна: «Набраний вами номер не обслуговується».

І тоді вона наважилася подзвонити Кометі. Колись вона їй допомогла, і хай з того часу все незворотно змінилося, та все ж Таня сподівалася, що в Кометі залишилося бодай щось людське й вона допоможе їй знову — на згадку про колишню довіру.

Номер вона шукала недовго — у викладеній в інтернеті телефонній книзі Омська була тільки одна Комета Петрівна. Подзвонила вдень, не надто сподіваючись на відповідь, — у цей час вона, мабуть, порядкує на ринку. Скоріше тому й подзвонила, щоб не одразу натрапити на неї, підготуватись до зустрічі з минулим, знайти слова, щоб заспокоїти себе й переконати Комету.

Але там, за тисячі кілометрів від Києва, відповіли після третього гудка.

— Слухаю. — Комета, як завжди, брала ініціативу розмови в свої руки, уникаючи сентиментально-очікувальних «алло».

Від хвилювання в Тані захрипло горло. Вона прокашлялась прямо в слухавку мобільного.

— Говоріть, я слухаю! — залітав у вухо вимогливий голос Комети Петрівни.

— Це Таня, — прохрипіла вона, наче стара патефонна платівка.

В Омську стало тихо. «Скелі» здалося, що Комета вже опускає руку і кладе слухавку.

— А ти таки геть безсовісна. Чи геть дурна. Я вже й не знаю, як тебе назвати. Після всього, що ти зробила й що ми бачили, тобі вистачає сміливості дзвонити сюди? Та й кому — мені?! — голос не був злим чи роздратованим, радше здивованим.

— Я лише хочу дізнатися, що з матір'ю, — твердо показала, готуючись тримати оборону, лаштуючи невидиму броню.

— Ха-ха-ха, два роки про неї не думала, а тут раптом згадала! — Комета вже отямилася від подиву й тепер посилала Тані флюїди ненависті. — Здохла твоя мамаша, вже рік як. Запізнилась ти згадати.

Таня мовчала. Кусала губи, стискала холодні пальці в кулак.

— Тобі, мабуть, кортить про квартиру спитати, — продовжувала Комета, — так я скажу. Сергієва тепер квартира. Так би мовити, як компенсація шкоди, яку ти йому заподіяла. Думала, він не дізнається, де ти? Забула, за ким ти замужем була? За російським офіцером! Та й сама ти спалилася по-дурному — не треба було ляпати язиком перед укропськими журналістами. А тепер тебе вся Росія бачила. І Сергій

бачив. Так що чекай, скоро він тебе знайде. Він уже в Новоросії. А руки в нього довгі, де б ти не була, дістануть. Ходи й озирайся, бо твої бандери від Сергія тебе не врятують, і ти це знаєш. Він тебе, сучку, живою на шматки порі...

Таня скинула дзвінок. Неконтрольований страх розповзався кожною клітиною її тіла. Він її знайде. Знайде. Знайде...

Відкинула телефон на диван, немов отруйну змію. На кухні налила води в чашку, пила пожадливо, майже захлинаючись. Заспокоїтись. Як їй заспокоїтись?

Згадала, як навесні до них приїздили журналісти з камерою. Ходили по позиціях, знімали, що було дозволено знімати. Таня тоді показувала їм свою «таблетку», на підлозі якої ще залишалася не змита кров — уночі везли важко пораненого бійця. Боєць вижив, у «Скелі» був чудовий настрій, і вона посміхалася на камеру, не надягаючи балаклаву. Світило сонце, синіли під ногами проліски, і вона врешті перестала ховатися, чи не вперше розповідаючи чужим людям, що приїхала з Росії. Ось ці слова їй і відгукнулись.

Зуби знову стукали об чашку. Страх заволодів нею повністю. Таня міряла кроками квартиру, а в голові табунами мчали думки. Невже вона могла повірити, що їй вдасться? Втекти, розчинитися, створити собі з нічого нове життя? Їй, невдасі, яка половину свого віку була тінню чоловіка, дівчинкою для биття, а тоді раптом вирішила: досить, і наміряла собі іншу, альтернативну начебто реальність, яка руйнувалася, розсипалася на порох, щойно вона пробувала до неї доторкнутися? Рука звично потягнулася до рюкзака, де завжди лежала пластинка фенобарбіталу.

— Стоп, — сама собі вголос.

Барбітури там вже давно нема. Тільки не зараз, коли вона лише вибралася з цієї ями. Вона зможе. Вона вистоїть. Не для того вона вижила на війні, щоб зламатися від згадки про колишнього чоловіка.

Таня гарячково думала, як убезпечити себе. Поступово прийшло розуміння, що вона в Києві, а Сергій — десь там, в «де-не-єр — ел-не-єр», і якими б довгими не були його руки, він все ж не Бог і не голова контррозвідки, тож навряд чи зможе щось зробити їй тут. Треба рухатись далі. Жити. Або принаймні намагатися. Таня зашнурувала берці, взяла наплічник і вислизнула з квартири. Бажання розчинитися в натовпі знову штовхало її на київські вулиці.

***

Сергій затягнувся сигарою, струсив попіл та іскри прямо в темряву з балкона. Він курив, спершись ліктем на елегантне французьке вікно. Нарешті спала спека і прохолодне повітря легким вітерцем торкалося його виголених щік. Камуфляжна футболка перестала липнути до тіла, а ступні, звільнені від жарких берців та зашкарублених шкарпеток, припинили горіти. Сергій потягнувся прямо у вікно, сховавши сигару в долоні, з насолодою поворушив пальцями ніг. Унизу лежав нічний Донецьк. Лежав тихо й покійно — полонений, що здався на милість завойовника. Укотре Сергій оглядав його з висоти. Це місто чомусь драгувало. Наче схоже на десятки інших, які він уже бачив у своєму житті, але водночас інакше. Насторожене. Налякане. Чуже. Сергій не міг зрозуміти, що бісило його тут більше: мова, наче російська, але не схожа на омську говірку, покійні погляди місцевих, які, побачивши триколор на його рукаві, здебільшого дерев'яніли й відповідали на запитання короткими фразами, незвична тиша, яка лягала на знелюднілі вулиці після початку комендантської години, чи одне лиш те, що він сам змушений стирчати в цьому місті без жодних просувань до мети, заради якої він сюди й приїхав.

Зробив ще кілька затяжок і загасив сигару об білий пластик вікна. Недопалок полетів униз. Він повернувся в кімнату, різким рухом зняв футболку та пожбував її в закуток. Туди ж упали штани й білизна, зашуміла в душі вода. Сергій стояв під холодними струменями із заплющеними очима. Це був його щоденний улюблений ритуал — ритуал очищення від зайвих думок. Вода змивала злість, роздратування, гнів, біль та розчарування, дарувала ясність голові та твердість рукам. Важко зітхнувши, він нахилив голову, і вода тепер стікала його коротко стриженим волоссям, бігла обличчям, затікала у вуха. Він стояв нерухомо, здавалось, навіть не дихаючи, і якби вода була тепла, а не крижана, можна було б подумати, що заснув від втоми. Аж раптом, не розплющуючи очей, Сергій щосили вдарив кулаком у кахляну стіну ванни перед собою. Він знову думав про Таню.

Того дня, коли дружина вперше не вийшла на зв'язок, Сергій був у доброму гуморі — військова операція в чужій далекій країні йшла гладенько, втрат не було, і подумки він уже готував на парадному кітелі дірку під нову медаль, не виключаючи й того, що після повернення в Росію на погони йому впаде ще одна зірочка. А тут —

Таня. Наче навмисно вирішила зіпсувати настрій. Він повірити не міг — як це вона могла його послухатися! Що це за вибрики? Скільки років вони разом прожили — й жодного разу донині вона не сміла робити по-своєму, а тільки так, як скаже він. Сказав щодня дзвонити по скайпу о вісімнадцятій — і вона дзвонила, завжди дзвонила як миленька! А тут тиша. Не відповідає. «Твоє щастя, що я сьогодні добрий, сука, — прошепотів і стиснув зуби так, що випнулися жовна. — Нічого, за все тебе спитаю, як повернусь».

Його роздратування перейшло в лють уже наступного дня. Таня мовчала. Не відповідала по скайпу, не брала телефон. Сергій скрипів зубами та стискав кулаки, намагаючись не показати виду товаришам по службі, коли всередині в нього все кипіло й горіло. Ховав свій гнів глибоко й ретельно, як убивця ховає тіло жертви. Подумки він стискав пальцями горло дружини — сильніше й сильніше, поки вона не починала хрипіти.

Через кілька днів Сергій подзвонив тітці, і та після розмови з ним помчала перевіряти, чи вдома Таня. Та марно Комета натискала кнопку дверного дзвінка — ніхто не поспішав їй відчиняти, за дверима не було чути ні шурхоту, ні голосів. Тоді вона поїхала в бібліотеку, але там тільки розвели руками — Таня не з'являлася тут уже з тиждень, і ні завідувачка, ні колеги не знали, де її шукати. Ці невтішні новини Комета увечері переповіла Сергієві по скайпу.

— Невже втекла, сучка?! — обірвавши розмову з тіткою, він метався невеличкою похмурою кімнатою, яка здавалася замалою для його кремезного тіла.

Втеча дружини не вкладалася у нього в голову. За роки, прожиті разом, він звик бачити її покірною сірою мишею без власних думок та бажань. Та ким би вона без нього була?! Двірничихою чи прибиральницею на ринку. А з ним стала без п'яти хвилин генеральшею, жила як у Бога за пазухою. Баба повинна знати своє місце! І він їй це місце давно показав, правила були їй добре знайомі. Тепер, коли вона їх порушила, хай начувається.

По-своєму Сергій любив дружину. Так люблять пухнасте кошеня чи веселе щеня, коли вони грайливо стрибають поряд, мимоволі викликаючи усмішку. Але варто кошеняті дряпнути, а щеняті дужче прикусити палець, як любов зникає і рука, яка ще недавно пестила, буде безжально й боляче карати. Покарання — це єдине, про що він міг

думати. Покарання для Тані. Коли товариші засинали, він лежав, не заплющуючи очей, і прокручував у своїй уяві жорстокі картинки. Ні, вбивати її він не буде. Він лише перетворить її життя на пекло.

Повернувшись в Омськ, Сергій спершу перевернув догори дригом усю квартиру. Думав, що Таня забрала з собою чи навіть продала все цінне, що було в зоні її доступу. Однак дорога техніка стояла на своїх місцях, у шафі висіли всі сукні й шуби, а її прикраси, яких вона ніколи не знімала, — золоті сережки, ланцюжок із масивним кулоном, що ховав усередині його фотографію, та обручка, — лежали в різьбленій дерев'яній скриньці в шафі. Зникли тільки Танині документи та лижний костюм, якого він купив їй минулого літа для поїздки в гори. Сергій узяв обручку — біле золото, гравірування ініціалів подружжя «СС+ТС = любов» на внутрішньому боці — саме такі наказував Тані замовити їм обом на десяту річницю шлюбу, покрутив її на мізинці й швиргонув у коридор через усю квартиру, вклавши в цей жест усю свою злість. Його обручка залишалася на безіменному пальці.

Упевнившись, що втеча дружини була спланованою, він узявся збирати інформацію. До органів звертатися не став — навіщо, сам розбереться, це тепер для нього справа честі. Та й виносити таке на люди не вважав за потрібне, навіть більше — вважав це своєю ганьбою. Якому чоловікові захочеться зізнатися знайомим чи колегам, що від нього втекла дружина? Про те, що Таня могла втекти не сама, він навіть не думав — не сумнівався, що вона не могла знайти собі бодай когось під тим цілодобовим контролем, яким він її оточив. Хоча... хтозна... Якщо виявилось, що вона здатна на втечу, цілком можливо, що Таня схитрувала і якимось дивом завела собі коханця. Такий сором він тим паче розголошувати не стане. Коли знайде обох, його порішить одразу, а вона... вона ще пошкодує, що живе.

За тиждень Сергій спромігся дізнатися, що Танин слід губиться десь у Києві, в Україні, де він ніколи не був. Спершу він поривався їхати туди сам, але ситуація загострювалася, і про поїздку в Київ для нього не могло бути й мови. Утім, наприкінці лютого 2014 року він таки опинився в Україні — у тоді ще формально українському Криму. Тут їх називали «зеленими чоловічками» і «ввічливими людьми». Що ж, нехай. Сергій просто виконував наказ і робив свою роботу, яка принаймні на деякий час відволікала його від думок про дружину-втікачку. Він знав, відчував, що вона там, за якихось вісімсот кілометрів, хоч і не міг зараз її дістати. Прийде час, і вони зустрінуться. Неодмінно. Слово честі російського офіцера.

Коли згодом Сергій поїхав на Донбас, він і подумати не міг, що Таня буде зовсім поруч. Не міг уявити, що його тиха, боязка дружина сунеться сюди, у самісіньке пекло. Він знову просто робив те, що вмів найкраще в житті, — воював, залишивши помсту на десерт. Одного дня йому подзвонила Комета і, захлинаючись від обурення й люті, розповіла, що щойно бачила «його Таньку» в новинах по телевізору. Буцімто Танька носить укропську форму і працює в укропів парамедиком на Донбасі.

— Тварюка така, Серьожо! Ну ти тільки подумай! Хто б знав, що вона на таке здатна! Пригріли ми з тобою зміюку, так вона мало того, що тобі так по-чорному віддячила, так ще й поїхала туди людей вбивати! І що ото в неї в голові, Серьожо? Що, я тебе питаю? — голосила в слухавку шокована тітка. — Що ти мовчиш? Ти мене чуєш?

— Чую, — хрипко відповів, намацав пальцями сигарету в пачці в кишені штанів. — Ти впевнена, що то вона?

— Вона, вона! Сам подивись, у сьогоднішньому випуску новин на НТВ. Стоїть, щаслива вся така, ще й либиться. Це не можна просто так залишати, Серьожо, це ж прямий удар по твоїй кар'єрі — мати таку дружину! Ну що ти знову мовчиш? Треба щось ро...

— Я почув тебе, — відрубав, натиснув відбій. Комета зникла з його ефіру. Нарешті витягнув сигарету, клацнув запальничкою, затягнувся. Доки він курих, перед ним сідало за обрій гаряче оранжеве сонце Донбасу.

Наступні новини про дружину, як повелось, Сергій отримав теж випадково. Він уже рік скнів на Донбасі. Тут на нього дедалі частіше навалювалась така туга та безнадія, що він поривався кинути цей шматок понівеченої землі, яка особисто для нього нічого не важила, звільнитися з армії та поїхати назавжди кудись, де цілий рік сонячно, де ростуть пальми та оливи, де щовечора можна пити терпке і п'янке вино, а потім пірнати в ліжку до жінки, такої ж гарячої, як нічне повітря за вікном. Але коли в його уяві виринала примарна жагуча жінка, її одразу витісняли думки про Таню. Згадувати її повсякчас Сергія змушувала не любов, а почуття ображеного самолюбства. Його чоловіче его прагнуло відплати за всі Танині гріхи, тож інформація, яку він отримав від «укропського» дезертира, його дуже потішила. Тіло в «підсельці», яке добровільно прийшло з іншої сторони, ледве переставляючи ноги та плутаючи слова від кількості вжитого алкоголю, наступного ранку, протверезівши, розказало багато цікавого.

— Знаєш її? — Сергій звично відкрив на телефоні фотографію дружини й тицьнув під ніс перебіжчикові, який зі слідами засохлої крові на обличчі сидів перед ним на табуреті.

Це фото з їхнього останнього літа разом він зберіг спеціально для того, щоб показувати полоненим «укропам». На ньому Таня у червоному закритому купальнику стоїть біля басейну на якійсь вечірці, куди їх запросили Сергієві друзі. Поза напружена, обличчя закам'яніле. Вона не знає, де подіти руки, тому просто зчіпляє їх перед собою. Навіть через екран телефону Сергій відчуває запах, що точиться від дружини, — запах страху. Такою він її по-своєму й любив. Досі жоден полонений не визнав (чи не зізнався), що знає про жінку на фото бодай щось.

— Ану-ну... — видихнув «укроп» вчорашнім перегаром і примружив очі, роздивляючись фото. — Наче схожа на нашу колишню медичку, «Скелю», але без форми чорт розбереш, тут вона інша. Але схожа. Тільки вона вже з півроку як звільнилася.

— І де вона зараз, не знаєш? — Сергій дивився полоненому в очі, тримаючи того на гачку.

— Та, кажуть, до Києва поїхала, я точно не знаю, не був із нею близьким...

Бух. Перебіжчик осів на підлогу глухо, як мішок із борошном. Різким рухом Сергій вибив із-під нього табурет, на мить втративши контроль над собою після останніх слів «укропа».

«Не був з нею близьким...»

«Не був з нею близьким...»

«Не був з нею близьким...» — відлунювало в його голові.

А хтось, виходить, був.

Був!

— Заберіть його, — кинув своїм бійцям.

Ті копняками змусили полоненого піднятися.

— Командире, я ж нічого... — Дезертир дивився на Сергія наляканими очима побитого собаки. — Я ж правда нічого...

— Пішов звідси!

Полоненого для Сергія вже не існувало. У його голові знову тенькала думка про Таню, а руки мимоволі стискалися в кулаки так, що коротко обрізані нігті впиналися в долоні. Сергій заплющив очі та глибоко вдихнув. Лють розтікалася артеріями, венами та капілярами, просочувала все його тіло. Відновивши розмірене дихання, він знову взяв до рук телефон, відкрив фотографію дружини й погладив її зашкарублим пальцем.

***

Вася тримався з останніх сил. Що далі котилося містом літо, що ближче підходила до його стін осінь, то сильніше йому хотілося випити.

Аня жила власним життям. Вбиралась у красиві сукні, напахчувалась дорогими парфумами, бігала на роботу, кудись зникала вечорами. Мрія відновити сімейне щастя трощилася на очах. Вася

стискав кулаки й відновлював дихання, рахуючи до десяти. Пам'ятав-бо, що й сам геть не святий.

З дня на день він сновигав квартирою, тинявся містом — і ніде не знаходив собі місця. Усе було інакшим, ніж до війни. Він пробував пірнути в колишнє, «доатошне» життя, та тільки безсило плавав на його поверхні, наче поплавок. Друзі, з якими раніше було випито не один десяток літрів пива й розказано сотні жартів, стали чужими. Це довела перша і єдина зустріч. Коли намистина за намистиною була перебрана вервиця спільних спогадів, говорити не стало про що. Випускників харківської «юрки» не цікавила війна, а Вася вже не міг слухати їхні мирні теревені. Улюблена машина, біля якої раніше він ладен був провести цілий день, зараз перестала його слухатись і стояла напіврозібрана в гаражі — бажання ремонтувати її, складаючи заново, у Васі не було. Думка про повернення на колишню роботу викликала огиду. Після стількох пережитих смертей він, чоловік, руки якого тримали зброю, вже не міг знову перекладати папірці та отримувати прочухана від шефа.

Навіть Держпром більше не захоплював, а давив своєю бетонною величчю, вичавлював із грудей повітря. Вася завмирав перед ним — оглушена його міццю людська мурашка — і хапав ротом повітря, задихаючись, немов від серцевого нападу.

Апатія, яку він пережив після повернення зі строкової служби, була квіточками. Ягідки він збирав зараз. Відлежував боки на новому дивані (він так і не спитав, коли Аня його купила), проклацував по колу шістдесят каналів кабельного, щохвилини оновлював сторінку в соцмережі, наче боявся пропустити щось важливе. Телевізор повсякчас бубонів новини. «За минулу добу в зоні АТО загинули троє військовослужбовців, десятеро поранені...» Вася розчахував вікно й курих одну за одною. Держпром, байдужий і холодний навіть у спеку, шкірився на нього десятками вікон.

За місяць після його повернення з війни сталося багато й водночас — мізерно мало. Донька, незвично доросла й худа, мов стеблинка, кинулася йому на шию, а він гладив її по спині раптово затерпими руками й часто моргав, відчуваючи, як щемлять очі. Та ж донька закричала від болю й сахнулася від нього, коли він схопив її за шию силовим прийомом — Ліна просто тихо підійшла й торкнула батька, коли він стояв до неї спиною. Увімкнувся інстинкт

самозбереження, набутий на війні, коли або ти, або тебе. Вася довго вибачався, пояснював, плакав. Здається, вона зрозуміла й пробачила його, але з того моменту стала боятися. Навіть спільна поїздка до бабусі й дідуса в Рівне не змінила ситуацію. Крига між ними не скресла. Щоразу, як Вася простягав руку до Ліни, в її очах з'являвся жах, який потім поступово пригасав.

До Харкова Вася повертався сам. Ліна залишилася в рівненських бабусі з дідусем. Трусився в потязі, сподіваючись, що до кінця літа мала забуде той дурний випадок і його совість теж затихне. А він тим часом знайде потрібні слова, щоб переконати Аню вкотре почати все спочатку.

Але Аня слухати не хотіла. Аня була щаслива з кимось іншим. Її навіть не дратувала присутність чоловіка — вона її просто не помічала. Васина апатія перероджувалась у депресію. Він не бачив перед собою мети в житті, а без мети він жити не вмів.

Якось увечері, коли Ліна вже повернулася з Рівного й ночувала в Аниної матері, Вася випив чарку горілки. Переконавав себе: лише для того, щоб прогнати безсоння, яке мучило його, відколи він повернувся. Потім ще одну. Ще. Коли пляшка спорожніла на третину, а його рухи стали уповільненими та плавними, всередині Васі виросло непереборне бажання пояснити світові, що він несправедливий до нього.

Аня саме збиралася кудись бігти — туди, де іскрилися вогні, де лунала музика, де її любили й чекали. Її не цікавило, чому Вася так довго й тихо сидить на кухні та вдає, що вечеряє. Вона не ходила — літала спальнею, куди Васі тепер було зась, шурхотіла сукнями, дзеленчала браслетами на тонких зап'ястках і навіть щось тихенько наспівувала. Він не міг розібрати слів, але знав, що пісня її — про щастя і любов. Коли дружина, цокаючи підборами, випурхнула з квартири, залишивши по собі такий знайомий і такий чужий тепер аромат парфумів від «Кензо», Вася зірвався з-за столу, схопив гроші, вручені йому матір'ю у Рівному «на перший час», і вибіг на вулицю.

Вибіг, щоб побачити, як зелена сукня дружини зникає в надрах великого чорного «джипа», як її стрункі ноги граційно переміщуються з тротуару в салон авто — Васю завжди дивувало, як їй вдається сідати по-королівськи навіть у «жигулі», у той час як інші жінки і в «мерседеси» залазили, мов розкаряки. Він рвонув до «джипа»,

підігрітий горілкою та гнівом, але невидимий для нього водій уже натиснув на газ і машина різко стартувала, розлякуючи дворових котів. У безсилій люті Вася підібрав кілька каштанів та пожбурих услід авто, яке везло його дружину в світ, де йому не було місця.

Помітивши на парковці синій «ланос» із шашечками таксі, водій якого дрімав, звисивши голову на груди, кинувся до нього. Різко шарпнув двері, вкинув своє камуфльоване тіло до салону й гарикнув у вухо переляканому таксисту:

— Давай за тим чорним «джипом», швидко!

— Мужик, ти здурів? — Водій ошелешено дивився на нього. — У мене замовлення, вийди з машини!

— Плачу' за подвійним тарифом! — Вася пустив у хід останній безвідмовний аргумент. — Тільки поїхали вже, давай, давай!

Таксист, огрядний чоловік за п'ятдесят із рідкою, наче підлітковою щетиною на обвислих щоках, стенив плечима та скривив обличчя в стилі «покер фейс», але мотор завів. Вася поряд нетерпляче барабанив долонями по колінах.

— Ну давай, давай же, що ти мнихаєшся!

«Джип» уже геть зник із виду, коли вони виїхали з двору.

— Дожени його, я тебе прошу... — не прокричав, а прохрипів Вася.

Водій таксі зітхнув і втопив педаль газу в підлогу авто. «Ланос» вистрибнув у потік машин і почав маневрувати серед них. Вася витягував шию вперед, виглядаючи «джип», який нахабно викрадав ту, що належить йому перед Богом і людьми. Врешті він помітив його блискучий чорний зад на другому світлофорі. Тепер їх відділяло лише кілька машин.

— Попався! — видихнув Супрунчик і відкинувся на спинку сидіння. Очима він продовжував пасти «джип». — Тепер не загуби їх, — кинув таксисту, не повертаючи до нього голови.

Той скопив очі на Васю, похитав головою і пробурмотів у рацію про відмову від попереднього замовлення. Його великий живіт, придавлений кермом, важко здимався з кожним подихом. Цей нервовий чоловік у камуфляжі його непокоїв і дратував. До того ж від пасажира відчутно пахло спиртним, а він, як давно закодований алкоголік, ненавидів цей запах, який нагадував про минулі гулянки й немов запрошував їх повторити. Але гроші є гроші, тому таксист

мовчки прилаштувався за «джипом». Вася знову подався корпусом уперед, намагаючись щось розгледіти крізь тоноване заднє скло позашляховика, і матюкнувся, так нічого й не побачивши.

Проїхавши кілька кварталів, «джип» зупинився перед рестораном. Парковка перед ним була забита дорогими машинами. Супрунчик вискочив із «ланоса», коли Аня зі своїм супутником — високим брюнетом у діловому костюмі та сонцезахисних окулярах — уже зникли за дверима.

Вася біг до ресторану і кляв останніми словами таксиста, який не зміг наздогнати «джип» після останнього світлофора, а тепер ще й відмовився заїжджати на парковку. Шарпнув двері, залетів усередину — і вперся у кремезного чорнявого молодика, який заступив йому дорогу.

— Вибачте, у нас дрес-код, у такому вигляді не можна, — спокійно сказав молодик.

— У якому це — такому? — Вася зробив ще крок уперед, але молодик випнув уперед груди, не даючи йому пройти.

— Правила розміщені он там. — Охоронець кивнув на стіну зліва, де висіла якась табличка. — Отак, — він знову кивнув, цього разу на Васину форму, — не можна.

— Та хто ти такий, щоб розказувати тут, що мені можна і що не можна?! — скипів Супрунчик і відштовхнув охоронця.

Але тут одразу, наче нізвідки, перед Васею з'явився ще один — такий же кремезний і ввічливий, як і перший, але блондин.

— Вибачте, але вам краще завітати до нас іншим разом, — сказав другий молодик.

— Та пішов ти зі своїми порадами!

Вася хотів відштовхнути і його, але раптом обидва охоронці кинулись на нього, заламали руки й потягли до виходу. Супрунчик натужно сопів і намагався вирватися, але силова перевага була не на його боці. Вони силоміць виштовхали його аж на парковку — і кинули. Вася упав важко, як мішок із картоплею, але одразу ж піднявся, збираючись знову спробувати потрапити до ресторану.

— Мужик, тобі по-хорошому пояснили: іди звідси, сьогодні не твій день, — почав чорнявий.

— Проспися вдома, — закінчив білявий.

Вася мовчки хотів пройти повз них, але перший штовхнув його плечем і перехопив руку Супрунчика занесену для удару, у той час як другий несподівано сильно вдарив його під дих. Вася зігнувся й осів на асфальт.

— Мужик, може, годі гратися, га? Тобі ж гірше буде. — Брюнет притримував його за комір кітеля і говорив прямісінько у вухо: — Ясно ж дали зрозуміти, що всередину ти не потрапиш, чого ти настирний такий?

— Дружина там моя... — просичав Вася. — Суки... пустіть...

— Ну вибач, мужик, удома з дружиною треба розбиратися, а не тут, затямив? — підійшов блондин і м'яко додав, немов виправдовуючись: — Робота в нас така... Давай-давай, підіймайся і шуруй з Богом...

Обидва співчутливо поплескали Васю по спині й відійшли до дверей ресторану, про всяк випадок не зводячи з нього очей. Супрунчик залишився на місці. Він обхопив голову руками, посидів так якийсь час, потім натужно піднявся і пішов, похитуючись, до «ланоса», який досі чекав його біля в'їзду на парковку.

Таксист за час чекання наче ще більше вгруз своїм огрядним тілом у сидіння авто. Він зосереджено жував булку й тільки скосив очі на Васю, коли той сів поруч.

— Куди тепер? — спитав флегматично, без тіні цікавості.

Вася помітив, як недожовані крихти посипалися з набитого рота водія на надутий живіт, і його аж пересмикнуло від огиди.

— На «Пушкінську», там вийду, — кинув, не дивлячись на водія, і відвернувся до вікна.

Таксист запхав останній шмат булки до рота, витрусив руки й завів мотор. Надворі вже сутеніло. Колись Вася любив цей непевний час, коли починали вмикатися ліхтарі й усе навколо: люди, будинки, дерева — здавалося інакшим, ніж удень, трохи чарівним і казковим, як у далекому дитинстві. Війна відучила його любити сутінки, і зараз, дивлячись на вогні міста, які наче підморгували йому за вікном, Вася знову почувся розгубленим маленьким хлопчиком. Гнів, лють, злість, які ще кілька хвилин тому сколихнула в ньому тепер остаточно підтверджена зрада дружини, зникли, залишивши по собі спустошення та вселенську втому. Відчуття розгубленості в цьому знову чужому місті, у власному житті, яким треба було якось керувати, немов

автомобілем, що втратив управління на крутому повороті, не покидало Васю з моменту повернення з фронту. І Анина поведінка, Анина зрада була тією карткою, падіння якої могло зруйнувати весь картковий будинок, який насправді був не будинком, а Васиним життям. Супрунчик не знав, що робити далі, та й не хотів зараз про це думати. Розплатившись із таксистом — за подвійний тарифом, як і обіцяв, — він блукав центром, заходив у якісь генделі, замовляв «п'ятдесят коньяку» — і знову йшов у пошуках пригод.

Ближче до півночі замовив американо. У голові гуло, й картинки нічного міста плутались, рябили перед очима. За сусіднім столиком сиділа компанія — кілька молодих хлопців та галасливі дівчата. Вася курич, запивав дим кавою, намагаючись сфокусуватися на плазмі на стіні, яка весь час кудись від нього відпливала.

— ...укроп гръобаний, с'езділ на сафарі, а тепер к нам пріпъорся... — долинув до Васі уривок фрази російською.

Він повернув голову. Хлопець за сусіднім столиком продовжував щось говорити й дивився прямо на нього.

Вася допив каву одним ковтком. Плазма смикнулася і завмерла. Хміль вивітрився миттєво.

Стілець відкинув його пружно, наче м'яч. Занесений у стрибку кулак опустився прямо на обличчя незадоволеного укропами хлопця. Вася черкнув по його зубах кісточками, роздираючи їх у кров, перед тим як той звалився на підлогу разом зі стільцем, тягнучи за собою стіл.

— Ві-і-і-і-і... — одна з дівчат заверещала тонко й високо, як недорізане поросся.

Інший хлопець кинувся на Васю, але той ударив його ліктем у живіт, і він переломився, впав на підлогу. Перший стояв рачки біля дівчачих ніг і мотав головою, спльовуючи кров. Вася підскочив до нього та з розмаху садонув ногою. Він завив і скрутився, прибравши позу ембріона.

Чорнява барменша за стійкою намагалася пальцем натиснути потрібні кнопки на екрані смартфона, але її руки дрижали і маніпуляція ніяк не вдавалася.

— Та викличте ж нарешті поліцію! — верескнула котрась із дівчат і зайшлася риданням.

Ця репліка остаточно протверезила Васю. Важко дихаючи, він вийняв із кишені п'ятдесятку, кинув на столик, за яким сидів, і поспіхом вийшов, на прощання ще раз копнувши хлопця.

Рухався швидко, намагаючись якнайскоріше відійти від місця пригоди — що-що, а проблеми з поліцією йому були геть не потрібні. Біг, прислухаючись, як мчить венами кров, змішана з адреналіном, — відчуття, якого йому так не вистачало після повернення.

Держпром уночі скидався на великого темного кита, що завмер скраєчку води. Здавалося, зараз він ударить хвостом, здійме хвилю, яка затопить півміста. Але кит не рухався, і Вася пройшов повз нього, навіть не озирнувшись.

У дворі він сів під під'їздом на лавку, яку вдень зазвичай окупувували місцеві бабусі, і знову закурив. Вікна квартири не світилися, і Вася вирішив чекати на Аню. Так, у неї своє життя й інший мужчина, але сьогодні він змусить її рахуватися із собою. Поставить перед фактом, що він її чоловік і він уже повернувся. Хоч між ними й нема тієї колишньої любові, але занадто міцними нитками зв'язані вони разом, щоб отак одним махом їх розірвати. А зраду можна пережити, зрештою, він теж не монахом ходив минулий рік. Вася так відчайдушно чіплявся за дружину, бо саме Аня видавалась йому найстабільнішим елементом усього життя. Вона була до війни й буде після. Він триматиметься за неї і пливтиме далі.

Час тягнувся, як карамель. Сигарети закінчилися, але Вася не залишав свій пост, боячись пропустити повернення дружини. Хотів застати її прямо тут, побачити того, хто її привезе, й натовкти йому зрештою пику. Розбиті пальці боліли, він помітив, що на футболці під розстебнутим кітелем засохла кров. Поворушив ними, то стискав, то розтискав кулак, наче тренуючи удар, призначений для Аниного коханця.

Коли до під'їзду, шурхочучи шинами по асфальту, під'їхала стара зелена «мазда» із шашечками таксі й із нього вийшла Аня — сама, без супроводу, Вася знітився, вмить розгубивши свій запал. А де ж коханець, якого він зібрався відгамселити до стану свинячої відбивної?

— Ти чого тут сидиш? — Дружина стояла перед ним, і Вася помітив її червоний ніс і чорні півкола розмазаної туші під очима. Вона мала такий нещасний вигляд, що йому захотілось її обійняти та втішити, незважаючи на все побачене сьогодні.

— Тебе чекаю, — відповів, намагаючись схвати розбиту руку в долоні іншої.

Помітила, втягнула носом повітря, наче мисливський собака.

— Пив?

— Пив, — зізнався. — Але вже все вивітрилося, як скельце.

Сіла поряд на лавку, покопирсалася в сумочці, дістала сигарети. Вася клацнув запальничкою.

— Будеш?

Він кивнув. Підпалив ще одну, затягнувся.

— Рука чого розбита?

— Світоглядний конфлікт, — відмахнувся від запитання. — Ти плакала?

Аня махнула рукою.

— Пусте. Не варто було.

Вася взяв її руку в свої, стиснув.

— Ань...

Вона підвела очі на нього — блискучі, глибокі, і Вася мимохить подумав, що тільки такий бовдур, як він, міг залишити цю жінку без уваги на цілий рік.

— Давай спробуємо ще раз. Заради Ліни. Заради того, що в нас було.

— Ми вже пробували. І не раз. Хіба щось вийшло? — Вона змахнула попіл на землю і втомлено потерла рукою лоба.

— Цього разу вийде. — Вася випромінював упевненість.

Він присунувся ближче й обійняв дружину за плечі, відчуваючи, що вона капітулює, як ворожа висота, і тремтить, чи то від хвилювання, чи то від прохолоди вересневої ночі.

— Я так скучив... — прошепотів їй у вухо, легенько прикусив мочку із сережкою.

Аня прихилилась до нього, поклала голову на плече. Вона поверталася до нього, наче битий штормами круїзний лайнер у рідний порт.

***

Максим біг, намагаючись контролювати дихання. Хоча вдавалося це йому не дуже — четвертий десяток пішов, як-не-як. Він задихався, важко хапав ротом повітря замість того, щоб правильно вдихати його

через ніс. «Зараз здохну», — цокнула в голові думка. Але зупинитися й відсапатися він не міг. Ноги несли його вперед, до фінішу, де стояв чоловік у формі із секундоміром.

— Вклався, не переживай, — повідомив він.

Макс кивнув, нахилився, уперся долонями в коліна. Вдихав і видихав. Застарий він уже для таких забавок. Але, якщо впрігся у все це сам, пізно давати заднього.

Коли він заповнював анкету для відбору в патрульну поліцію, керувався не чітко визначеним рішенням, а скоріше хотів просто спробувати — візьмуть чи не візьмуть. Етап за етапом він випробовував себе, відчуваючи, як ростуть усередині азарт і бажання пройти. Здавши логічні тести й пройшовши ВЛК, він не міг зламатися на «фізо». У нього нарешті з'явилася якась мета, за яку він вчепився. Це не було знову бажання ситого життя в Європі чи Штатах — після пережитої війни, без Олі ця мрія втратила сенс, стала непотрібною. Максим прагнув знайти заняття, яке б допомогло йому вибратися з трясовини однакових днів, які щоразу повертали його в минуле, змушували думки циклічно рухатись по тому самому маршруту. Робота в патрульній поліції — що може бути краще? Вирішуючи проблеми інших, бодай на час роботи забувати про власні. Якоюсь мірою втеча — втеча від самого себе. Але хто сказав, що Робін Гуд, ставши на стежку шляхетного розбою, теж не вирішував цим особисті проблеми? До того ж після контузії, яку Максим пережив на ногах, половина знань із програмування, котрі, здавалося, намертво засіли в його голові, кудись випарувалась, і тепер на написання простенького коду йому потрібен був тиждень.

Пробігши стометрівку та віджавшись необхідні сім разів, Макс із запитанням «а що далі» підійшов до інструктора.

— Вас повідомлять про результати поточного етапу відбору, — сухо відповів той.

У найманій квартирі, яку він уже звик називати «домом», він довго грів у гарячій ванні відвикле від фізичних навантажень тіло. Минув місяць, як він повернувся. Майже перестала боліти спина, потроху звикаючи жити без броніка, руки вже не сіпалися гарячково в пошуках автомата. Мир, без пострілів, без вибухів, без криків «Міни!» не так оглушував.

Харків уже не здавався таким убивчим та ворожим, яким він його побачив уперше. Максим рухався артеріями вулиць, пив його кров у барах та кав'ярнях, пірнав у метро його темних нутрощів.

Біль відступав. Він притуплювався, наче ніж, яким довго різали жилаве м'ясо, але не зникав назовсім. Звук, запах, знайома комбінація букв могли запросто відточити його заново. І тоді Макс злився на весь світ, ховаючись у квартирі — від людей і від своєї агресії до них.

Якось на вулиці йому здалося, що попереду, тримаючи в руці повідець із крихітним песиком, іде Оля. Худі зап'ястки та щиколотки, легке ритмічне коливання пишної спідниці, ледь чутний аромат парфумів «Прада», які він упізнавав серед сотні інших. Він довго йшов за тією дівчиною, не наважуючись ні обігнати, ні окликнути. А вона все петляла й петляла центром, тягнучи на повідку свого тонкононого тремтливого песика. Коли вона пірнула в роззявлену пащу дверей кав'ярні, Максим зайшов слідом. У своєму мазохістському прагненні розтягнути цей ефект повернення у минуле, він сів через столик від неї і довго невідривно дивився на дівчину. Вона таки була дуже подібна до Олі. Але — не Оля. Вона помітила його нав'язливий погляд, подивилась і собі — запитально, оцінюючи.

І він встав, на дерев'яних ногах, наче ампутант на протезах, прошкандибав кілька метрів і важко опустився на стілець поряд.

— Я помітила, що ви йшли за мною. Так сподобалась? — не привітавшись, одразу запитала.

Її очі дивилися сторожко й підозріло.

Макс розгубився.

— Вибачте, не хотів вас налякати. Спершу сплутав вас зі знайомою, а потім просто стало цікаво роздивитися ваше обличчя.

— Я схожа на вашу колишню? — Дівчина саркастично вигнула брову.

— Ні-ні, на одnogрупницю, яку давно не бачив, але знаю, що вона живе в Харкові, — збрехав, мимовільно опустивши очі. — Але навіть радий, що обізнався. Я Макс.

— Рита. — Її «р» було майже по-французькому м'яким, і Максим зауважив, що яскраво-червона помада трохи відбилася на її рівних зубах.

— Може, шампанського, соку чи кави за знайомство?

Вона провела поглядом по його шрамах, які вже не так виділялися на засмаглому обличчі, й відповіла:

— Шампанського.

Стрімко увірвавшись у Максове життя, Рита одразу спробувала захопити його повністю. Через тиждень після знайомства в його ванній оселилася її зубна щітка, крем і тонік для обличчя. Через два вона привезла пакет своїх речей, які розклала на полиці в шафі, посунувши його нечисленні футболки та штани.

— На вулиці стає холодніше, не хочу замерзнути зранку, коли йду від тебе на роботу, — аргументувала наче логічно.

Через три тижні Рита спробувала переїхати до нього назовсім, але наштовхнулася на залізобетонний спротив.

— Я вважаю, ще не час, — пояснив своє рішення однією фразою, не розмінюючись на подробиці.

Рита сердито хряснула дверима й потягла сходами вниз валізу, стогнучи від злості й зусиль.

За два тижні вона повернулася — саме того дня, коли Максим отримав повідомлення про зарахування його на навчання. За два місяці він мав вийти на патрулювання харківських вулиць.

Навчання не було ні складним, ні легким — воно просто було. І Макс намагався взяти максимум від нього. Пари з ранку й дотемна, гаряча кава в галасливих коридорах, конспекти з райдугою різнобарвних стікерів, дівчата, що кокетують із майбутніми напарниками.

Зустрічі з Ритою ставали чимраз рідшими, але вона не здавалася. Дзвонила першою, шукала приводів для раптового візиту. Ці стосунки, нав'язливі та клейкі, Максим не міг ні продовжувати, ні припинити. Так, Рита була лише заміником Олі, її китайською реплікою, але йому нині так потрібна була жива людина поруч. Він утомився від самотності. Утомився жити минулим. Ритина присутність створювала ілюзію теперішнього, яке цементувало його життя до купи. Він просто плив за течією, чекаючи, коли вона нарешті втомиться і кине його перша.

***

Щоразу, коли Таня виходила на вулицю, у її вухах звучали слова Комети: «Ходи й озирайся...» Власне, так вона й робила. Часто,

відійшовши якихось кілька десятків метрів від свого під'їзду, вона спиною відчувала чийсь липкий погляд і гарячково озиралася з серцем, що калатало десь у лівій п'яті. Але натовп байдуже плів повз неї, скільки Таня не вдивлялася в незнайомі обличчя. Сергієвого серед них не було.

Страх накочувався на неї хвилями. Вона то вирішувала, що нема чого боятися, бо Сергієва майбутня швидка помста — то тільки фантазії Комети, які вона сприйняла на віру, то ховалася в глибині квартири, помітивши з вікна загрозову незнайому чоловічу постать біля парадного.

Справа з отриманням громадянства ніяк не просувалася. Вона зависла в повітрі, як канатоходець на тонкій, невидимій глядачеві мотузці. Відсутність довідки про несудимість стала непереборним бар'єром, і Таня не знала, чи вдасться їй колись його подолати. Усе впиралося в те, що родичів, які могли б її отримати, в неї не було. Уже не було.

Смерть матері не завдала їй сильних страждань — занадто далекі й чужі вони були. Зараз Таня згадувала її, лише шкодуючи, що та не може допомогти доньці, зробити для неї те корисне, чого так ніколи й не зробила, коли могла.

Разом із «Мажорчиком» Таня шукала варіанти. Розшукувала в соцмережах колишніх однокласників, дитячих подруг чи бодай якихось далеких родичів, котрі погодились би за винагороду дати хабара чиновнику й отримати нарешті ту кляту довідку. Подумали навіть про вітчима, але його слід губився в одній із колоній.

Коли Ларіна відчула в собі сили вийти працювати, на допомогу знову прийшли родичі Джамілі, які без зайвих запитань взяли її на ту саму роботу, що й до війни. Таня раділа, купюра до купюри перераховуючи свою першу зарплатню — до неї вона «сиділа» на волонтерських шиях, безкоштовно живучи в квартирі, яку оплачували батьки Джамілі. Здавалося, доля знову повертається до неї обличчям. Вона зібрала до купи розбите серце, впоралася зі своєю залежністю й зібралася йти далі.

Наприкінці вересня, на який припав черговий виток її страху і безнадії, у «Фейсбуці» вона отримала відповідь на своє повідомлення від колишнього однокласника.

«Я подумав над твоєю пропозицією, — писав той. — Сто доларів — і я зроблю це для тебе. Не думай, що це задорого, — наче виправдовуючись, продовжував він. — Усе ж таки я теж ризикую, сама розумієш, хто ти».

«Окей, — відповіла вона, — але де гарантії, що ти мене не кинеш?»
Він прислав смайлик і додав: «Не сци, Ларіна, я не кидала».

Так у Тані стало на одну причину більше для головного болю: чи вірити єдиному, але дуже непевному посередникові? Як могла, вона збрала крихти інформації про нього в інтернеті. Виявилось, що того затримували на «Марші мільйонів» 2012 року, тож до симпатиків нинішньої російської влади він не належав, принаймні так було три роки тому. Значить, з ідейних переконань він її не кине, але чи не обдурить з іншої причини, спокусившись дармовими легкими грішми? Відповіді на це запитання в неї не було.

Порадившись з Андрієм-«Мажорчиком», вона вирішила ризикнути. Двісті доларів — по сто чиновнику і посереднику — мізерна платня за свободу.

— Колись віддаси, — одразу виклав перед нею дві зелені банкноти «Мажорчик». — Схрести пальці й сподівайся, що в нас вийде.

Однокласник справді не збрехав — за два тижні довідка вже була на руках у Тані. «А ти мені подобалась у дев'ятому класі», — написав він їй наостанок і приєднав до повідомлення картинку котика з червоним сердечком. Таня не відповіла. Тепер, коли були зібрані й подані всі документи, їй залишалося тільки чекати й вірити.

У ті дні, коли бабине літо роздавало свої останні теплі презенти, Таня випадково побачила Сергія. За звичкою вона починала кожен день із перегляду новин і відео із зони АТО. Поспіхом сьорбаючи каву на кухні, раз по раз позирала на годинник — у неї ж бо тепер робота, на яку не варто запізнюватись, — і водила пальцем по екрану смартфона. Сонце з вікна сліпило очі, й було видно, як танцюють у його променях крихітні пилінки.

Той ролик вискочив якомсь зненацька, і вона навіть спочатку не збиралася його дивитися, бо героями були російські спецпризначенці, які тепер порядкували на Донбасі. Але кава виявилась занадто гарячою. Таня обпекла піднебіння і горло, закашлялась, і палець, ковзнувши, сам натиснув «відтворити». Голос, такий знайомий і страшний, виповзав із телефону, обвивався навколо Таниного тіла,

паралізує її, відбираючи здатність думати й рухатися. Вона дивилася, як чоловік у камуфляжі й балаклаві на фоні засипаного снігом пейзажу — очевидно, знімали цієї зими — розповідає, що стоїть тут на захисті мирного народу Донбасу від укропських карателів. Він не назвав ні свого імені, ні позивного, його обличчя ховалося за флісовою тканиною, але ті очі, ті колючі сірі очі, що просвічували наскрізь, наче рентген, вона упізнає серед тисяч інших.

Вистигала забута кава, стрілка годинника показувала, що робочий день уже півгодини як почався, а Таня не могла відірватися, знову і знову переглядаючи п'ятихвилинне відео. Вона вдивлялася в Сергієві очі, у пейзаж за його спиною, намагаючись побачити щось, чого не могли побачити інші. Слова «Хай вони ходять по Києву й озираються, бо скоро ми прийдемо по них» він сказав для неї. Виходить, вони одночасно перебували там, ходили по одній землі, місили одну грязюку й, можливо, він навіть спостерігав за нею в приціл снайперки. Можливо, навіть поки залишив її живою, бо блискавичну смерть від кулі вважав занадто легким покаранням для неї. Якщо він її знайде, то катуватиме довго. До Тані, роздавленої та наляканої, на мить повернулася віра в його всесильність, у його майже надприродні здібності, і вона труснула головою, відганяючи цю ману.

Закрила відео, встала зі стільця, відчуваючи свинцеву важкість у тілі, і вилила каву в мийку. Вона буде жити, як раніше. Присутність Сергія там нічого не змінює тут. Він її не дістане. Не дістане. Не дістане... Повторювала цю фразу весь час дорогою на роботу. На вулиці паніка посилилась, і Таня майже бігла до метро, раз у раз озираючись — як і обіцяв Сергій.

***

— А Таня — це хто?

Раптове запитання вирвало Сергія з уривків сну, у яких він ще бовтався, наче в теплій морській воді. Він розплющив очі й перевернувся на спину. За вікном давно вже настав день, і політньому гаряче сонце нещадно било на ліжку, зігріваючи променями два оголених тіла. Жінка, яка лежала поряд із Сергієм — довговолоса брюнетка з надутими губами й розкосими очима, — замовкла, очікуючи на відповідь. Вона трохи піднялась і обіперлась на лікоть, від чого її голі груди грайливо гойдалися, провела пальцями з довгими

загостреними червоними нігтями по торсу Сергія. Вона водила рукою туди-сюди, чи то лоскочучи, чи то дряпаючи, і не зводила з нього очей. Сергій мовчав. Він поклав одну руку під голову і вивчав стелю угорі. Брюнетка відкинула волосся з обличчя і ще раз хитнула бюстом, але коханець навіть не повернув до неї голови.

— Ти згадував її вночі, — не дочекавшись відповіді, вона знову заговорила.

Сергій витримав паузу й нарешті вимовив:

— Дружина.

— Ти не казав мені, що одружений. — Чорнявка продовжувала шкрябати груди Сергія, наче ця новина не викликала в неї ніяких емоцій.

— А яка різниця? Для тебе це нічого не змінює. — Він грубо перехопив її руку і відкинув убік.

Перекотився на край ліжка і рвучко сів. У голові стукало та гуділо після вчорашньої п'янки. З якого хоч вона була приводу? Сергій уже не пам'ятав.

Брюнетка одразу приповзла до нього, притулилася грудьми до його спини, обхопила руками й поцілувала в шию. Сергій скривив обличчя.

— От що мені в тобі, Лариско, подобається, так це твоя самовпевненість і настирливість. Вижени тебе в двері — так ти зайдеш через вікно.

— І в цьому ми з тобою схожі, правда, командире? — Вона терлася об нього усім тілом, як кішка.

Сергій перехопив руки з довгими червоними нігтями й різко відкинув її на подушки. Сам навалився зверху.

— Тому я тебе й терплю.

З Ларисою доля звела його місяць тому. До неї в Сергія тут були жінки, багато жінок, але жодна не затримувалась надовго, всі йому швидко набридали. Кілька зустрічей, які закінчувались хорошим чи поганим сексом, — і все, «давай до свідання». Йому хотіли сподобатись, ловили його слова й невимовлені бажання, йому догоджали й чекали в будь-яку годину дня чи ночі, але він усе одно кидав цих жінок, одна за одною, і йшов шукати інших. Та й він їх навіть не шукав — самі його знаходили. Усі вони від нього щось хотіли: грошей, одягу, особливих послуг — знайти брата, батька, свата, чоловіка, і кожна з них готова була розплачуватися за отримані блага

собою. З такими Сергій міг переспати раз чи два, а далі починав ними гидувати, бо терпіти не міг, коли його використовували.

Лариса спершу здалася йому однією з таких. «Ополченка», у якої воювали і батько, і брат, занадто вирізнялася на загальному фоні красою, фігурою, доглянутістю, ароматом парфумів, недешевим одягом. У неї був вигляд хижачки, яка чатує на здобич. Він тому й звернув на неї увагу, як на красиву ляльку на одну ніч. Уже потім виявилось, Лариса була не з тих, хто мовчки готовий віддати те, що вважає своїм. Сергія вона назвала «своїм мужчиною» після першого ж сексу. Він посміявся з цього й забув. Утім, коли вона прийшла до нього ще раз, не погребував її гнучким теплим тілом. За звичкою спитав, чим їй віддячити, — це означало, що більше зустрічатися з нею він не збирався. Лариса психонула й пішла, гримнувши дверима. Але вже наступного дня подзвонила йому на мобільний, номера якого Сергій їй не давав — та й не тільки їй, він не давав його жодній жінці, з якою ділив ліжку. Він здивувався, але не розсердився — зацінив винахідливість і навіть погодився зустрітися ще раз.

У виділену йому квартиру Лариса приїхала пізно ввечері. Як завжди — красива, хижа та запашна. Переступивши поріг, одразу накинулася на Сергія і майже згвалтувала — до неї жодна жінка з ним так не поводитись. Він любив покірних жінок, які дозволяли владарювати над ними, які мовчки терпіли й виконували всі його забаганки. А тут — вона. Дивний, але приємний досвід, наче перший стрибок із парашутом.

Після сексу вони лежали й довго курили в ліжку. Лариса говорила, Сергій слухав. Розповідала вона багато: про себе, про бізнес, про чоловіка, який із початком війни втік у Київ.

— А ти чого з ним не поїхала? Чи не кликав? — задумливо спитав, затагнувшись.

— Кликав. Але я своїх не зраджую і не кидаю.

Сергій саркастично вигнув брову:

— А чоловік, виходить, не свій?

Як виявилось, Лариса була з ідейних. Народилась і виросла в Донецьку, і з початком «русской весни» почала активно підтримувати її учасників та організаторів. Ходила на мітинги й на референдум, допомагала продуктами та грошима. Чоловік, колишній киянин, покинув місто ще до активної фази бойових дій, перед цим остаточно

й назавжди розсварившись із дружиною і назвавши її «сепаратисткою».

— Уявляєш, хотів мене образити, а зробив комплімент! — реготала Лариса, струшуючи попел із сигарети в попільничку. — І з цим мудаком я прожила майже шість років...

— Якби не війна, може, й досі жили б, — зауважив Сергій.

— Та ну, й до цього були дзвіночки, що нам не по дорозі, але ж спільний бізнес, ти розумієш... А тепер усе вирішилось найкращим чином. Він у своїй «Укропії», а я тут, і бізнес при мені...

— Не боїшся тут без мужика?

— Я? — Лариса знову засміялась. — Думаєш, я чогось у принципі можу боятися? Є батько, є брат. І є ти. — Вона поклала руку йому на груди.

Удруге про Таню Лариса згадала через тиждень. Звичайна жіноча цікавість, не більше, казала вона, але Сергій бачив, як від згадки про суперницю у неї в очах зблиснув недобрый вогник. Як справжня хижачка, вона ні з ким не хотіла ділитися своєю здобиччю, навіть із привидами минулого.

— Чому ви розійшлися? — допитувалася вона, відновивши дихання після скачок на коханці.

— А ми не розходилися, — Сергій, як завжди, про особисте відповідав скуппо й неохоче.

— Вона тебе чекає вдома?

— Ні.

Лариса помовчала і спробувала ще раз:

— Вона померла?

Сергій розреготався.

— Це було б дуже драматично, але ні. Принаймні поки що ні.

— Поки що? — вчепилася за останні слова. — Так що з нею сталося, ну розкажи!

Він мовчав. Думав. Зважував. Відмахнутися від цього запитання чи таки щось сказати? Вигадати нехитру історійку, яка додасть йому шарму і ваги в Ларисчиних очах. Він так до кінця і не міг зрозуміти, чому вона так за нього вчепилася. Бачила в ньому справжнього чоловіка, який у змозі її захистити? Але ж сама казала, що боятися їй нікого, у разі чого її підстрахують та врятують батько й брат. Хоче отримати від нього певну вигоду? Не схоже, уже б про це сказала й не

психувала б так, коли він прямо запитав. Сприймає його як сильну руку, готову загнuzдати її, як норовливу кобилку? Чи, може, просто закохалась? Сергій не знаходив однозначної та простої відповіді. Він не збирався відкривати їй правду, але щось все одно треба сказати. Щось таке, що триматиме її на гачку, даватиме надію. Раз вона така навіжена, хай поки побуде поруч, здається, він придумав, як її можна використати.

— Вона мене зрадила, — врешті мовив, тяжко зітхнувши перед цим. — Втекла до коханця за кордон разом з усіма нашими бабками.

Лариса охнула. Сергій задоволено подумав, що гачок вона проковтнула.

— От сучка! Таке не прощають. Тепер розумію, чому «поки що».

Вона натягнула на себе ковдру і замислилась.

— І що, ти вже придумав, як її дістати?

Ось воно! Ось хто допоможе йому поквитатися з дружиною.

— Придумав, але проблема в тому, що я не в'їзний туди, де вона зараз, — начебто знехотя відповів. — Давай краще змінимо тему.

— А де вона зараз? — Лариса не вгавала, намірившись з'ясувати все.

— У Києві. — Сергій знову театральньо зітхнув. — Як ти розумієш, ні я, ні пацани, яким я довіряю, звідси там її не дістануть, а довірятися чужим у цьому делікатному питанні я не буду.

Впівока він спостерігав, як хижо загострилося обличчя коханки.

— А мені б довірив?

Сергій різко притягнув її до себе й задоволено посміхнувся Ларисі у волосся.

А чом би й ні?

Місяць по тому він роздратовано сплюнув, дізнавшись, що «Видру», його Лариску, після погоні затримали в Києві поліцейські за перевищення швидкості та їзду на чужому автомобілі. Уже потім, у ході обшуку в квартирі, яку вона винаймала, знайшлася зброя і її паспорт громадянки «ДНР». Як згодом зізнавалась «Видра», до Києва вона приїхала, щоб помститися законному чоловікові, який її кинув і завів тут іншу жінку.

Хвилі Сергієвої люті ще довго накочувались на тих, хто потрапив під гарячу руку, коли він зрозумів, що шукати Таню Лариска не збиралася.

***

Аня завжди вмикалася раптово. Наче бензопила, вона невтомно пиляла Васю, розрізаючи навпіл його невмілі прагнення адаптуватися до мирного життя. Без скандалів вони пожили лише тиждень після примирення.

— Зніми вже нарешті ту форму, приросла вона до тебе чи що? — заводилася вона з самого ранку, спостерігаючи, як Вася натягує камуфляжні штани. — На вулицю з тобою вийти неможливо, одразу всі витріщаються на твій камуфляж, на твою бороду! Ти що, не можеш бути, як усі? Ти повернувся три місяці тому, а в голові одна війна. Я вже чути про неї не можу! — заламувала руки.

Вася мовчки брав зі спинки крісла «піксельну» футболку й продовжував одягатися.

— Давно вже час знайти роботу, якщо не захотів повертатися на стару, — не вгавала дружина. — Так ні, у тебе навіть думки такої не виникає! Дитину в садок збрала Аня, продукти купує Аня, за комуналку платить теж Аня. А для чого ти — для краси? Хоча б пішов посвідчення УБД оформив, і то була б користь. Так ні, краще ж удома на дивані лежати! Що ти мовчиш?

— А що я маю казати? Ти в усьому права.

— І це все, що ти можеш сказати? — скаженіла Аня. — Ти збираєшся щось робити чи ні?

— Збираюсь. — Не дивлячись на неї, зосереджено застібав ремінь.

— І коли?

— Дай мені трохи часу.

— Трохи часу? У тебе було три місяці. Три! Цього з головою достатньо, було би бажання! — Аня ставала у войовничу позу «руки в боки» й очікувально дивилася на Васю.

Він виходив зі спальні, починав узуватися в коридорі в берці, щоб відвести Ліну до садка, а дружина продовжувала докоряти йому в спину. Відсутність реакції з боку чоловіка розпалювала її ще дужче, та врешті вона махала рукою й демонстративно йшла у ванну фарбуватись, штовхаючи його, ніби він стояв на її шляху.

Вася закривав обличчя рукою й продовжував дихати й рахувати.

День у день він пробував збирати себе, як пазл. Але кілька частинок його десь загубилися й тепер картинка не складалася як слід. Здавалося, що якась деталь колишнього, довоєнного Васі зламалася,

але навіть заміна її на нову, неушкоджену, не примусить його працювати, як цілісний механізм. Відколи він знову потрапив у коло інтересів Ані, у квартиру з видом на Держпром стало вертатися ще важче. Вася ховався в сумнівного рівня закладах, замовляючи в борг «по 50» як постійний клієнт.

Прохолодного жовтневого вечора, коли літо вже остаточно пішло по-англійськи, він сидів за пластиковим столиком у генделі, до якого приходив майже щодня, і струшував попіл із сигарети, що жевріла, в неакуратно обрізану бляшанку з-під енергетика. Перед ним стояла почата пляшка пива, яку Вася пив прямісінько з горла. Грузин, власник цього закладу, повісив на стіну жовто-блакитний прапор, а отже, лояльно ставився до людей у формі, якщо вони, звісно, вчасно віддавали борги. Кредит його довіри Вася ще не вичерпав, тому міг поки що дозволити недбало кидати бармену: «Запиши на мій рахунок». Тут він кутив, пив і думав, тренуючись будувати навколо себе невидиму міцну стіну, яка відгородить його від ворожого світу. Вася був сумний і затурканий вранішньою сваркою з дружиною, тож не помітив, що з іншого кутка до нього швидко йде чоловік.

— «Адвокате», братику! — штурхнув кулаком той Васю в плече. — Оце так зустріч!

Вася рвучко піднявся, ледве не перевернувши столик. Перед ним розпливалося усмішкою обличчя «Ведмедика» — високого та дебелого хлопця з їхньої роти, який у свої двадцять п'ять мав вигляд майже сорокарічного. Руки «Ведмедика» стиснули Васю і відірвали від землі.

— Яким вітром ти тут? — спитав, вивільнившись із ведмежих обіймів побратима.

— Та ось, на роботу тут влаштувався, ремонти роблю, — кивнув на свої кофту та джинси, заляпані синьою та зеленою фарбою. — Я ж із маленького села, ловити там нічого, то й гайнув до Харкова, не здихати ж героєві АТО з голоду, — засміявся «Ведмедик». — Побачив прапор через вікно, дай, думаю, зайду. А тут ти. А сам ти як?

Вася невизначено махнув рукою, мовляв, не питай.

— А що, бачиш когось із наших? — перевів розмову на інше.

— Та зустрічалися кілька тижнів тому. Я, «Док», «Шпала», «Псих». Та давай я їм зараз дзенькну, вони підтягнуться, обмиємо зустріч. Як я радий тебе бачити, братику, не передать! — примовляв, шукаючи контакти в телефоні.

Після цієї першої зустрічі армійські посиденьки на п'ятьох стали регулярними. У листопаді вони збиралися щотижня. Пили третю за тих, кого вже немає. Згадували. Сміялися і плакали. Виговорювалися. Тут, під сигарету, пиво та горілку, Вася вперше зрозумів, як це важливо — коли тебе слухають і розуміють. Коли поряд люди, з якими

можна бути собою — слабким, недолугим, невдахою. Вони не засміють, бо пережили те саме, що й ти. Разом вони діставали із себе спогади про війну, струшували з них пил і чужий осуд, розгладжували складки пальцями, звичними натискати на гачок. Перебирали їх, мов Попелюшка сочевицю в попелі. Кожен із них знову почувався героєм, чоловіком, який переламав хід історії, узявши в руки зброю. Почувався тим, ким хотів бути, але так і не став в очах близьких.

Зачувши від Васі запах алкоголю, Аня забила на сполох. Ще свіжі були в її пам'яті миті, коли його коматозним тілом доставляли під двері квартири. Хтось зі співробітниць порадив їй психолога. Подзвонила, записалася на прийом, поставила чоловіка перед фактом. Той лише стенив плечима: мовляв, ходімо, якщо ти так хочеш.

Психолог говорив мудро, слухав уважно й загалом Васі навіть сподобався. Хоча під час зустрічі він більше відмовчувався, бо роль спікера взяла на себе Аня.

— Він повернувся чотири місяці тому, але думками він не з нами, він досі там. Тепер-от пити знову почав. Я вже не знаю, що з цим робити! Може, це таблетками якими лікується? — з надією допитувалась вона.

— Люба моя, — хитав головою психолог, — ніякі таблетки не здатнівилікувати душу. У вашого чоловіка так званий «східний синдром». З цієї війни, як і з будь-якої іншої, приходять, але не повертаються. До вас прийшло тільки тіло, а голова, думки вашого чоловіка ще довго будуть там. Любіть його, слухайте й чуйте, підтримуйте — оце вам мій рецепт на лікування.

Аня слухала його, недовіжливо вигнувши брови.

— Так, може, мені ще й налити і випити з ним? — з викликом кинула.

— Якщо ваш чоловік не може впоратися зі своїми проблемами сам, допоможіть йому. Алкоголь тут другорядний, проблема — вона тут, — психолог постукав вказівним пальцем по своїй голові.

Аня стиснула губи, подивилася на годинник і схрестила руки на грудях.

— Шарлатан якийсь, а не психолог! — дорогою додому голосно обурювалася вона. — Дарма лише триста гривень віддали за ту ахінею, яку він ніс. Хоча б таблеток якихось виписав! Ну що ти знову мовчиш?! — Вона різко зупинилася й схопила Васю за руку.

— Ходімо вже, — буркнув той, відсторонюючись.

На них обох сипав перший сніг.

Подумки Вася уже мчав на сьогоднішні вечірні посиденьки з побратимами. Відчуття бойового братерства, дружнього плеча підносили ці зустрічі над сірою буденністю. Вони стали найважливішим, що відбулося з Васею з моменту повернення з АТО. Тільки з братиками він мав можливість виговоритися, знаючи, що його зрозуміють і підтримають. Аня казилася щоразу, як він ішов, а Вася просто намагався якнайшвидше покинути її, як небезпечну зону, не вибухнувши самому.

Цього разу вони випили забагато. Вася відверто перебрав і відключився прямо в наливайці, схиливши голову на пластиковий столик. «Ведмедик» із легкістю звалив його собі на плечі й притягнув до «Психа» додому — той якраз холостякував і міг прийняти гостя. Адреси «Адвоката» вони не знали, і хоч телефон розривався від Аниних дзвінків, вирішили не нариватися на скандал, побачивши, що дзвонить контакт «Позивний Дружина».

Зранку Вася розліпив очі з відчуттям, що в його роті зробили свої брудні справи з десяток котів. У голові бамкало й бухкало, наче там рвалися снаряди й міни. Він трохи піднявся на руці й обвів поглядом кімнату, намагаючись зрозуміти, де перебуває. У протилежному куті сидів у кріслі «Псих» і гучно хропів, закинувши голову. У ногах у Васі лежало щось важке, і він скинув його, пробуючи встати. Двоє жирних котів — рудий і чорний — важко гепнулись на підлогу, з докором подивилися на нього і, потягнувшись, пішли окуповувати «Психові» коліна.

Вася сів, притримуючи руками голову. Здавалось, вона збільшилась у розмірах, як надута повітряна кулька, й от-от лусне. Підлога пливла перед очима, і крісло з «Психом» та котами немов гойдалось на хвилях прозорого невидимого моря. Спираючись на стіну, потихеньку дійшов до кухні. Набрав у чашку води — просто з-під крана — й випив. Мимохіть зауважив, що фліска й штани обліплені клаптями котячої шерсті. Сяк-так вичистив, накинув свою парку, яку знайшов на вішаку, і вийшов. «Психа» будити не став — знав, що, коли той спить, підняти його не може навіть артобстріл.

У кишені знайшлося кілька гривень на метро. У вагоні Вася дістав телефон — тридцять один пропущений. І всі — від Ані. Він вимкнув

його від гріха подалі, скаже — розрядився. Випірнувши з підземки, ще годину тинявся вулицями, відтягуючи момент, коли переступить поріг квартири, поки остаточно не задубів у легкій куртці. Хотів дочекатись, коли дружина точно піде на роботу, і тихо відіспатися до її повернення, щоб бути готовим витримувати її агресивний натиск.

Вася прорахувався лише в одному — сьогодні була субота, і Аня, почувши скрегіт ключа, зустріла його на порозі — зі стиснутими губами й очима, що іскрили презирством і ненавистю.

— Ну нарешті, явився! — Вона перегородила йому шлях. — Герой наш недороблений! День і ніч десь валандався, а тепер прийшов додому. Не соромно тобі?

— Ну, Ань, не починай із самого ранку... — Вася відсторонив дружину й увійшов.

— Ах, мені тепер не починать! Ти лазиш невідомо де, бухаєш зі своїми алкашами, не робиш жодної спроби заробити хоча б якусь копійчку, а мені тепер не починать?! Скажи ще, що в тебе головочка бо-бо і я маю тебе жаліти! Скотина егоїстична! Нікчема! Лузер! — випльовувала Аня отруйні слова. — І де були мої очі, коли я погодилася вийти за тебе!

Раптом вона замахнулася й ударила його, коли він повернувся до неї, повісивши куртку. Ляпас по неголеній щоці був гучним, наче плескіт долонею по воді. Стояла й важко дихала, здуваючи пасма волосся з розпашілого обличчя. За мить знову кинулася на чоловіка.

Той перехопив її руку.

— Припини.

Не помітила загрозової нотки в його голосі, вирвалася, заверещала:

— Ненавиджу! Та щоб ти здох, невдаха грьобаний! Ти нуль, пусте місце, плюнути й розітерти. Тьху!

— Припини, я сказав! — уже кричав Вася.

Давня, приховувана, стримувана раніше лють заповнила його по вінця, і він втрачав над собою контроль, вивергаючи її, як вулкан розпечену лаву. Вибухнув у крові адреналін, у вухах і голові зашуміло. Він наче знову біг з автоматом, а за його спиною вибухала й плавилася земля. Попереду був ворог, а ворога належало знищити, поки він не знищив тебе.

Аня замовкла, застигла, відступила на крок, відчуваючи, що перейшла межу — побачила це по його божевільних очах. Але Васю вже було не спинити. Його кулак ударив точно в її око з ідеально рівною стрілкою підводки.

Дружина відлетіла в дальній кінець коридору так легко, наче була не живим тілом, а гумовою лялькою. Вася підскочив до неї зі стиснутими кулаками.

— Не виводь мене більше, курва! Чуєш, не виводь! — кричав він, бризкаючи слиною. — Не виводь, бо вб'ю!

Його обличчя побагровіло, на шиї канатами видулися вени.

Аня скрутилася в куточку. Стиха вила, затуливши голову руками.

Він схопив її за волосся й шарпав туди-сюди, наче виховував кошеня, що зробило калюжу в хазяйських капцях. Анина голова теліпалася, як на шарнірах. Вона не робила жодних спроб себе захистити, лише продовжувала вити.

— Ти, сука, вісім років мене виводила і досі продовжуєш! Усе тобі мало! — казався Вася, стукаючи дружину головою об стіну. — Та ти хоч знаєш, що я пережив? Ні хера ти не знаєш! Я воював, я смерть бачив, а ти, курва, мене тут нікчемою обзиваєш! Усе, сучка, ти догралася!

Вася вже було заніс ногу, щоб копнути її берцом, але, наче відчувши чийсь погляд на собі, підняв голову. У вхідних дверях, які він так і не зачинив, стояла Ліна. У легкій домашній кофті та капцях, видно, вибігла на кілька хвилин до подружки, яка жила поверхом нижче. Вона там навіть не завмерла — закам'яніла. В очах — безодня тваринного жаху, рука прикриває рот, чи то тамуючи крик, чи то намагаючись його видобути звідти. Біля її ніг лежала лялька — фіолетове страшко, з якого він насміхався ще кілька днів тому.

— Доця... — прохрипів Вася і відпустив голову дружини.

Аня, не припиняючи завивати, рачки поповзла в Лінин бік.

— Мамо, мамочко! — нарешті закричала мала й кинулася до матері.

Та, ридуючи й схлипуючи, стала на коліна й обплела доньку руками. Рвучким рухом усадила поруч із собою на підлозі й стала монотонно розкачувати в обіймах, примовляючи:

— Не бійся, сонечко, все добре, не бійся...

Ліна ридала, Аня гладила доньку по голові й шепотіла слова, які б мали заспокоїти, але не заспокоювали. Її натуральне біляве волосся, яким вона завжди так пишалась, було закудане й місцями вирване, під оком і на лобі наливались багровим синці, з розбитого носа цебеніла кров.

Вася обхопив голову руками й загарчав — з відчаю, від безвиході. Він зі всієї сили садонув по стіні кулаком, потім іншим. Кричав, бив її ногами, виміщаючи свою лють. Дружина з донькою з жахом спостерігали за ним, тулячись до дверей, не наважуючись зробити різкий рух і відповзти подалі, на кухню.

— Забирайся! Ти дитину до смерті перелякав! — Анин голос зривався.

Вася почув, припинив гамселити стіну, втомлено сповз на підлогу.

— Забирайся геть! — прокричала дружина знову, трусячись усім тілом від страху і напруги. — Я викликаю міліцію!

Він підхопився на ноги. Зробив крок у бік виходу, але щось згадав, повернувся в кімнату, гримнув балконними дверима. На ходу накидав на плечі свій величезний армійський рюкзак, який так і стояв нерозібраний. Коли Вася наблизився до дружини й доньки, які продовжували сидіти обнявшись, Аня виставила вперед руку, захищаючись, і міцніше притисла до себе Ліну. На мить затримався, шукаючи якісь слова, щоб заспокоїти доньку, зробив рух — погладити її по голові, але та сахнулася і ще сильніше втиснулася в Аню.

Вискочив без куртки, не зачинивши за собою двері. Їхня паща, у яку заповзали холодні щупальця грудня, ще довго залишалася роззявленою.

***

На Максову присягу Рита не прийшла.

Напередодні її вони знову посварилися — з криком і майже до бійки. Сварка була спровокована якоюсь дрібницею, яка одразу ж забулась у процесі. Рита захлиналася образливими словами, випльовувала їх зі швидкістю кулемета, а потім почала швигорляти в Макса всім, що траплялось під руку, та бити його в груди. Він намагався її заспокоїти, а в голові тенькала думка: буде геть абсурдно, якщо хтось зараз викличе поліцію, і копи приїдуть на виклик до свого майбутнього колеги. Тоді на роботі в поліції можна ставити хрест. Він

тихенько розсміявся від цієї думки, але тут Рита метнула в нього книгою, яку брала з собою, коли залишалася у нього й навіть намагалася читати на ніч.

— Скотина ти! Тобі смішно?! Тобі смішно, питаю?

Вона знову кинулася на нього з кулаками, але він вивернувся й обхопив її руками, як обручами. Біля їхніх ніг стрибав і дзявкав її тонконогий песик, якого вона завжди тягала з собою, Рита лаялася і виривалася, і Макс розреготався, уже не стримуючись. Легенько відштовхнув її, і вона впала на ліжко, туди ж застрибнув і песик, захищаючи свою хазяйку. Рита враз замовкла, задихала важко, з присвистом, і обійняла собаку. Насміявшись, Макс уже почав заспокоюватись, як побачив назву книги, якою коханка хотіла вцілити в нього і яка тепер лежала в нього під ногами: «Як одружити на собі холостяка за 30 днів» — дешева читиво в м'якій обкладинці, і його накрило новою порцією реготу. Рита кинула на нього повний ненависті погляд, відкинула песика і рвучко підхопилася з ліжка, щоб з грюкотом викотити з-під нього свою крихітну кочову валізу — Максим навіть не знав, що вона знову приїхала разом із нею.

Присутність Рити, її пес, ці мертвнонароджені стосунки обтяжували. Йому б давно кинути її першим, але кошмари, які снилися Максимуночі, як він спав сам, не давали розірвати цей зв'язок швидко. «Зранку скажу їй, що все», — щоразу думав він, відчиняючи Риті двері. І зранку не знаходив у собі сил пірнути в самотність, як у крижаний Північний океан. Вона стала для нього милицею, без якої він не міг рухатись раніше і яка тепер не давала йому йти далі. Обоє мали важкий характер і в стосунках не притиралися, а ламали одне одного. Ритина істеричність та категоричність були так не схожі на тверду впевненість Олі, і Максим не міг їх не порівнювати, щоразу думаючи, щоб зробила б Оля зараз на місці Рити. Він сидів і спостерігав, як вона жбурляє речі у валізу — наче швидко, але водночас сповільнено, бо перемощує свої сукні й блузки з одного кутка в інший, чекаючи, що він її зупинить, вибачиться, попросить залишитися, скаже нарешті, що любить. Але Макс сидів мовчки, час тягнувся, наче нитка перевареного цукрового сиропу, і Рита врешті смикнула блискавку на валізі, взула свої туфлі на високих цокотливих підборах та вхопила під пахву песика — Макс досі так і не запам'ятав

його довгого складного імені. Коли вона гримнула дверима, він заплющив очі й відкинувся на спинку крісла.

Цього разу розрив був остаточним. Максим нарешті зітхнув із полегшенням, коли вона, вичерпавши всі стратегії повномасштабного вторгнення в його життя, тихо зникла. Він знав, що Рита повернеться, щойно він її покличе. Але не кликав. Так само як перестав відвідувати місця, куди вони ходили разом, перестраховуючись від можливої непотрібної зустрічі.

Темно-синя поліцейська форма личила йому навіть більше, ніж камуфляж. Він стояв у серці Харкова біля новенького «пріуса», поруч вигинав хребет Держпром і біліла будівля обласної адміністрації. «Присягаю вірно служити українському народу...» — шепотіли його губи, повторюючи текст. Грудневе сонце несміливо облизувало бруківку, і виструнчене тіло промерзало наскрізь під натиском крижаного вітру.

Коли закінчилася офіційна частина і родичі та друзі кинулися обіймати новоспечених патрульних, Макс залишився стояти сам-один. Йому нікого було стиснути в обіймах. На мить він відчув свою зайвість, непотрібність на цьому святі. Він заздрих тим, хто ділив свою радість із близькими людьми, заздрих чи не найперше в житті, бо що б він не робив, яких би зусиль не докладав, щастя, підтримка та кохання не належали до тих сфер, на які людина має вплив.

Як би Максим зараз не гнав від себе думки про Олю, зараз її відсутність відчувалася особливо гостро. Він злився на неї, думаючи, як вона могла кинути його самого, коли всі його думки досі — про неї. Найгіршим було те, що він навіть не знав, де її могила, не міг прийти й поговорити, розповісти, як він живе, чи то пак намагається жити. Егоїстичне бажання — забути її, відпустити нарешті, як відпускають повітряну кульку, — заволоділо ним повністю. У цьому він бачив своє спасіння після зболених вісімнадцяти місяців.

Хвилина слабкості, ностальгії і болю — і Максим опанував себе. Не думати. Не згадувати. Не жити минулим. Сьогодні перше чергування. Нове життя починається. Життя, у якому на зміну амбітним цілям прийшла одна мета — дихати, бачити, слухати, відчувати. Просто жити, не ставлячи собі умов, не пнучись зі шкіри. Навчитись нарешті шукати насолоду в малому, не плануючи далеко наперед і не зазираючи в майбутнє. Іти далі, не озираючись.

— Максе, іди до нас, зробимо «селфачок», — покликala його дівчина у формі й дзеркальних сонцезахисних окулярах.

Він зрадив, хоч і не показав того, а лише посміхнувся своєю фірмовою кривою усмішкою — після першої зустрічі з «ополченцями» міміка обличчя у нього була порушена — і неквапливо рушив до колег.

Дівчину, яка його кликала, звали Аліною. Відтепер вона була його напарницею на чергуваннях. Аліна махала йому рукою з червоним манікюром, а її туга руда коса виблискувала на сонці, контрастуючи з темно-синьою тканиною куртки. Висока, майже врівень Максу, із прозорими зеленими очима, веснянкувата й завжди усміхнена, вона наче зійшла зі сторінок модного журналу. Навіть зимова форма, яка робила всіх дівчат пухкенькими, не змогла додати їй кілограмів — така вона була тендітна.

Про неї, як і про кожну красиву жінку, ходило безліч чуток. Подейкували, що раніше вона працювала моделлю за кордоном, що має багатого чоловіка (хоча обручки на її безіменному пальці ніхто не бачив), що її батько був замом якогось міністра в уряді Азарова і, вступивши в поліцію, вона цим самим хоче заробити для нього індульгенцію. Максим не вірив жодній із цих пліток, та й перевіряти їх правдивість не прагнув — його стосунки з Аліною були навіть не дружніми, а суто робочими, формальними. Лише тиждень тому, коли стало відомо, що вони будуть напарниками, кожен вирішив зробити крок назустріч, аби визначити, чи спрацюються вони разом. Вечірня кава в кав'ярні біля собору, її приглушений сміх і третя порція торта за вечір, яку вона швидко видзьобала крихітною вилочкою, — і Максим сам незчувся, як розповів їй усе. Про дитинство, батька і мрії. Про Туреччину і про Олю. Про війну.

Тоді Аліна враз посерйознішала, зашморгала носом, очі її заблищали.

— Мій батько зараз воює під Мар'їнкою. Коли дізнався, що я теж хочу піти, сказав: «Не смій. Мати не витримає». Залишилась тільки поліція, хоч я й не вірила, що пройду. Хоч тут буде з мене якась користь, принаймні я на це сподіваюсь.

Після вечора взаємних відвертостей їхні стосунки потеплішали, перетворившись на майже дружні.

Максим спостерігав, як швидко Алініні пальчики ковзають екраном смартфона, перетворюючи окремі літери на підпис під їхнім

спільним селфі в «Інстаграмі». «Оця красунька й оцей герой АТО — тепер напарники», — прочитав Макс, коли вона тицьнула йому під носа викладену світлину.

— Ну все, фотофакт задокументували, — щасливо засміялася Аліна, порахувавши сердечка під фото. — Пора працювати. Ти як, готовий?

— Як піонер, — відповів старим радянським жартом.

— Шилов, ти що — був піонером? Ото ти такий старий? Може, ти ще й Леніна бачив? — підколола, знову засміялася, показавши щербинку між передніми зубами, і Максим уперше подумав, яка вона гарна, хоч і не подобається йому як жінка.

З Аліною дихалося легко. Вона, така природна у своїй жіночності, могла одночасно бути «своїм у дошку» хлопцем. У Макса не виникло навіть думки порівнювати її з Олею. Для нього вона була подругою, напарницею, класною дівчиною, та аж ніяк не жінкою, здатною розворушити його, закохати в себе. Утомившись від свого добровільного трауру, він прагнув сильних емоцій, яких колись зазнав із Олею. Але їх не було — у житті стояв повний штиль.

Робота заковтнула його повністю. Ранні підйоми та пізні повернення, нічні й денні чергування, нескінченна кава в пластанках, побутові сварки, розбій та хуліганство, самотні сонні вихідні в орендованій квартирі. Максим волів би працювати ще більше, аби менше залишатися наодинці з собою. Робота й сон були його порядком. Він не часто кудись виходив, а якщо й проводив вечір десь у барі, нових знайомств не заводив. Було кілька побратимів з АТО, яких він завжди радий був бачити, хоч зустрічі з ними були нерегулярними, як от із «Федею», — та й по всьому. Помітив, що вік і війна зробили його похмурим, підозрілим самотником, який нізащо не зізнається, що потребує спілкування й підтримки. Випадок із Ритою був винятком, що лише підтвердив правило: менше зайвих контактів із незнайомцями — менше проблем від них. Аліна фактично була єдиною жінкою, з якою він зараз підтримував спілкування.

Новий 2016 рік він зустрів на самоті. Стояв на площі Свободи, пив дешевий глінтвейн з одноразового горнятка й дивився, як миготить вогнями величезна ялинка. Макс наче застряг у часовій петлі — він знову і знову думками повертався в Париж дворічної давнини, де вогнями переливалася Ейфелева вежа. Два роки — як вічність. У цю

новорічну ніч він не відчував радості, не плекав надій, що все зміниться і він більше не почуватиметься всюди зайвим. Сувив брови, курич, дивився, як поруч фонтанує шампанське й чуже щастя. Подзвонив матері й сестрі, привітав. Щойно натиснув кнопку відбою після розмови, телефон озвався гімном України.

— З Новим роком, напарнику! — теплою рікою вливався у вухо мелодійний голос Аліни. — Нехай він стане для тебе роком змін.

— Ти краще уточнюй, яких саме, бо ті зміни, що вже були, мене ледве не вбили, — похмуро відгукнувся в слухавку, проте все одно всміхнувся.

— Ой, хоч сьогодні не бурчи, — засміялася на фоні чиєїсь розмови й тихої музики. — З Новим роком, Максе. Щастя тобі. Від серця бажаю.

Подякував. Відбив. Чогось задумався, з ким вона зараз. З компанією, родичами чи близьким чоловіком, що міцно тримає її довгі пальці в своїй руці? Хоча це, по суті, неважливо. Нехай хоч у когось все складеться добре. Він зім'яв пальцями недопалок і рушив у бік метро.

Того ранку, коли вони виїхали на виклик про пограбування, небо, яке цілу ніч жбурляло й мело, нарешті відклало вбік сніжне сито. Сніг іскрився, сонце сліпило очі, мороз не спадав, а навіть посилювався. Коли Аліна виходила з машини в таку холоднечу, її ніс швидко червонів, а сама вона починала підтанцьовувати, переминаючись із ноги на ногу в захололих берцях. Максим кепкував із її теплолюбності, проте став брати з собою на чергування термос із гарячим чаєм.

Прибувши на місце злочину, виявили, що з приватного будинку на околиці поцупили сейф із кругленькою сумою грошей. Макса здивувало, що геть непоказний зовні будинок — звичайна цегляна будка з маленькими вікнами й низькою стелею, оточена блаґеньким дощатим парканом, — став сховком для півмільйона гривень готівкою. Дуже ненадійним сховком до того ж. Господарка хати, бабця в кошлатій шапці й у квітчастому махровому халаті, вдягнутому поверх теплих гамашів із витягнутими колінами, уже вдосталь наплакалася і тепер тільки час від часу періодично голосила, наче включала сирену.

— Не мій сейф, Боже збав, звідки в мене такі гроші! Син позавчора на зберігання привіз, — пояснювала вона патрульним. — Квартиру

поміняв свою, трикімнатну, на однокімнатку з доплатою, операцію йому треба робити. В Ізраїлі, у нас за таке не беруться. А тепер що — ні квартири, ні грошей, ні здоров'я! — знову заголосила. — Я ж із вечора до дочки пішла, вона через п'ять хат тут живе, дитину глядіти. А зранку повернулась — а воно вже все розбите й розкурочене, собака здох, і сейфа нема. Якби тут залишилась — мабуть, і в живих мене вже не було, порішили б на місці...

Поки Аліна говорила з жінкою, Максим оглядав місце злочину. Замок на хвіртці зірваний, дерев'яні хатні двері зняті з петель. Собака — здоровенне одоробло, схоже на метиса кавказької вівчарки, — лежить посеред двору, захололий і засипаний снігом. Крові нема, швидше за все, отруїли. Слідів у дворі багато — схоже, грабіжникам довелося добряче попідніти, щоб винести свою здобич. За парканом уже можна було чітко розрізнити, що їх було троє: двоє йшли майже слід у слід — несли, а третій збоку — підтримував морально.

На бордовій гнилій «сімці» примчав син — низенький миршавий чоловічок з окулярами на носі, у більшому на кілька розмірів надутому пуховику та з лисиною, що блищала на морозному сонці. Побивався ще дужче від матері, сипав матюками та прокляттями.

— Хто міг знати, що ви перевезли сейф сюди? — запитав Максим, коли потік прокльонів змілів.

— Я що, дурень комусь про таке розповідати? — огризнувся пограбований. — Живу сам, сказав лише матері, та й то не уточнив, скільки там. І їй сказав, щоб не патякала по сусідах.

— А чим ви його перевозили? — Макс дивився на багажник на даху «жигуля».

— Як чим? — здивувався чоловічок. — Поставив мого дворовим алконавтам, вони в багажник закинули, прив'язав та й перевіз. Чим же я ще його перевезу? А тут охоронці з магазину допомогли занести.

Невдовзі приїхав опер із райвідділу. Молодий пацанчик, на вигляд ще й тридцяти нема, понтовитий і нахабний. З ходу почав роздавати вказівки:

— Так, хлопчики... — він запнувся, ковзнувши оцінювальним поглядом по Аліні, — і дівчатка, ви зберіть свідчення, людей опитайте. Працюйте, працюйте, а то змерзнете, не травень місяць.

Поки Аліна з Максимом обходили сусідів, опер купив горнятко гарячої кави в кіоску, безцеремонно зайшов у хату, не роззуваючись, всівся на дивані й уткнувся в айфон.

— Ну що, все? — ліниво поцікавився, відірвавшись від телефону, коли Максим повернувся. — Давайте сюди, що ви там нарили, пси розшуку.

Шилову враз чомусь стало так гидко, наче він вступив ногою у чужі шмарклі.

— Вийдемо на хвилинку? — кивнув у бік дверей.

Пацанчик-опер подивився на нього скептично та зверхньо, як на обслугу, проте піднявся й пішов до виходу.

— Ми з'ясували, куди ведуть сліди, яких повно у дворі, — почав Максим. — Сніг закінчився недавно, а сліди добре видно, тобто злочин скоєно не більше ніж дві години тому. Очевидно, що зловмисників було троє, і вони рухались у напрямку залізничної станції. Ми пройшли по слідах і недалеко від станції знайшли розбитий сейф. Порожній, ясна річ. Єдина за дві години електричка — на Лозову — пішла півгодини тому.

Опер клацнув запальничкою і задимів. Макс продовжував, безрезультатно спробувавши загасити хвилю неприязні до нього:

— Перед тим ми опитали сусідів, які бачили, як із двору щось виносили троє чоловіків. В одному з них упізнали охоронця місцевого цілодобового магазину, куди часто ходить мати потерпілого. Іноді він допомагав їй донести до двору крупу, яку вона мішками брала для собаки. Він же допомагав потерпілому заносити сейф у хату. За словами сусідів, живе він у Лозовій, а сюди їздить на роботу. Як я вже казав, електричка на Лозову пішла півгодини тому. Треба надати орієнтування на нього в лінійні відділи на наступних станціях і...

— Тобі що, найбільше треба? — Пацан примружив очі й випустив дим убік. — Свідчення зібрав — і харе. Решта не твого ума справа.

— Тобто? — не в'їхав Макс. — Ми ж можемо їх взяти прямо зараз.

Опер хмикнув і затягнувся.

— Платили б мені стільки тобі, я б теж, може, був такий ініціативний. Може. А так — воно мені нахрін не всралось за мої три з половиною. Так ясно?

— Цілком.

Максим розвернувся і пішов до машини. Усередині кипіла лють. Йому хотілося врізати по морді цьому самовдоволеному типові, який скаржився на маленьку зарплатню, вертячи в пальцях останню модель айфона.

У машині вже сиділа Аліна, аж синя від холоду, і наливала каву в кришку від термоса.

— Ну що там, попередили лінійний відділ?

Відмахнувся з досадою, почав дзвонити. Аліна пила каву, гріла задублі пальці й прислухалася.

Як і очікувалось, у лінійному відділі його ввічливо «послали» — дали зрозуміти, що ніхто нікого не перевірятиме. «Це не наші проблеми», — ліниво відповів хрипкий чоловічий голос. Макс рвався їхати сам, наздоганяти електричку на патрульній машині, але командир не дозволив. Це була поразка. Більше він нічого зробити не міг.

— Продовжуємо патрулювання, — повернувся до напарниці, втомлено потер лоба рукою.

— Як же так? Справа ж фактично розкрита! — Аліна не могла повірити в те, що відбувається.

У її очах стояли сльози. Виплекана нею картина світу, де поліція працює по-новому — блискавично, чесно й завзято, — дала тріщину. Наче дитина, яка апріорі вважає всіх дорослих хорошими й раптом зіштовхується з підлістю, вона, здивована й ображена, шукала підтримки в Максима.

— Ось так, мала, — чомусь назвав її так, як раніше ніколи не називав, відкинувши непотрібну зараз формалізацію, скорочуючи відстань між ними.

Аліна шморгнула носом, підтверджуючи готовність розридатися.

— Ну не рюмсай, так буває... — невміло заспокоював, відвикнувши від жіночих сліз. — Ну чого ти, мала...

Його рука інстинктивно лягла їй на плечі, і вона довірливо притулилася до його великого тіла, не помічаючи, як на Максових штаних розповзається пляма від вистиглої в її руках кави.

***

Таня чекала. Довго, нестерпно довго. Було дуже жарко, і краплі поту стікали по скронях, по носі, піт струмком лився між грудьми. Футболка геть змочла, хоч викручуй. У горлі пересохло, губи

потріскались. Але вона не могла покинути свій пост ані на хвилину. Він скоро з'явиться. Ітиме безпечно й упевнено, не підозрюючи, що на нього вже чекають. Таня міцніше обіймала гвинтівку й облизувала губи. Його кроки вона почула задовго до того, як він з'явився в полі зору її прицілу. Він ішов, неначе титан, і земля здригалася від його ходи. Зіщулилася, втискаючи тіло в суху пожовклу траву. Він рухався на неї розмашистим кроком господаря життя, і ґрунт пружинив під його ногами. Піймала в приціл непокриту голову, намацала точку між очима. Палець заляк на гачку, немов закам'янів. Підпустити ближче, щоб поцілити напевно. Ще трохи. Пора. Куля відьмою виривається зі ствола, летить на невидимій мітлі — туди, де ще б'ється його серце. Для неї немає перепон, вона входить легко, пробиває лобну кістку, прошиває мозок і летить далі, не прощаючись, — випадкова вбивча гостя. Він змахує руками, мов великий незграбний птах, що марно намагається злетіти в небо, і падає на землю. Таня відкидає вбік гвинтівку, зривається з місця, біжить. Ось він, біля її ніг, теплий, нерухомий, неживий. Падає на коліна, перевіряє пульс, боячись дивитися в обличчя. Невже? Невже роки страху, відчаю і болю — позаду? Вона не вірить, знову шукає нитку пульсу на зап'ястку нерухомого тіла. Якусь мить Таня вагається, потім рішучим рухом виймає «глок» і проводить ним під підборіддям чоловіка — від вуха до вуха, вганяючи ніж у плоть. Її закривавлені руки методично пиляють ножем мертве Сергієве тіло, губи шепочуть: «Чики-чики ножики, зарізали півника...»

Вирвалася зі сну гаряча і в поту, незважаючи на плюс вісімнадцять у кімнаті. Серце билосся, як шалене, знову нагадуючи про забуте рішення зробити кардіограму. Сіла, піднесла пальці до очей, перевіряючи, чи нема на них крові.

— Це тільки сон, тільки сон, його тут немає... — повторювала, обійнявши себе руками.

Через тонку порт'єру просочувався похмурий безсонячний ранок. Голий лінолеум на підлозі холодив босі ноги. Вдягнула теплі плетені «фронтіві» шкарпетки, почовгала на кухню, поставила на вогонь чайник, сипнула в чашку ложку розчинної кави. За склом жбурляло й мело лапатим снігом.

Таня залишилася жити в квартирі сама. Аміна на півроку поїхала за програмою обміну студентами в Польщу, і тепер щоранку їй не треба

було намагатися вичавити з себе кілька слів. Проте зараз, коли можна було мовчати, Таня почала говорити. Із собою. Звук власного голосу розганяв страх, який шкірився з кожного кутка.

— Ось і зима.

Кава парувала, а Таня гріла руки на великій керамічній чашці й дивилася, як сніг монотонно встеляє землю, перетворюючи її на безмежне біле простирadlo, продерте паличками дерев та ліхтарів. Сьогодні їй не треба було йти на роботу — взяла відгул, аби нарешті здійснити давно задумане — похід до гінеколога.

Танине життя потроху знову вливалось у стабільне русло. Постійна робота, щомісячна зарплатня давали якусь упевненість у завтрашньому дні. Лише постійна незрима присутність колишнього чоловіка нависала над нею, немов величезна льодова брила, яка могла щомиті накрити її, законсервувати в льодовиковому періоді. Таня пручалася, гнала думки про нього, але він усе одно вперто повертався — у снах, у схожих на нього обличчях незнайомих чоловіків, від погляду на яких боліло серце.

Якби її спитали, де їй було страшніше: на війні чи тут, у Києві, наодинці з думками про Сергія, відповідь була б однозначна — тут. Бо війна — це лотерея. Вона не обирає, кого вбити, вона тільки розкидає своє вбивче насіння, не розбираючи, крізь чиї розпанахані груди воно проросте. Війна дає шанс вижити. А Сергій — вона знала це — жодного шансу не дасть.

— Зберись, ганчірко! Зберись! — скомандувала сама собі, стоячи перед вікном. — Досить нюняти й упиватися своїми нещастями. Доки жива — живи. Ворушись. Рухайся, рухайся!

Поставила чашку в мийку, швидко вмилась і почистила зуби. Змусила себе вдягнути теплу плетену сукню замість форми, яку вона поклала на дальню полицю і до якої повсякчас тягнулася рука. На цю ультрамаринову сукню, скромний пуховик та бюджетні чобітки зі шкірозамінника вона витратила половину зарплати за листопад. У цій ситуації рятували макарони, кефір і дешеві яйця із «Сільпо», а ще те, що квартиру досі оплачували батьки Аміні й Джамілі, не взявши з неї ні копійки за прожиття.

Перед виходом подивилась на себе в дзеркало — худюща, бліда, з темними півколами під очима, постаріла за ці два роки на десять. Вона більше не була схожа на дівчинку-підлітка, одразу перескочила

в протилежну вікову категорію — жінка років сорока, тіло якої вже почало в'янути і всихати. Поправила шапку, сховала пасмо волосся, що лізло прямо у вухо, зітхнула й незадоволено похитала головою. Біологічний годинник цокає невпинно. Треба поспішати, поки ще є час.

У метро Таню майже вдавляли в напис «Не притулятися». Стояла, притиснута чужими тілами, борючись із приступом страху перед людьми, який завжди накочувався на неї в натовпі. Такий собі прощальний подарунок на довгу пам'ять від війни. І від Сергія. Заплющила очі, щоб нікого не бачити, рахувати станції, орієнтуючись винятково на голос диктора. Коли поїзд раптом різко загальмував і люди в ньому стали втрачати рівновагу, вона злякалась, що її зараз розчавлять. Але цього чомусь не сталося. Розплющила очі — і вперлася поглядом у «піксель». Чийсь піксельний торс стояв перед нею, як гора, яку ні обійти, ні перейти, мов стіна, яку не посунути й не зрушити. Таня не бачила, який вигляд має обличчя цього піксельного чоловіка, знала лише, що він дуже високий. І надійний. І такий... свій. Його рука із засмальцьованим жовто-блакитним плетеним браслетом трималася за поручень на рівні її грудей, і вона, сама того не очікуючи, не усвідомлюючи, що робить, накрила її своєю і легенько стиснула. Тані не видно було, чи змінилося його обличчя, які емоції відбилися на ньому, та їй і не треба було цього знати. Цієї миті їй просто понад усе хотілося відчувати й дарувати підтримку.

Відчинилися двері, і людський натовп ринув через них швидким енергійним потоком. Назву станції Таня прослухала. Коли «піксель» зупинився на платформі й повернувся до поїзда, вона нарешті змогла розгледіти його обличчя. Звичайний дядько з вусами й бородою — таких вона бачила сотні. Він стояв і пальцями показував їй знак «вікторі», широко усміхаючись. Її рука зметнулася догори, наче сигнальна ракета, пальці самі склалися в переможну комбінацію.

Сьогодні для Тані це був хороший знак.

Вона думала так, сидячи під кабінетом гінеколога в приватній клініці, куди вона привезла другу половину своєї листопадової зарплатні. Бахіли на ногах гармонували кольором із сукнею, і Таня, яка майже загубилася в холодному білому коридорі, фокусувалася на цих двох кольорових плямах, аби врешті-решт не розгубити ті крихти позитиву, які їй вдалося зберегти.

З кабінету виглянула молода білявка в білому халаті, спитала її прізвище й запросила увійти. У глибині, біля вікна, за столом перед комп'ютером сиділа лікарка — доглянута брюнетка із зовнішністю шістдесятирічної Моніки Белуччі, така ж байдужа й холодна, як і вся атмосфера в клініці. Праворуч за ширмою розчепірилося гінекологічне крісло. Коли Таня присіла біля лікарки на краєчок стільця, та повернулася до пацієнтки, приклеївши на обличчя вираз послужливої зацікавленості.

— Слухаю вас.

Ларіна совалася на стільці, наче він пік їй сідниці, не наважуючись вимовити те сокровенне, з чим прийшла.

— Я хочу... хочу народити дитину, — нарешті видихнула, міцніше стиснула в руках рюкзак, який тримала на колінах, мов захищаючись від лікарки. — Прийшла перевірити, чи все зі мною гаразд для цього.

— Скільки вам років?

— Тридцять два, скоро тридцять три, — проказала скоромовкою, соромлячись називати вік.

Брюнетка зміряла її поглядом із голови до ніг, і Таня готова була заприсягтися, що бачила в її уміло підведених очах неприховану насмішку.

— Аборти були?

— Так, один, давно... — згадала той день, і слова Сергія, і пісню, яка звучала в машині.

Лікарка поставила ще кілька запитань, внесла дані пацієнтки в файл у комп'ютері й попросила її роздягнутись. Таня залишила речі на кушетці й полізла на гінекологічне крісло. Закинула ноги в тримачі, заплющила очі, намагаючись абстрагуватися. Холодні сталеві інструменти та впевнені рухи лікарки завдавали болю, та й лежати з широко розкинутими ногами, нехай і перед жінкою, було принизливо.

— У вас ендометріоз, — констатувала брюнетка, роздивляючись Таню зсередини на великому моніторі, що висів на стерильно-білій стіні.

Та зіщулилася, хоч і не знала значення цього слова, відчуваючи, як датчик між ногами ніби вивертає її навиворіт.

— Вдягайтесь, — лікарка стягнула з рук гумові рукавички й пожбурила їх у смітничок.

Поки Таня тремтячими руками натягувала колготки, вона стукала пальцями по клавіатурі. Загудів принтер, роздруковуючи знімки того, що брюнетка в білому халаті назвала «ендометріозом». Таня знову примостилася на краєчок стільця, чекаючи, коли вона закінчить друкувати й пояснить, що ж там побачила.

— Ось вам направлення на УЗД, МРТ і гістологію. — Лікарка від руки заповнила три бланки й тицьнула пацієнтці, не затримуючи на ній погляд. — З результатами знову до мене. Без черги.

— А що зі мною? — не витримала Таня. — Щось не так? Я можу мати дітей?

— Про це ми з вами поговоримо, коли я бачитиму результати досліджень. Поспішайте, бо гістологію приймають лише до обіду.

Тані здалося, що насмішка в погляді лікарки змінилася на співчуття. Передчуття чогось недоброго й невідворотного здавило груди, не даючи дихати. Вона схопила рюкзак, куртку й вибігла з кабінету, готова розридатися.

«Емоційно нестабільна», — подумала брюнетка, провівши її поглядом.

За дверима Таня віддихалася, випила води з кулера й трохи заспокоїлася. «Нічого ще не сталося, не треба себе накручувати», — подумки повторювала, сидячи по черзі під трьома кабінетами.

Маніпуляції, які проводили з її тілом, приймала приречено, як людина, що вмирає, останнє причастя. Разом із купою роздруківок із результатами досліджень знову пішла під кабінет гінеколога.

Посиділа кілька хвилин під ним, збираючись із духом, потім постукала й зайшла. Лікарка запросила Таню сісти, сіла сама й заглибилася в читання.

— Результати гістології будуть через десять днів, — повідомила, не підводячи голови.

Таня кивнула, сильніше вчепившись у рюкзак. Лікарка закінчила читати й розвернулася кріслом до неї.

— Боюсь, новини в мене для вас невітніші. У вас ендометріоз — розростання клітин внутрішнього шару стінки матки. Другий ступінь. Плюс аборт в анамнезі. Разом це спричиняє безпліддя. Але не впадайте у відчай, це лікується, і в багатьох випадках успішно. Гормональною терапією, хірургічним шляхом...

— Чекайте, не треба всіх цих слів, — перебила Таня. — Скажіть простіше — я безплідна?

— На жаль, зараз ви не зможете зачати дитину, — брюнетка в халаті уникала безальтернативних формулювань. — Але якщо провести гормональну терапію чи вдатися до хірургічного втручання, ситуація може виправитися...

— Дякую, я зрозуміла. — Ларіна піднялася зі стільця.

— Чекайте, я ще не призначила вам лікування! — Лікарка була здивована її поведінкою.

— Не треба, це зайве... — тихо відповіла й пішла до дверей.

— Ну точно емоційно нестабільна. — Лікарка тицьнула пальцем у бік дверей, коли ті зачинилися за Танею, і промовисто глянула на медсестру.

Та закивала головою, дістаючи з кишені халата маленьке дзеркальце, щоб перевірити, чи не розтеклась на губах помада.

Таня просто йшла. Вешталася вулицями, уже не відчуваючи рук і ніг. У якийсь момент вона опустила на засипану снігом лавку в сквері, назву якого вона не знала, і заплющила очі. Сиділа так хвилин десять, поки їй хтось не труснув за плече.

— Жіночко, вам погано? — нахилився над нею хлопець у футболці та фартуху, від якого відчутно пахло кавою.

— Ні-ні, все нормально, — запротестувала, намагаючись стати на ноги, але ті не слухались.

— Давайте я вам краще кави зроблю, — запропонував хлопець і допоміг їй піднятися. — Безкоштовно, не переживайте.

— Я ще в змозі заплатити за каву, — раптом розвеселилася Таня. — Чи я схожа на бездомну?

— Ні, просто на людину, у якої проблеми.

Із цим твердженням вона сперечатися не стала. Зайшла за хлопцем у крихітну порожню кав'ярню-кіоск, де не вмістилися навіть столики — лише стійки вздовж скляних стін із високими стільцями, і попросила подвійний американо. Повільно пила, не знімаючи пуховика, гріючи тіло й душу. Хлопець-бариста раз у раз позиркував на неї, але розмову не нав'язував. За вікном знову мело, у кав'ярні звучав приглушений джаз, а Таня намагалася переварити почуте від лікарки.

Безплідна. Це крах. Крах усього її нового життя, яке вона старанно викладала цеглинку до цеглинки, а воно все одно не трималося купи. За що тепер їй ухопитися, у чому знайти опору, коли земля вислизає з-під ніг, наче стільчик з-під вішальника? Після ночі, проведеної з Максом, вона ще майже місяць плекала малесеньку несміливу надію — а раптом?.. Тепер зрозуміло, чому нічого не вийшло. Нічого й не могло вийти. Звісно, можна почати лікуватися. Але це великі гроші й час. Жодного з перерахованого Таня не мала. Та й хто вона тут — зайда, чужинка на пташиних правах, яка все ще вірить, сподівається отримати громадянство, хоча її відфутболюють і зволікають із відповіддю. Раптом до неї дійшло: навіть якби їй сказали, що все гаразд і можна вагітніти хоч зараз, у неї все одно не було б жодного кандидата, з яким можна було б це зробити. Вона нервово засміялася й обернулася до баристи:

— А ти б погодився зі мною переспати?

Хлопець почервонів, зник за вітриною. Потім виглянув.

— Можливо. А що?

Знову засміялася, сидячи до нього спиною.

— Та нічого. Це не пропозиція. Це просто так.

Вона допила й ще трохи посиділа, дивлячись, як кружляє сніг. Потім заплатила за каву, хоча бариста відмовлявся й тицяв гроші їй назад у руку, вдягнула шапку й відчинила двері.

— А може, залиште мені свій номер? — крикнув він їй услід, юний та спраглий досвіду, якого можна набути зі старшою жінкою.

Таня озирнулася.

— Не треба воно тобі. Дякую за каву.

Вона вийшла в сутінки, які м'яко падали на київські вулиці разом зі снігом. Брела заметами, підкидала сніг ногами, набираючи його в чобітки. Коли прийшла додому, згадала, що весь день нічого не їла, хоча апетиту не було. Заглянула в холодильник — порожньо. Не знімаючи сукні, лягла на диван, закуталась у ковдру. Довго лежала, думала — про маму, про Сергія, про війну і Макса, про ненароджену дитину, а потім заснула.

Снилася знову війна. Таня крутила кермо в кабіні системи залпового вогню «Град», кудись мчала, перестрибуючи вирви від снарядів, коли її розбудив дзвінок. Телефон двічі заспівав «Воини света», перед тим як вона нарешті дотягнулася до нього.

— Спиш?

— Звісно, сплю. Хто це? — притиснувши слухавку до вуха, Таня сіла в темряві.

— Блін, «Скеля», не чуди. «Мажорчик» це. Я тобі там посилення в «Фейсбуці» кинув. Глянь, тобі цікаво буде.

— Ти що, не міг зранку подзвонити зі своїм посиленням? — розізлилася на таку безпардонність.

— Глянь, я тобі кажу. Тобі буде цікаво, обіцяю.— «Мажорчик» уже відключився.

Увімкнула світло, остаточно прокинувшись. «Мажорчик» останнім часом поводився дивно. Затримував на ній погляд довше, ніж вважається пристойним, повсякчас намагався доторкнутися до її руки, на кожному ніби ділову зустріч приходив із подарунками — цукерками, милими, але непотрібними їй м'якими хенд-мейдовими іграшками, а востаннє взагалі заявився з букетом ніжних еустом — сказав, що просто має гарний настрій, щоб подарувати комусь квіти, то чом би не подарувати їх їй? Усі ці ознаки вказували на одне — Андрій підбиває до неї клинці. Таня поки не знала, що з цим робити, і тому вдавала, що нічого не помічає. Але цей нічний дзвінок — це вже вторгнення в особистий простір, давно зачинений для чужих і випадкових людей. Що ж там таке термінове, щоб будити її вночі? Зайшла у «Фейсбук» — одне непрочитане повідомлення. Якесь відео з «Ютуба». Натисла «відтворити». Якщо це «Мажорчиків» недолугий жарт, вона його приб'є. На екрані смартфона замиготіли люди в «горці» з триколірними нашивками. Метушня, крики, хтось біжить із ношами — починається евакуація пораненого. Картинка весь час дрижить, камера наче ось-ось випаде з рук того, хто знімає. Мимо проносять того самого пораненого, оператор біжить за ношами й фокусується на його обличчі. Танине серце починає гупати сильно-сильно, і його удари лунко віддаються в голові. Це Сергій. Його голова у крові, на грудях теж розповзлася велика кривава пляма. Оператор бере загальний план, видно, що Сергій без свідомості, його рука звисилась і колишеться в такт ходи тих, хто несе ноші. «У командира осколкове, укри криють щільно», — говорить голос за кадром, і наче на підтвердження цих слів десь близько чуються вибухи. «Крові багато», — продовжує оповідач. Сергія виносять, камера знову дрижить, у кадрі з'являється обличчя оператора, який щось розповідає, але Таня вже не вслухається, лише напружено вдивляється в екран. Ролик раптово закінчується, на чорному тлі з'являється текст: «Від отриманих поранень позивний “Рембо” помер на руках у медиків. Вічна пам'ять герою Новоросії!»

Таня сиділа, забуваючи дихати. Здавалося, наче вона опинилася десь на дні океану і зверху її давить товща води — тисячі й сотні тонн, які деформують тіло, вичавлюють останній подих із грудної клітки, трощать кістки. Телефон випав із рук і розлетівся на підлозі. Звук

повернув у реальність. Засміялася, спочатку тихо, потім голосно й істерично, з очей потекли сльози.

Колись, піддавшись слабкості, вона розплакалася перед «Мажорчиком», показала йому те відео з АТО, де був Сергій, і його старе фото з подружнього життя, яке чомусь досі не видалила з телефону. Думала, він забуде.

А він не забув.

І тепер все закінчилося. Нарешті все закінчилося.

— Прощай, Сергію. Гори в пеклі, — прошепотіла, нарешті повіривши.

Новий 2016 рік Таня зустріла, дивлячись із вікна, як розсипаються кольоровими іскрами феєрверки. Вони вже не лякали й не драгували. Атмосфера свята захопила навіть її. Зранку засніженим тротуаром спеціально побігла по ялинку. Купила кособоку та лисувату зверху сосну, хоч поряд із нею ще повно було рівненьких та пухнастих. Шкода стало це нещасне, нікому не потрібне дерево, шкода, як саму себе. Продавець спершу показував їй свої найкрасивіші ялинки, а потім плюнув і віддав за копійки ту, на яку тицьнула вона. Струсив сніг, обв'язав грубою мотузкою, традиційно привітав «з наступаючим». На базарі Таня довго вибирала ялинкові прикраси, гладила пальцями шорсткі блискучі боки кульок та дзвоників. Ще купила найдовшу гірлянду та оберемок золотої мішури й понесла все додому, навантажившись, наче маленький віслучок.

Облагороджена сосна тепер мерехтіла в кутку зліва від вікна, Таня торкнулася пучками пальців її колючих довгих голочок. Понюхала руки — вони гостро пахли смолою. За її спиною почувся тихий хлопок. Шипіло та пінилось шампанське, яке розливав у бокали Андрій-«Мажорчик» на Амініному письмовому столі.

— Чін-чін. — Він підійшов упритул, так що вона відчула запах його одеколону, подав їй бокал і дзенькнув об нього своїм. — За твоє нове життя.

— За моє нове життя, — повторила Таня й усміхнулася — «Мажорчику», святковій ялинці та новорічній ночі, що мерехтіла за вікном вогняною зливою феєрверків.

***

— «Адвокат», кінчай з бухлом. Ну правда, це вже нікуди не годиться. Не хотів тобі нагадувать, але ти не забувай, що в гостях. Харе бухать щодня, котики це не схвалюють.— «Псих» сидів на кухні й вечеряв, коли Вася, вже добряче напідпитку, повернувся у своє тимчасове помешкання.

— Окей, братан, завтра зав'яжу, клянусь!

Він п'яно козирнув товаришеві, потім довго вовтузився в коридорі, знімаючи куртку й берці, кілька разів втрачаючи рівновагу. Нарешті роззувся, пішов у кімнату, тримаючись за стіну, там звалився на розкладене крісло.

«Псих» похитав головою. Обидва коти терлися біля його ніг, випрошуючи, аби господар підсипав ще корму. Коли він через кілька хвилин зайшов у кімнату, з відкритого рота Васи виривалися звуки, що за гучністю могли б конкурувати з шумом двигуна трактора «Білорус». Рудий кіт звично застрибнув Супрунчику на груди й замурчав.

Вася жив у товариша вже майже два місяці. Прийшов увечері того дня, коли побив дружину, п'яний і в сльозах, попросився трохи пожити. Друг, звісно ж, не відмовив.

Супрунчик шкодував, що зірвався, але винуватив у цьому не себе, а Аню. Він боявся, що та зніме побої і заявить на нього, тому вирішив пересидіти цей час у «Психа». Спершу цілими днями нудився у квартирі, потім не витримав, набрав дружинин номер. Вона скинула, але він дзвонив знову і знову. Нарешті підняла:

— Ніколи більше не дзвони мені, — голос Ані дзвенів від ненависті.

— Прошу тебе, не кидай слухавку! — гарячково кричав він у телефон. — Пробач мені!

— Пробачити? Ти мене мало не вбив, ти доньку перелякав так, що вона тепер заїкається! — лютувала Аня. — Не дзвони мені ніколи й не думай навіть, щоб побачити Ліну! Я тебе у в'язниці згною, ти зрозумів? Херой, бл...

Зв'язок обірвався. Вася швиргнув телефоном об стіну й загарчав від безсилля. Тепер у нього не було ані дому, ані сім'ї.

Ішов час, і треба було якось виживати. Щось їсти, щось курити, десь заробити на це грошей. «Ведмедик» замовив слівце — і Васю без жодного досвіду взяли в бригаду, яка займалася ремонтом квартир.

Тепер йому доводилося вправлятися зі шпателем і валиком замість комп'ютера й стосу законів. Щодня він дорогою до свого тимчасового помешкання заходив у магазин і брав велику баклажку пива. Іноді випивав її на пару з «Психом», який десь позмінно працював охоронцем, але частіше — сам. Частенько після пива «доганявся» горілкою. Раз на тиждень він так само зустрічався зі своїми хлопцями, де пив уже «по-дорослому».

Фізична праця втомлювала, але не рятувала від думок. А вони у Васі були чорніші чорного, немов згряя круків. Відчуття власної нікчемності й зайвості тут, у мирному житті, неспроможність поставити на місце дружину, яка не бачила в ньому «мужика», важкі й водночас приємні спогади про війну — оце була його сьогоднішня реальність. Як старезний дід, що на схилі літ живе лише спогадами про минуле, так і Вася все згадував і згадував. Як не дивно, але війна була кращим, що сталося з ним у житті. Коли на плечі в тебе висить автомат, а кишені відтягують гранати, навіть найбільший невдаха відчує себе справжнім чоловіком — сильним, мужнім, героїчним.

Водночас війна подарувала йому й те, чого вже ніколи він не зможе позбутися, — незриму, але постійну присутність смерті. Той, хто бачив смерть багато разів, відтепер бачитиме її в усьому. Вона ходитиме за ним назирці, гратиметься, наче кошеня з клубком ниток, триматиме на повідку, то подовжуючи, то скорочуючи шлейку, але вже ніколи не відпустить від себе назавжди. Війна і смерть, мов дві сестри-близнючки, які завжди ходять разом, обіймали Васю ніжними руками з обох боків.

Васині руки блищали від крові. Він не зводив із них очей. Ця кров була якась незвична — вона не згорталася і не засихала, тільки вкривалася гладенькою, ніби атласною, плівкою. Він дивився на свої руки вже довго. Відчував, що скоїв щось страшне й невиправне. Струснув головою, відганяючи побачене, як ману, але руки залишились червоними. Роззирнувся — його кімната на Держпромі, під ним — старий, ще «довоєнний» диван. Встав, похитуючись, борючись із приступом нудоти від запаху, яким було просякнуте повітря. Так пахне свіже м'ясо. Вийшов у коридор. Зі спальні стирчали чийсь голі ноги. Всередині у Васі похололо. Двома кроками дострибнув туди, заглянув. Аня лежала на спині, затискаючи руками дірку в грудях. Очі заплющені, на обличчі застигла маска болю. Схоже, мертва вже

давно — на тілі видно характерні плями, проте калюжа крові поряд така ж блискуча, як і кров на Васиних руках. Він застиг, гарячково намагаючись згадати хоч щось. Раптом Аня розплющила очі й чітко промовила: «Слабак. Навіть убити нормально не зміг». Вона зареготала, у грудях її забулькало, затріщало, і посинілі губи забарвились червоним. Кров'яна піна лізла з її рота, а вона все сміялася й сміялася.

Вася кинувся на кріслі, сів, відчуваючи, як серце пульсує десь у горлі. Рудий кіт, який спав у нього на грудях, не втримав рівновагу й важко гепнуся на підлогу. Перед очима все пливло. Супрунчик обхопив голову руками, намагаючись втримати її на місці, наче боявся, що вона відокремиться від тіла й покотиться кудись. Піднімаючись, застогнав — у мозку пульсував і бився біль. Потихеньку пішов на кухню, слідом за ним, нявкаючи, кинулися коти. Виглянув у вікно — зима за ним була якоюсь сірою, безрадісною, навіть сніг уже мав бруднуватий відтінок. «Психа» не було — видно, пішов на зміну. Вася довго рився в купі мотлоху, наваленій зверху на холодильник, шукаючи засіб від похмілля. Заковтнув таблетку, запив великою кількістю води. Потім зробив собі міцну розчинну каву, випив її, обпікаючи піднебіння, під сигарету.

На роботу сьогодні вирішив не йти — подзвонив, сказав, що дуже зле почувається, що було недалеко від істини. Зараз Васина душа прагнула не працювати, а похмелятися. Сипонувши котам у миску корму, він хлюпнув на обличчя водою, сьак-так обтрусив із фліски руду котячу шерсть. Узув берці, надягнув шапку й бушлат і вийшов, замкнувши квартиру з котами, які вже встигли все зжерти й знову очікувально дивилися на нього.

Ну вулиці було вогко й вітряно. Вася навіть підняв комір, ловлячи дрижаки всім тілом. Чалапав слизьким тротуаром, відполірованим тисячами ніг перехожих, з єдиним бажанням — погасити пожежу всередині пивом чи чимось міцнішим. Спершу він вирішив дійти до супермаркету й купити випивки там, але через кілька хвилин на вітрові пити пиво розхотілось, і Вася вирішив замовити парочку келихів у якійсь забігайлівці. За звичкою зайшов у заклад, куди не раз приводили його ноги після важкого робочого дня. Тут хоч і позирали скоса на його форму, але відмовчувалися і наливали справно, аби лише платив.

У кафе було тепло й напівтемно, у повітрі висів сигаретний дим. Офіціантка, вона ж барменша, рухалася за стійкою, наче сонна муха, раз у раз поглядаючи на екран плазми, що висіла збоку від неї. Там ішов черговий серіал про тяжку жіночу долю. Нарешті вона відірвала очі від страждань молодої блондинистої героїні й, човгаючи ногами, принесла Васине пиво. Він одним махом осушив половину келиха й тільки тоді видихнув, почав пити маленькими ковтками.

В іншому кутку залу, по діагоналі від Супрунчика, сиділа компанія з чотирьох чоловіків. Вони досить голосно розмовляли, але Вася не вслухався — до нього долітали хіба що уривки слів. Час від часу хтось із них вибухав реготом, а потім раптово замовкав. Пилю вони не пиво, а щось серйозніше, багато курили, пускаючи дим у різні боки. Вася дивився на них, не розуміючи, чому в нього всередині росте якась дивне відчуття — суміш злості й тривоги. Коли сонна офіціантка, смачно позіхнувши, увімкнула в залі світло, все стало на свої місця: чоловік, який сидів спиною до Васі, був у «горці». Звісно, це ще геть нічого не означало, але він уже напружився, рука інстинктивно сіпнулася до автомата, якого не було. Тепер він не зводив із компанії очей, немов хижак, що терпляче очікує в засідці жертву. Власне, в цьому й полягала його робота на війні.

Чоловіки продовжували чаркуватися, не помічаючи його важкого погляду. На якусь мить той, що був у «горці», розвернувся, і Васі стало видно його профіль. Якийсь спогад, ще свіжий, ще гострий, наче щойно нагострений ніж, промайнув у його голові, але чоловік уже відвернувся.

Вася допив пиво і знаком покликав офіціантку — не хотів підходити сам, аби не потрапити в поле зору компанії, волів ще трохи за ними поспостерігати. Замовив ще одне пиво, не зводячи очей зі спини в «горці». Раптом той чоловік підвівся. Трохи накульгуючи, він пройшов повз стійку і зник за дверима під плазмою.

— Тепер-то я й побачу, хто ти й звідки мені знайомий... — прошепотів Вася, прикладаючись до келиха.

Його тілом знову розливався приємний хміль, у голові нарешті закінчилась артпідготовка й перестало бухкати й бахкати. Супрунчик перетворився на очікування, гіпнотизуючи поглядом двері, з яких мав вийти незнайомець.

Він вийшов швидко — хвилин за п'ять, не більше, і тепер Вася добре міг його розгледіти. Чорне волосся, невеличка акуратна борода, навіть звідси помітна родимка на правій щоці. Кульгаючи, він повернувся до столу і всівся, притримуючись рукою за плечі товариша.

Васю неначе вдарила блискавка.

Він згадав це симпатичне обличчя з родимкою на правій щоці...

Полонений сепар.

Він його згадав.

Коли перед тобою сидить ворог — не до сентиментів. Вася стиснув кулаки, різко піднявся. Ненависть і лють кипіли в ньому, як окріп у забутому на вогні чайнику. Першим бажанням було завалити його прямо в кафе. Усіх їх завалити, бо ті його кореші — такі самі сепари, як і він. Але їх четверо, а Вася один. От якби йому зараз автомат чи гранатку! Поклав би всіх однією чергою...

Шумно видихнув. Вдихнув. Опустився на стілець, щоб не привернути їхньої уваги. Дістав із кишені гроші, кинув на стіл сотку й метнувся до виходу.

На вулиці одразу кинувся бігти. Мчав, як спринтер, штовхаючи перехожих, підігрітий адреналіном і алкоголем. У голові билася одна думка: тільки б встигнути, тільки б не запізнитися...

На шостий «Психів» поверх злетів за десять секунд. Цілу вічність не міг потрапити ключем у замок — так сильно дрижали руки. Врешті відчинив, забіг, не роззуваючись, у кімнату. Коти здивовано витріщились на нього з крісла, рудий потягнувся і стрибнув на підлогу, вирішивши, що ця людина повернулася, аби його погодувати. Але Вася не звернув на kota уваги, одразу кинувся у куток, де стояв рюкзак. Викидав речі, які лежали в ньому зверху, дістав те, що шукав. Руки не забули цю приємну важкість, цю холодну сталь, ці рідні, тепер уже назавжди насічені на серці контури. Автомат. Різким рухом вставив ріжок, витрусив решту речей із рюкзака, залишивши лише набої, туди ж кинув автомат, запхав у кишеню балаклаву й гранату. Вдягнув на ходу наплічник, хряснув дверима. Розчаровані коти пішли перевіряти, чи не залишилось чогось їстівного на кухні.

Сім хвилин. Рівно за стільки часу він добіг до кафе. На ходу зняв рюкзак, рвучко шарпнув на себе двері, Компанія сиділа на тому ж місці, так само не помітивши його появи. Офіціантка за стійкою

ковзнула по ньому поглядом і знову втупилась у серіал. Вася одним рухом дістав автомат і перекинув ремінь через плече.

— Ей, ти! — гукнув до того, за столиком.

Усі четверо повернули до нього голови. Ніхто з них не був готовий побачити чоловіка, який направляє зброю в їхній бік.

— Ти, у «горці»! Встань! Пам'ятаєш мене, сепар? — Супрунчик загрозово клацнув запобіжником.

Той повільно підвівся, спираючись на спинку стільця, і замотав головою.

— Мужик, ти чего... — здавався переляканим і розгубленим.

— Треба було тебе, сука, на місці кінчати, а не тягнути до своїх, щоб тебе відпустили й ти тут розгулював, наче нічого й не було! — Вася кричав, обличчя його наливалось кров'ю.

— Мужик, успокойся, ти обознався... — Чоловік у «горці» намагався придумати, як вийти живим із цієї ситуації, його очі бігали, як дві полівки в бліндажі.

— Мовчи, сука! — загорлав Вася, вчепившись в автомат.

— А-а-а-а-а! — верескнула офіціантка, і Вася, підхльоснутий цим несподіваним вигуком, натиснув на гачок.

Перша коротка черга поклатала типа в «горці». Він одразу зігнувся, впав назад, перевернувши стільця. Разом із ним упав той, що сидів поруч. Ті двоє, що сиділи навпроти, скочили на ноги, але Вася поклав їх другою чергою. Офіціантка продовжувала верещати, сховавшись десь під стійкою.

— Ану заткнись, дура! — гаркнув їй Вася, тремтячими руками виймаючи вистріляний магазин.

Укинув його в кишеню, поміняв на повний ріжок. Натягнув балаклаву — і бігом до виходу. На вулиці було порожньо, напевно, усі, хто проходив чи проїздив, чули постріли й розбіглися. Лише сивий чоловік у яскраво-жовтому пуховику стояв біля відчинених водійських дверей синього «форда» й ошелешено витріщався в бік забігальвівки. Коли Вася зробив крок у його бік, хотів схватися всередині авто, але Супрунчик випередив його, скочив до дверей, відштовхнув і показав автоматом напрямок, куди йому відійти. Той слухняно позадкував, не вірячи, що все це відбувається з ним. Вася гепнувся у водійське крісло. Ключі стирчали в замку. Повернув їх — і дав по газах, залишивши позаду старого, схожого на загубленого в снігу кенара.

У нього не було жодного плану. Він просто мчав на червоний, вдавлюючи ногу в педаль газу. У нього ще залишалася слабка надія втекти, сховатися, пересидіти якийсь час. А далі... Він не знав, що буде далі. Він навіть не знав, що буде з ним за хвилину. За ним, напевно, уже мчить поліція, але живим Вася здаватись не збирався.

Його життя, яке він намагався вибудувувати роками — хай здебільшого й безуспішно, було знищено. Можливо, усе ще можна було б якось полагодити, зібрати до купи, склеїти, якби не цей сепар. Він став останньою краплею. Навіщо він віддав війні рік свого життя, навіщо були «секрети», постріли й «двохсоті», коли ворог так просто повертається на вулиці того міста, яке він захищав? Навіщо війна забрала в нього — його, навіщо вийняла йому душу, залишивши всередині рану, яка вже ніколи не затягнеться? Вася мчав уперед, матюкався і плакав.

Голосно завила сирена. У дзеркало побачив, як його наздоганяють два поліцейських «пріуси». Матюкнувся, знову дивом проскочив на червоний. Стрілка спідометра застигла на позначці «сто», добре, що дорога не слизька. Ще трохи — і Вася вискочить на окружну. Тільки б бензину вистачило...

— Водій автомобіля АХ1329, негайно зупиніться! Повторюю: водій автомобіля АХ1329, «форд» синього кольору, негайно зупиніться! — гавкав десь позаду чоловічий голос із гучномовця.

— Та пішов ти, мусорюга! — огризнувся Вася, наче поліцейський міг його чути.

На окружній машин стало значно менше. У дзеркалі побачив, що «пріусів» за спиною вже троє.

— Собаки, все одно живим не візьмете! — стискав кермо так, що аж пальці побіліли.

Автомат лежав на пасажирському сидінні поруч, і Вася пошкодував, що має всього дві руки — черга з «калаша» зупинила би цих чортів.

Наче прочитавши його думки, поліцейські знову почали кричати в гучномовець.

— Водій автомобіля АХ1329, негайно зупиніться! Відкриваємо вогонь на ураження!

Вася лише облизнув пересохлі губи й сильніше натиснув на газ.

Перша куля цвѣохнула біля вуха, пробивши лобове скло. А другу Вася вже не почув. Вона прилетіла по нього.

***

Коли синій «форд» на повній швидкості з'їхав на узбіччя і врізався в дерево, Максим зрозумів, що влучив. Руки все пам'ятали, хоч пістолет «форт» — це не гвинтівка СВД. Зграйка «пріусів» зупинилася на дорозі, поліцейські вискочили з них одразу ж. Макс разом з Аліною кинулися до розбитого авто, тримаючи зброю напоготові.

Капот «форда» був зім'ятий повністю, лобове скло висипалось тисячами дрібних осколків. Чоловік у машині не рухався. Лежав корпусом на кермові, голова в балаклаві звисала вперед.

— Чорт, він військовий по формі! — з досадою вирвалося у Шилова, як тільки він побачив прапорець та знайомий шеврон на рукаві.

Щось штовхало його вперед, і він, опустивши пістолет, усупереч усім правилам підійшов впритул до машини, простягнув руку і стягнув із чоловіка балаклаву, відхиливши його голову назад. Сірі очі «Адвоката» були широко розплющені, і в них відбився поліцейський значок із тризубом.

Максим випустив балаклаву з рук і позадкував. Незграбно всівся у великий замет, майже упав. Зняв шапку, набрав повну жменю снігу й витер ним обличчя.

— Сука-війна...

Він беззвучно плакав, витираючи сльози колючим снігом.

Епілог

Квітневе сонце припікало майже по-літньому. Дерева вибухали першою ніжною зеленню, на вулицях уже з'явилися провісники скорої спеки — ятки з морозивом, і Таня не втрималася й купила ріжок лимонно-шоколадного.

Вона неквапливо йшла через парк, облизуючи язиком холодне морозиво, і мружилася від яскравого сонця. У футболці й вузьких джинсах Таня знову була схожа на школярку. Підійшла до вуличної торгівки сонцезахисними окулярами, переміряла кілька пар, зупинившись на одних — великих, на півобличчя, які робили її схожою на черепаху з мультфільму про левеня. Вона так заразливо сміялася, розглядаючи в дзеркалі своє відображення, що продавчиня, засмалена на ранньому сонці жінка за п'ятдесят, теж усміхнулася, показуючи металеві зуби.

Сьогодні в Тані були всі причини для радості. У рюкзаку, який вона несла за плечима, лежав її новий український паспорт. Її двері в нове життя. Вона плакала, отримуючи його, не вірячи, що все це відбувається з нею.

— Не хнич, мала, ми це зробили! Радіти треба, а не ридати! — обіймав її «Мажорчик» і гладив по спині, як дитину, яку треба заспокоїти.

Андрій сміявся, називав її «новою українкою» і пропонував прямо зараз їхати святкувати.

— Слухай, давай завтра, добре? — ніяково усміхнулася. — Бо на сьогодні в мене вже плани.

— Он як? — Він здивовано вигнув брову. — Які ж це? Мені вже ревнувати?

— Хто знає, хто знає... — відповіла ухильно, засміялася і поцілувала в губи, піднявшись навшпиньки.

«Мажорчик» на секунду притримав її біля себе за руки.

— Будь розумничкою, окей?

Таня вирвалася і підморгнула.

— Я подзвоню увечері.

У її житті з'явився новий чоловік. Як не дивно, теж Сергій. Це до нього вона бігла зараз із новим паспортом у рюкзаку за спиною. Вони зустрічалися всього два місяці, та й то — тільки на вихідні, але в Тані вже були на нього далекоглядні плани. Тепер, коли в неї з'явився омріяний документ, ці плани ставали ближчими, набували чіткіших обрисів.

Лише шість зупинок трамваєм, двісті метрів пішки — й ось він, будинок, у якому він живе. Показала паспорт на вході вахтерці, яка її вже знала, збігла на другий поверх. Зайшла у велику кімнату.

Сергій стояв і виглядав у вікно. Підкралася тихо, навшпиньки, закрила йому очі своїми руками.

— Хто? — Він засміявся дзвінко й безтурботно.

Відняв її руки від очей, повернувся — хлопчик років п'яти зі світлими очима й кучерявим волоссям.

— Я! — Таня присіла, обійняла його, сильно притискаючи до себе дитяче тіло.

— А я тебе чекав, увесь день біля вікна стояв, хоч вихователька сказала, що сьогодні тебе не буде, — серйозно повідомив.

— Хіба ти забув, що я обіцяла приходити щотижня? — Таня гладила м'яке волосся. — Ми ж з тобою друзі, а друзі завжди виконують свої обіцянки одне перед одним.

Хлопчик міцно обхопив її шию. Він був ще маленьким, аби зрозуміти, що їхні регулярні зустрічі стали можливими тільки тому, що ця добра тьотя, яка завжди приходиться із цукерками, фруктами та іграшками, колись на війні врятувала життя сина директорки дитбудинку. І що найбільша її мрія — забрати його звідси й назвати своїм сином. Сама ж Таня не знала, як відреагує на таку новину Андрій, з яким вона зустрічалася вже три місяці. Сподівалася, що це не зруйнує їхні такі раптові й неочікувані стосунки, адже повідомлення про те, що вона не може мати дітей, він сприйняв спокійно. Вірила, що врешті й у неї буде сім'я, до якої вона йшла так довго.

А поки що маленький хлопчик стояв біля вікна, тримаючи її за руку, і поспіхом, наче боячись, що хтось може відібрати, запихав до рота шоколадну цукерку.

Сонячні зайчики танцювали на його золотавому волоссі, а за вікном вибухали перші суцвіття каштанів.

Серпень 2016 — травень 2017, Харків

Літературно-художнє видання

Ілюха Юлія

Східний синдром

Роман

Керівник проекту *В. А. Тютюнник*

Відповідальний за випуск *О. В. Приходченко*

Редактор *Н. Я. Гранкіна*

Художній редактор *В. О. Трубчанінов*

Технічний редактор *В. Г. Євлахов*

Коректор *В. М. Немашкало*

Підписано до друку 27.03.2019.

Формат 84x108/32. Друк офсетний.

Гарнітура «Literaturna». Ум. друк. арк. 12,6.

Наклад 4000 пр. Зам. № .

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля».

Св. № ДК65 від 26.05.2000

61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а.

E-mail: cop@bookclub.ua

Віддруковано у ПрАТ «Білоцерківська книжкова фабрика»

Свідоцтво ДК № 5454 від 14.08.2017 р.

09117, м. Біла Церква, вул. Леся Курбаса, 4

Тел./Факс (0456) 39-17-40

E-mail: bc-book@ukr.net; сайт: <http://www.bc-book.com.ua>

- за телефонами довідкової служби
(050) 113-93-93 (МТС); (093)170-03-93 (life);
(067) 332-93-93 (Київстар); (057) 783-88-88

- на сайті Клубу: www.bookclub.ua

- у мережі фірмових магазинів
див. адреси на сайті Клубу або за QR-кодом

Надсилається безоплатний каталог

Запрошуємо до співпраці авторів

e-mail: publish@ksd.ua

Запрошуємо до співпраці художників,

перекладачів, редакторів

e-mail: editor@ksd.ua

**Для гуртових
клієнтів**

Харків

тел./факс +38(057)703-44-57

e-mail: trade@ksd.ua

Київ

тел./факс +38(067)575-27-55

e-mail: kyiv@ksd.ua

Примечания

1

Ніколи в житті (тур.).